

086574691

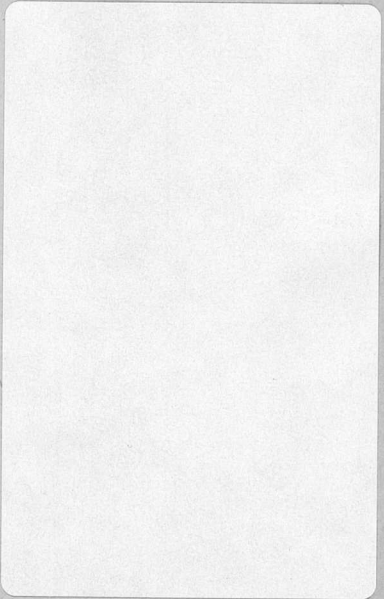
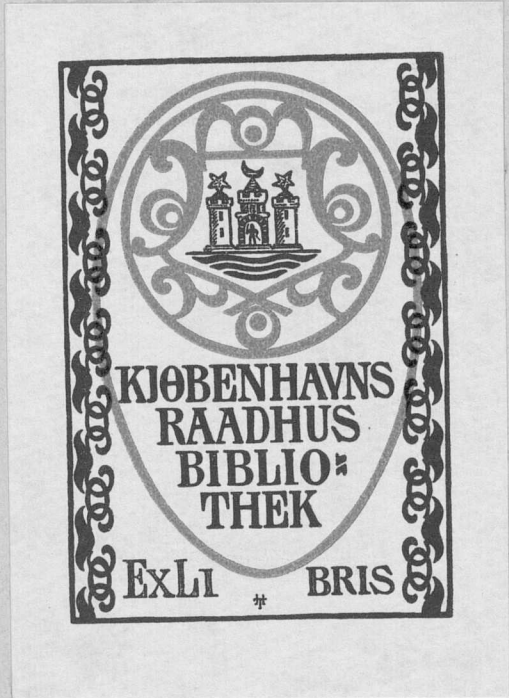

101 KØBENHAVNS
KOMMUNES
BIBLIOTEKER

Mag 09.46.3 Ra

RHB

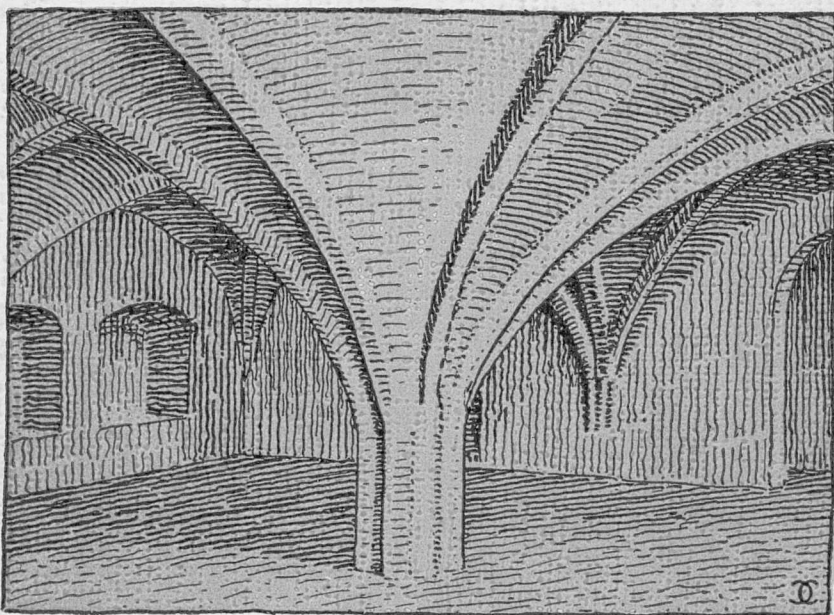
09.463 Ra
v. 3

H. U. RAMSING

Københavns Historie og Topografi

I MIDDELALDEREN

3. BIND

EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG . KØBENHAVN 1940

KØBENHAVNS HISTORIE OG TOPOGRAFI
I MIDDELALDEREN

H. U. RAMSING

KØBENHAVNS HISTORIE
OG TOPOGRAFI

I MIDDELALDEREN

TREDIE BIND

EJNAR MUNKSGAARDS FORLAG

KØBENHAVN 1940

09.4

Ra 41

h

Ba.3

ex.3

COPYRIGHT
BY
EJNAR MUNKSGAARD

12282

Printed in Denmark

VALD. PEDERSENS BOGTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLD

	Side
Byens Befæstning	1
1. Byens ældste Vold	3
2. Voldene faar vandfyldte Grave	10
3. Byens Befæstning faar Mur og Taarne	12
4. Arbejder paa Københavns Befæstning i Frederik I's Dage	33
Bygninger og Anlæg i Byen	43
Gjeveaaen og Ladegaardsaaen	45
Vandmøllen ved Stranden	52
Østergaard og Vingaarden	59
Pilegaard og Grønnegaard	72
Byens Raadhuse	74
Byens Teglgaaarde	78
Byens almindelige Render	82
Veje og Gader	87
De middelalderlige Gadenavne	92
1. St. Clemens Sogn	92
2. St. Peders Sogn	94
3. Vor Frue Sogn	96
4. St. Nicolaj Sogn	103
Havnen	110
Byens Grunde	113
Jordebogen over Københavns Grunde i 1377	115
Jordebog af 2. Maj 1496 over alle Byens Gaarde og Jorder inden og uden Byen	179
Byens Grundsalg i den første Fjerdedel af det 16. Aarhundrede	196
Byens Grundsalg i Frederik I's Dage	200
Byens verdslige Inddeling i Middelalderen	211
Tillæg	217
Jævnførelse af ældre Matrikulnumre med den gældende Matrikul af 1806	219

BILLEDER OG KORT

	Side
Fig. 1. Snit gennem Volden syd for Larslejstræde	5
„ 2. Snit gennem Volden og Graven i Vartovs Gaard og i Vester Vold- gade	7
„ 3. Volden fra Vingaardsstræde til Grønnegade	11
„ 4. Volden fra Grønnegade til Landemærket	11
„ 5. Façade og Snit af Øster Ports Bolværk	16
„ 6. Plan og Snit af Hans Claussøns Taarn	17
„ 7. Hans Claussøns Taarns Murværk	18
„ 8. Volden fra Landemærket til St. Gertrudsstræde	19
„ 9. Volden fra St. Gertrudsstræde til Nørregade	19
„ 10. Plan af Porttaarn og Bro i Nørre Bolværk	21
„ 11. Grundplan af Nørre Ports Bro og det indre Taarns Fundament .	23
„ 12. Façade af Nørre Ports Bro	24
„ 13. Volden fra Nørregade til Teglgaardsstræde	26
„ 14. Volden fra Teglgaardsstræde til St. Pedersstræde	26
„ 15. Volden fra St. Pedersstræde til Vestergade	28
„ 16. Grundplan og Snit af Vester Ports ydre Porttaarn	30
„ 17. Volden fra Vestergade til Løngangsstræde	31
„ 18. Grundplan og Snit af Lovetaarnet	35
„ 19. Grundplan og Snit af Hanetaarnet	35
„ 20. Grundplan af Jarmers Taarn	37
„ 21. Façade AB af Jarmers Taarn og Bymuren. Snit C-D af Jarmers Taarn	38
„ 22. Tværsnit af Afløbsrenden til Mølledammen	48
Specialplan over Gjeveaaen og Ladegaardsaaen	før 49
„ 23. Tværsnit af Øster Grav syd for Vestergade	49
„ 24. Tværsnit af St. Clemens Kirkes Grav syd for Vestergade . . .	49
„ 25. Tværsnit af Møllegraven i Løngangsstræde	55
„ 26. Yngste Bolværk paa Nordsiden af Løngangsstræde	57

	Side
Fig. 27. Grundplan af Vandmøllen ved Stranden	51
„ 28. Grundplan og Façade af Landingsbro	64
„ 29. Grundplan af Vingaardens underste Etage	67
„ 30. Rekonstruktion af Vingaardens vestre Langside	68
„ 31. Tværsnit og Rekonstruktion af Vingaardens søndre Gavl	70
„ 32. Vingaardens Kælder	71
„ 33. Grundplan af Byens tredie Raadhus	76
„ 34. Byens ældste Teglgaard	79
„ 35. Byens anden og tredie Teglgaard	80
„ 36. Snit af Østergaards Grav	84
„ 37. Vejbaner i Nørregade udfor Vor Frue Kirke	88
„ 38. Stenvej paa Raadhuspladsen ved Paladshotellet	90
„ 39. Vejbaner i Købmagergade mellem Østergade og Valkendorfs­gade	91
„ 40. Forreste Blad i Jordebogen for København af 1377	116
Specialplaner af København i 1377	før 145
„ 41. Jordfordelingen paa Rosengaarden i 1496	191
„ 42. Byens verdslige Inddeling i Middelalderen	213
„ 43. Byens Segl af 1512	244
Specialplaner af Grundtaxten af 1689	efter 244

BYENS BEFÆSTNING

BYENS BEFÆSTNING

1. BYENS ÆLDSTE VOLD

PAAVISNINGEN af den Linie, hvori Byens *ældste Vold* har ligget, er meget vigtig for Forstaaelsen af Byens ældste Topografi, og dette saa meget desto mere, fordi de ældre Forfattere har fremført adskillige uklare Hypoteser netop om dette Spørgsmaal.

Pontoppidan mener saaledes, at Landsbyen *Serreslev* var liggende udenfor *Nørre Port*, som den Gang (i 1525) var *midt paa Nørregade*, ved Hjørnet af „*Skidenstrædet*“ (Krystalgade).¹⁾ *O. Nielsen* paaviser, støttende sig til en ældre Forfatter *Jens Rostgaard*, at Landsbyen laa „*omtrent, hvor Fuglestangen stod*“ nær *Tagens Vangehus*.²⁾ Men til Gengæld accepterer *O. Nielsen* en anden Hypotese, at der har været et Vandløb og en Landingsbro paa *Købmagergade*; han formoder, at dette Vandløb var den ældste Bygrænse og at det meste af, hvad der har ligget udenfor *Købmagergade*, en Tid lang har ligget udenfor Byen.³⁾ Desuden antager han, at Befæstningen før 1290 har strakt sig langs *Peder Madsens Gang* (Ny Østergade), samtidig med at *Østerport* og dens tilhørende Bastion laa et Stykke ude paa *Kongens Nytorv*, og at Befæstningen fra *Peder Madsens Gang* løb hen imod *Lille Regnegade* og *Møntergades Berøring* med *Gothergade*.⁴⁾

*Pontoppidan*s Hypothese har vistnok sin Oprindelse i det dilettantiske og primitive ældste Kort over Byen fra Tiden lidt før 1600 og gendrives let ved den Omstændighed, at der foreligger talrige middelalderlige Skøder for Ejendomme paa begge Sider af *Nørregade* norden for *Skidenstræde*, som viser, at de laa i Byen i *Vor Frues* og *St. Peders Sogne*. *O. Nielsen* og *S. Fritz*'s Antagelse, at et Vandløb med deraf følgende Bygrænse skal blive nærmere omtalt senere. Vandløbets formodede Sandbund var i Virkeligheden *Brosandstriber* efter gamle *Vejbaner*. Og Befæstningen langs *Peder Madsens Gang* maa have

¹⁾ *Pontoppidan*. *Origines Hafn* p. 11.

²⁾ *O. Nielsen*. *Kbh. H. o. B. I* p. 9.

³⁾ *O. Nielsen*. *Kbh. H. o. B. I* p. 17, 47 jfr. *S. Fritz* i *Industriforen*. *Quartalsberetn.* 1862 p. 65—73 jfr. *C. Bruun*. *København I* p. 13.

⁴⁾ *O. Nielsen*. *Kbh. H. o. B. I* p. 42.

sin Fortsættelse syd paa over Grundene i Østergade og Lille Kongensgade, men her findes ved Grundundersøgelser intet Spor af Vold eller Voldgrav.

Desuden viser en nøjere Udredning af Grundenes Fordeling i Jordebogen af 1377, at Byen paa den Tid allerede var udstykket lige til de Byporte, den havde endnu i Christian IV's yngre Aar.

Den nøjagtige Beliggenhed af den ældste Befæstning maa derfor fastslaaes ad Udgravningens Vej.

Boulevardbanens Bygning gav Mulighed for en indgaaende Undersøgelse af de ældre Forhold i *Nørrevoldgade*. Fra ældre Kort vidste man, at der foruden det seneste, i vore Dage sløjfede Voldanlæg, der skrev sig fra *Frederik III's* sidste Aar, havde været et ældre fra *Christian IV's* Dage, og fra Dokumenternes, omend ikke fra de bevarede Korts Vidnesbyrd, havde man Grund til at tro, at der under Christian IV's Befæstning maatte kunne fremdrages Spor af den *middelalderlige Vold*.

Frederik III's Vold havde i det store og hele sin Voldgade liggende i nuværende Nørrevoldgades Niveau, og denne Vold blev derfor praktisk talt fjærnet ved Udførelsen af *Boulevarden*. Men den nederste Del af *Christian IV's Vold* blev liggende og dækkede over de *ældre og ældste middelalderlige Anlæg*. Og under det ældste Anlæg laa det *naturlige Muldrag* uforstyrret ovenpaa det faste Ler.

Gravemaskinen gravede sig frem paa langs af *Boulevarden*, og man kunde derved Skridt for Skridt følge den *ældste Volds Profil* og iagttagte og indmaale Voldens Flugt indenfor Udgravningens Ramme. Flugten var retlinet fra *Jarmers Taarn* til *Hanetaarnet*, hvor den i en stump Vinkel bøjede lidt øst over indtil tæt syd for *Vendersgade*. Her skiftede Volden til en Retning omtrent vinkelret paa *Nørregade* og forløb ind under *Købmandsskolens* nordvestlige Fløj.

Hvor det naturlige Terrain laa tilstrækkelig dybt under *Boulevardens* Niveau eller omtrent fra *Gyldenløvesgade* til *Larslejstræde*, kunde man opmaale hele det *ældste Voldprofil*, men hvor det naturlige Terrain laa højere, var den øverste Del allerede fjærnet ved *Boulevardanlægget*.

Det fremgik af Undersøgelserne, at den *ældste Vold* paa den her undersøgte Strækning var omtrent 11,0 m bred forneden og *dannede et vel afrundet Dige*, omtrent 2,0 m højt. Volden var opbygget af Muld og Ler, blandet som det var fremkommet ved Udgravning af den foranliggende Grav, og Skraaningerne var mulddækkede, maaske ved Bevoksning i Tidernes Løb. Paa flere Steder, men ikke overalt, løb der en *Stenvej*, belagt med Singels, langs Voldens Fod; den hvilede paa det naturlige Muldrag. *Voldens fremad vendende Skraaning* gik umiddelbart over i en *ydre Gravskraaning*, saaledes at denne maa

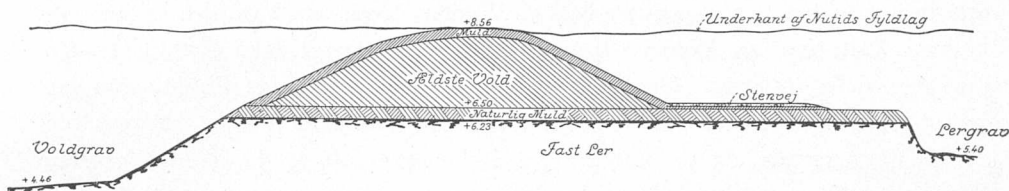

Fig. 1. Snit gennem Volden syd for Larslejstræde.

være bevaret fra den ældste Tid, men selve Graven er naturligvis baade gjort bredere og dybere, efterhaanden som Aarene gik. Den oprindelige Gravs Dimensioner maa have svaret til den oprindelige Volds, og dens Profil har vel været omtrent som Voldens.

Paa Volden har der oprindeligt staaet en *Plankebefæstning*, senere en *Mur*, men af ingen af Delene er der ved Boulevardbanens Anlæg fundet Antydninger, maaske paa Grund af den forcerede Gravning med Maskine.

Mulden og *Leret* under den ældste Vold var *stedse urørt*, og i den lodrette Brink ind mod Byen, som blev omhyggelig undersøgt lige fra Jarmers Taarn til Nørregade, fandtes vel hist og her uregelmæssige smaa Lergrave, men *intet Steds Profilet af en Rende*, der viste ind mod Byen som et Tegn paa, at der havde været en snævrere Befæstning om Byen, ældre end Volden i Boulevarden.

Den af *Rosenkjær* og af mig iagttagne Udgravning øst for *Jarmers Taarn* gennemskar ikke det faste Ler i Udgravningens Brink og har derfor kun været en af de yderste af *Gamle Teglgårds Lergrave* og ikke, som formodet, en Rende østen om *Taarnet*.⁵⁾ *Pontoppidans* Voldgrav udfor Skidenstræde fandtes heller ikke, ligesaa lidt som *Bering-Liisbergs* ved Hanetaarnet. Denne sidste Forfatters Hypothese om, at Hanetaarn betyder Hjørnetaarn taber dermed sit Grundlag.⁶⁾

Paa den følgende Strækning, i en Bue fra *Købmandsskolen* bag Reformert Kirke til *Landemærket* er den ældste Vold endnu ikke undersøgt, men herfra gennem *Gutenberghusets*, *Belysningsvæsenets* og *Illums Grunde*, samt i *Gothersgade* Nr. 45 (Matr. Nr. 394 Kbm. Kv.), har den atter kunnet følges Skridt for Skridt.

Den *gamle Vold* laa her, ligesom i Boulevarden, umiddelbart paa det oprindelige og uberørte Terrains Muldrag, men den var kun omtrent 10 m bred forneden og knap 2 m høj. Ogsaa her var der en *Stenvej* langs Voldens Fod.

⁵⁾ Hist. Medd. om Kbh. II p. 190.

⁶⁾ Bering-Liisberg. København i gamle Dage p. 28.

Volden var ikke saa fuldstændig her, idet de sidst nedrevne Bygningers Kældertager havde borttaget ikke saa lidt af Voldens Top, der kun hist og her var bevaret. Derimod laa Voldens fremadvendende Kant ud mod Graven næsten overalt tydelig og urørt. Gravkanten var en ret Linie fra et Punkt, som laa paa *Gutenberghusets* Grund omtrent 23 m fra Landemærket og omtrent 5,5 m fra Gothersgade, og til Midtpunktet i det senere byggede *Hans Claussons Taarn*, som laa omtrent 47,0 m fra *Møntergades* Nordside og omtrent 10,4 m fra Gothersgade. Denne sammenhængende Voldstrækning bøjede saavel ved Nordenden som ved Sydenden svagt vest over i stumpvinklede Knæk.

Syd for *Møntergade* fandtes den ældste *Byvold* liggende paa det oprindelige Terrain, hvis Kote var 2,60. Volden var forneden omtrent 11 m bred og, som altid, formet som et afrundet *Dige*, hvis Top laa i Kote 4,80. Foran Volden var der en *Grav*, hvis Bundkote var 0,75. Bag Volden var en med *Smaasingels* belagt *Vejbane*.

Fra Vinklen syd for *Møntergade* har den ældste Vold og Grav strakt sig i en Bue, der krydsede *Østergade* under *Hotel d'Angleterres* korte Façade mod denne Gade og videre tæt vest for Façaden af Bebyggelsen paa *Kongens Nytorvs* Vestside til Stranden syd for *Vingaardsstræde*. Denne Strækning er ikke direkte undersøgt, men dels fandtes Grundvolden af det middelalderlige Taarn *Kringelen* under *Magasin du Nords* Hjørne mod *Vingaardsstræde*, dels er det ved Grundudgravninger for samtlige Huse paa *Lille Kongensgades* Sydside undtagen Hjørnehuset ved *Kongens Nytorv* fastslaaet, at ingen Fæstningsgrav har krydset denne Strækning. Volden og Graven maa søges under og øst for Hjørnehuset.

For Strækningen fra *Vestergade* mod Syd til *Stranden* foreligger der Undersøgelser af *Graven* under *Vartovs* Vestfløj og af *Volden* i den vestlige Del af *Vartovs* Gaard.⁷⁾

Undersøgelserne, som blev foretaget af Museumsinspektør *Chr. Axel Jensen* paa Foranledning af Magistratens 1. Afdeling, gav et Profil af Volden tæt nord for den yngre middelalderlige *Møllegravs* Omdrejning ad *Løngangsstræde*.

Den faste Grund under Volden bestod af Ler i Kote 0,35, derover *Litorinagræs* til Kote 0,65 og derover en *Strandengs* Aflejring til Kote 1,40. Dr. phil. *Knud Jessen* har undersøgt *Strandengens Flora*, og ved Siden af Planter som *Ranunkel*, *Sumpstraa* og *Star*, som pegede paa Terrainets lave og fugtige Beliggenhed, var Vegetationen i høj Grad præget af *Ruderatplanter*, altsaa saadanne „*Lossepladsplanter*“, som vidnede om den ældste Bys nære Naboskab, f. Eks. *Bulmeurt*, *sort Natskygge*, *Nælder*, *Gaasefod*, *Pengeurt*, *Hyld* og

⁷⁾ Hist. Medd. 3 R I p. 48 ffg.

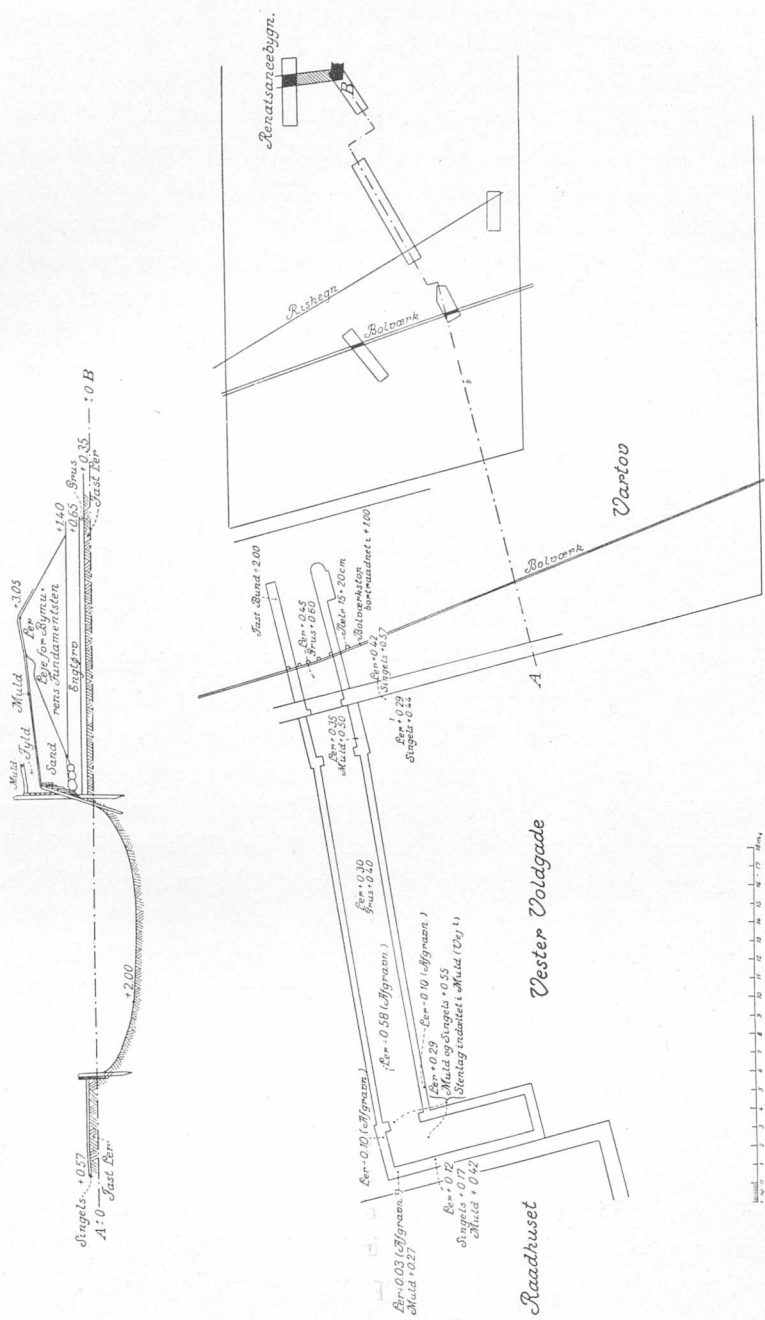

Fig. 2. Plan af Volden og Graven i Vartovs Gaard og i Vester Voldgade. Øverst Snit, nederst Grundplan.

Hindbær, samt Trækul af Bøg, alt et ubedrageligt Vidnesbyrd om, at *Bebyggelsen* paa dette Sted er *ældre end Voldanlægget*.

Paa denne Jordbund laa altsaa Volden, som fandtes at være omtrent 11,5 m bred forneden og 3,45 m høj over Terrainet, altsaa med Voldkronens Top i Kote 3,85. Volden var opkastet af ublandet gul Lerfyld, der maa være taget af den foranliggende Voldgrav, som altsaa maa være udført samtidig med, at *Byen blev omgivet med den ældste Vold*. Selve Voldkronen og den indre Voldskraaning dækkedes af et tyndt Muldlag, hvis Flora naturligt savnede Plantearter fra fugtig Bund, men iøvrigt var præget af de samme Ruderatplanter, som voksede paa Strandengen, og endnu flere Arter. Den ydre Voldskraaning sikredes forneden ved Graven af en *Stensætning*, noget nedgravet i Strandengen, men iøvrigt var den i Modsætning til Voldens øvrige Overflade paafaldende nøgen og bar, næsten uden Muldlag, øjensynlig har der fundet et *Jordskred* Sted, efter at den *yngste Møllegrav i Løngangsstræde* var gravet, og Vandstanden i denne forhøjet. Der var, efter at dette er sket, oprejst et *Bolværk* langs Voldgravens Østside og den nedstyrtede Fyld, og bag dette er der paaført et Lag brunligt Sand indtil Voldkronens Højde. Dette Bolværk er senere fornyet med et andet sat paa Ydersiden af det første.

Voldgravens *ydre, vestre Bolværk* er undersøgt under Vartovs Vestfløj, da der blev bygget en Tunnel mellem Vartov og Raadhuset. Det blev derved fastslaaet, at *Voldgraven* i senere Tid var 15 m bred, og at dens Bund laa i Kote \div 2,0. Dens Tværsnit var over tre Gange saa stort som den ældste Volds, og den maa siden Voldens Anlæg være gjort baade bredere og dybere.

Mod Søsiden var vel Borgen det vigtigste Led i Byens Sikring mod fjendtlige Foretagender, men der har her tillige været anden Befæstning af Staden og Havnen.

Paa Nordsiden af *Løngangsstræde* laa den naturlige Engoverflade mod Øst ved Vandkunsten i Kote 0,3 og mod Vest ved Vartov i 0,7—0,85. Forholdene er undersøgt af *Rosenkjær* paa *Løngangsstræde* Nr. 12—16 (Matr. Nr. 153—155, V. Kv.)⁸⁾ og af mig paa *Løngangsstræde* Nr. 20—22 (Matr. Nr. 157—158, V. Kv.)⁹⁾ I Engens Overflade er fremdraget en Mønt fra *Erik af Pommerns Tid*, som viser, at Engen var uopfyldt, da Lübeckerne ødelagde Byen i 1368—69, og endnu omtr. 50 Aar derefter.

Nedgravet i Engen stod paa hele Strækningen en regelmæssig *Række* af 16—25 cm svære *Egepæle* med 1,5—2,0 m indbyrdes Afstand. Pælene stod 6 m nord for *Løngangsstræde*, og deres Top var bortraadnet eller afbrudt omtrent i Kote 2,0.

⁸⁾ Archit. VIII p. 272.

⁹⁾ Hist. Medd. II p. 521.

Over Engen laa et Fyldlag med middelalderlige Murbrokker og ovenpaa dette Lag en *Lervold* af samme Karakter som den ældste Vold, 10,4—11,0 m bred forneden, og hvis buede Ryg hævede sig omtrent til Kote 3,0. De svære Egepæle var begravede i Voldens Fyld, og de var altsaa ældre end Volden, som øjensynlig var dannet af Fylden fra Møllegraven i Løngangsstræde. Dennes Anlægstid kan sættes til omtrent 1400, idet den ikke nævnes i Jordebogen af 1377, medens den Mølle, som blev drevet ved Vandet i Graven, tidligst omtales i 1419.¹⁰⁾

Egepælene er den eneste hidtil fundne Rest af den *ældste Plankebefæstning*. Paa den ældste Volds Top og langs Havnen har der øjensynlig staaet et Plankeværk af lodrette Egestolper med en *vandret Plankeklædning* af svære, men smidige Gran eller Fyrreplanker, lagt paa Vidievis uden om to og indenom to Pæle, paa samme Maade som i Møllegravens ældre Bolværker. Stadsretten af 1294 omtaler, at det var forbudt at krybe under Plankerne, hvilket netop forudsætter, at de ligger vandret.

Iøvrigt kendes der meget lidt til den ældste Plankebefæstnings Detailler. Den maa have haft *Porte*, rimeligvis af Træ, paa de Volden krydsende Gader, altsaa Vestergade, Nørregade, Købmagergades Forlængelse, Grønnegade og Østertorv (Røde Port). Fra senere Tid kendes Vestre Vandlaage¹¹⁾ udfor Admiralgade, som maa have været en lille Port i Tilknytning til *Havnens Bom* ved Huset, d. v. s. ved Borgen, der nævnes i Stadsretten af 1443.

Vandlaagen udfor Admiralgade maa have siddet i et Plankehegn mod Øst, svarende til Hegnet i Løngangsstræde mod Vest, begge formodentlig Dele af det *Tømmerværk*, omgivende Havnen, som Stadsretten af 1294 omtaler, og som har haft Bomme ved Gennemsejlingsløbene *Gamleboddyb* og *Kalvebodssund* ind til den indre Havn, Gamlebodehavn.

I samme Forbindelse nævner Stadsretten de *Stene*, som er lagt til Byens Værn. Maaske er det dem, der er fundet som en stor Dynge Søsten i Prins Jørgens Gaard mellem Slottet og Thorvaldsens Museum; de havde ialt Fald ikke dannet et Fundament, men laa langs Midten af den store *Skarnholm*.

14. Oktober 1549, da Christian III gav Magistraten Tilladelse til at opbygge et Ladested og en Bradebænk paa Skarnholm, grænsede dette mod Syd til de store *Sten*, der laa paa Holmen, mod Nord til Havnen, mod Øst til Højbro og mod Vest til *Stakittet* imod Vandmøllen. De store Sten og Stakittet maa være Led i den ældgamle Havnebefæstning.¹²⁾ I Stakittets Linie byggedes siden Løngangen.

10) K.D. I Nr. 75 jfr. K.D. I Nr. 111.

11) Rep. Nr. 7349.

12) K.D. I Nr. 294.

Sluttelig skal nævnes Byens *Stormklokke* paa *Klokkehøjen*, Bakkens højeste Punkt, sydvest for Nørreport.

2. VOLDENE FAAR VANDFYLDTE GRAVE

I Tiden omkring 1289, da Biskop *Ingvar Hjort* tilstod Byen den fuldstændige *Købstadsret* paa Grund af Borgernes Troskab mod Bispestolen og især for deres gode Forsæt om at ville befæste Byen, maa *Befæstningen* være bleven væsenlig forbedret i et Forhold, der svarede til den store Begunstigelse, som blev Borgerskabet til Del. Men fra samtidige Kilder kendes der intet til Forbedringernes Enkeltheder. Det er først langt senere, at man kan se, at det ældste Anlæg er bleven underkastet Udvidelser, som utvivlsomt maa henføres til denne Tid.

Den ældste Volds Omfang viser tydeligt, at den Grav, hvorfra Jorden blev taget, ikke kan have været vandførende overalt, idet dens Bund paa lange Strækninger af Nørre Vold laa betydeligt over Peblingsøens Vandspejl. I 1377 nævnes for første Gang Købmagergade under sit ældste Navn *Bjørnegade* eller *Bjørnebrogade*. Men Bjørn er langt ned i Tiden Navnet paa en *Dæmning* af Jord eller Mur, som opstemmer Vandet i en Fæstningsgrav, og selve Navnet giver os altsaa en Oplysning om, at *Graven* foran *Nørre Vold* er bleven uddybet og vandfyldt, og at *Dæmningen*, der skulde hindre Mølle vandet i at løbe bort gennem Øster Volds Grav, laa under Bjørnebrogades, det vil sige Købmagergades, eller rettere *St. Gertrudsstrædes* Overgang over Graven. Men samtidig er sikkert ogsaa *Graven* foran *Østervold* bleven uddybet til to vandfyldte Basiner med *Dæmninger* foran *Grønnegades Port* og *Røde* eller *Østerport*.

I 1342 omtales *Byens Taarn*, og i Jordebogen af 1496 nævnes et Taarn *Kringelen*, som sikkert er identisk med det, og som laa ved Øster Volds Afslutning ved Stranden paa Vingaardsstrædes sydøstlige Hjørne. Det stod sikkert i Forbindelse med den *Mur langs Stranden*, som omtales noget uklart 24. Januar 1298, og som 6. Maj 1546 kaldes „den gamle Mantelmur“.¹³⁾ Men denne „Mantelmur“ er næppe ældre end Taarnet, den støtter sig til, og derfor er det sandsynligt, at „Byens Taarn“ er bygget af Byen i Tiaaret, forinden Muren nævnes første Gang.

Resterne af *Fundamentet* for *Byens Taarn* er fundet 1873 af *L. Both*.¹⁴⁾ Af hans Beskrivelse fremgaar det, at Taarnet laa under *Magasin du Nord*s sydøstlige Hjørne. Muren er 1 Alen 6 Tommer (0,7 m) tyk. Den var fun-

¹³⁾ K.D. I Nr. 39. K.D. I Nr. 288.

¹⁴⁾ Nær og Fjern 1873 Nr. 36.

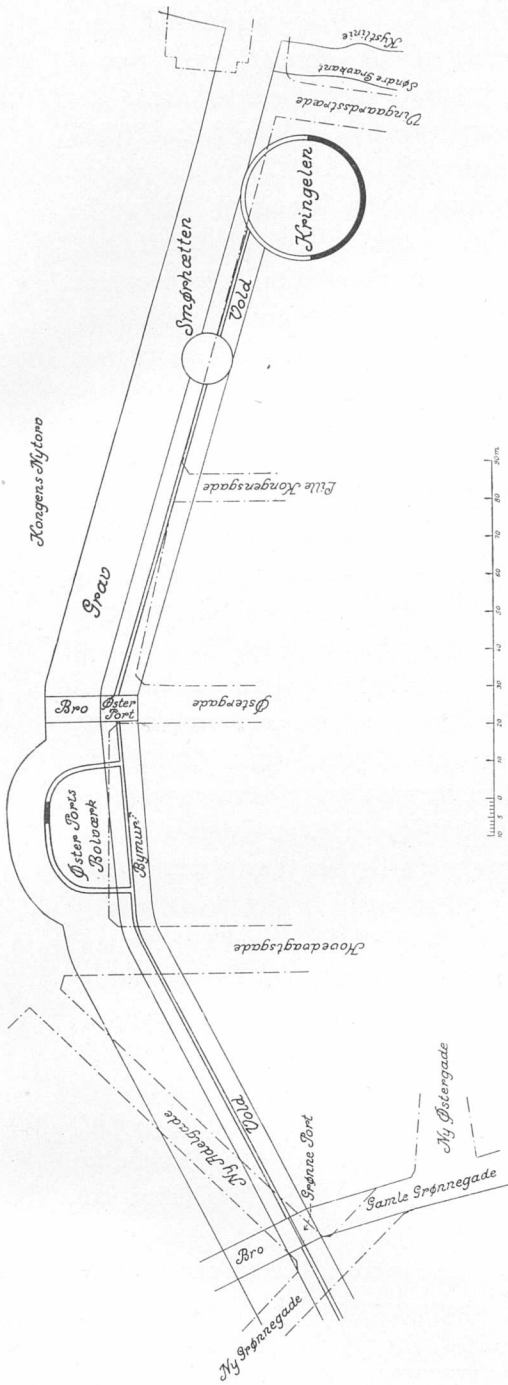

Fig. 3. Volden fra Vingaaardsstræde til Grønnegade.

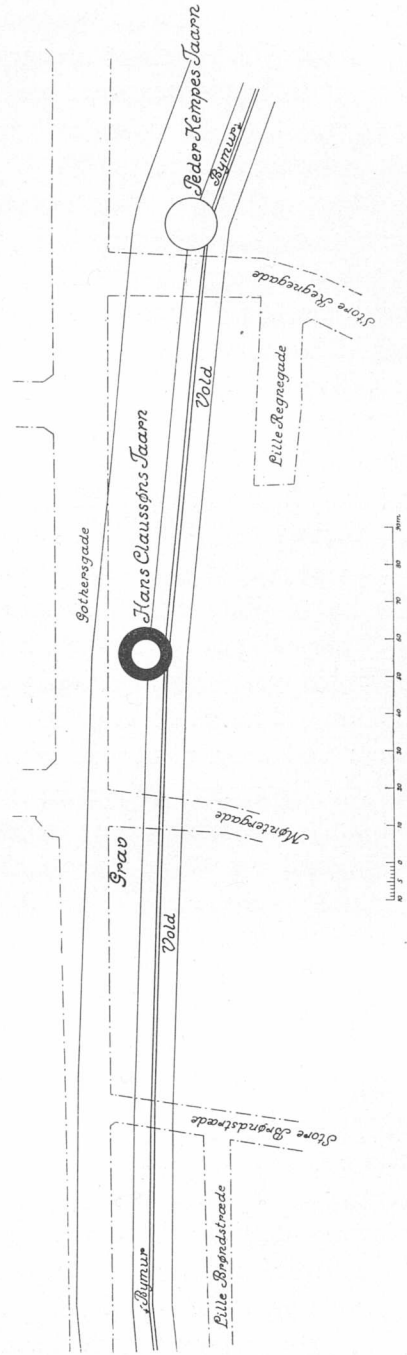

Fig. 4. Volden fra Grønnegade til Landemærket.

deret „paa den oprindelige Strandbund“, eller rettere paa et Sandlag, 9 Fod (2,83 m) under Gaden, altsaa omtrent i Kote \div 0,46 og var formet som en uafbrudt Kreds af svære Kampestenshvelvinger af 4 Alens (2,5 m) Spændvidde, og udvendig bekranset med løst henslængte, meget store Søsten. Det udgravede Stykke af Taarnfundamentet, som havde en fuldkommen Cirkelform, udgjorde en Bue af 120° Længde med en Radius af 26 Alen, eller en Diameter paa 32,64 m. Buen fortsattes ind i den søndre Bygnings (Vingaardsstrædefløjens) nordre Mur, hvor den er brugt som en Del af Ydermuren, skønt dens Retning afveg fra den øvrige Murs, men ved Nordfløjen var den afbrudt ved Funderingen af de hvævede Kældere under denne Fløj. Cirkellinien i Taarnets Grundflade strakte sig et Par Alen uden for Magasin du Nord's Port ud mod Torvet.

Muren var bygget af flammede, dog mest røde, overordentlig haardtbrændte Mursten, der var noget tykkere og bredere, men kortere end Nutidens Murstensform. Bindemidlet var efter Sagkyndiges Mening af fuldkommen antik Beskaffenhed.

Taarnets forholdsviis ringe Murtykkelse kan tyde paa, at det er opført før Ildvaabnernes Indførelse; dets store Diameter synes at medføre, at Etageadskillelser og Tag har hvilet paa et bærende Dragerværk inden i Taarnet.

Dersom man kan stole paa Billedet, fremstillende Byen under Belejringen i 1536, har Taarnet været en fleretages Bygning med kegleformet spidst Tag, ligesom tilsvarende, men noget yngre Taarne i mellemtyske Byer, f. Eks. *Goslar*.

Ved Udgravning af Grunden til Hjørnehuset i *Vingaardsstræde* og *Laxegade* fandtes, at Yderskraaningens af en cirkulær *Grav* udenom Taarnet strakte sig lidt med over 2 m ind over Façaden, og at Graven har været fortsat gennem *Vingaardsstræde*.

3. BYENS BEFÆSTNING FAAR MUR OG TAARNE

Da Byens Befæstning i *Christiern Ps* Tid skulde istandsættes, blev den paa gammeldags Vis „fuldkommeligen planket og fastgjort med Broer“.¹⁵⁾ Foruden Slottet og Byens Plankebefæstning kendes der paa den Tid endnu kun et enkelt Taarn, nemlig *Byens Taarn*, som nævnes i 1377 i Biskoppens Jordebogs Affattelse af Stadsretten.

I Kong *Hans'* Dage voldte Tidernes Ufred, at man maatte skabe større Sikkerhed for, at Rigets Hovedstad kunde værge sig mod Fjendens Angreb.

I Jordebogen over Stadens Ejendomme af 1496 ser vi da ogsaa, at man paa

¹⁵⁾ K.D. I Nr. 141.

det Tidspunkt er midt i en større Ombygning og Modernisering af Befæstningen. Foruden Taarnet *Kringelen* paa Befæstningens sydøstlige Hjørne ved Vingaarden og ved Stranden nævnes lidt nordligere, omtrent ved *Lille Kongensgade*, et andet Taarn, kaldet *Smørhætten*, som sikkert har Navn efter sin Bygningsform, et svært Undertaarn, kronet af et spinklere spiragtigt Overtaarn, bygget paa Undertaarnets øverste Platform. Taarnets Ydre fik en Lighed med en Smørhætte, d. v. s. Smørkærne. *Bymuren* nævnes fra Stranden ved *Kringelen* langs *Øster Vold* lige til Nørre Port. Men fra Nørre Port til Stranden langs *Nørre Vold* og *Vester Vold* stod de gamle *Planker* endnu paa deres Dige.¹⁶⁾

I Aarene efter 1496 blev Ombygningen fortsat. Regnskaberne i Stadens Bog¹⁷⁾ fra 1515 til Freden med Lübeck og Sverige i 1512 viser adskillige Udgifter til Fæstningsarbejdet, men det er ikke altid, at Arbejdets Art opgives og heller ikke altid Udgifternes Størrelse, og et fuldstændigt Billede af Befæstningen kan derfor ikke tegnes.

En stor Del af Mursten, Tagsten og Kalk til Arbejdet kom utvivlsomt fra *Byens Teglgård* ved Hjørnet mellem Vester og Nørre Vold; da Raadmand *Mattis Busk* 19. August 1505 aflagde Regnskabet for Byens Tegllade, nævnes ogsaa den *nyopførte Tagstenslade*. Samme Dag gjorde Raadmand *Jeppe Nielsøn* Rede for sine Udlæg paa Byens Vegne til det *Bolværk* udenfor *Øster Port*, og Byen blev ham skyldig 13 Mark 6 Skill. 1 Hvid, som betaltes ham. 12. December 1508 fik Raadmand *Moens Laurensøn* og *Hans Danckordssøn* Regnskab for, hvad de efter Kongens og Borgmester og Raads Befaling havde brugt til *Pillerne* ved *Nørre Port* og til „*de Bolværker* der hos ved *Dammen*“, som var byggede og gjort færdige. Pillerne stod sikkert ved *Nørre Ports Bro*, og „*Bolværkerne*“ var vel Taarne eller Udenværker ved den *Dæmning* eller Bjørn i Forlængelsen af *St. Gertrudsstræde*, som hindrede Vester Møllens Vand i at løbe bort gennem *Øster Voldgrav*, og som gav *St. Gertrudsstræde* og *Købmagergade* tilsammen det ældste Navn, *Bjørnebrogade*.

I 1510 tog Arbejdet Fart. Da laante Borgmestre og Raad af 7 Borgere 650 Mk. Sølv, 70 Mk. Penge og 1 Tønde Svovl til Krudt, som kostede 30 Mk. „til den Bygning, som vi har ladet bygge omkring Københavns By for den Frygt og Fare, som nu er paa Færde om den Krig imellem vor kæreste naadige Herre og de Lybske“. Ved den Lejlighed er *Bygningen* sikkert bleven fortsat om største Delen af *Nørre* og *Vester Vold*; endnu i 1523 nævnes dog Byens *Planker* ved *Studiestræde*.¹⁸⁾ Samtidig blev der i Muren bygget adskillige murede *Taarne*, ogsaa kaldet *Hommeydher* eller *Skanser*.

¹⁶⁾ K.D. I Nr. 185. 186. 189.

¹⁷⁾ K.D. I Nr. 192.

¹⁸⁾ K.D. I Nr. 232.

19. August 1510 aflagde Raadmand *Peder Kempe* sit Regnskab for en *Hommejd*, som han havde bygget efter Borgmestre og Raads Befaling; dens Beliggenhed nævnes ikke, men den maa vistnok have staaet i Volden nær *Regnegade*. Raadmand *Hans Clausson* byggede en anden *Hommejd* „vesten ved *Clare* Mur“, altsaa ved *Møntergade*; 24. Oktober 1510 aflagde han og Raadmand *Moens Laurensøn* Regnskab for deres Udgifter hertil. Næste Dag gjorde Borgmester *Hans Bogbinder* Rede for sine Udlæg til Bygning og Fæstning omkring Byen, til *Hommejd* ved *Øster Port* og andet Steds omkring Byen, hvor Behov gjordes, samt til et lille Arbejde paa Højbro.

Borgmester *Oleff Adtzersson* fik 11. Februar 1511 betalt Udgifter til *Hans Claussons Hommejd*, til *Hommejd* ved *Øster Port*, samt til 4 Bøsser (Kanoner), som han købte til Byen. Endelig fik Raadmand *Moens Laurensøn* sine Udlæg dækkede til *Øster Ports Hvælving* og Tækning; det var vel altsaa den *indre Port*, som blev bygget.¹⁹⁾

Blandt de Arbejder, som ikke nævnes ved Navn i Regnskaberne, var *Vester Ports Bolværk*, hvor der blev bygget et Udenværk, som Kongen frygtede vilde være til Ulempe for *Vester Mølle*, og som han forbeholdt sig at kræve forandret, efter at han havde set derpaa.²⁰⁾

Ogsaa paa *Bremerholm* blev der bygget en *Skanse*, som Raadmand *Hans Clausson* gjorde Regnskab for 8. Juli 1510. Den var, ligesom Arbejdet paa *Pillerne* ved *Nørre Port*, bygget efter Kongens og Borgmestre og Raads Befaling, rimeligvis fordi *Bremerholm* var Kongens Ø.²¹⁾ Dens Beliggenhed paa *Øen* nævnes ikke, men det er rimeligt, at den sammen med *Slottet* har skullet beskytte *Hovedindsejlingen* til *Havnen*, og altsaa har ligget, hvor *Holmens Kirke* nu staaer paa *Bremerholms* sydlige Pynt.

Kongen lod i disse Aar en *Flaade* bygge paa *Værfter* rundt om i *Riget*, men *Hovedværftet* laa i *København*, og der er al Grund til at tro, at det fandtes paa *Bremerholm*, som siden var *Flaadens Hovedværft*, men der kendes ikke synderligt til Kongens Anlæg her.

Bremerholm nævnes første Gang 8. Juli 1510, da der foretages Afregning for den af Kongen befalede *Skanse*. Næste Gang er i et Brev fra Kongen, der 29. September 1510 gav *Slotshøvedsmanden Esge Bille* Ordre til at tage *Tagstenene* af to nylig rejste *Huse* her, tække dem med *Langhalm* og lægge *Ler* paa *Lofterne*.²²⁾ I 1557 og senere laa der paa *Hjørnet* af nuværende *Boldhusgade* og *Admiralgade* en *Bygning*, som da kaldtes det *gamle Tøjhus*

¹⁹⁾ K.D. I Nr. 192.

²⁰⁾ K.D. I Nr. 199.

²¹⁾ K.D. I Nr. 192.

²²⁾ Miss. fra Chr. I og Hans I p. 308.

eller den gamle Smedie, som med megen Sandsynlighed kan have været knyttet til Kong Hans' Skibsbyggeri; den forsvandt vist, da *Christian IV* anlagde sit *Boldhus* tæt ved.²³⁾

Den Omstændighed, at Holmens Navn først nævnes paa denne Tid, kan mulig tyde paa, at Traditionen har Ret, naar den hævder, at det skyldes bremiske Skibsbyggere.

Kong Hans' *Værft* maa sandsynligvis søges i Nærheden af Bygningerne mellem Boldhusgade og Holmens Kirke, hvor Holmens Bro endnu ikke var til.

Adskillige af Byens Taarne og andre Murkonstruktioner er paavist ved Grundundersøgelser.

Paa *Kongens Nytorv*, udfor *Hotel d'Angleterre* er der udgravet et omtrent 5,60 m langt Stykke af en middelalderlig *Fæstningsmur*, som foroven var afbrudt i Kote 3,0—3,56.

Udgravningens Nordende var lidt syd for Hotellets Midteakse, og her laa Murens Østfaçade omtrent 16,9 m fra Hotellet, den var næsten parallel med dettes Façade, men ikke ganske retlinet, idet den mod Syd krummede sig svagt ind mod Hotellet. Det oprindelige Muldlag laa ved Murens Yderside i Kote 1,84, og Terrainet var svagt stigende mod Vest. Murens fornedende omtrent 1,70 m brede Fundament af store, glatte, men utilhugne Kampesten, var nedgravet i den faste Jord. Det havde et omtrent 1,40 m højt og ligesaa bredt sokkelagtigt Fremspring, og dets lidt uregelmæssige Overkant naaede omtrent Kote 3,0. Over denne Højde fandtes op til Kote 3,56 de stærkt molesterede Rester af den egentlige, omtrent 1,20 m tykke Fæstningsmur, bygget af Sankesten af Granit med en Yderfaçade af 20×40 cm Kalkstenskvadre. Tæt uden for Muren var der mod Øst en Voldgrav, af hvilken dog kun den øverste Del af Inderskraaningen med et Fald paa 2:3 blev fremdraget. Da Muren blev bygget, laa der et sandet Opfyldningslag paa 0,15 m hen over Terrainet; over dette opfyldte man en Fæstningsvold, som bestod af ren Lerfyld. Mod Øst laa Lerfylden tæt til Muren, men den foretagne Udgravning var ikke bred nok til at frilægge Voldens indre Skraaning mod Vest. Muren hører til *Øster Ports Bolværk* fra 1505, hvilket Bolværk efter det gamle Kort fra omtrent 1600 og senere Kort laa norden for Porten. Fundet er et direkte Bevis for, at Byens *middelalderlige Vold*, saaledes som det iøvrigt ogsaa kan udledes af Jordebogen af 1377, laa tæt ved Enden af *Østergade*.

Omtrent 47 m fra Møntergades Nordside og 10,4 m fra Gothersgade var der et Hjørne i den ældste Vold, og netop paa dette Sted fandtes Resterne af *Hans Claussøns Taarn*.

Det var bygget med et cirkelformet Grundrids, hvis Centrum laa i Grav-

²³⁾ K.D. I Nr. 232. 353. K.D. II 351. 380.

kanten, saaledes at Taarnet, hvis Bagside var nedgravet i Volden, fortill sprang frem foran denne ud i Graven. Taarnets Kampestensfundament var under Volden nedgravet gennem det naturlige Muldlag til Leret i Kote 2,35 og endvidere i den indre Gravskraaning og Grabbund, som laa i Kote 0,75. Det havde en ydre Diameter paa 13,5 m og var 3,0 m bredt. Overkanten laa i

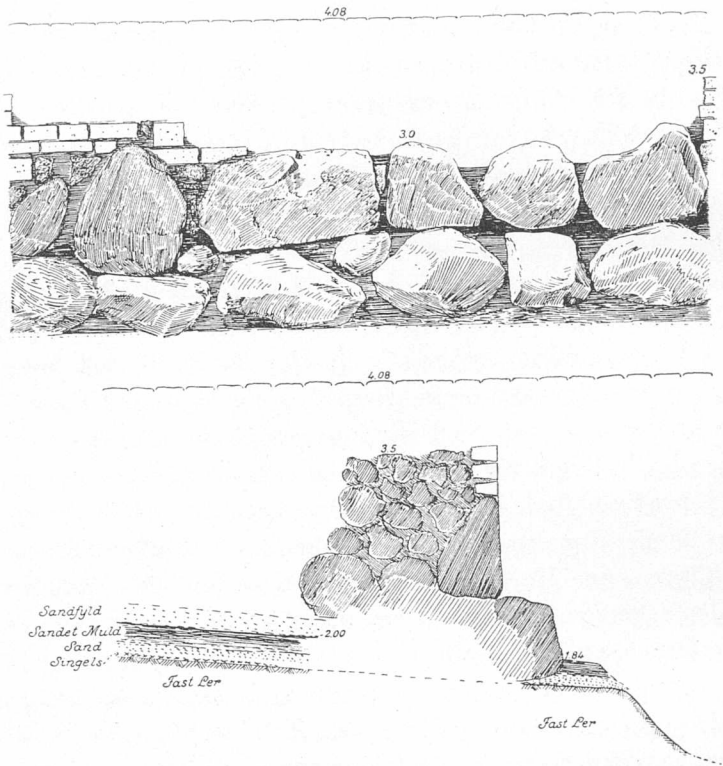

Fig. 5. Façade og Snit af Øster Ports Bolværk.

Kote 2,83. Paa Gravskraaning og Grabbund var Fundamentet omgivet af en Kreds af nedrammede Egepæle, 10×10 cm til 10×15 cm i Tværmaal, som stod omtrent 0,30 m foran Kampestenene med rigelig 0,60 m indbyrdes Afstand; rimeligvis har de skullet hindre en Udskridning af det kun i Lermørtel opstablede Fundament. Kampestensfundamentets underste Lag fandtes i Graven, men ikke i Volden; hvor de delvis var bortfjernede, fandt man dog tilstrækkeligt til at fastslaa dets oprindelige Plads og Form. Ovenpaa Kampestenene stod Rester af Murstenstaarnet, især i to Blokke, der var afbrudt i Kote 3,45. Dets ydre Diameter var 12,86 m og Murværkets Tykkelse 2,20 m. Formuringen var i polsk Forband og Murstensstørrelsen $29 \times 14 \times 9$ cm.

Man kunde se, at Taarnet havde været et *fuldt Taarn* og ikke en Rondel med Aabning bagud, men der var intet levnet af Taarnets Indgangsdør eller Skydeskaar.

I Gravdyndet laa adskillige af *Bymurens Mursten*, som maalte $26 \times 13 \times 7,5$ — $9,0$ cm, altsaa afvigende fra Taarnets. Dette viser i Overensstemmelse med Dokumenterne, at Mur og Taarn er bygget til forskellig Tid. Efter Taarnets Nedrivning var der dannet et horizontalt Fyldlag over Ruinen i Kote 3,86.

En stor Blok af Taarnets Murværk blev afgivet til Nationalmuseet.

Ved det nordøstlige Hjørne af *Tornebuskegade* og *Rosenborggade*, under K.F.U.M.'s Bygning, er fundet Yderskraaning og lidt af Bunden af en *middelalderlig Voldgrav*. Bunden ligger ved selve Hushjørnet i Kote 2,8—2,9, og Skraaningen stiger i en Bue op til det naturlige Terrain i Kote 7,10. Gravkanten skærer *Rosenborggade* omtrent 7,0 m nord for Hjørnet og gaar i en stejl Bue over mod *Tornebuskegade*, som den skærer under en spids Vinkel omtrent 13,0 m vest for Hjørnet.

Graven er bevaret nedenunder *St. Gertruds Bastion* fra *Christian IV's* Befæstning. Dens Flugt er omtrent vinkelret paa den middelalderlige Byvold saavel som paa Forlængelsen af *St. Gertrudsstræde*, den gamle *Bjørnebrogades* Østside. Den tilhører formentlig „*Bolværket ved Dammen*“, som omtales i 1505.

Ved *Nørre Port* og de tilhørende Udenværker er Forholdene ret indviklede, dels fordi Undersøgelserne er foretaget af forskellige Forskere lige fra 1854 til Voldens Nedrivning i 1873—74 og til Boulevardbanens Udgravning i 1915, dels

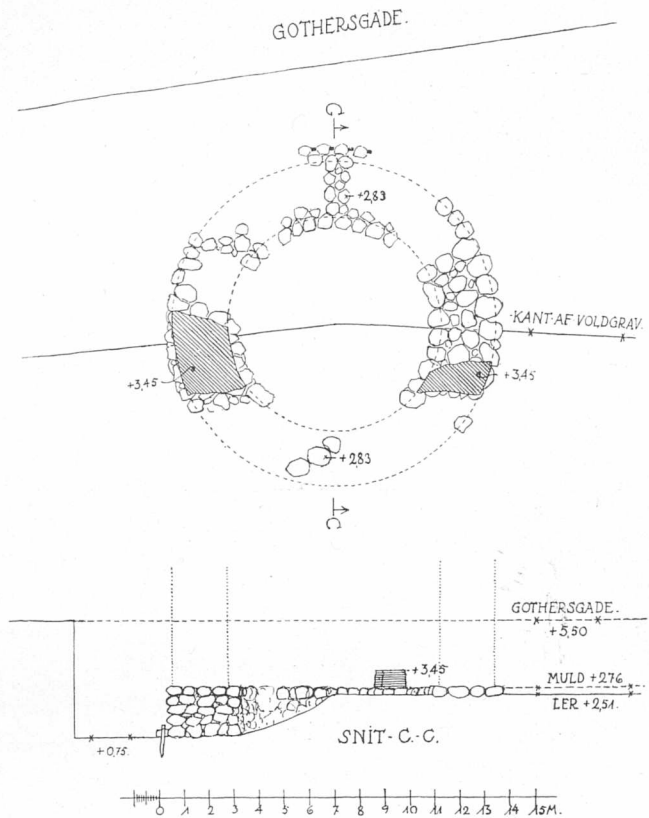

Fig. 6. Plan og Snit af Hans Claussons Taarn.

Fig. 7. Hans Claussøns Taarns Murværk.

ogsaa, fordi selve Anlægene og Konstruktionerne er bleven underkastet Ombygninger og Tilføjelser i den Tid, da de var i Brug, men ved et Sammenarbejde af de enkelte Iagttagelser kan man dog opnaa et godt Resultat.

Fæstningsanlægget bestod her af følgende Dele: Det *indre Porttaarn*, som stod i den ældste Vold, *Voldmuren* foran Volden med *muret Bro*, som førte over til *Udenværket*, som kaldtes *Bolværk*, *Dvenger* eller senere *Ravelin*, det *ydre Porttaarn*, som stod i Udenværkets Vold og den *ydre Ravelingrav* med tilhørende *Vindebro* af Træ paa murede *Piller*.

Det indre Porttaarn er paavist i 1854 af *G. F. Lassen*, undersøgt og opmaalt i 1873—74 af *Zeuthen* fra Nationalmuseet, i 1915 af *C. M. Smidt* fra Nationalmuseet og af *H. U. Ramsing*.

Ved *Nørre Vold*, under den ældste Byvold laa det oprindelige Muldlag i Kote 8,60, faldende svagt ned imod det Sted, hvor *Porten* byggedes. Ved *Nørregades Nordende* laa den ældste *Vejbane* af Strandsten i Kote 7,66 med et Stenlag paa 8—13 cm Tykkelse. Den kan følges igennem *Portrummet* ud til *Gravkanten* og genfindes paa den anden Side af Graven, nede i Udenværket, hvor Koten er 7,50. Ogsaa syd for Porten findes der en *Strandstensvej* mod Syd i

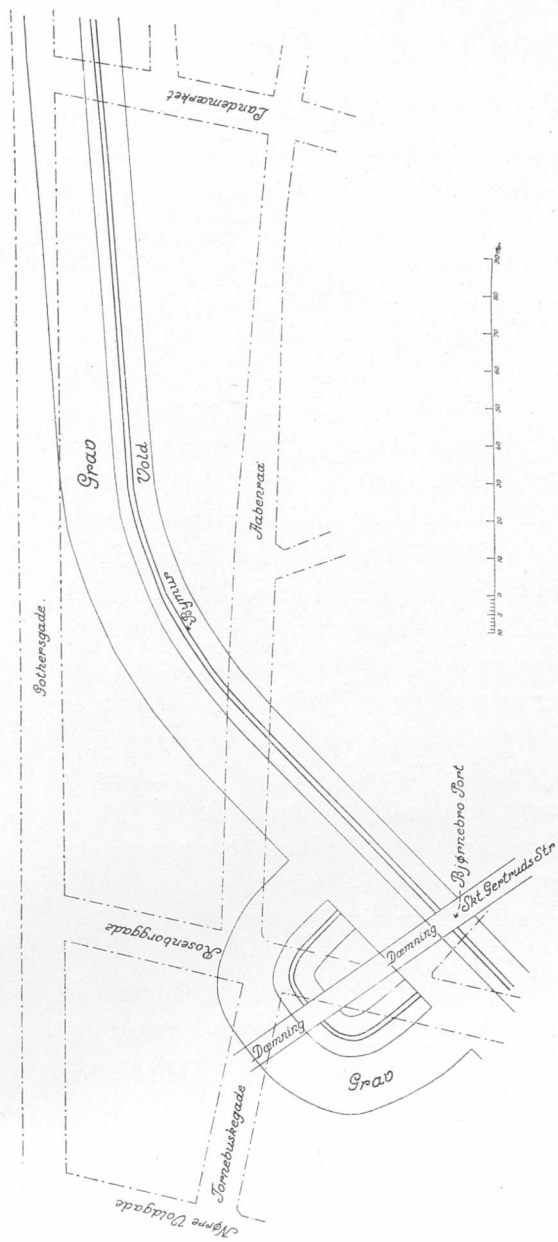

Fig. 8. Volden fra Landemærket til St. Gertrudsstræde.

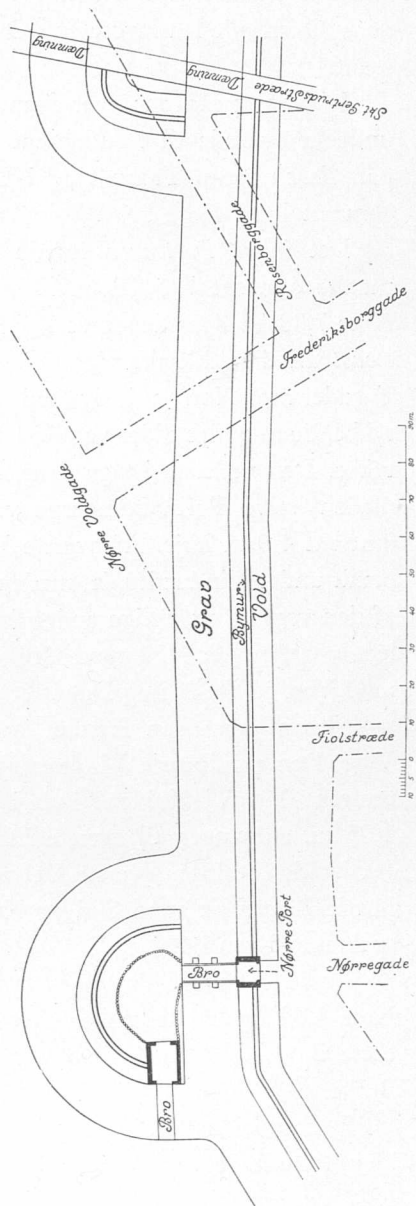

Fig. 9. Volden fra St. Gertrudsstræde til Nørregade.

Voldgaden, stigende fra *Porten* op imod *Klokkehøjen*, men Gravemaskinen til-
lod ikke en nærmere Undersøgelse. Disse Stenveje var ældre end Taarnet, thi
deres Overflade laa lavere end Overkanten af Taarnmurenes Kampestensfunda-
ment.

I Taarnet laa der over Stenvejen to eller tre *Brolægninger*, af hvilke den
underste svarede til Fundamentets *Overflade* i Kote 8,60, og den genfandtes
paa *Broen* foran Taarnet og i Udenværket. Den yngste Brolægning i Taarn-
rummet laa i Kote 9,10.

Det *indre Porttaarn* havde et rektangulært Kampestensfundament, som
maalte omtrent 7×9 m. Dets Underkant var nedgravet i det faste Ler til
Kote 7,88, medens dets Overflade laa i Kote 8,60. Herpaa stod et toctages *Mur-
stenstaarn* i middelalderligt Forband. Taarnet blev nedrevet i 1873—74. Dets
Façader mod Nørregade og mod Graven maalte 8,16 m i Bredden og var 1,10 m
tykke, de to andre Sider var 6,91 m og i nederste Etage 1,57 m, i øverste 1,10 m
tykke. Den nederste Etage dannede Portrummet, som maalte $5,02 \times 4,71$ m,
medens selve Portaabningerne var 4,24 m brede og med rundbuet Overdel
omtrent 4,0 m høje. Af øverste Etage var i 1873 Façaden mod Nørregade af-
brudt under Vindueshøjde, medens den sydlige Façade ud mod Graven og Dele
af den vestlige og østlige endnu havde Vinduesaabningerne i Behold, kun Gav-
lene var fjernede. Ud mod Graven fandtes to smaa Vinduer eller Skydeskaar,
mod Vest et Vindue og Del af et andet og mod Øst et Vindue, som var anbragt
saaledes at man kan fastslaa, at der oprindelig har været to Vinduer i hver
Væg. Den rundbuede Vinduesaabning maalte i Façaden 0,63 m i Bredden og
omtrent 0,9 m i Højden; inde i Rummet udvidede Aabningen sig til $0,94 \times$
1,05 m. Adgangen til øverste Etage kendes ikke; mulig har der været en Dør
fra Volden, thi den øverste Del af Porttaarnet ragede frit frem over Volden og
havde Kamgavle mod Syd og Nord, saaledes som vist i venstre Rand af Pro-
spektet af Byen i 1587.

Foran det indre Porttaarn laa *Voldgraven*, der var 14,75 m bred foroven i
Kote 8,60 og havde en Bundkote paa 2,90. Vandspejlet laa næppe højere end
Kote 5,00—5,30 saaledes at den derover havde Græsskraaninger med enkelte
Buske.

I umiddelbar Tilslutning til Taarnet laa en *muret Bro* over Graven. Den
blev fremdraget og derefter fjernet ved Udgravningen af Boulevardbanen i
1915 og opmaalt af C. M. Smidt²⁴) og H. U. Ramsing.

Broen var bygget af Mursten i Middelalderforband og havde to Landpiller
med Fløjmure og en mellemliggende rundbuet Hvælving. Dens Vejbane var
14,0 m lang.

²⁴) Fra Nationalm. Arb.mark. 1937. C. M. Smidt. By og Borgbro p. 67 ffg.

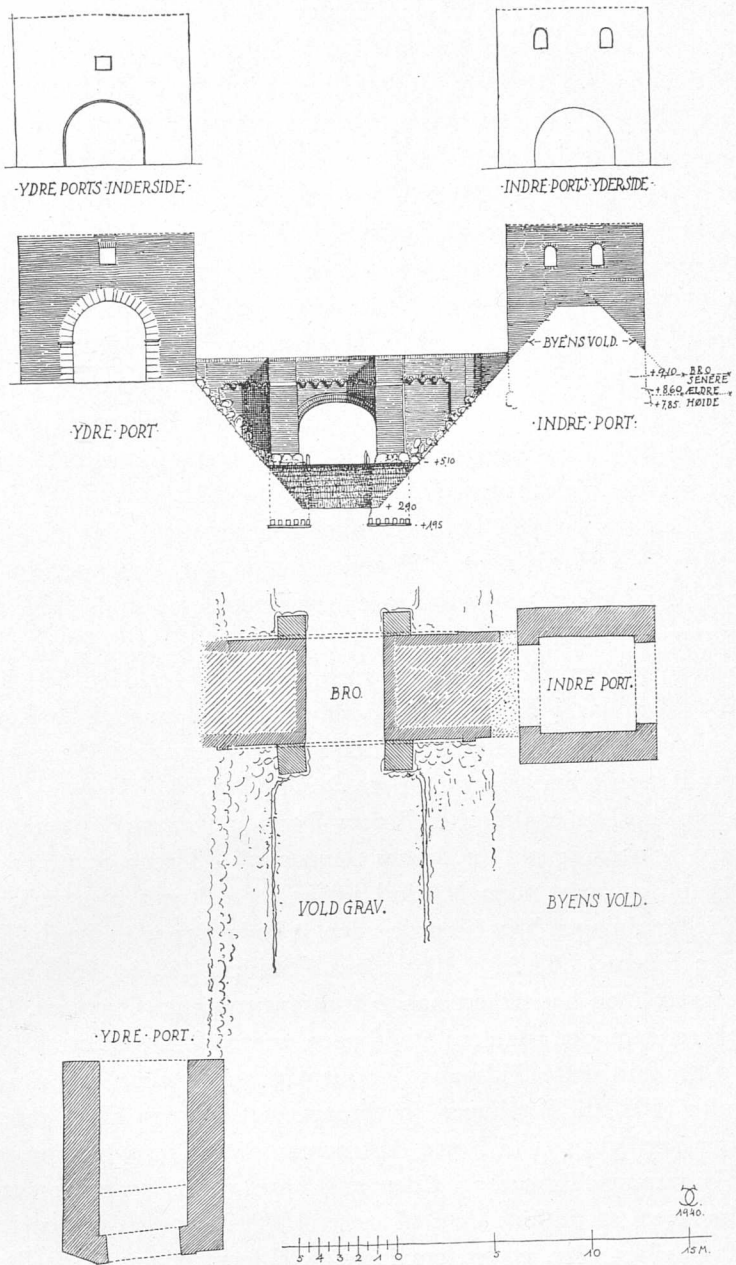

Fig. 10. Plan af Porttaarne og Bro i Nørre Ports Bolværk.

Kampestensfundamenterne for de egentlige Bropiller var omtrent 6 m lange og omtrent 2 m brede. Deres Overside laa i Kote 5,00, og de var nedgravet under Gravbunden, saa at deres Underside kom i Kote 1,85, hvilende paa et Slyngværk af 30×30 cm Egebjælker, der atter laa paa Tværstrøer af 15×15 cm Fyrretømmer; Egebjælkernes Ender var borttraadnede. De høje Kampestensfundamenter var ligesom ved Hans Claussøns Taarn sikrede mod Udskridning ved en Række lodret nedrammede Egepæle, hvis indbyrdes Afstand var omtrent 2,5 m. Ovenpaa Kampestensfundamenterne var der Murstens Opmuringer indtil Kote 6,00, som paa de mod Gravmidten vendende Sider havde Indsnit med vandrette Vederlag i Kote 5,60 for Hvælvingen over Gravmidten.

Hvælvingens Lysningsbredde var 3,85 m ved Vederlagene og dens Højde 1,75 m. Selve Hvælvingen var 0,70 m tyk, dannet af et Halvstens-, et Helstens- og et Fladskifte-Stik. Dens Længde var 5,40 m. Hvælvingen var lidt overgribende, saaledes at Afstanden mellem Pillerne kun var 3,68 m.

Broens Sidemure var paa Gravskraaningerne opmurede paa Kampesten, i Midten stod de paa Hvælvingerne. Foroven var de smykkede med en Buefrise af Fladbuer, der hvilede paa udkragede Konsolsten og bar de 0,50 m tykke Brystningsmure for Broen.

Kørebanelen var over Broen brolagt med smaa Puksten i en betydelig Oprunding, hvis Top laa i Kote 8,65, og som faldt ned mod dybe Rendestene langs begge Brystningsmure. Bredden af selve Kørebanelen var 4,35 m og foroven mellem de udkragede Brystningsmure maalt 4,65 m.²⁵⁾

Paa begge Brosider er der efter Broens Bygning sket en Forstærkning med fire Stræbepiller nord og syd for Broens Gennemløb. Pillerne er murede i Middelalderforband og opsat uden Murforbindelse med Broens Murværk, saaledes at de ved Nedbrydningen blev fjernede uden at beskadige selve Broen. Fra Vest-siden maalte Pillerne $1,63 \times 1,40$ m, paa Østsiden $1,30 \times 1,40$ m; de var afbrudt foroven, men har sikkert naaet Brystningsmurenes Overkant. Disse fire Piller er sikkert dem, der omtales i Stadsbogen under 12. December 1508. Broen er altsaa ældre end dette Tidspunkt, formentlig ogsaa ældre end Stadsbogen, der begyndte 1505, thi Betalingen for Broarbejdet nævnes ikke i den. I 1496 var Bymuren færdigbygget til Nørre Port og paa dette Tidspunkt kan selvfølgelig ogsaa Nørreports Taarne og Udenværk have været byggede; det er dog maaske rimeligere at tidfæste dem til omtr. 1500. Broen er en fast Bro uden Vindebrofag hvilket viser, at det foranliggende Udenværk var til, da Broen blev bygget, thi Fæstningens yderste Bro var paa den Tid altid en Vindebro.

²⁵⁾ C. M. Smidts Tegninger af Broen i Nationalmuseet og i Bymuseet viser en fejlagtig Kote for den sydlige Broende og for indre Porttaarns Fundament, hvis Overflade skal ligge i Kote 8,60.

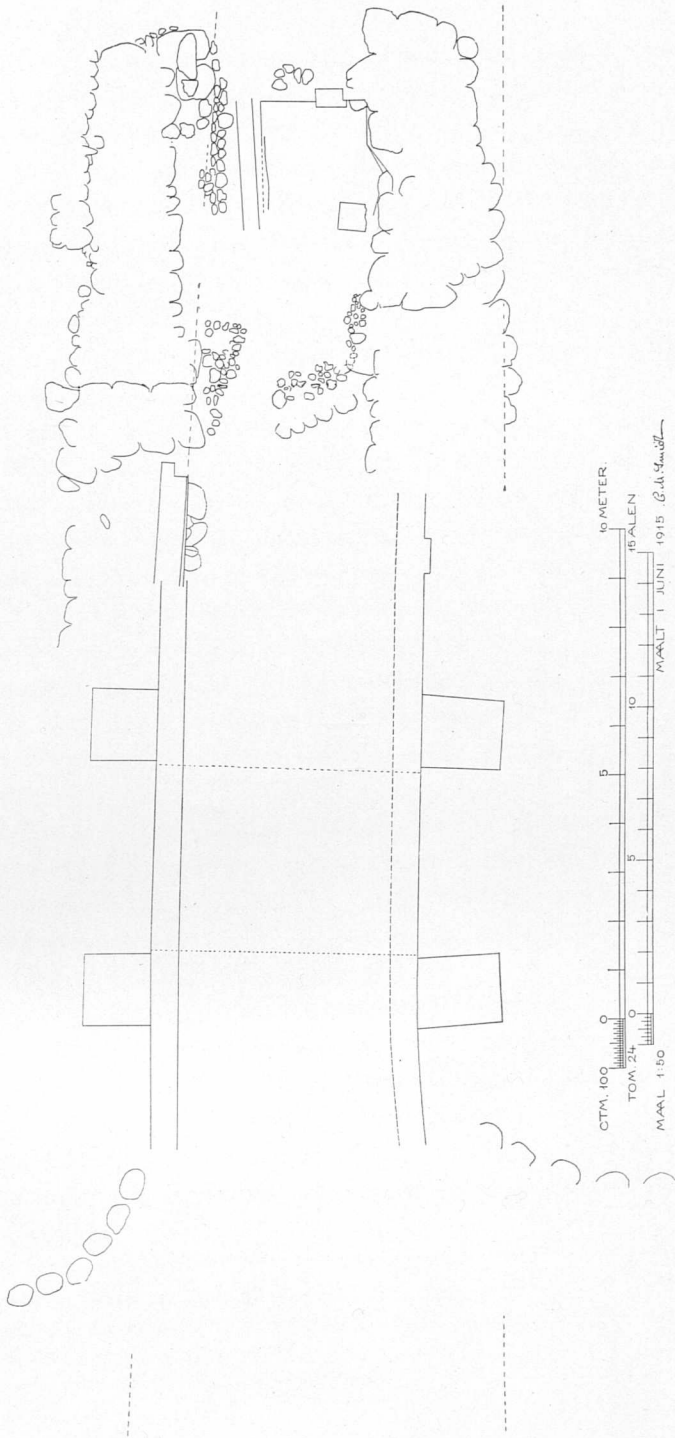

Fig. 11. Grundplan af Nørre Ports Bro og af det indre Porttårns Fundament.

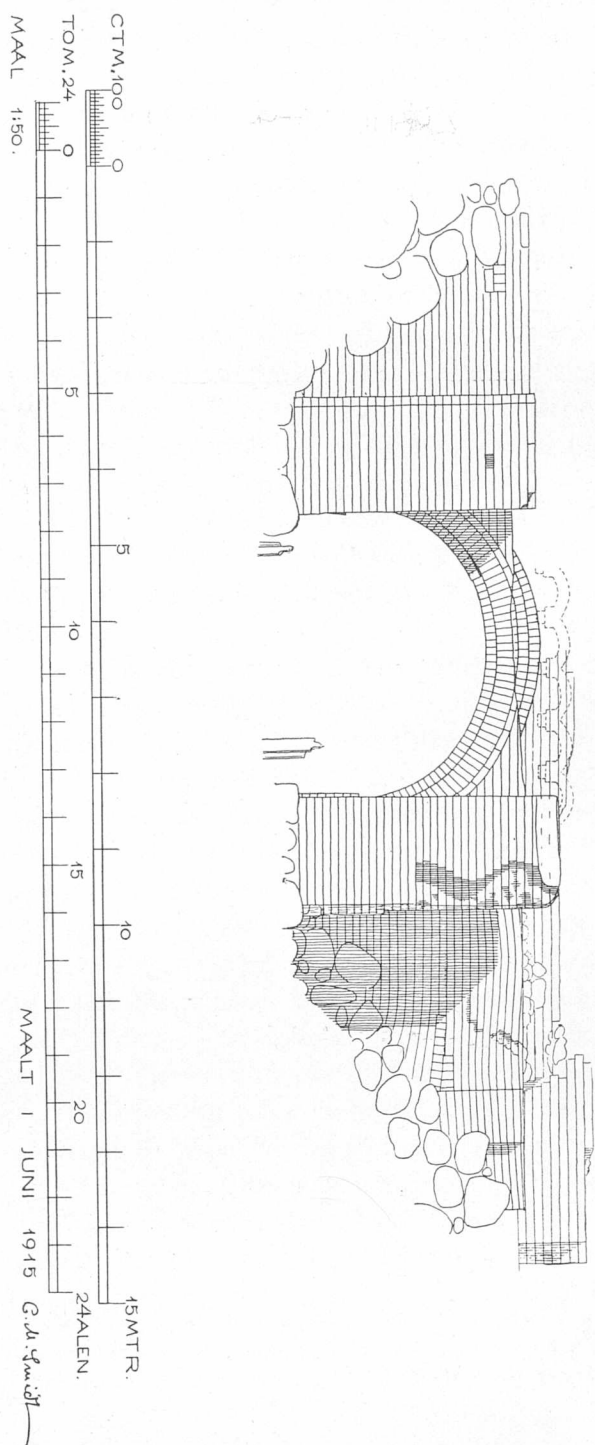

Fig. 12. Fagade af Nørre Ports Bro.

Udenværkets Detailler kendes ikke. Ved Udgravningen kunde det ses, at det oprindelig strakte sig omtrent saa langt mod Nordøst som Christian IV's ældste Bastion. Det synes at have haft en halvcirkulær Form, hvis indvendige Gravkant løb i en Bue foran Broen, begyndende omtrent 31,5 m vest for Bromidten til et andet Punkt omtrent 16 m øst for Bromidten og med en største Dybde af Buen paa omtrent 24 m i Broens Længderetning. Indenfor denne Gravkant har der ligget en Jordvold, lavere end Byens Hovedvold.

I denne Jordvolds vestlige Del var det *ydre Porttaarn* indbygget. Det er opmaalt og undersøgt af G. F. Lassen i 1854,²⁶⁾ af *Zeuthen* for Nationalmuseet i 1873—74 og af L. Both i 1876.

Den *ydre Portbygning* var ligesom den indre bygget som et *toetages Taarn*, hvis Kampestensfundament var nedgravet i det faste Ler, som her laa omtrent i Kote 7,50. Dets Grundrids var 8,47 m bredt, i Nordsiden 10,58 m langt og i Sydsiden 10,04 m langt; dets sydvestlige Hjørne var dog bleven ændret og trukket noget tilbage, saaledes at Sydsiden, der oprindelig maa have været 11,60 m, var bleven forkortet. Den nordlige Sidemur var 1,26 m tyk, den sydlige 0,94 m, medens Vest- og Østmurenes Tykkelse kun var 0,80 m. Taarnet var bygget af Mursten i Middelalderforband, dog med rigelig Benyttelse af Kampesten i de nederste Dele af Nord- og Sydturene.

I underste Etage fandtes det overhævede Portrum, som maalte 6,28 m i Bredden og 8,95 m i Middellængde. Portaabningerne var 3,82 m brede. Den vestlige Port var omtrent 4,39 m høj, den østlige lavere, og begge havde rundbuet Overdel.

I den øverste Etage var kun den nederste Del af Murværket bevaret, dog tilstrækkeligt til at vise, at der havde været et lille Vindue eller Skydeskaar saavel i Vestgavlen som i Østgavlen og to bredere, rundbuede Udgange til Volden nær Østenden af Nord- og Sydsiderne, men det var uklart, om disse Udgange tilhørte det oprindelige Anlæg.²⁷⁾

Vestfacaden var bygget som Renaissance-Murværk, dog var der bevaret Middelaldermur ved det nordvestlige Hjørne. Ombygningen er sket i 1619.²⁸⁾

L. Both har i 1876²⁹⁾ navnlig undersøgt *Graven* foran Taarnet og den her i 1619 opbyggede Bro. Han fandt, at Portfacadens Underdel, der var opmuret af store røde Sten, rejste sig lige op af Gravens Bund, og at Gravbundens dybeste Kote var 3,08, en Dybde, der sandsynligvis er bevaret fra den middelalderlige Grav.

26) G. F. Lassen. Aktst. o. Dok. til Københ. Bef. Hist. p. 10. p. 451. p. 82.

27) G. F. Lassen. Aktst. o. Dok. p. 82 jfr. Zeuthens Opmaaling i Nat. Mus.

28) G. F. Lassen. Aktst. o. Dok. p. 44.

29) Both. Indberetn. og Opmaaln. i Ing.k. Arkiv.

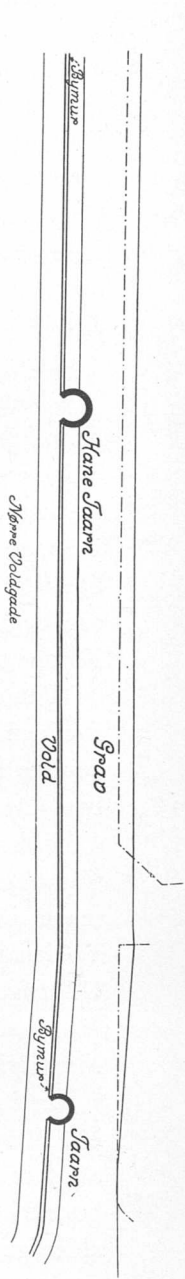

Fig. 13. Volden fra Nørregade til Teglgårdsstræde.

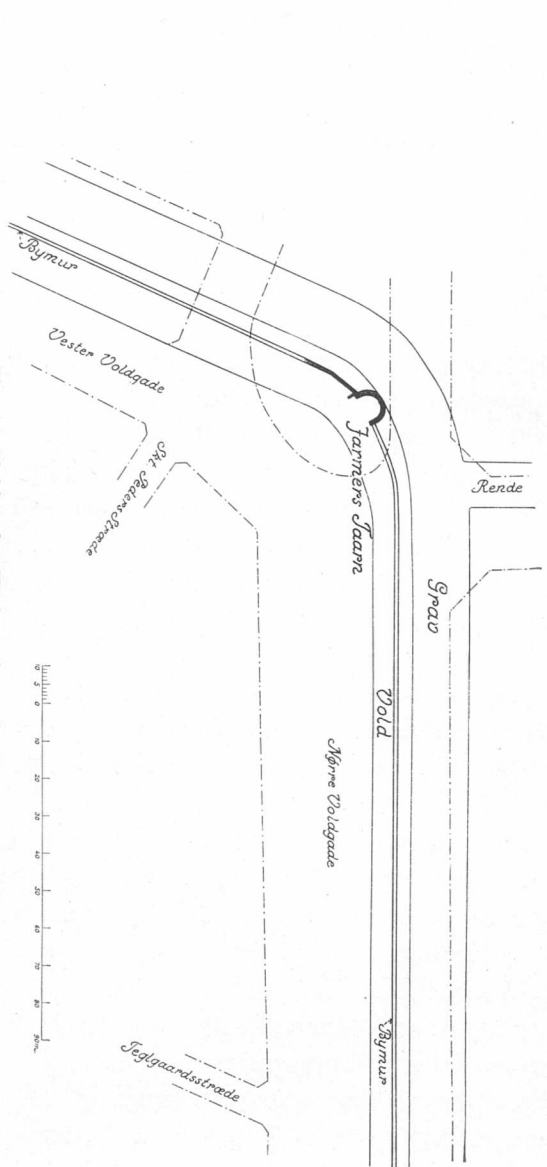

Fig. 14. Volden fra Teglgårdsstræde til St. Pedersstræde.

Paa *Vestergades* Grund er der fundet en Murrest i middelalderligt Forband af en Bygning, hvis Sydfaçade laa omtrent parallelt med *Vestergades* Nordside og i 4,5 m's Afstand fra denne. Muren var 0,75 m tyk og Stenene i den maalte $27 \times 13 \times 6$ cm; Overkanten af dens Kampestensfundament laa i Kote 4,30, og den var afbrudt i Kote 6,05. Inde i Bygningen var der et fast stampet Jord- eller Lergulv tæt op til Murens Nordside; det var afbrudt ved Nedgravninger 7,8 m længere mod Nord, hvorved Bygningens nordlige Langmur var bleven bortfjernet. Det faste Ler ligger i *Vestergades* nordlige Hjørnegrund i Kote 5,34 og den naturlige Muld derover i Kote 5,64, og Terrainet er svagt faldende mod Vest. Men Jordgulvets Kote 4,30 er saa dybt under Terrainet, at Rummet, hvori det ligger, maa have været et Kælderrum.

Rimeligvis er det da en Del af *Vester Ports indre Porttaarn*, som man her er stødt paa, og Kælderrummet kan have optaget Vindebroens Kontravægt.

Jan von Wicks Prospekt af Byen fra omtrent 1611 viser, at dette Taarn var en firkantet to Etages Bygning med Sadeltag og Kamgavle mod Øst og Vest, kronede med Vindfløje, altsaa af samme Type som den indre Nørreport.

Umiddelbart vest for det indre Porttaarn laa *Voldgraven*, som nord for Porten havde *Mølleslusen* og udfor selve Porten en Vindebro.

Ved de Byggearbejder, som *Christoffer Valkendorf* lod foretage i 1583, blev der opført en *Hvælving*, hvorigennem Mølle vandet fik sit Løb, selve Graven blev tilkastet og Vindebroen fjernet. Denne Hvælving, som er opmaalt og undersøgt i Nutiden, viser, at Gravens Bund laa i Kote 0,47 ved Ledningens Nordside og ejendommeligt nok højere, nemlig i Kote 0,94 ved dens Sydende. Gravbredden har vel været omkring 15 m ligesom ved Nørreport.

Udenværket har som ved Nørre Port bestaaet af en bueformet Jordvold med foranliggende Grav. Da Vandstanden i denne skulde holdes højt af Hensyn til Møllen, maa der have været en *Dæmning* over Graven vest for det ydre Porttaarn, som var indbygget i Udenværkets Vold. Udenværket har omtrent maalt 83 m fra Nord til Syd og 42 m fra Øst til Vest, og det har altsaa været betydelig større end det ved Nørre Port.

Det *ydre Porttaarn* maa være bygget ved Arbejdet i 1511. Det er undersøgt i 1865, da der endnu stod en Rest af dets Mure, og i 1931 af Bymuseet især for den sydvestlige Del af Fundamentets Vedkommende.³⁰⁾

Leret ligger tæt ved Yderporten i Kote 4,82, hvilket svarer til en Muldkote paa 5,12, og i dette Ler er Kampestensfundamentet for det ydre Porttaarn nedgravet. Overfladen af Fundamentet og af Vejbrølægningen inde i Taarnrummet ligger i Muldlagets Niveau.

³⁰⁾ Opmaalinger i Bymuseets A. Hist. Medd. 3 R II p. 209 ffg. Chr. Ax. Jensen. Københavns anden Vesterport.

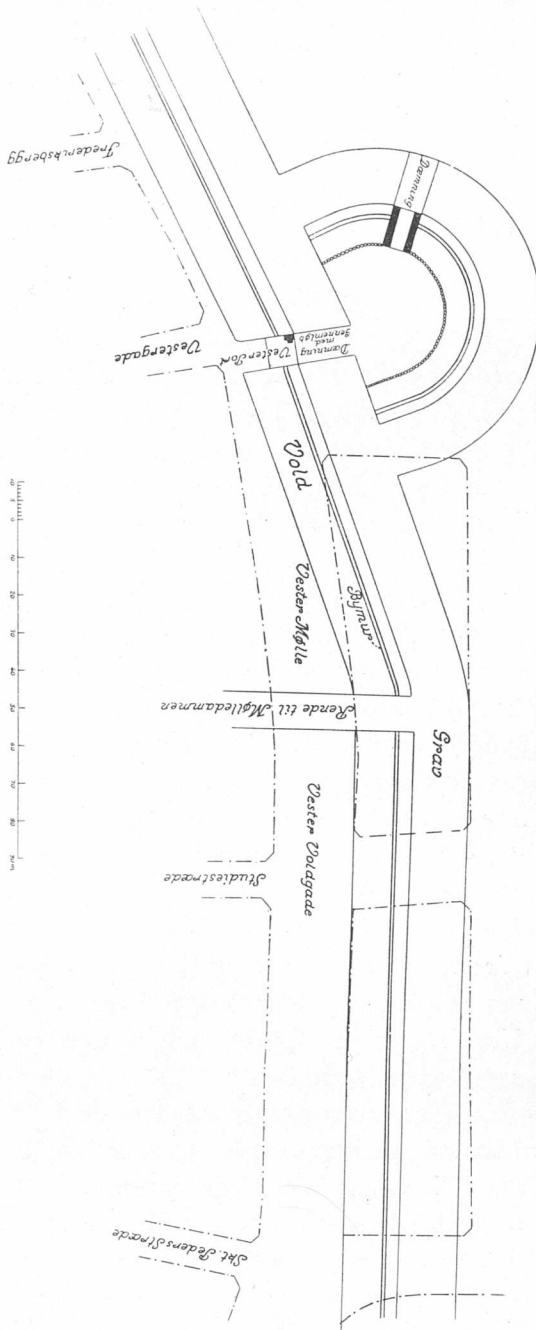

Fig. 15. Volden fra St. Pedersstrøde til Vestergade.

Det 9,0 m brede og 1,0 m tykke Taarnfundament var lagt i Ler eller Jord uden Brug af Kalkmørtel. Paa dette var der opført et 7,6 m bredt Taarn af Kampestenmurværk med 1,85 m tykke Vest- og Østmure, der i 1865 var bevarede i 2,5 m Højde over Fundamentet. Portrummet's Bredde var altsaa 3,9 m, og det løb helt igennem Taarnet, saaledes at der ikke var Karmmure mod Nord og mod Syd. Det fandtes i 1865 forsynet med en Brolægning af smaa Kampesten, der var bortfjernede i 1931. Den vestlige Taarnmur var 10,9 m lang, den østlige 13,9 m, og foran denne sidste fandtes et 3,2 m langt Murstykke, en Rest af en Beklædningsmur mod Volden. Nordgavlen stod vinkelret paa Side-murene, medens Syd-gavlen ud mod Voldgraven var skraat stillet. Af Vindebroen foran Porten er intet fremdraget.

Dersom man kan betragte Afbildningen paa Prospektet af Byen i 1587 som gyldigt ogsaa for Middelalderen, har det ydre Porttaarn haft to fulde Etager og fladt, tindekronet Tag, til hvilket Adgangen skete gennem et i Taarnets Østside indbygget halvtags Trappetaarn.

I 1865 fremgravede man endvidere, udgaaende fra Portens nordvestlige Hjørne en Række Kampesten, tilhørende en Beklædning af den indre Voldfod paa Runddelens Vold. De dannede lidt over Trediedelen af en Cirkel med omtrent 17 m's Radius.

I 1931 blev der udført en dybere Gravning fra Portens sydvestlige Hjørne og vestefter langs Gadens Fortov. Her fandt man først en Støbning af Kampesten og Mursten i en fin, næsten ikke grusblandet Mørtel, som laa tæt op mod Portens Vestmurs Fundament, der skarpt adskilte sig fra den støbte Blok ved sin Ler- og Jordfyld imellem dets store Kampesten. Paa Støbningens Vestside var der i Kote 4,35 og derunder 3 Skifter Munkesten i Krydsforband, den eneste Façaderest, som blev forefundet; den flugtede med Portfundamentets Vestside. Indvendig i Støbningen laa Murstenene uregelmæssigt og knap nok vandret, Støbningen var afbrudt omtrent i Kote 5,1.

Omtrent vinkelret paa denne Murklods fandtes en anden Mur, som var 1,7 m tyk og som naaede op til Kote 4,9. Den var afbrudt mod Øst, men gjorde Indtryk af at have været sammenmuret med den førstnævnte Støbning. Paa Nordsiden taltes mindst 10 Skifter af røde Mursten i Krydsforband; Syd-façaden blev ikke frilagt, Murenes Fundament blev ikke naaet. De to Mure er øjensynligt fra Renaissancetiden efter Aar 1600. De danner utvivlsomt den østlige Ende af den *Kam* over Voldgraven, som *Christian IV* lod Abraham de la Hay bygge i 1618 for at stemme Vandet i Tilløbet til *Vester Molle*.³¹⁾ Denne Østende af Kammen løb som samtidige Kort viser som en Beklædningsmur langs Ba-

³¹⁾ G. F. Lassen. Aktst. o. Dok. p. 35.

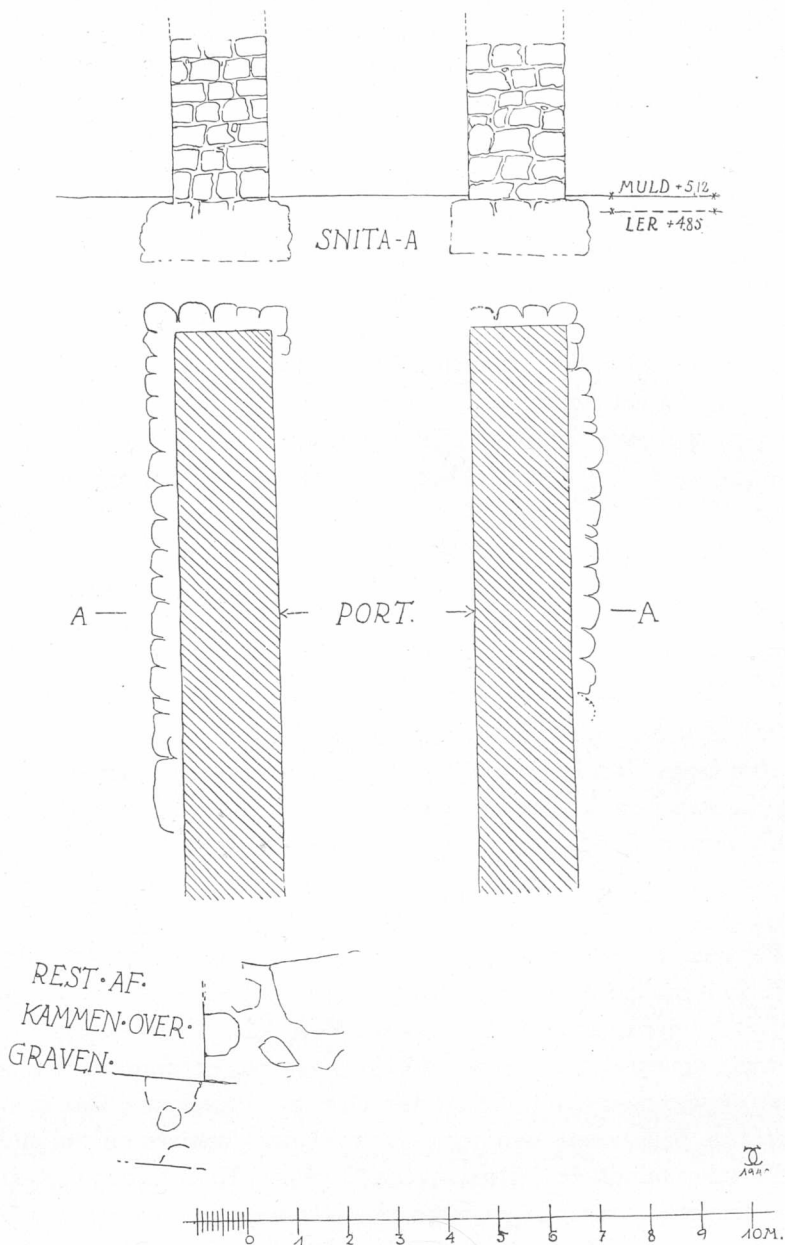

Fig. 16. Grundplan og Snit af Vester Ports ydre Porttaarne.

stionsvolden lige ind til Porten. Den vestlige og egentlige Kam, som gik over Voldgraven var sat op med hugne Sten.³²⁾

³²⁾ V. Lorenzen. Haandtegnede Kort over København XVII, XXIV.

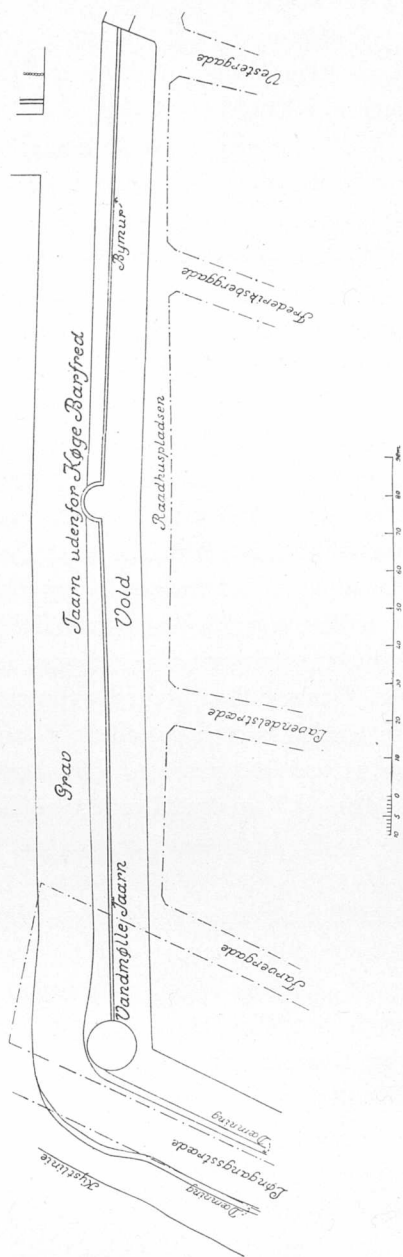

Fig. 17. Volden fra Vestergade til Longangsstræde.

Det var denne Kam, som styrtede sammen 2. Juledag 1668, og som viste sig at have en Jordkærne.³³⁾ Denne Kærne har rimeligvis bestaaet af den faste Moderjord, som ved Runddelens Anlæg i 1511 er bleven staaende som en Kam eller Dæmning tværs over Voldgraven.

Til Byggeperioden i 1510—11 maa vistnok ogsaa *Vandmølletaarnet* henregnes. Det var et rundt Murstenstaarn, som stod i Voldens Hjørne ved *Mollegraven*, nu paa *Løngangsstrædes* Nordside, nær Vester Voldgade. Det er vist som Ruin paa Jan von Wicks Prospekt af Byen fra 1611 og nævnes tidligst som *Vandmølleskansen*, da det istandsættes i 1529.³⁴⁾

Foruden Arbejderne paa Bybefæstningen, foregik der som før nævnt i 1510 ogsaa Befæstningsarbejder paa *Bremerholm*, hvor der blev bygget en *Skanse*, eller Taarn.

Det ligger nær at antage, at dette Taarns Opgave har været dels at hjælpe til Forsvaret af Kongens *Skibsværft*, hvis Plads maa søges omtrent hvor Holmens Bro er, dels og ikke mindst, at det har skullet understøtte Slottet i Forsvaret af Indløbet til Havnen i Gammel Strand. Men paa dette Sted finder vi den ejendommelige taarnagtige Bygning op til hvilken Kong *Frederik II* i 1562—63 lod *Bremerholms* Ankersmedie bygge.³⁵⁾ Ved denne Lejlighed lod Kongen formentlig ogsaa Taarnbygningen ombygge i den Form, hvori den siden indgik som Kor i Holmens Kirke. Dens 13,5 m brede Gavlmur mod Kanalen er dobbelt saa tyk som de andre Gavle i Kirken og opført af store, røde Sten; i Langmuren som er stærkt ændret ved Indsættelsen af Kirkevinduer, viste en lodret Fuge i den nordvestlige Mur, 12,9 m fra Hjørnet ved Kanalen, Taarnbygningens Dimension paa den anden Led, saaledes, at dens Grundplan har maalt $13,5 \times 12,9$ m.³⁶⁾

Ved Freden i 1512 blev Befæstningsarbejdet, som med vekslende Kraft havde været drevet hvert Aar fra 1490 Aarene, stillet i Bero. Det var den største og kostbareste Fornylse af Absalons Vold, som endnu var bleven foretaget, hvorved den blev ændret fra en Plankebefæstning til en Befæstning med Bymur, Taarne og Forværker foran de murede Porte.

³³⁾ K.D. V Nr. 1838 p. 764.

³⁴⁾ K.D. I Nr. 232.

³⁵⁾ Rentem. R. 1562—63 fol. 226. R.A.

³⁶⁾ L. Bobé. *Bremerholms Kirke* p. 49. 51.

4. ARBEJDER PAA KØBENHAVNS BEFÆSTNING I FREDERIK I'S DAGE

I Københavns Bys Vedtægtsbog findes en Række Optegnelser, indført af Byskriver *Jørgen Mikkelsøn* i Aarene mellem 1523 og 1529. De er ikke kronologisk ordnede og for flere savnes helt en bestemt Tidsangivelse; nogle angiver til hvilke Arbejder Pengene er medgaaede, medens andre kun oplyser, at Udgifterne angaar Køb af Sten, Tømmer m. fl. Materialer eller endogsaa kun, at den er sket „til Byens Gavn“. Der kan saaledes ikke af Optegnelserne uddrages samlede Regnskaber over Udgifterne til bestemte Arbejder, men de oplyser dog adskilligt om, hvilke Arbejder Byen havde i Gang i disse Aar og hvorledes Midlerne dertil blev tilvejebragt.

De først indførte synes at være Betaling for Arbejder ved Byens Volde og Taarne i *Christiern II's* sidste Regeringsaar, kort før og under Belejringen; de seneste angaar Arbejder i 1527—29.³⁷⁾ Det er tydeligt, at Byen i disse Aar har været i stor Pengemangel, thi adskillige af Udgifterne til Befæstningen og til Byens Forsvar er først betalt ved kontante Laan hos Raadmændene og andre velhavende Borgere, og siden er de indfrieede ved Salg af Byens Ejendomme; mange af de Grunde, som i Jordebogen af 1496 opføres med Jordskyld til Byen, sælges i disse Aar som jordfri Ejendomme.

Notaterne viser, at Arbejdet før og under Belejringen særlig har bestaaet i Opsætning af Palissadeværker, kaldede Plankeværk og Stakit, rimeligvis især langs Bygravens Yderside samt i Taarne og Mure paa Nørre og Vester Vold.

Oluf Jensøn paa *Østergade* og *Lauritz Jensøn* paa *Amagertorv* fik saaledes 90 Mk. 12 Sk. for det *Plankeværk*, som blev gjort fra *Smørhætten* til *Reberbanen*. *Smørhætten* er Taarnet der stod i Byvolden syd for Kongensgade, og *Reberbanen*, som ikke maa forveksles med den senere paa *Bremerholmen*, laa formodenlig langs *Stranden*. *Henrik Mither* fik en Byens Jord ved *Stranden* for 120 Mk. og en anden i *Kattesund* for 150 Mk. svarende til det Beløb, som Byen var ham skyldig for Bygningen af „*Stakitter*“ uden om Byen. Paa *Østervold* havde *Thorkil Brygger* et lille Arbejde for 8 Mk. paa *Hans Claussons Taarn*.

Det næste *Taarn* kaldes i Optegnelserne „*Skansen uden Nørre Port*“. Paa Arbejdet ved dette oppebar *Anders Hogensøn* 88 Mk. og *Henrik Mither* 60 Mk. Muligvis har dette *Taarn* ogsaa heddet *Løvetaarnet*.³⁸⁾

Ved Udgravningen for Boulevardbanen blev den nederste Del af dette *Taarn* fundet omtrent 44 m nord for Hjørnet af Boulevarden og Ahlefeldtsgade. Det

³⁷⁾ K.D. I Nr. 232.

³⁸⁾ G. F. Lassen. Aktst. o. Dok. p. 22.

oprindelige Terrain laa her i Kote 8,12 og derover Absalonsvolden i hvilken Taarnet var rejst. Taarnets Grundrids var cirkulært, omfattende rigelig de tre Fjerdedele af Cirklen, og dets aabne Bagside har sluttet sig til Bymuren. Taarnfundamentet sprang omtrent 2,25 m frem paa Gravskraaningens Fald og var kun lidt nedgravet, saa at Fundamentets Underkant forrest mod Vest laa i Kote 7,00 og bagerst mod Øst i Kote 8,40. Ovenpaa dette hældende Fundament var Murstenstaarnet rejst. Dets ydre Diameter var 8,0 m. Murværket, som havde Middelalderskifte med Sten paa 27—31 × 13,5 × 8—9 cm af uslemmet Ler, var afbrudt i Kote 9,33.

For at kunne bygge Taarnet havde man udgravet en Byggegrube i Volden, og den var efter Taarnets Fuldførelse atter tilfyldt med en Pakning af Græstørv.

Taarnet udenfor Nørre Port har kunnet beskyde eller flankere Broen over Ravelingraven paa samme Maade som Smørhætten kunde beskyde Øster Ports Bro, og denne Kampopgave har sikkert været Anledningen til disse Taarnes Anbringelse.

Efter Løvetaarnet fulgte *Hanetaarnet*, som ligeledes laa i Nørre Vold, længere mod Syd omtrent ud for Larslejstræde. Det kaldes i Optegnelserne „*det Taarn mellem Nørre Port og Jarmers Gab*“. Paa dette udgav *Poul Hanssøn* først 116½ Mk. og siden 30 Mk. og *Søjren Veyere* 28 Mk.

I vore Dage blev den øverste Del af Hanetaarnet frilagt i 1874 ved Voldens Sløjfning og dernæst nedrevet i 1878 ved Boulevardens Anlæg, men Undersøgelsen af Taarnmurværket foretoges kun til lidt under Gadens Niveau. Den nederste Del af Taarnet og dets Kampestensfundament blev først fremdraget og undersøgt ved Boulevardbanens Udgravning. Taarnet fandtes da beliggende i den vestlige Side af Boulevarden med Taarncentret omtrent 30 m syd for Larslejstrædes Sydhjørne.

Det naturlige Terrain laa her i Kote 7,13, og derover rejste Absalonsvolden sig til omtrent Kote 9,20. Taarnets Grundrids var cirkulært og bestod af de tre Fjerdedele af Cirklen. Dets aabne Bagside sluttede sig til Bymuren og det sprang ligesom Løvetaarnet frem foran denne og gik omtrent 3 m frem paa Gravskraaningen. Taarnets Kampestensfundament var nedskaaret i Voldfylden saavel som i Gravskraaningen.

I Voldfylden laa Stenenes Underkant i Kote 7,13; paa det dybeste af Gravskraaningen var der gjort et vandret Indsnit i Kote 3,66, i hvilket Fundamentet var opsat af store Sten, udkilede med mindre Flækker. Foden af Fundamentet var sikret ved en foranlagt Krans af store Sten, mellem hvilke der var nedrammet en Kreds af 15—20 cm Egepæle, koncentrisk med Taarnet. Kampestensfundamentets Overflade laa fremefter mod Graven i Kote 6,13 og bagtil paa

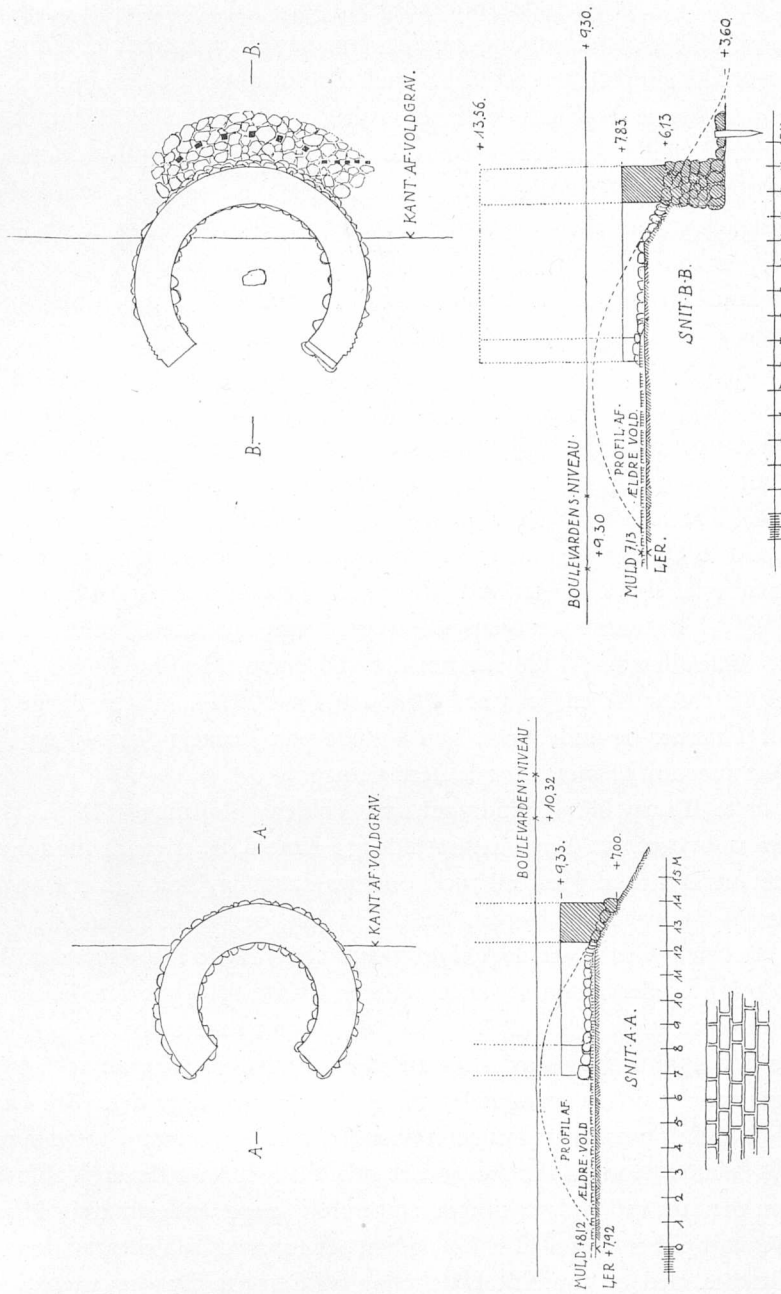

Fig. 19. Grundplan og Snit af Hanetaarnet.

Fig. 18. Grundplan og Snit af Løvetårnet.

Voldkronen i Kote 7,34, og paa denne rejste det egentlige Murstenstaarn sig. Det havde en ydre Diameter paa omtrent 9,40 m. Murene var 1,50 m tykke, formurede i Middelalderforband og med et Netmønster i glacerede eller haardtbrændte Sten. Det sluttede paa Østsiden med Fortandinger til Forbindelse med Bymuren, men denne Forbindelse havde aldrig været udmuret. Taarnet har haft 2 Etager, af hvilke den nederste havde et 0,20 m tykt Lergulv i Kote 7,35 og var forsynet med 5 Skydeskaar med Underkant i Kote 10,52, som var bestemt for smaa Kanoner eller Voldbøsser. Der var Bjælkehuller for næste Etages Plankegulv, som har ligget i Kote 12,30. Af den øverste Etages Murværk var dog i 1874 kun henved 1,25 m bevaret. Det middelalderlige Taarn har sikkert som de fleste af de øvrige Bytaarne haft et kegleformet Tag. Den Taarnside, som vendte mod Byen er i Christian IV's Tid bleven lukket med en raat udført Teglstensmur, da Taarnet blev begravet i den nyopførte Hanens Bastion.

Paa den skarpe Vinkel, som dannede Sammenstødet mellem Nørre og Vester Vold, tæt nord for Jarmers Gab, blev der ogsaa rejst et Taarn i disse Aar, det fik naturligt i Tidens Løb Navnet *Jarmers Taarn*. Det omtales kun en enkelt Gang i de ældste Optegnelser, idet det nævnes, at *Thomas Lestemager* fik 120 Mk. til Dækning af sine Udgifter ved „*de tvende Taarne mellem Nørre Port og Jarmers Gab*“; Løvetaarnet er øjensynlig regnet som hørende til selve Portbefæstningen. Men allerede i 1528 nævnes det ved Navn, idet Borgmester *Peder Jørgensen* i dette Aar fik en Jord *ved Stranden* for 90 Mk., hvilke Penge han udlagde „til Tømmer og andet, som han kostede paa *Jarmers Skanse*“ og i det følgende Aar nævnes *Jarmers Taarn* flere Gange.

Ogsaa dette Taarn blev fremdraget ved Voldens Sløjfning i 1884. Hvor Taarnet blev opbygget, laa Terrainet oprindelig i Kote 6,03, stigende mod Nord, og faldende stærkest mod Vest ud mod Søernes Lavning. Paa det oprindelige Terrain blev Absalonsvolden bygget, godt 2 m høj, og paa Toppen af denne Vold blev Taarnets Grundsten lagt, kun svagt nedgravede i Voldkronen. Paa Voldens Top laa Underkanten af Grundstenene i Kote 8,16, men de laa lavere paa Skraaningerne mod Graven. Taarnet var formet som et halvellipseagtigt Fremspring fra Bymuren, saaledes at Bredden i Murens Flugt var 9,4 m; Fremspringet maalte 6,7 m og naaede omtrent 2,5 m ned over den ydre Gravskraaning. Paa Kampestensfundamentet var Taarnet bygget af Mursten med en 1,4 m tyk Mur. I denne findes bevaret et enkelt Skydeskaar for en Voldbøsse. Taarnmuren fandtes ved Udgravningen staaende i meget uregelmæssig Højde, men de øverste Spidser er nu afbrudt og jævnet foroven, saaledes at den har kunnet afdækkes med et plant Beskyttelseslag af Cement. Det bevarede Murværk hører til Taarnets nederste Etage, men et Prospekt af København set fra Vest i 1587 viser, at det oprindelig har haft to Etager og et kegleformet Tag.

Ved Udgravningen i 1884 var der i Forbindelse med Taarnets Sydøsthjørne bevaret et Stykke af *Bymuren*, som ligesom Taarnet var bygget af Murstensmur i kun 0,7 m Tykkelse paa et Kampestensfundament. Kampestenene laa paa

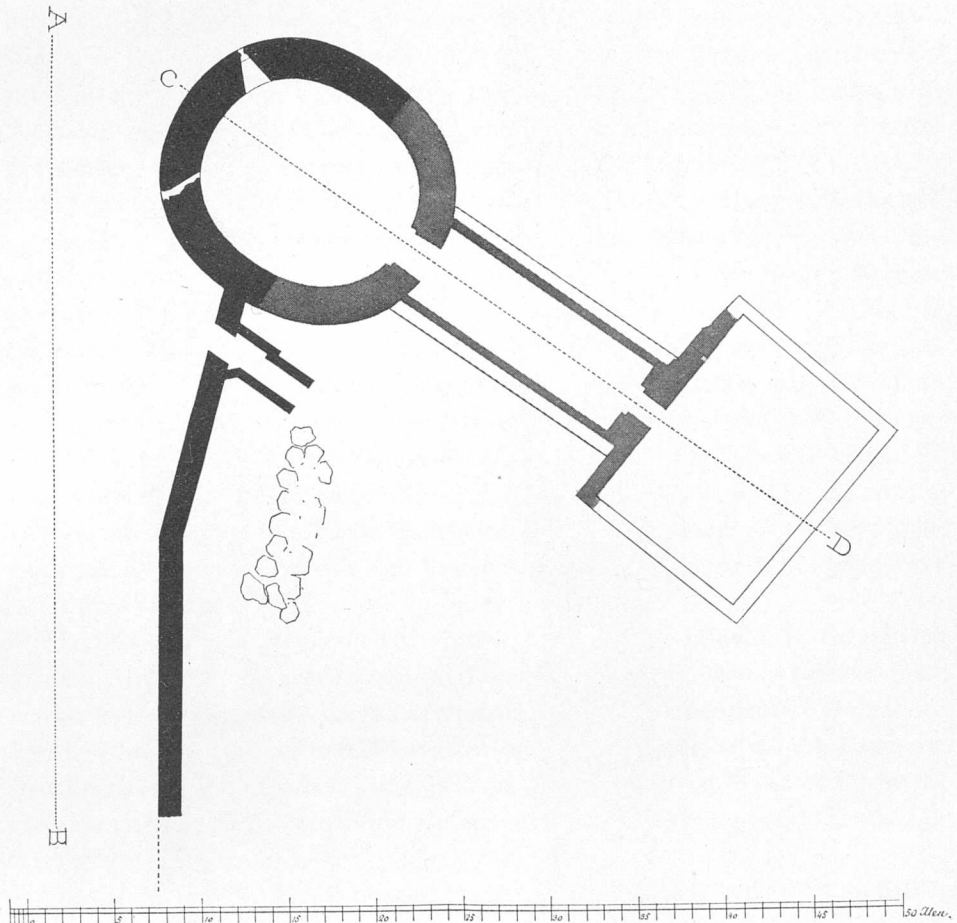

Fig. 20. Grundplan af Jarmers Taarn. Kun det helt sorte Murværk er middelalderligt.

Byvoldens Top, tæt ved dens Forskraaning. Muren var afbrudt i Kote 10,6—11,0. Tæt ved Taarnet var der en lille spidsbuet *Dør* gennem Muren med tilhørende overhvælvet Gang, som var 0,9 m bred. Gangens Gulv laa i Voldkronens Niveau, 8,25 m, og Dørbuens Top i 9,82. Ved Udgravningen kunde Volden og dens fremadstræbende Skraaning tydelig ses.³⁹⁾ Bymuren løb tilnærmelsesvis parallelt med Husrækken i *Vester Voldgade* i en Afstand af 34 m.

³⁹⁾ L. Both. Nationaltidende 26. August 1885.

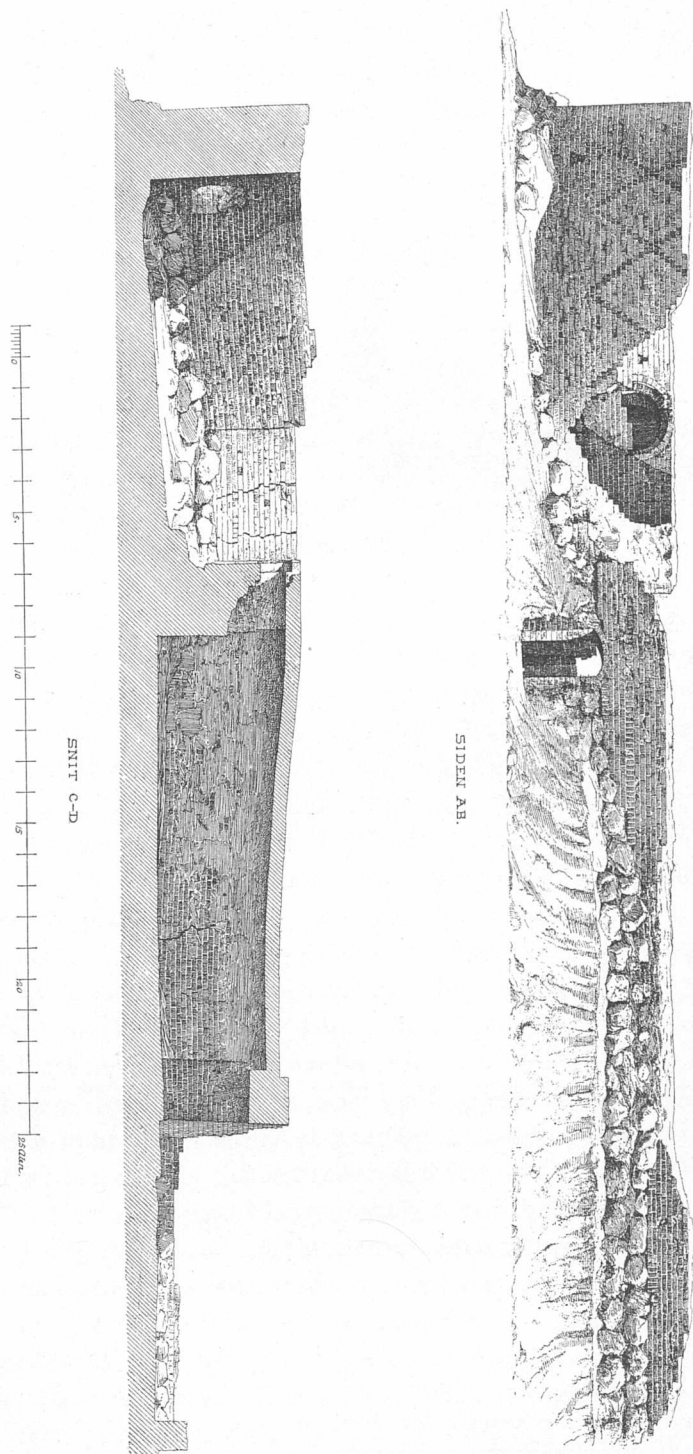

Fig. 21. Façade AB af Jammers Taarn og Bygningen. Snit C-D af Jammers Taarn.

Ved Ruinens Restaurering blev desværre saavel Vold som Bymur med Dør fjernede, antagelig af gartneriske Hensyn.

Ved Boulevardbanens Anlæg fandtes under den senere Helmer Bastions Fyld et Stykke af den middelalderlige *Bygrav* foran Taarnet. Den var omtrent 15 m bred og dens Bundkote var 1,20. Denne Grav blev tilkastet ved Christian IV's Voldarbejder i 1607. Ved disse blev den nederste Del af Jarmers Taarn begravet i de nye Volde, og dets Aabning bag ud mod Byen tilmuret, saaledes at det halve Taarn blev til et helt. Adgangen til det nedre Taarnrum skete derefter gennem en *hvælvet Gang* gennem Volden. Dele af *Christian IV's* Murværk er endnu bevarede i Ruinen, men det meste af den hvælvede Gang er nedbrudt.

Endnu et Taarn nævnes i Optegnelserne. Det kaldes *Skansen „ved eller udenfor Køge Barfred“* og en enkelt Gang „uden Vester Port“. For Arbejde paa dette Taarn fik *Hans van Ryen* og *Welem Runge* tilsammen 120 Mk. og *Hans van Ryen* alene i tre Udbetalinger 330 Mk. Betegnelsen *Køge Barfred*, som kun forekommer denne ene Gang, maa øjensynlig forstaas som det Udenværk, gennem hvilket *Køgevejen* er fort — og altsaa være identisk med *Vester Ports Ravelin*, og Skansens Beliggenhed „uden Vester Port“ svarer ganske til Løvetaarnets Beliggenhed „uden Nørre Port“. Taarnet, som i øvrigt ikke nævnes i Dokumenterne, og som ikke er paavist ved Grundudgravning, maa være identisk med det, som er vist syd for Vester Port paa den ældste Grundplan over Byen fra omtrent 1600.

To Dage efter at Kongen i 1526 havde tilstaaet Københavns By Udvidelsen af dens Magistrat, besluttede han, at Borgerne yderligere skulde befæste Byen ved at bygge en *Jordvold* langs *Indersiden af Bymuren*. Bønderne i Harrisborg Len og i Smørum, Sokkelund, Bjeverskov og Try Herreder, altsaa fra Køges og Roskildes Omegn og fra hele Nordsjælland, skulde yde hver Mand et Dagsværk med Hest og Vogn til dette Voldarbejde efter Borgmestres og Raadmænds Tilsigelse.⁴⁰⁾

For at denne Vold kunde bygges, maatte Bymuren selvfølgelig være til Stede, thi man kunde ikke lægge Jordfylden op imod de skrøbelige ældgamle Planker. Men langs *Vester Vold*, i alt Fald paa Strækningen fra Vester Port til Jarmers Taarn stod Plankerne endnu kort før 19. Marts 1524, da Guldsmed *Anders Hogensson* for 200 Mk. købte en Byens Jord „paa Hjørnet vesten ved Bys Planker ud mod Jarmers Gab og norden ved det gamle Raadhusstræde“, altsaa paa det nordlige Hjørne af *Vester Voldgade* og *Studiestræde*.⁴¹⁾ Her maatte Muren først bygges, førend Voldarbejdet kunde have sin Gang. I Vedtægtsbogen findes derfor ogsaa Optegnelser vedrørende Arbejder paa Bymuren. 23. Juli

⁴⁰⁾ G. F. Lassen. Aktst. o. Dok. p. 90.

⁴¹⁾ K.D. I Nr. 232 jfr. 229.

1529 fik saaledes *Rasmus Kellesmed* en Jord ved *Jarmers Gab* for 60 Mk., hvoraf de 20 Mk. blev anvendt til *Stadsmur*, og *Hans van Ryen* fik samme Dag en Jord ved *Øster Port* for det store Beløb af 600 Mk., som blev brugt til de *Skanser* og *Taarn* mellem *Vester Port* og *Jarmers Taarn*, som han havde bygget.

Af mindre Arbejder i disse Aar nævner *Vedtægtsbogen* i 1527 109 Mk. 4 Skill., som *Byen* skyldte Raadmand *Peder Kempe* for Fodsten og Mursten til de „*Hofmeyer*“, d. v. s. Udenværker ved *Nørre Port*, og 23. Juli 1529 en *Byens* Jord ved *Stranden*, som Raadmand *Jens Kammersvend* fik for 50 Mk., som han lagde ud til *Vandmølleskansen*.

Hovedarbejdet var dog *Byvolden*, hvorpaa der arbejdedes endnu i 1530, da *Hans Mikkelsson* 20. Maj tilskrev *Christiern II*, at *Borgerne* arbejdede stadig paa den, og den var nu „inden udi *Byen*“ ligesaa høj som *Muren* og *Vandringen* ovenpaa *Volden* var 16 Alen bred.⁴²⁾

Af denne *Vold* er der fundet Rester af *Voldfoden* baade paa *Øster* og paa *Nørre Vold*. Den er opført af *Lerfyld* og dens *Skraaning* er sædvanlig bygget som et *Lag* af meget lange og sejge *Græstørv*, lagt med *Græssiden* opefter. *Letet* synes at være udgravet i *Haverne* langs *Volden*, og derved opstaaede *Lergrave* er først fyldt med *Vand* og *Slam*, senere med *Husaffald*. De nævnes i det 16. Aarhundredes *Skøder* ofte som „*Putze*“ eller *Sumpe* langs *Volden*.

Udgiften til dette *Voldarbejde* tyngede *Byen* haardt, ikke mindst, fordi den tillige havde andre store *Udgifter* bl. a. til *Sold* til *Henrik Giøe's* *Landsknægte* og til *Bispestolen* for dens *Part* af *Serreslev*. Man søgte derfor 2. Juni 1530 om „et kærligt *Laan* af noget *Sølv* af *Vor Frue Kirke*, den menige *fattige Almue*, *Københavns Indbyggere* til *Undsætning* i vor store *Nød* og *Trang* at bygge, befæste og opholde *Stadens Mure* og *Volde* med“. Man ønskede 600 *Lod Sølv* af *Kirkens Klenodier*, at *tilbagebetale* inden 6 Aar, til *Sikkerhed* besegledes *Brevene* med *Stadens Segl* og med *Lavsseglene* for *Bagere*, *Guldsmede*, *Skrædere* og *Skomagere*.⁴³⁾

Efter mere end et Aars *Forløb* kunde *Byen* 8. September 1531 give *Kapitlet* *Tilstaaelse* for at have modtaget en *Del Klenodier* fra *Kalentegildet* og 21. September udfærdigede man en *Fortegnelse* over dem; de bestod af *Boller*, *Skaale* og *Stobe* af *Sølv*, som var udtagne af *Kalenteskrinet*, ialt mindre end *Halvdelen* af det ønskede *Laan*.⁴⁴⁾

Det var ikke alene *Byens Volde*, som blev forstærkede. Ogsaa paa *Slottet* blev der udført *Arbejder*, men om disses *Omfang* er *Oplysningerne* kun *spar-somme*.

⁴²⁾ Allen. Aktst. til Chr. II og Fr. I Nr. 285.

⁴³⁾ K.D. I Nr. 255.

⁴⁴⁾ K.D. I Nr. 439. 441.

9. Juni 1529 tilskriver Kongen Hr. Henrik Giøe, som nu var Lensmand i Vordingborg Len, om at han skulde sende Kronens Bønder til København til 2 Dages Arbejde paa den *Vold*, der var paabegyndt *foran Slottet*, og de som ikke mødte skulde give 4 Sk. hver til Løn for andre lejede Arbejdere i de to Dage. Anders Bille paa Møen foretrak at sende 4 Sk. pr. Mand i Graverpenge.⁴⁵⁾

Det er sikkert den *Vold*, som stod udenfor Stegerset, mellem Slotsgraven og Stranden, altsaa paa Christiansborgs Ridebane, som Christian III 21. Marts 1550 gav Ordre til at sløjfe.⁴⁶⁾

Den har vist dannet et Forværk, der efter sædvanlig Skik kaldtes *Kivenæbet*, og efter dets Forsvinden er Navnet bleven bevaret som Betegnelse for det nærliggende Færgested over til Amager, der blev nedlagt ved Børsens Bygning og Knippelsbros Anlæg.

⁴⁵⁾ G. F. Lassen. Aktst. o. Dok. p. 9. 91.

⁴⁶⁾ K.D. IV Nr. 516.

BYGNINGER OG ANLÆG I BYEN

GJEVEAAEN OG LADEGAARDSAAEN

BISPEENGEN, den gamle *Gjeveholm*, var i historisk Tid en fugtig Eng eller Tørvemose, hvis Overflade laa omtrent i Kote 5,65. Den rummede Væld og dybe Vandhuller, blandt hvilke Dammen ved Borups Allé var det største, og dens Bund laa dybere end Kote 4,40. Oprindelig var vel Mosefladen ubrudt, men det Tidspunkt kom, da *Grøndals Aaen*, *Lygteaaen* og *Gjeveaaen* blev gravede som Skelgrøfter for *Solbjerg*, *Utterslev* og *Serreslev*, hvis Jorder havde „Markemøde“ i Engens Midte. Afløbet fra Vældene i Engen skete gennem Gjeveaaen og gennem flere Smaabække, der sivede sig gennem Tuerne af Græs og Rør, før de mødtes i Aaen. Ved Aaløbets Begyndelse var Engen bred og dens Fald kun ringe, nemlig 1:3000 indtil *Bülowsvej*, hvor Terrænkoten var omtrent 5,00. Herfra og mod Øst steg Aaens Fald til 1:270 indtil *Ørstedsvvej*, som Aaen krydsede ved Nr. 61, Matr. Nr. 18 bf. Her laa Leret i Kote 3,20 og derover lagdelt Sand til Kote 4,02. Aaen passerede *Jacob Dannefærdsvej* fra *Worsaaesvej* til Knæet, hvor Leret laa i Kote 3,23, derover lagdelt Sand til 3,45 og Dynd til 3,67, og fortsatte over Sydgrænsen for Teknisk Skoles Grund i *Julius Thomsensgade*. Her var Aaløbets Seng omtrent 8 m bred. Terrainet laa paa Sydsiden med Ler i 3,23 og derover Engtørv til Kote 3,63 og paa Nordsiden Ler i 2,98, Muld i Kote 3,33. Paa det dybeste Sted i Aalejet laa Leret i 2,02 og derover et tyndt Lag af Smaasten, dækket af tørveagtig Muld til den omgivende Engs Højde. Aaløbet fortsatte herfra over *Vodrofsvej* Nr. 56, Matr. Nr. 72 h ud i St. Jørgens Lavningen, hvor dets Bundkote snart faldt under Kote 1,00. Over det nye Teaters Gaard og *Vesterbros Torv* fuldendte Aaen sit Løb til Stranden.¹⁾

Det er netop paa det Sted, hvor Aaløbets stærke Fald begyndte, at *Ladegaardsaaen* er grenet ud fra *Gjeveaaens* naturlige Løb. Samtidig med, at *Ladegaardsaaens* kunstige Aaløb blev gravet, maa der være bleven lagt en *Spærredæmning* tværs over *Gjeveaaen* for at tvinge Vandet over i det nye Løb, hvis Fald var ringere end det naturlige Aaløbs. Men denne Dæmning kan ikke

¹⁾ Hist. Medd. II p. 169 ffg. Afhandlingen er et Forarbejde, og mange Detailler er ændrede ved senere Unders. i Aaboulev. og tilst. Grunde.

mere paavises, idet *Christian IV* netop her lod bygge en *Sluse*, hvorigennem han fik Vand til *Ladegaarden* og til *Svanedammen*, som laa ved *Svanemosegaardsvej* i det gamle Aaløb. Og senere hen efter Københavns Belejring i 1659 blev *Slusen*, som var bleven ødelagt af Svenskerne, omdannet til et fast *Overfald*, som skulde modtage *Aaens Overflod* i Tilfælde af *Højvande*.

Til Trods for Afdæmningen ved *Bülowsvej* mistede *Gjeveaaen* ikke helt sin Vandføring, som maaske blev opretholdt ved *Kildevæld* i *Engen*. I Oktober 1543 omtales *Bygningen* af en god *Vej* over „den onde beck ved sancte *Jørgen*“.²⁾

Den gravede *Rendes* ældste Navn er ubekendt, thi Navnet *Ladegaardsaaen* kan ikke være ældre end 1548, da *Nybygaard* blev henlagt som *Ladegaard* under Københavns Slot, og maaske stammer det først fra 1620, da *Christian IV* lod den afløse af den nye *Ladegaard*.³⁾

Renden er gravet paa den noget ujævne *Nordskraaning* af *Gjeveaaens Dal*; 5 m *Kurven* ligger snart nord for, snart syd for *Renden*, og *Terrainet* har været oversaaet med smaa *Vandhuller*, der delvis har bestemt dens *Flugt*, som nøje var bevaret i den i vore Dage overdækkede *Ladegaardsaa* i *Aaboutlevardens* *Midte*.

Et saadant *Vandhul* laa i *Boulevarden* udfor *Griffenfeldtsgade*, et andet laa syd for *Renden*, midtvejs i *Jacob Dannefærds Vej*.

Renden fra *Bülowsvej* til *Peblingsøen* har øjensynligt været meget lavvandet.

Udfor *Gartnergade* fandtes det faste *Ler* i *Rendens Bund* i *Kote 4,26*. Den ringe *Dybde* bevarede i *Nutidens Ladegaardsaa*.

Jorden fra *Renden* er utvivlsomt lagt i *Dæmning* paa dens *Sydside* paa de *Steder*, hvor 5 m *Kurven* laa nord for *Renden*, altsaa ud for *Griffenfeldtsgade* og fra *Jacob Dannefærdsvej* mod *Øst*, tværs over det lave *Terrain* i *Søernes Dal*.

Udfor *Jacob Dannefærdsvej* og *Julius Thomsensgade* fandtes paa det naturlige *Terrain* en *Jorddæmning* med *Kronen* omtrent i *Kote 5,55*, og med *flad Skraaning* mod *Syd*.⁴⁾ *Søernes Dal* har paa sit dybeste *Punkt*, omtrent ved *Søpavillonen*, haft en *Kote* omkring 2,50,⁵⁾ og *Dæmningen* i *Gyldenløvesgade* maa for at svare til den ved *Julius Thomsensgade* have haft en *Højde* paa omtrent 3,00 m. Der er fundet enkelte *Bidrag* til denne *Dæmnings Bygningshistorie*, idet *Telefonbrønden* udfor *Søpavillonen* synes at være gravet i

²⁾ K.D. II Nr. 309.

³⁾ K.D. II Nr. 328. Nr. 325.

⁴⁾ Hist. Medd. II p. 184.

⁵⁾ L. Both. København p. 8.

Dæmningens svagt hældende Sydskraaning. De underste Lag i Fylden var her af fed, sort, ublandet Muld, og derover laa et omtrent 13 cm tykt Lerlag til Kote 4,30. Herover var der Fyld med røde Murbrokker og over dem ligeledes et 13 cm Lerlag til Kote 4,93. De to Lerlag kunde følges svagt stigende mod Øst.⁶⁾ Stigningen kan skyldes, at den høje Dæmning har sat sig og derefter er bleven forstærket ved ny Tilfyldning paa Dæmningskronen, der maa ligge tæt nord for Telefonbrønden. For at hindre Vandets Afløb mod Nord maa der ogsaa have været lagt en kort Dæmning over Dalens smalleste Sted ved Østerbrogade, den Dæmning, som siden gav Sortedamssøen Navn.

Fra Søerne mod Øst er *Renden* gravet dybere. 20 m syd for Ørstedsparkens Hegn fandtes under Udgravningen af *Boulevardbanen* Rendens Bund nedgravet i det faste Ler i den senere Fæstningsgravs ydre, vestlige Skraaning. Bundkoten var her 2,00, og Rendens Bredde i Terrainoverfladen i Kote 6,00 har været 12 m.

Tæt nord for *Vestergade* paa Matr. Nr. 281—282/1689 Nr. Kv. laa *Vestermølles* Møllehus ud mod Graven, og norden for Møllehuset har Gravens Vand været opstemmet ved et sammentømret Stemmeværk med Stigbord, der holdt Vandets Maximumsniveau ikke over Terrainets Højde Kote 5,30. Nedenfor Stemmeværket faldt Gravens Niveau til Kalvebodstrands Vandstand, og Møllevandets Drivhøjde blev følgelig i det højeste omtrent 5,30 m. Den ældste Mølle havde sikkert Understrømshjul.

Renden har haft en svag Bøjning mod Syd, saa at den forløb vesten om *Farmers Taarn* og videre omtrent parallelt med Vestervoldgade ned til Stranden Syd for Vartov.

Nord for Vestermølles Stemmeværk, omtrent 90 m fra Vestergades Hjørne, havde Hovedrenden et *Afløb*, der virkede som en *Frisluse* paa Hovedrenden, og som førte Vandet mod Øst over til en stor *Mølledam*, paavist af Rosenkær paa Ejendommen *Centrums* Gaard, Matr. Nr. 11/1806 Nr. Kv.

Afløbsrenden, der er maalt paa Matr. Nr. 12/1806 Nr. Kv. med en Bredde af 10,5 m og en Dybde af kun 0,9 m, altsaa en Bundkote paa omtrent 4,60, løb norden for Vestergadegrundenes Nordgrænse og krydsede *Larsbjørnstræde* omtrent 30 m nord for Vestergadehjørnet, og den havde sit Udløb i Sydenden af Mølledammen. Af Dokumenterne fremgaar, at den endnu eksisterede 19. Januar 1512, da Byen skødede den nordlige Del af dens Jord til *Æbelholt Klosters* Gaard paa Vestsiden af *Larsbjørnstræde*.⁷⁾

Mølledammen har været omtrent 75 m lang og omtrent 25 m bred. Den strakte sig mod Nord ud i *Studiestræde*, laa i det væsentlige paa *Centrums*

⁶⁾ Hist. Medd. II p. 184.

⁷⁾ K.D. IV Nr. 316.

Grund og naaede i alt Fald ikke ud paa Matr. Nr. 8/1806 Nr. Kv. eller paa Matr. Nr. 12/1806 Nr. Kv. Dens Bundkote var 3,14 m og dens Vandniveau højst 5,30 m, lidt under det omliggende Terrain.

Aflobet fra Dammen fandt Sted i dens Sydende, men de nærmere Detailler er desværre ikke iagttagne af *Rosenkjær* ved Udgravningen af Centrums Grund. Vandet førtes tværs over *Vestergade* og blev her fordelt mod Øst og mod Vest til to Grave, som var adskilt af en lille Blok af det naturlige faste Ler. Disse to Grave nævntes i Jordebogen af 1377 henholdsvis som *fossa orientalis*, *Østergrov* og som *fossa ecclesie sancti Clementis*, *St. Clemens Kirkes Grav*.

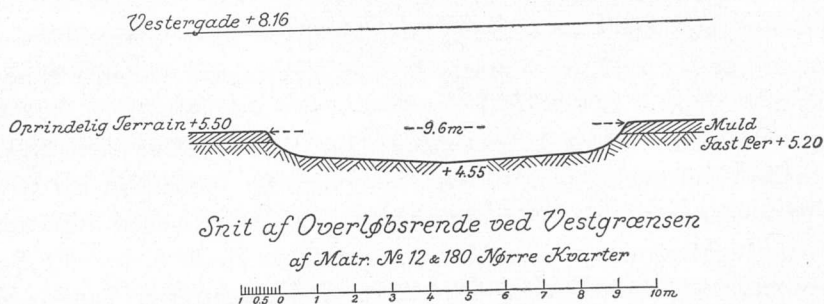

Fig. 22. Tværnsnit af Afløbsrenden til Mølledammen.

Østergrov begynder paa *Vestergade* Nr. 9, Matr. Nr. 43 V. Kv. og løber mod Øst langs Sydsiden af *Vestergade* og Vestsiden af *Gammel Torv*, hvis Façadelinies bøjede Form er bestemt ved Gravens Flugt. Ved *Frederiksberggade* trækker Graven sig lidt vest for Façadelinien og bugter sig under Domhuset i svage Krumninger mod Syd til Stranden, som den naar paa *Vandkunsten* Nr. 7 (Matr. Nr. 179 V. Kv.).

Graven er omtrent 7,53 m bred og den følger Terrainet, saaledes at dens Dybde ligger omtrent 1,88 m under dette. I *Vestergade* er den udgravede Jord, blandet med oprenset Dynd fra Graven, jævnet ud over Terrainet, saaledes at Laget er omtrent 1,25 m tykt ved Graven og aftagende paa en Strækning af henholdsvis 30 m mod Syd,⁸⁾ men i Grunden *Frederiksberggade* Nr. 1, *Nytorv* Nr. 27 (Matr. Nr. 2, 3 & 4 A V. Kv.), er Jorden og Dyndet oplagt i en lav Vold, rimeligvis fordi en tidlig Bebyggelse har hindret Udjævningen.⁹⁾ Graven standser, før den naar Stranden, og paa *Vandkunsten* Nr. 7 har dens Vand udvasket Overfladen indtil en Dybde af $\div 0,40$ m, før det løb i Stranden.

⁸⁾ Hist. Medd. I p. 410.

⁹⁾ Hist. Medd. II p. 500.

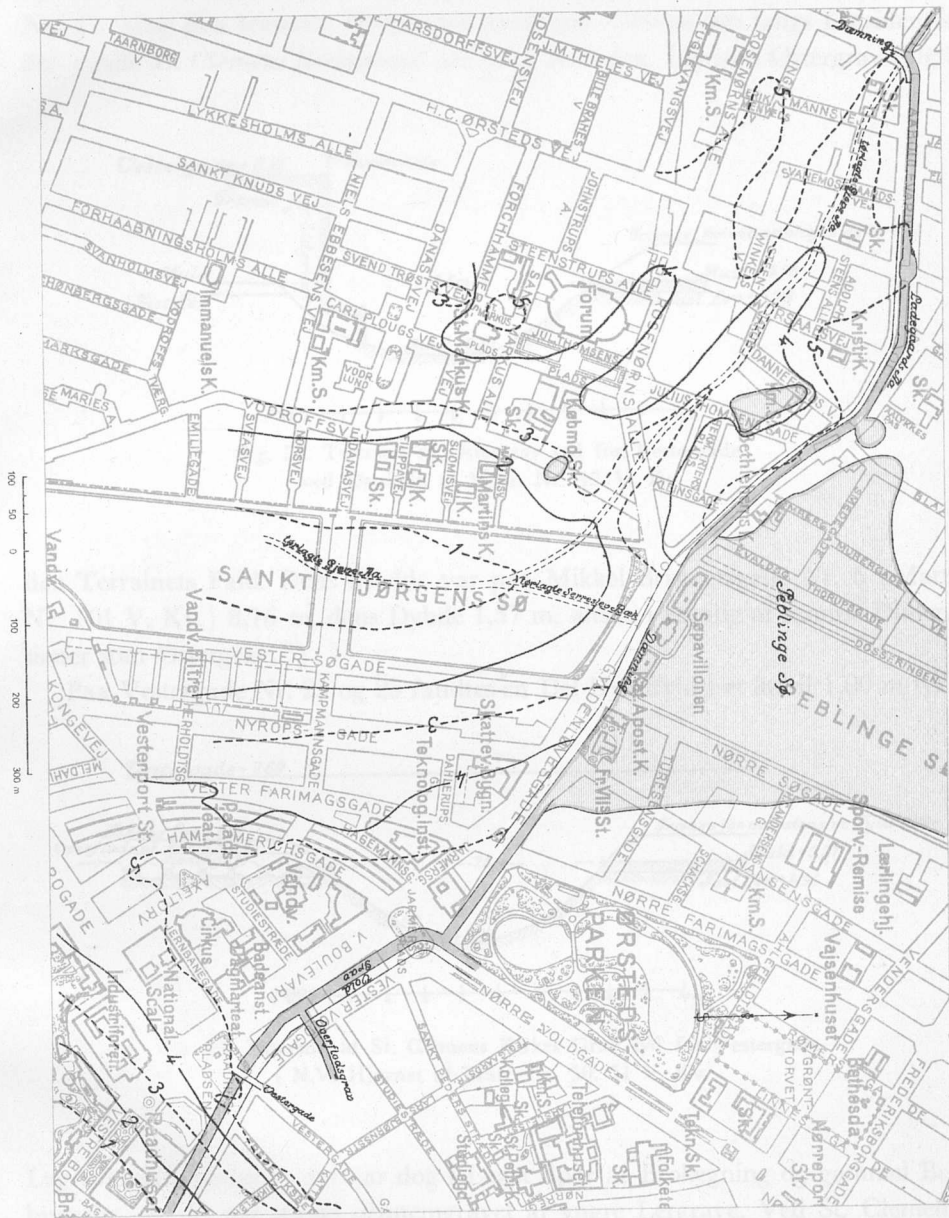

Fig. 1. Sankt Jørgens Sø, Nord og Syd for Søen og Sankt Nikolaj Kirke. Sankt Jørgens Sø, Nørre Søgade Nr. 22 (Nær Nr. 130 X. Kv. Sankt Nikolaj Kirke).

St. Clemens Kirkes Grav løb fra Vestergade Nr. 9 mod Vest langs Gadens Sydside. Paa Nr. 25 (Matr. Nr. 51 V. Kv.), bøjede den ind paa Nabogrunnen Nr. 27, hvor den fortsatte Drejningen mod Syd. Graven løb langs Østsiden af den gamle St. Clemens Kirkegaard ned mod Stranden. Ligesom Østergrav fulgte

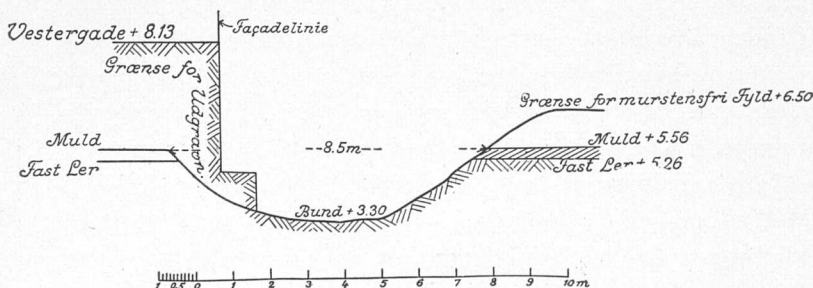

Fig. 23. Tværnsnit af Østergrav syd for Vestergade ved Østsiden af Matr. Nr. 43 V. Kv.

den Terrainets Fald. Dens Bredde var paa Mikkel Bryggersgade Nr. 6 (Matr. Nr. 101 V. Kv.) 8,16 m, dens Dybde 1,57 m, altsaa væsenlig af samme Dimensioner som Østergrav.¹⁰⁾

Paa Vestergade Nr. 23 og 25 fandtes en Del Dyndfyld i et indtil 1,00 m tykt

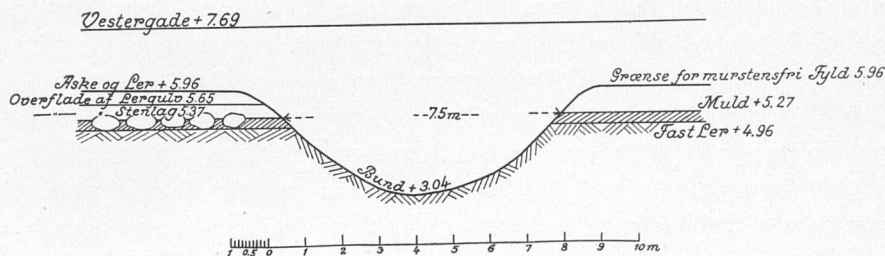

Fig. 24. Tværnsnit af St. Clemens Kirkes Grav syd for Vestergade i N.V. Hjørnet af Matr. Nr. 50. 51 V. Kv.

Lag ovenpaa Mulden; der var dog i Laget Spor af Brolægning og gammel Bebyggelse, og det var stærkt gennemgravet af yngre Lergrave. Ved St. Clemens Kirkegaard var Fylden ikke særlig synlig, fordi den var jævnet og blandet med Kirkegaardsjorden. Paa Farvergade Nr. 22 (Matr. Nr. 130 V. Kv.) standsede

¹⁰⁾ Hist. Medd. I p. 422.

Graven, og Vandet havde fortsat sit Løb til Stranden udover Engen, hvis Muld-
lag var bortskyllet.¹¹⁾

De to Grave var Møllegrave, idet der, som tidligere omtalt, ved dem oprin-
delig laa to Møller, paa *Vestergade* Nr. 1 og 3 (Matr. Nr. 39, 40 V. Kv.) og paa
Frederiksberggade Nr. 28 (Matr. Nr. 25 V. Kv.), hvilken Grund før 1728 laa i
Mikkel Bryggersgade. I Modsætning til Vester Mølle havde ingen af disse to Møl-
ler Mulighed for at opstemme Vandet, saa at der dannedes en rimelig Drivhøjde
for Møllerne, hvis Hjul maatte drives som Understrømshjul af selve Strømmen i
Møllegravene. Møllerne har derfor været svage og lidet effektive, og det kan
↑ ikke undre, om de snart er bleven omdannede til Hestemøller.

Allerede før Byen modtog *Serreslev* Jord, overdrog *Frederik I* 28. September
1524 *Københavns By Rosbæk Mølle* for 10 Aar, imod at Byen til Gengæld
skulde kaste to *Grofter* ved *Peblingedammen* (d. v. s. *Peblinge Dæmningen*) og
en ved *Stranden*, samtidig med at der skulde lægges en *Dæmning* over *Ros-
bækken*, for at Borgerne dermed kunde befæste Byen „af deres yderste Magt
og Formue“.¹²⁾

Sagen var den, at ved at lægge *Dæmning* over *Rosbækken*, som var *Lersøens*
Afløb til *Sundet*, stemmede man *Søen* op og tvang dens Vand til at løbe gen-
nem *Skelgroften* mellem *Serreslev* og *Utterslev*, som nu kaldes *Lygteaaen*, og
videre gennem *Ladegaardsaaen* ind i *Peblingesøen*. Det forøgede *Tilløb* til denne
Sø, som jo var dannet af *Absalon* ved at lægge *Peblingedæmningen* tværs over
Engdraget, bevirkede en *Forhøjelse* af *Søens* Vandstand, der maatte fastholdes
ved en *Forhøjelse* af denne *Dæmning* og af *Dæmningen* over *Søens* Afløb mod
Nord til *Sundet*. *Peblingedæmningen* blev forhøjet ved at tage Jord fra to
Grofter, en paa hver Side af *Dæmningen*. Den *nordlige Groft* udvidede *Søens*
Afløb til *Bygraven*, den *sydlige* gav kun *Dæmningsfyld* og henlaa som en tør
Grav, der havde *Fald* fra *Farmers Taarn* ned mod *St. Jørgens Engen*.¹³⁾ *Groft-*
ten ved *Stranden* gav Jord til *Sortedammen*, nuværende *Østerbrogade*. *Op-*
stemningen af *Peblingesøen* medførte paa den ene Side, at *Vandstanden* ogsaa
steg i *Bygraven*, som derved blev en bedre *Hindring*, og at *Byens Møller* fik
mere Vand til *Raadighed*, men samtidig, at *Byens Eng* ved *Peblingesøen* blev
sat under Vand, og dette blev *Motiv* for *Borgerskabets* *Krav* om *Indlemmelse*
af *Serreslevs* Jord.

Dæmningen over *Rosbæk* medførte, at *Rosbæk Mølle* mistede Vandet fra
Lersøen og samtidig maatte drives af det mindre vandførende Afløb fra *Em-*

¹¹⁾ Hist. Medd. II p. 492.

¹²⁾ K.D. I Nr. 231.

¹³⁾ K.D. I Nr. 232 p. 352.

drup Sø, og dette lettedes ved, at *Emdrup Mølle* ved *Søens Østende* var bleven nedlagt, maaske efter en Ødelæggelse under *Belejringen*.

Frederik I's Dæmningsanlæg blev siden brugt til de nye Landeveje, idet *Helsingørsvejen* i *Christian III's* Tid blev ført fra *Østerport* ud over *Sortedammen*, og *Kongevejen* i *Frederik II's* Dage over *Rosbækkens* og *Emdrupbækkens* Dæmninger.

Før *Bygningen* af disse *Veje* fandt *Forbindelsen* med *Nordsjælland* kun *Sted* ad *Nørre Landevej*, paa *Fjælebroen* over *Peblingesøen* og videre over *Lygten* ad nuværende *Frederikssundsvej* og *Frederiksborgvej*.

VANDMØLLEN VED STRANDEN

Den Ødelæggelse, som i 1368 særlig ramte Bydelen syd for *St. Clemens Kirke*, satte ogsaa de to *Møller* ved *St. Clemens Kirkes Grav* og ved *Øster Grav* ud af Drift. De to *Møllegrave* blev fyldt med Dynd, saaledes som de kom for *Dagens Lys* igen i vore Dage. Sparsomme *Murbrokker*, der forvildede sig ned i Dyndet, bidrager til at markere Tidspunktet for Opfyldningen.

Derimod synes det, at den store *Mølledam* mellem *Vestergade* og *Studiestræde* er bleven holdt aaben endnu i en Aarrække, vel af Hensyn til den hosliggende *Lergrav* og *Lerets Tilberedning* til *Teglbrændingen*, thi en Del af Arealet af den *Byens Rende*, som førte Vandet fra *Voldgraven* til *Mølledammen*, blev først bortsolgt af *Byen* 19. Januar 1512.¹⁾

Det er let at forstaa, at de to smaa *Møller* blev nedlagt, thi de kunde kun være i Drift, naar der var Overflod af Vand i *Voldgraven*, og deres *Vandtilførsel* var saa ringe, at deres *Præstationer* altid maatte blive ubetydelige.

Man valgte at bygge en ny *Mølle* i *Afløbsstrømmen* for *Vester Mølle* og opnaaede herved at kunne bygge den nye *Mølle* større og til kontinuerlig Drift, men havde dog stadig *Vanskeligheder* med *Vandkraften*. For ikke at svække *Vester Mølle* for meget, maatte man nøjes med en beskeden *Opstemning* af *Afløbsstrømmen*, og et *Højvande* i *Havnen* vilde nødvendigvis forringe den nye *Mølles Virkeevne*. Den blev lagt paa *Nordsiden* af den *Plads*, som siden hed *Vandkunsten*. Ligesom *Vester Mølle* tilhørte den fra første Færd *Byens Herre*, og den blev først sent i *Middelalderen* forpagtet af, og dernæst pantsat til *Byen*. Den nævnes første Gang 27. Oktober 1419 i et *Skøde* paa en *Nabogrund*, men er utvivlsomt nogle Aartier ældre.²⁾

Den nye *Møllegrav* blev grenet ud fra *Voldgraven* lidt nord for det *Sted*, hvor den faldt ud i *Stranden*, og ført øst paa, hvor nu *Løngangsstræde* ligger. For at kunne stemme Vandet, rejste man to *Dæmninger*, en indre og en ydre, paa den naturlige *Strandeng* og gravede *Møllegraven* ud imellem *Dæmningerne*.

Den indre, *nordlige Dæmning* laa langs *Løngangsstrædes* *Nordside*, tæt nord

1) K.D. IV Nr. 316.

2) K.D. I Nr. 111 Nr. 238. Nr. 240.

for Façadelinien. Paa hver Side af en Kærne af Jord og Ler stod en Række 15—25 cm tykke, runde, forneden tilspidsede Egepæle, som var beklædt med Fyrreplanker paa den Maade, at Plankerne var bøjet afvekslende uden om to og inden om to Pæle, ligesom Vidier. Ved Engens Overflade var Dæmningen omtr. 2,0 m bred, men den tilspidsedes opefter, da Pælene i de to Rækker var skraat nedrammede. Pælenes indbyrdes Afstand var omtr. 0,70 m, og de bedst bevarede var borttraadnede foroven omkring Kote 2,0, men Dæmningens effektive Højde har ikke været synderlig større. Dæmningen er paavist af Rosenkjær paa Matr. Nr. 153—155 og af mig paa Matr. Nr. 157—158,³⁾ altsaa praktisk talt paa hele Strækningen fra Gaasegade til Vartov; den dannede en retlinet Vold, som fulgte Gadeflugten.

Den ydre, *sydlige Dæmning* langs Løngangsstrædes Sydside er undersøgt af Rosenkjær paa Matr. Nr. 172—175 og af mig paa Matr. Nr. 165—168 og paa Matr. Nr. 178—180. Den laa ogsaa paa Engen, men var ikke bygget retlinet som den nordlige, men i en svagt bølget Linie, lidt udenfor og lidt indenfor den nuværende Façadelinie. Den bestod af fire Rækker Pæle, de to inderste Rækker rammede paa skraa ligesom i den nordlige Dæmning, de to yderste derimod lodret. Alle fire Rækker var beklædt med vidieformet lagte Planker. Dæmningens Kærne bestod af Muld, Ler og Grus, og dens Bredde var omtr. 2,8 m. Pælenes Top var borttraadnet i Kote 2,0 eller lavere.

De to yderste, lodrette Pælerækker er muligvis anbragt 1511 af Borgmester *Oleff Atzersson*.⁴⁾

Rosenkjær fandt i Midten af Dæmningen en femte Række Pæle, hvis Betydning han ikke forstod; den var utvivlsomt Ankerpæle for det i det følgende omtalte yngste Bolværk. Det er ogsaa dette Bolværks Opsætning, som har bevirket den af Rosenkjær iagttagne Sløjfning af den sydlige Dæmning paa Matr. Nr. 175—176, hvor den ragede ud over den senere Bolværkslinie.

Ved Matr. Nr. 178' Vestgrænse blev der fremdraget Bunden af et hvidt Sten-tøjskrus fra omtr. 1400 tæt ved Dæmningens Sydside, hvilket tidfæster Dæmningens Opførelsestid.

Møllegraven, der som før nævnt laa i Løngangsstræde, havde en Bundkote af \div 2,00—2,20. Jorden, der udgravedes, blev opkastet til en Fæstningsvold bag Gravens nordlige Dæmning. Her stod der omtr. 6,00 m fra Løngangsstræde en Række 16×25 cm svære Egepæle med 1,5—2,0 m indbyrdes Afstand og med Toppen borttraadnet i 1,5—2,0 m Højde. De er utvivlsomt en Rest af Byens ældste Planker, og de har baaret vidieflettede Planker, indtil de blev tildækkede

³⁾ Rosenkjær. Fra d. u. Kbh. p. 15 ffg. Architekten VIII. p. 272 ffg. Hist. Medd. o. Kbh. II. p. 515 ffg.

⁴⁾ K.D. I Nr. 192. p. 262.

ved Voldens Anlæg. Da Volden blev bygget, var der paa Engen under den en svag Opfyldning med enkelte Murbrokker, og der blev tæt ved Voldfoden fundet en Mønt, som af den kgl. Møntsamling er tidfæstet til Erik af Pommerns Tid. Voldens Dimensioner var omtrent som den øvrige Byvolds, 10,5 m for neden og 2,5 m høj. Ved den indre Voldfod fandt Rosenkjær Resten af et spinkelt Plankeværk, et Havehegn for den tilstødende Grund. Volden har haft et Forsvarsplankeværk paa sin Top, thi dette nævnes endnu saa sent som i 1641 i et af *Christian IV's* Breve.⁵⁾

Møllegraven hed i det 16. og 17. Aarhundrede *Gravbrønden*, og *Gaasegade* kaldtes derefter *Gravbrøndstræde*.

Af den ældste *Møllesluse* og af Dæmningernes Tilslutning til denne er der kun fundet meget svage Spor. Terrainet under den yngre Møllesluse laa i Kote \div 0,15, hvor det laa højest, og sænkede sig paa det dybeste Sted til \div 0,65. Den laveste Kote for Slusegulvet bliver herefter omtrent ved Daglig Vande. Gravdæmningernes Højde viser, at Opstemningen i det højeste har været 2,0 m. Bunden af *Afløbsgraven* øst for Slusen er \div 0,65, og dens Bredde ved Slusen 6,3 m, idet den herfra udvidede sig tragtformet henimod Frederiksholms Kanal. Afløbsgraven var begrænset af simple Bolværker af 5 cm Fyrreplanker bag Egepæle. Paa Matr. Nr. 182 & 237 B laa det nordlige Bolværks Overkant i Kote 1,10, medens det sydlige kun var bevaret til Kote 0,47.

Møllen og dens nærmeste Omegn, Møllegraven og Mølleslusen, har undergaaet adskillige Ændringer i Tidens Løb. Ældst er det *Vandkunstaarn*, hvorefter Pladsen fik sit Navn. Det nævnes tidligst i 1547 som *Vandkunsten*⁶⁾ og blev siden brugt som Krudttaarn. Dets Rester er paavist i 1370 af *Ambt* paa Østenden af Pladsen og nord for Møllegraven, og senere er Taarnets Sydøsthjørne fremdraget af mig.⁷⁾ Ved disse Undersøgelser har Taarnet vist sig at være opført paa omtr. 1,0 m tykke Mure af Kampesten, iblandet med røde Mursten, som i Sydøsthjørnet maalte $8,5 \times 14 \times 26$ cm og var af slemmet Ler, vel brændte og af Renaissancetype. Fundamentets Underside laa paa det faste Ler i Kote 0,3. Taarnet var afbrudt i Kote 1,4. Det var kvadratisk, omtr. 9,75 m i ydre Maal. *Ambt* fandt Resten af Gulvbjælkerne i Taarnets nederste Rum; de laa i Kote 1,20.

Strandengen syd for den sydlige Dæmning laa længe urørt. Endnu paa Jan von Wicks Prospekt fra omtr. 1611 ses den oprindelige Strandlinie med den foranliggende lave Revle. I Aarene 1615—20 forandredes Forholdene, da *Christian IV* lod bygge en Vold fra Løngangen til Hovedvoldens yderste Halv-

⁵⁾ Bricka og Fridericia. Chr. IV. egenh. Breve V p. 38 ffg.

⁶⁾ K.D. II Nr. 325.

⁷⁾ Beretn. og Kort i Nat. Mus. A. Hist. Medd. o. Kbh. II p. 515 ffg.

bastion, Skansen ved Farveriet. Den nye Vold fulgte omtrent Strandkanten, og under den er der paa Sydgrænsen af Matr. Nr. 180 omtrent i Daglig Vande optaget Bunden af en Stentøjsstob med Aarstallet 1584.

Bygningen af denne Vold gav Mulighed for en Forbedring af Vandmøllens uheldige Arbejdsvilkaar, idet det nu blev muligt at forhøje Møllegravens Vandstand og løfte Slusens Gulv fra dets oprindelige Niveau ved Daglig Vande.

Ved de forskellige Grundundersøgelser er der langs Møllegraven paavist Bolværker, som tillod en Opstemning af Vandet til omtr. 3,0 og en Sluse, hvis Tærskelhøjde var 1,76.

Langs Nordsiden af Løngangsstræde fandt Rosenkjær og jeg et *Bolværk*, som nøje fulgte Façadelinien og som bestod af skraat nedrammede Fyrrepæle med bagvedliggende klinklagte Planker. Pælene stod med omtr. 0,70 m Afstand, og deres Top var bortraadnet omtrent i Kote 3,0. Bolværket var afstivet med lodrette Støttepæle tæt bag Beklædningen og med en Række Ankerpæle af Eg, nedrammet tæt nord for den gamle Dæmning, omtr. 3,0 m fra Bolværket. Dette Bolværk er ogsaa fundet i Vartovs Gaard langs Østsiden af Voldgraven.

Langs Sydsiden af Løngangsstræde har jeg paa Matr. Nr. 178—180 fundet det tilsvarende Bolværk langs Strædets søndre Façadelinie. Det stod med sine Skraapæle og Støttepæle og med Klinkbeklædningen af øxehuggede Fyrreplanker, hvorimod Ankerpælene var saa maltrakterede af Gravemaskinen, at jeg ikke kunde finde

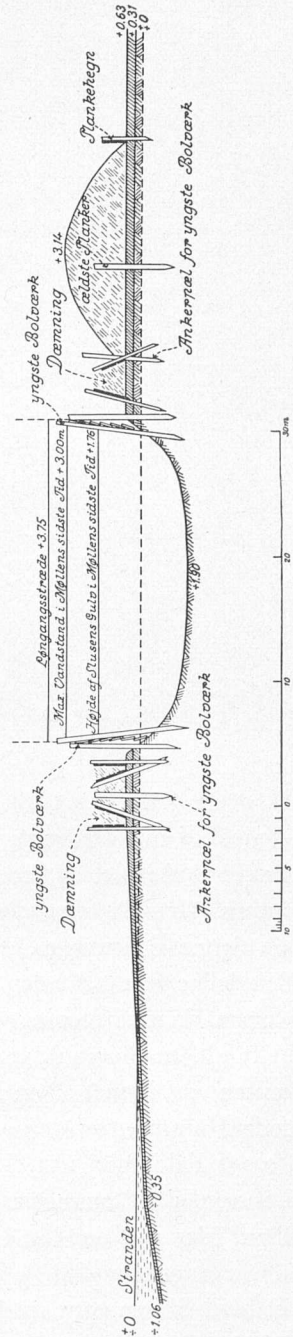

Fig. 25. Tværsnit af Møllegraven i Løngangsstræde.

Fig. 26. Yngste Bolværk paa Hovedsiden af Longangsstræde.

Rækken af dem. Vestligere paa Matr. Nr. 172—175 lykkedes det Rosenkjær at paavise Ankerpælene, nedrammede som en femte Pælerække i den sydlige Dæmning. Men da selve det yngste Bolværk her var fjernet, kunde han ikke forstaa denne Pælerækkes Oprindelse og Betydning.

Betydelige Rester af den yngste Møllesluse er opmaalt ved Ambts Udgravninger paa Vandkunsten og ved mine Undersøgelser paa Matr. Nr. 182 & 237 B. Ambt fandt, at Sluseanlægget mod Vest bestod af to jævnsides liggende Sluser. Forkanten var dannet af en Række 18×18 cm Pæle med Plankevæg og overliggende Hammer, og derpaa et Slusegulv, hvis Planker laa i Strømretningen med svagt Fald mod Øst. Ved Vestenden laa Gulvet i Kote 1,76. Han fandt intet Spor af det Stemmeværk, som maa have staaet foran Slusen. Sluseanlæggets nordlige Ydervæg, der laa i Fortsættelse af Møllegravens nordlige yngste Bolværk, var dannet af 20×25 cm Halvtømmer, plankeklædt paa begge Sider, saavel mod Slusen som mod Jordfylden. Mellem Plankeklædningerne var der en Pakning med Blaaler. Væggen var afbrudt i Kote 2,80. Mellemvæggen havde ligeledes Blaalerspakning mellem to Plankeklædninger med paanagledede Vand-

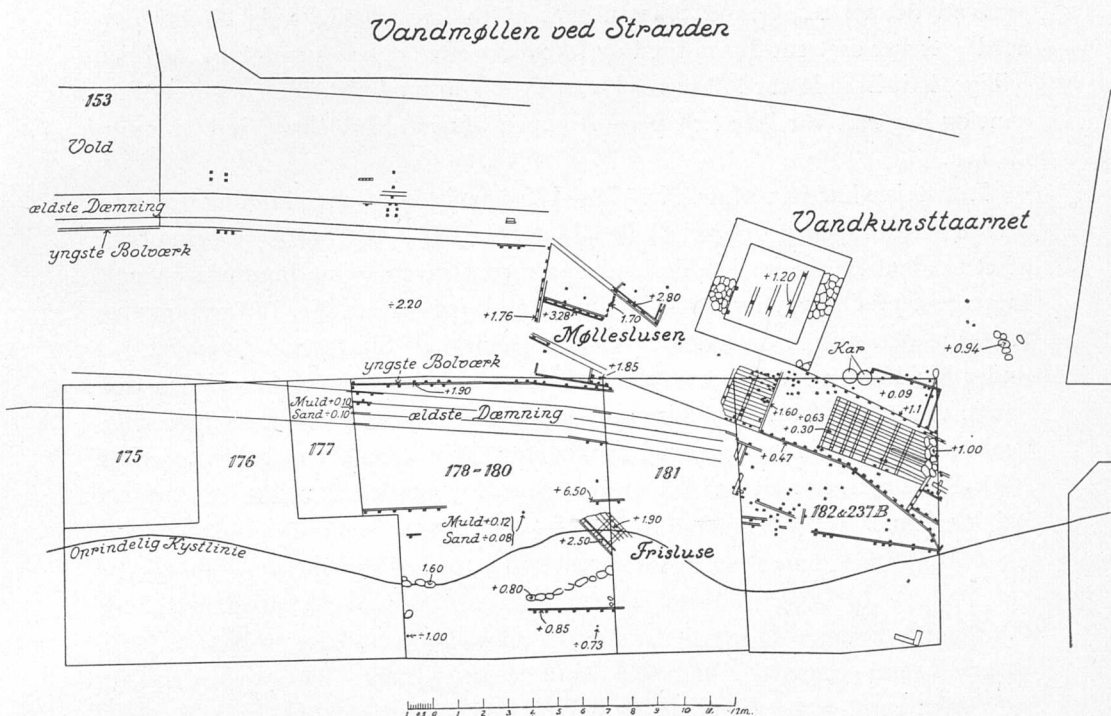

Fig. 27. Grundplan af Vandmøllen ved Stranden.

lister paa Sydsiden. Den var afbrudt i Kote 3,28, hvilket er den største Højde, hvortil Mølleslusens og Bolværkernes Træværk er fundet bevaret. Den sydlige Ydervæg var bygget som den nordlige; den var ikke helt parallel med Mellemvæggen og sluttede sig ikke til Møllegravens yngste sydlige Bolværk. Under Slusegulvet var der paa flere Steder nedrammet Spunsvægge vinkelret paa Strømretningen, øjensynlig for at hindre Underskylning. Det faste Ler under Slusen laa mod Nord i Kote \div 0,15, sydligere i \div 0,65, svarende til Aflobsgravens Bundkote.

Mellemrummet mellem den sydlige Slusevæg og Møllegravens sydlige Bolværk fandt jeg paa Matr. Nr. 180, opfyldt af plankeklædte Pælerækker med Lerpakning mellem Plankerne.

Paa Matr. Nr. 182 & 237 B fandt jeg Slusens Østende. Den dannedes af 20×20 cm Pæle af Eg eller Fyr, med overliggende Hammer, som bar Slusegulvet, hvis Kote her var 1,60. Der stod overordentlig mange Pæle under Gulvets Østende og paa dets Nordside, op imod Vandkunsttaarnet, hvilket vidner om, at der er foretaget mange Reparationer. Fra Slusens Østende faldt Vandet lodret ned i Aflobsgraven.

Som det vil ses, bestod Sluseanlægget af to jævnsidesliggende Sluser. Den nordligste var omtrent 2,0 m bred og forenedes efter et Løb paa 5,5 m med den sydlige, hvis Bredder var 3,0 m mod Vest og 4,5 m mod Øst. Sluseanlæggets Forkant og Bagkant var ikke helt parallelle, men Slusens Middellængde blev omtr. 20,0 m.

Rosenkjær har paa Matr. Nr. 172—175 paavist et af en Dæmning delt Bassin syd for det sydlige Bolværk.^{s)} Paa Matr. Nr. 178—182 fandt jeg ogsaa Spor af et saadant Bassin, men Udgravningen med Gravemaskine hindrede en nøje Iagttagelse og Opmaaling deraf. Derimod fandt jeg i Matr. Nr. 180's Østgrænse Rester af den sydlige Slusevæg og af Slusegulvet i en Sluse, som har været ført under Voldfylden i *Christian IV's Vold*. Det er rimeligvis Resten af den saakaldte *Kalvebod Sluse*. Slusevæggen havde to Plankebeklædninger med mellemliggende Lerpakning ligesom i Mølleslusen, og Slusens Plankegulv laa i Kote 1,90. Rimeligvis har den virket som Frisluse for Møllegraven og for Bassinet syd for denne.

^{s)} Rosenkjær. D. u. Kbh. p. 13 ffg.

ØSTERGAARD ELLER VINGAARDEN

Østergaard maa fra sin Oprindelse have været en *Bispens Hovedgaard*, som fik sit Navn, fordi den laa østen for et ældre Anlæg, der sandsynligvis er Bispens anden Hovedgaard i Vestergade, den oprindelige *Kongsgaard Havn*. *Østergaard* nævnes tidligst i 1298 i et Skødeuddrag for en Nabogrund mod Vest,¹⁾ det ældste Dokument, som er bevaret for en københavnsk Privatejendom; det omtaler *Østergaards Grav*, som maa ligge vesten for Gaarden.

Baade Gaarden og Graven er utvivlsomt langt ældre end 1298 og maa sikkert føres tilbage til *Absalons* eller hans nærmeste Efterfølgers Tid.

Østergaards Jord maa oprindeligt have strakt sig fra *Østergaards Grav* i Vest til den ældste *Vold* i Øst og fra *Stranden* i Syd til *Østertorv* (Lille Kongensgade) i Nord. *Østergaard* har paa Grund af sin Beliggenhed umiddelbart syd for det store *Østertorv*, *Fisketorvet*, hvor *Sildehandelen* utvivlsomt tidligt efter *Borgens* Anlæg fik sit Hovedsæde, rimeligvis været knyttet hertil som en *Art Fogedgaard*, men herom kan intet sikkert vides. Derimod ved vi, næste Gang Gaarden omtales, nemlig 8. August 1328,²⁾ at der for Gaarden og *Borgen* tilsammen opregnes en Beholdning af Fødevarer og Redskaber, bl. a. 80 Læs Byg, 100 Læs Havre, 5 Skæpper Hvede, 1 Pund Byg, 3 Plovheste, 3 Hopper med 1 Føl, 6 Plovjern, 1 Maltmølle o. s. v., som tyder paa, at den ogsaa har været en *Ladegaard* for *Borgen*.

Gaarden skiftede i Aarenes Løb sammen med *Borgen* fra *Biskoppens Haand* til den verdslige Magt og gik i 1416 definitivt over i *Kronens Eje*, og kom derefter i Slutningen af 15. Aarhundrede i en holstensk Adelsmand, *Benedikt Ahlefeld*, rimeligvis *Claussøn* til *Søgaards* Besiddelse.

Det vides ikke, hvornaar eller hvorledes *Østergaard* kom i *Ahlefeldernes Eje*, men der var saa mange af denne og andre holstenske Adelslægter, som jævnlig laante Kongerne *Christiern I* og *Hans Penge*, at Salget let kan være sket i Forbindelse med en af disse Pengetransaktioner. *Benedikt Ahlefeld* har derefter nedrevet de gamle Bygninger og opført et nyt Hus, som fik Navn efter ham.

1) K.D. I Nr. 39.

2) K.D. I Nr. 45. 46.

Som *Benedikt Ahlefjelds Gaard* kendes den tidligst i Jordebogen af 2. Maj 1496, og den nævnes 26. Juni 1503 paa en saadan Maade, at man maa antage, at den endnu var i denne Adelsmands Eje. 14. Oktober 1510 er Gaarden derimod under Navnet *Vingaarden* gaaet over i Kong *Hans'* Eje.³⁾

Efter at *St. Clare Kloster* i 1497 var bleven paabegyndt i *Slottets Kaalhave*, har man haft Brug for en ny Kaalhave, og dette er rimeligvis Grunden til, at Kongen i Tiden mellem 1503 og 1510 købte *Benedikt Ahlefjelds Gaard* med dens store tilliggende Havejord, men det nøjagtige Tidspunkt for Købet kendes ikke. Som *Kaalhave* og *Vingaard* tjente Gaarden i Kong *Hans'* og *Christiern II's* Regeringstid, samtidig med at den gav sit Navn til *Strædet* syd for Gaarden. Til Gaarden var der knyttet en Plads, hvor der i disse Aar jævnlig blev afholdt Turneringer og Dystridt. Rimeligvis laa den mellem Gaardens Bygninger og den gamle Øster Vold.

I Frederik I's Tid hed Gaarden *Møntergaarden*. Navnet fik den sandsynligvis i 1523, da *Henrik Giøe* under Belejringen i 1523 lod slaa Mønt her,⁴⁾ og Gaarden vedblev at være Møntergaard. 24. Marts 1526 fik Kongens Møntmester i København Ordre til at udmønte „20 Lispund Pauiment, som er udi Carnalien“, i Smaapenge til Borgmester *Niels Stemp*, der havde laant Kongens Kansler *Claus Gjordsøn*, Provst i Ribe, paa Kongens Vegne 1000 Mk. til Sold til Landsknægtene, da Flaaden skulde udrustes ved Paasketid.⁵⁾

Af Møntergaardens Tilliggende var allerede i 1377 saavel Jorden mellem *Vingaardsstræde* og *Stranden* som en Strimmel mellem Gaardens Bygninger og *Øster Vold* fraskilt. Den førstnævnte Jord tilhørte dog *Biskoppen*, men den sidstnævnte var i Borgereje, idet *Godechinus Stenwegere* besad den. Han solgte i 1384 sin Jord til *Biskoppen*, men i Jordebogen af 1496 ser vi, at den er kommen i *Byens Eje* og er bleven udlejet til 4 Borgere. Sydligst havde *Hans Korte* Byens Taarn *Kringelen* paa Voldhjørnet ved *Vingaardsstræde*, derefter fulgte *Kirstine Kalds* Have norden for *Hans Kortes* Gaard, derefter *Jes Olsson Smørhæts* Gaard med et andet Byens Taarn, *Smørhætten*, og sluttelig *Niels Perssøns* Gaard syd for *Øster Port* og *Lille Kongens Gade*.⁶⁾ Siden kom disse Grunde, dog undtagen *Kringelen* og *Smørhætten*, igen tilbage til Kronen, som 9. August 1532 afhændede Jorden som en øde Jord til *Mogens Giøe*. Rimeligvis er de erhvervede sammen med *Vingaarden* og udlagt til *Dystbane*.⁷⁾

Den vestlige Ende af Jorden, omfattende Bebyggelsen paa begge Sider af

³⁾ K.D. I Nr. 185. K.D. IV Nr. 264. Nr. 302.

⁴⁾ K.D. I Nr. 220. H.R. III R. 8 Bd. Nr. 545.

⁵⁾ K.D. IV Nr. 393.

⁶⁾ K.D. IV Nr. 19. K.D. I Nr. 185.

⁷⁾ K.D. I Nr. 260.

Holmensgade, var allerede før Frederik I's Regering bortsolgt til Privatfolk, som atter skænkede flere af Grundene til *Vikarkapitlet* og til *Altre* i *Vor Frue Kirke*, men nøjere Oplysninger om Tiden og om Givernes Navne er ikke bevarede.

Frederik I, der ikke havde den samme Interesse for Ophold i København som Broderen Hans, brød sig næppe synderligt om den gamle Vingaard, men mere om de Penge, den kunde indbringe, og han *udparcellerede* dens Grund i større eller mindre Parceller, hvis Grænser kan genfindes endnu i vore Dage.

En af de ældste Udskillelser skete, da Rentemester *Anders Glob* før 4. Juli 1529 byggede en Række Boder til Kongens Folk paa *Kongensgades* Sydside fra *Holmensgades* Huse mod Øst til Volden.⁸⁾

Selve Hovedparcellen med *Møntergaarden*, altsaa den egentlige Kongsgaard, *Vingaarden*, skænkede Kongen 5. August 1529 med Rigsraadets Samtykke af særlig Gunst og Naade og for den Tjeneste, han havde gjort og vilde yde, til Hr. *Johan Rantzau* og hans Arvinger. Gaarden siges i Skødet nu at hedde *Møntergaarden*, men kaldtes tilforn *Benedictz van Aenfellds* Gaard; den strakte sig i Længden fra *Vingaardsstræde* mod Nord til Kongens Boder 119 sjællandske Alen, og fra Kongens Kaalgaard i Vest 63 sjællandske Alen i Bredden.⁹⁾ Gaarden ligger som bekendt endnu paa Matr. Nr. 127/1689 Ø. Kv. i *Vingaardsstræde* Nr. 6, men Grænserne for det i Skødet nævnte Areal er kun delvis bevarede paa Vestsiden.

Hr. *Johan Rantzau* beholdt ikke Gaarden ret længe. Han har vist i 1532 solgt den til Hr. *Mogens Giøe*, som 9. August i dette Aar faar Kongens Skøde paa den Kronens øde Jord, som laa mellem Hr. *Johan Rantzau's* Gaard og *Voldgaden*;¹⁰⁾ *Mogens Giøe* beholdt baade Gaarden og Jorden til sin Død.

Ogsaa den vestlige Del af *Møntergaardsjorden*, *Kongens Kaalhave*, var Genstand for Udstykning, idet der udlagdes 3 Ejendomme langs *Vingaardsstræde*. Længst mod Vest laa Matr. Nr. 119—120/1689 Ø. Kv., der er den ældste, og dens tidligste Ejere kendes ikke med Sikkerhed. Rimeligvis er det her, at det Hus og Jord laa, som *M. David*, Kong *Christierns* Herold, havde haft, og som *Frederik II* 7. Juli 1524 gav til Byfoged *Anders Halager*.¹¹⁾ I 1529 var det *Peder Trogelssøns Bod*.¹²⁾ Siden blev Grunden udparcelleret yderligere langs den Gang langs Østsiden, som efter en senere Ejer kaldtes *Smedens Gang*.

Øst for denne Jord fik Kongens Skibshøvedsmand *Tile Giseler* en Grund, Matr. Nr. 121. 122/1689 Ø. Kv., 7 Favne ud til Strædet og 44 Alen lang.¹³⁾

⁸⁾ K.D. II Nr. 250. K.D. VI Nr. 37.

⁹⁾ K.D. II Nr. 250.

¹⁰⁾ K.D. I Nr. 260.

¹¹⁾ K.D. II Nr. 224.

¹²⁾ K.D. IV Nr. 412.

¹³⁾ K.D. IV Nr. 412.

Ogsaa denne Grund opdeltes senere langs en Gang paa Østsiden, som kaldtes *Snedkergangen*.

Mellem Tile Gisellers Jord og Hr. Johan Rantzaus Gaard fik Slotsskriveren *Peder Villadsson* og Hustru *Anne* en Jord 7. August 1529.¹⁴⁾ Den var siden fælles med den foregaaende Parcel om *Snedkergangen*, der tilsidst under Navnet *Trine M. Peders Gang* eller *Knivsmedsgang* bøjede om i en ret Vinkel gennem Matr. Nr. 125/1689 Ø. Kv. nordlige Del.

Den tiloversblevne Del af Kongens Kaalhave blev først solgt 5. Juni 1560 til Drejer *Hans Meyer*, som ejede Matr. Nr. 84/1689 Ø. Kv. i Kongensgade.

Strandjorden syd for Vingaardsstræde fra Østergaards Grav i Vest til Kringlelen i Øst var, som før omtalt, allerede i 1377 en særlig Jord, som tilhørte Biskoppen, og da Østergaard i 1416 gik over i Kronens Eje, blev Jorden en Kronens Jord.

Da Kong *Hans* i 1512 vilde udvide *Bryggergaarden* ved *Øster Port* ved Tillæg af *Albret van Gochs* Gaard, som var den vestlige Del af Matr. Nr. 57/1689 Kbm. Kv., udstedtes der 21. November et Mageskiftebrev, hvorved Kongen fik Gaarden og *Albret van Goch* fik den vestlige Del af Strandjorden, 30 Favne lang indtil Byens Rende ved det østlige Rist til St. Nicolai Kirkegaard og 10 Favne fra Vingaardsstræde til Stranden. Den østlige Del af Strandjorden havde van Goch allerede tidligere købt af Kongen.¹⁵⁾ Men til et ubekendt Tidspunkt kom denne Jord atter tilbage til Kronen med Undtagelse af den vestligste Parcel, Matr. Nr. 154. 155/1689 Ø. Kv., som *Albret van Goch* synes at have givet til *Helligaands Kloster*. Øst herfor blev der omkring 1526 paa Matr. Nr. 136—140/1689 Ø. Kv. opført en *Boderække* paa 6 Boder for kongelige Tjenere. Af Beboerne i disse kendes Skipper *Knud* i 6. Bod og *Per Skriver* i 5. Bod, som begge fik Brev 15. Juni 1526,¹⁶⁾ og *Christen Vendelboe* i 2. Bod samt *Trogels Tømmermand* i 1. Bod, som boede her i 1529,¹⁷⁾ og som tillige havde en Bod nord for Vingaardsstræde. Østen for Boderne fik Kongens Skriver *M. Laurs Esbernsson Ølmand* 3. Juli 1526 en Jord 14 Favne lang og 10 Favne bred.¹⁸⁾ Næste Aar 13. Januar 1527 solgte han den til Kongens to Rentemestre *M. Anders Glob* og *M. Christiern Hvid*, og den siges da udtrykkelig at grænse mod Syd til det *Vand*, som ligger mellem *Bremerholmen* og *Byen*.¹⁹⁾ 4. November 1529 fik de Lov til at opfylde og indpæle 6 Alen af Stranden. I 1531 var

¹⁴⁾ K.D. II Nr. 251. K.D. I Nr. 288. K.D. II Nr. 263.

¹⁵⁾ K.D. II Nr. 204.

¹⁶⁾ K.D. II Nr. 231. 286.

¹⁷⁾ K.D. II Nr. 252. 260. 272.

¹⁸⁾ K.D. II Nr. 232.

¹⁹⁾ K.D. IV Nr. 298. K.D. II Nr. 255.

Anders Glob Eneejer og skødede Boderne ved Møntergaarden til sin Broderdatter *Ane Globsdatter*, som siden blev gift med *Jørgen Urne* til Engestofte.²⁰⁾

Øst for Laurs Ølmands Jord fik *Poul Hanssøn*, den senere Borgmester, 7. Juli 1526 en Jord, 18 Alen bred og 42 Alen lang; den har altsaa haft en omtrent 12 Alen lang Opfyldning ud i Stranden. Næste Dag fik Borgeren *Anders Lodwickssøn* kongeligt Skøde paa den tilstødende Nabogrund, der var 11 Alen bred langs Gaden. Disse to Grunde udgør tilsammen Matr. Nr. 132/1689 Ø. Kv. Anders Lodwickssøn skulde paa sin Jord bygge et godt Hus, men ikke saa højt, at Vinduerne og Luften paa Møntergaarden blev „forbyggede“ derved, saa at man alligevel kunde se ud i Stranden.²¹⁾

Øst for Anders Lodwickssøn fik Borgmester *Niels Stemp* og hans Broder *Jørgen Stemp* 7. Juli 1526 hver en 22 Al. bred Grund, Matr. Nr. 131/1689 Ø. Kv., som var de østligste Grunde paa Møntergaardens Strandjord.²²⁾

Niels Stemps Jord blev efter hans Domfældelse paany inddraget under Kronen, og 4. November 1529 udstedte Kongen et nyt Skøde paa den til Slots-hovedsmanden *Johan Urne*, som fik Lov til at opfylde 6 Alen i Vandet imod Bremerholmen.²³⁾

Paa Niels Stemps Jord er der ved Grundudgravning gjort et ejendommeligt Fund, idet der er paavist og opmaalt en *Landingsbro* af Træ.

Det oprindelige Terrain af Strandbreddens Grus og Sand laa omkring Kote 0,17. Engmulden kunde hæve sig til 0,30. Tykkelsen af Strandens Sandlag kunde paa Grund af Opfyldningen og Forureningen i Strandens sidste Periode vanskelig konstateres nøjagtigt, men synes at have været omtrent 0,15 m. Koterne for det faste Ler ved Enden af Broen var ÷ 0,65— ÷ 0,75, og 5 m fra Broen paa det dybeste i Løbet ÷ 0,80— ÷ 0,92, Vanddybderne altsaa omtrent 0,15 m ringere.

Broen var bygget omtrent fra Kystlinien 9 m ud i Stranden, og den var 14,8 m bred. Den laa med Vestsiden i Grundens vestlige Skel og strakte sig følgelig omtrent 1 m ind paa *Jørgen Stemps* Grund. Brodækket har ligget omtrent i Kote 1,40, og Tilkørslen til den har derfor krævet rigelig 1 m Opfyldning paa det oprindelige Terrain.

Broen havde 3 Fag, som hvilede paa 4 Understøttelser af nedrammede Ege-pæle. Faglængden var for de to inderste Fag 3,5 m, medens det yderste Fag kun var 2,0 m langt.

Den inderste Del af Broen fra første til tredje Understøttelse var dannet som

²⁰⁾ Herredagsdombog 1545—49 fol. 183. Herredagsdombog 1549—57 fol. 14. R.A.

²¹⁾ K.D. II Nr. 233. K.D. I Nr. 241.

²²⁾ K.D. II Nr. 234.

²³⁾ K.D. I Nr. 253.

en Kasse, idet der paa Bagsiden af de med kun 20 cm indbyrdes Afstand nedrammede 20×20 cm Egepæle var lagt en Bagklædning af Planker saavel paa Broens Sider som paa den tredie Understøttelse. Kassen var dog kun løst og ufuldkommet udfyldt med Jord og Grus. I første og anden var der brugt 15×20 cm Pæle, rammede med omtr. 1,30 m indbyrdes Afstand. I den for-

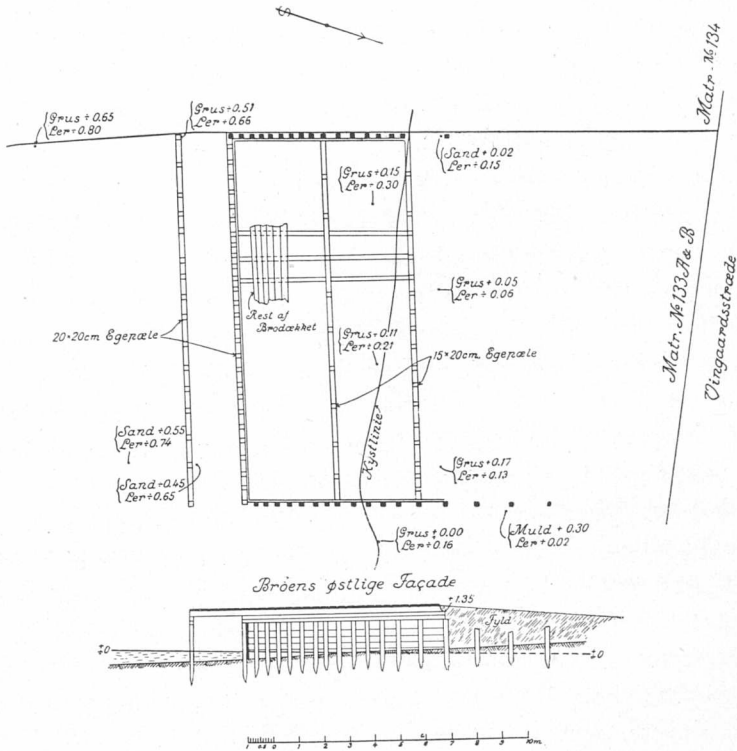

Fig. 28. Grundplan og Façade af Landingsbro.

reste og fjerde Understøttelse stod de 20×20 cm Pæle med omtr. 0,70 m indbyrdes Afstand.

Alle de lodrette Pæle gik med Tap ind i den underste Hammerbjælke, idet Hammeren bestod af to vandrette 26×26 cm Bjælker, lagt oven paa hinanden, den øverste formentlig spigret til den underste.

Overkanten af Hammeren laa i Kote 1,35, og herover laa et Plankedække af 4 cm tykke Fyrreplanker, som fandtes bevarede i de to inderste Fag, hvor de i store Flager laa uregelmæssigt nedtrykkede af den ovenover liggende Fyld.

Det kan være et Tilfælde, at det yderste Fags Bredde netop er 2 m, svarende til den Tilladelse, som Johan Urne fik til Inddæmning af sin Grund.

Den inderste massive, brohovedagtige Del af Broen bringer *Poul Hanssøns* Grunds Fremspring i Stranden i Erindring.

De øvrige Vanddybder i „*Dybet mellem Staden og Bremerholm*“ viser, at dette kun har kunnet benyttes til Baad- og Pramfart. Det var til i 1529, men er bleven tilsandet og opfyldt 10—15 Aar senere.

Ved en *Grundundersøgelse* af det Terrain syd for *Lille Kongensgade* og øst for *Bremerholm*, paa hvilket *Magasin du Nord* i 1933 foretog sin Udvidelse, fandtes, at det *oprindelige Terrain* paa Hjørnet af *Lille Kongensgade* og *Bremerholm* havde fast Ler til Kote 0,80, Sand til 0,99 og Muld til 1,30. 32 m sydligere, ved *Bremerholms Østside*, var Muldkoten 1,24. Mod Øst ved *Lille Kongensgade*, paa Matr. Nr. 82/1689 Ø. Kv., laa Mulden i Kote 1,38 og 38 m sydligere i 1,34. Den naturlige Overflade var en næsten horisontal Eng. I den overliggende Fyld og i Engens Muld fandtes Murbrokker. Der var kun faa og smaa Lergrave i Engen.

Syd for dette Areal ligger Grunden *Vingaardsstræde* Nr. 6, Matr. Nr. 131 Ø. Kv. Her findes endnu paa Grundens sydøstlige Del *Benedikt Ahlefeldts* Gaard, *Østergaards Afløser*. Den ligger med *Sydgavlen* til *Gaden* og *Nordgavlen* indbygget i Huse fra senere Tid. Norden for *Nordgavlen*, 40 m fra *Vingaardsstræde*, udgravedes en stor kvadratisk *Brønd*, 1,80 m bred, hvis *Brøndstolper* var borttraadnede i Kote 1,45. *Brøndens Bund* bestod af et Lag haandstore Sten i Kote \div 2,25, og derover var den fyldt med Gødning, iblandet en Del *Munke-tægtel* af gammel Type. 3 m vest for *Brønden* stod *Foden* af *Brøndvippens Stolpe* med tilhørende *Skraastiver*, begge af 30/30 cm *Egetræ*, borttraadnede i Kote 1,40 og med de plant afskaarne *Ender* nedgravede til Kote 0,90.

Det naturlige Muldlag laa i *Brøndens Nærhed* i Kote 1,34, men derover var der et Lag *Lerfyld* til Kote 1,54 og en *Blanding* af *Muld* og *Sten* med *Murbrokker* til Kote 1,80. Dette var øjensynlig *Niveauet* for *Gaardspladsen*, da *Brønden* var i *Brug*.

Over *Gaardspladsens Niveau* fandtes paa de *Strækninger*, som blev undersøgt, nemlig vest og nord for *Brønden* et *Nedbrydningslag*, bestaaende af *Murgrus*, *Brokker* og *Mørtel*, hvis *Overflade* laa i Kote 2,10, aftagende i *Tykkelse* nordefter, hvor det sporedes lige til *Lille Kongensgade*. Vest for *Brønden* blev fremdraget en *Vinkel* af *Kampestensfundamentet* for et *middelalderligt Stenhus* og en 60 × 60 cm *Stræbepille* foran dets *Sydmur*. *Østfundamentet* laa kun 3,5 m vest for *Brønden* og synes at have vanskeliggjort *Betjeningen* af *Brøndvippens*. Huset synes at have haft *Jordlinie* i Kote 1,76, og det var vist ældre end *Nedbrydningslaget* i Kote 2,10.

Videre med Vest gik dette *Nedbrydningslag* over i *Havejorden*, hvis ældste *Niveau* laa i Kote 2,00—2,10.

Der fandtes *kun dette ene Nedbrydningslag paa Grunden*, og det maa derfor svare til Nedbrydningen af *Østergaard*, forinden *Benedikt Ahlefeld* byggede sin nye Gaard. *Østergaard stod altsaa netop paa denne Gaards Plads.*

Der var *ingen Indgroftning, endsige Voldgrav*, omkring selve *Østergaard*, som har ligget frit paa sin Plads, skærmet af *Byens Vold*.

Ved denne og andre Grundundersøgelser er det lykkedes at faa undersøgt hele den nordlige Del af *Østergaards Grund langs Lille Kongensgades Sydside* indgaaende, saaledes at det kan fastslaas, at der ikke har været nogen *Vandgrav* langs *Lille Kongensgade*, og at den *Østergaards Grav*, som nævnes ved *Gaardens Vestside*, har været en *Byens Rende*, som kom fra *Christen Bernikovs Gade*, og som førte *Regnvand og Spildevand sydpaa til Stranden.*

Det ældste Muldlag, saavel som de senere formuldede Kulturlag, har mere eller mindre stærk Indblanding af Murbrokker. Den ældste Muld omkring Kote 1,35 var altsaa ubebygget, da Murstenene kom i Brug og henlaa som Eng eller Kaalhave; Jordbehandlingen var ikke dybgaaende, thi *Litorinahavets Sandlag* laa paa de fleste Steder urørt under Mulden. Opfyldningen derover synes at være standset i nogen Tid ved et dyrket Muldlag i Kote 2,10, som synes at svare til *Kong Hans' Vingaard*. Derefter fulgte et nyt dyrket Muldlag i Kote 3,00. Over dette laa Laget fra *Grundens Udparcellering og Nutidsbebyggelsen* med en stærkere Indblanding af *Bygningsaffald* o. l. indtil Kote 3,50—3,60.

23 m vest for den førnævnte Brønd laa en anden, større *Egetræsbrønd*, med Side paa 2,70 m. Den syntes at være sat i en kegleformet Udgravning fra Kote 2,10 ned til Kote ÷ 2,40. Den har været i Brug i *Renaissancetiden*, thi i dens Fyld fandtes en *Vingeteglsten.*

Samtidig med denne Undersøgelse blev den endnu staaende *Middelalderbygning* undersøgt og opmaalt af Arkitekt *C. G. Schultz* paa *Bymusæets Vegne*, efter at det dækkende Pudslag var bleven afhugget paa de frie *Façader* mod Vest og mod Syd til *Gaden.*

Det viste sig da, at den omtr. 32 m lange *Bygning* mod Nord har en skæv-vinklet moderne *Tilbygning* paa omtr. 4,4 m Længde, og at *Middelalderbygningen* strakte sig 27,6 m fra *Gaden* mod Nord og var 10,7 m bred. *Murtykkelsen* er 1,3 m i *Façademurene* og 1,2 m i *Gavlene*. Huset er bygget af røde *Middelaldermursten* i *Munkeskifte* i to *Etager*. De nu derover liggende *Etager* er moderne *Tilbygning.*

Den nederste Etage var ved *Opførelsen* en *Stueetage*, men *Terrainets* tiltagende *Opfyldning* voldte, at den allerede i 1575 benævnes *Kælder*. Den var inddelt i tre *Rum*, af hvilke det nordligste maalte 5,3 × 8,0 m, det midterste 9,4 × 8,0 m og det sydligste 9,4 × 8,5 m. Alle *Rum* har været overhvalvede med *Krydshvalvinger* med stærkt fremspringende *Grater*, men i det sydligste

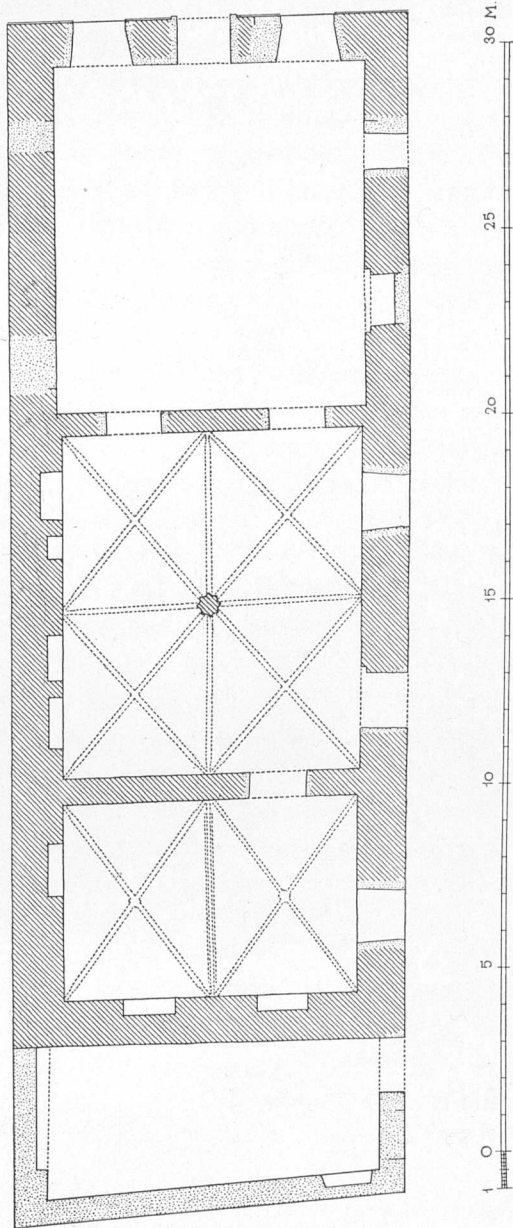

Fig. 29. Grundplan af underste Etage.

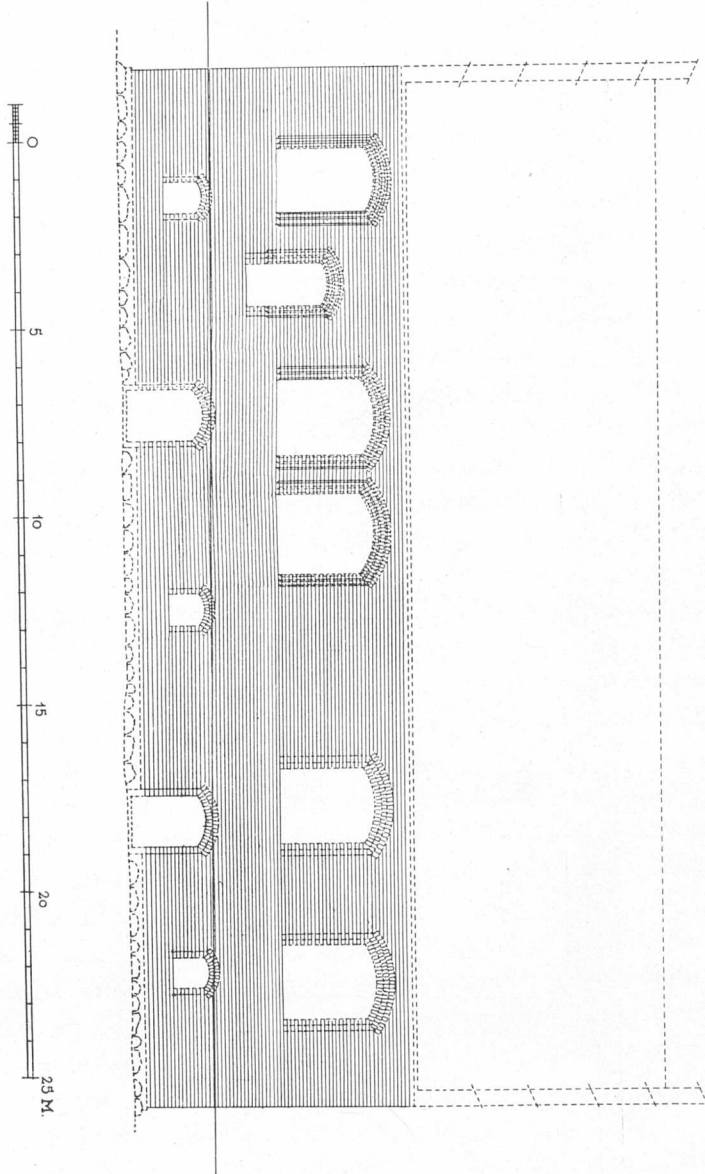

Fig. 30. Rekonstruktion af vestre Langside.

ud mod Gaden er de nu fjernede. Det nordlige Rum havde to jævnsides liggende Hvælvinger, de andre hver fire. I de store Rum støttedes Hvælvingerne af en muret *Midtepille*. Gulvet laa i Kote 1,30; den frie Højde i Rummene var 3,0 m fra Gulv til Hvælvingssisse.

Ogsaa *Salsetagen* var inddelt i tre Afdelinger, hvis omtrentlige Maal i det nordligste var $5,3 \times 8,4$ m, i de midterste $7,0 \times 8,4$ m og i det sydligste $11,8 \times 8,4$ m. De tre Afdelinger benævnes i Skiftedelingen af 19. Juni 1575 mellem sal. *Oluf Mouritssøn Krognos' Enke Anne Hardenberg* og hendes Medarvinger mod Nord *Stegerset*, i Midten *Sengekammeret* og *Stuen* derhos, og mod Syd den *store Sal*.²⁴⁾ De har formentlig bevaret deres Brug og Størrelse fra Kong *Hans' Dage*. *Salsetagen* havde vandret Bjælkeloft og en fri Højde i Værelserne paa omtr. 4,0 m.

Vestfaçadens Vindues- og Dørinddeling er vanskelig at fastslaa for *nederste Etages* Vedkommende. De oprindelige Lysaabninger synes at have siddet omtrent paa samme Sted som de nuværende, men at have været noget smallere end disse; de havde fladbuede Stik og enkelt Fals. Der synes at være Spor af et enkelt Vindue i det nordligste Rum og af et Vindue og en Dør i hvert af de andre. I *Salsetagen* er Vinduesfordelingen uregelmæssig, afpasset efter Værelsernes Form. I *Stegerset* var der et enkelt Vindue og en Dør, hvorfra en udvendig Trappe, vistnok af Træ, har ført ned til Gaarden. *Sengekammeret* havde to Vinduer, som paa Grund af Værelsets ringe Længde var koblede. Den store *Sal* havde ligeledes to Vinduer, men med bred Vinduespille imellem. Vinduerne havde fladbuede Stik og var indrammede af Murværk med dobbelte False; deres Højde var 2,70 m, og deres Bredde var for deres Opførelsestid usædvanlig stor, nemlig omtr. 2,10 m i Opholdsværelserne og kun 1,70 i *Stegerset*.

Sydgavlen ud mod *Vingardsstræde* har næppe haft middelalderlige Vinduer eller Døre i *nederste Etage*. I *Salsetagen* fandtes Sporene af to spidsbuede Vinduer med dobbelt Fals, 2,50 m høje og 1,70 m brede.

Nordgavlen havde ingen Lysaabninger i *nederste Etage*, og den øverste er nedreven. *Østfaçadens* oprindelige Lysaabninger kunde paa Grund af de stedlige Forhold ikke undersøges fyldestgørende, men der har sandsynligvis været et Vindue i *Stegerset*, to koblede i *Stuen* hos *Sengekammeret* og en Dør mod Nord samt et eller maaske to koblede Vinduer i den store *Sal*; Døren og dens Beliggenhed omtales i Skiftedelingen af 19. Juni 1575, og den har haft en udvendig Trappe til Haven.

Gavlene har utvivlsomt været *kamtækkede Blendingsgavle*; Bygningens Gesims har vel været en simpel, savtakket Gesims, der dog er borthuget uden at have efterladt tydelige Spor.

²⁴⁾ Skiftedeling 19. Juni 1575 Bymuseets Arkiv.

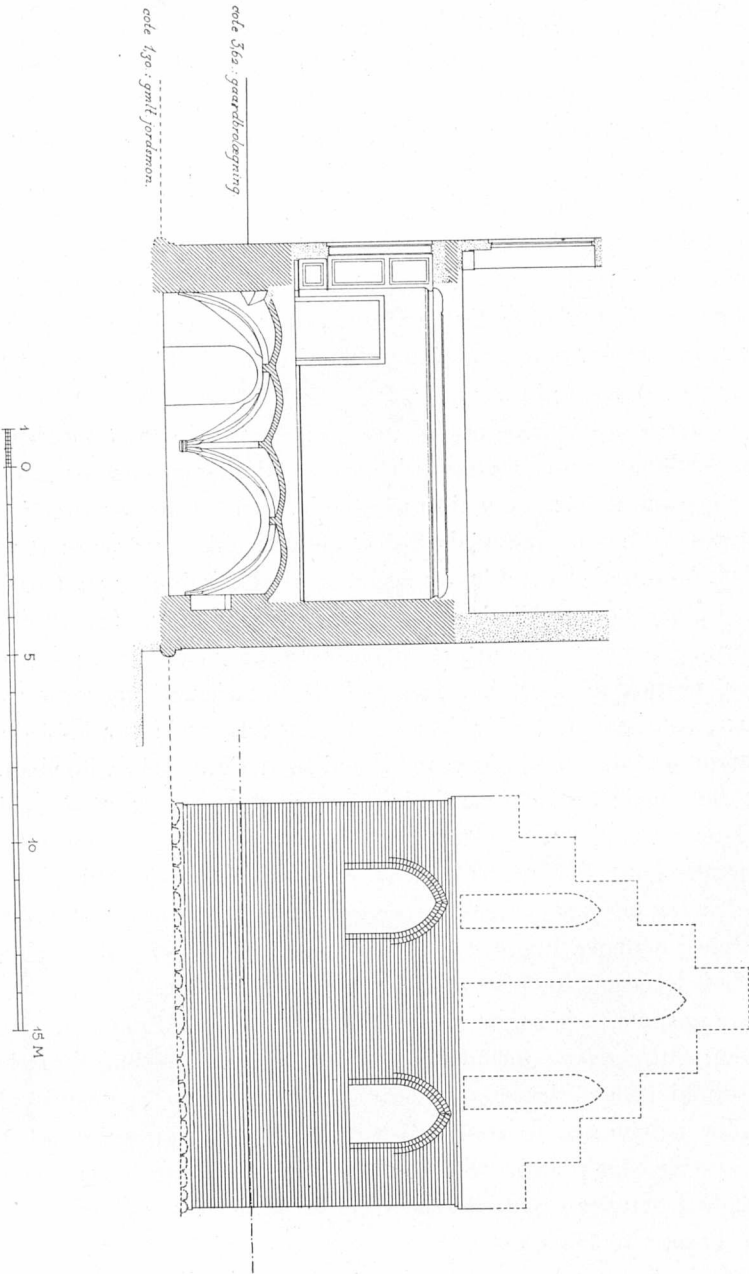

Fig. 31. Tværsnit og Rekonstruktion af søndre Gavl.

Bygningen har staaet paa opfyldt Grund, der ligesom det underliggende naturlige Terrain har været højest ved Nordgavlen og lavest ved Vingaardsstræde, og det dækkende Fyldlag har tilnærmelsesvis været lige tykt overalt. Af Bygningens Grundsten er der hidtil kun paavist en enkelt i det midterste Værelses Østvæg; dens Midte laa i Gulvkoten 1,30 og dens Underkant omtrent i 1,10.

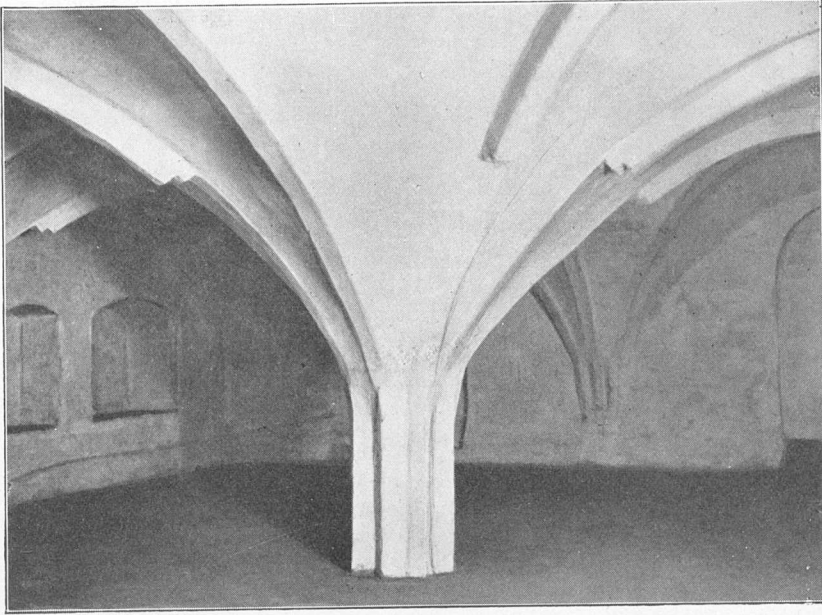

Fig. 32. Vingaardens Kælder.

Det oprindelige Muldlag blev ikke konstateret her, men maa formodes at ligge omkring Kote 0,85, og *Fundamentet* stammer følgelig fra en Tid, da der laa omtr. 0,45 m Opfyldning paa Grunden, omtrent fra samme Tid, som den tidligere omtalte nedrevne Middelalderbygning, fra den sidste Halvdel af det 15. Aarhundrede.

Der er ikke paavist Spor af andre Bygninger fra Vingaardens Opførelsestid paa den hidtil undersøgte Grund, og heller ikke af den ældste Østergaard.

I 1575 var der i Følge Skiftedelingen nord for Gaarden en *Vaaning*, som afsluttedes med Høns huset, og desuden et *Bryggers*, en ny *Stald*, som maaske har afløst en ældre, samt et *Kammer* over *Kælderhalsen* til den sydligste hvælvede Kælder ved *Porten ud til Strædet*. Disse Udhuse kan stamme helt eller delvis fra den ældste Tid, og deres Antal og Art kaster i alt Fald et Lys over, hvad Gaardens Økonomi den Gang kan have krævet.

PILEGAARD OG GRØNNEGAARD

Pilegaard omtales første Gang 13. Decbr. 1419 som en Gaard paa det nordlige Hjørne af *Pilestræde* og *Paulsstræde* (Antonistræde).¹⁾ 21. April 1446 skøder *Jens Clemenssøns Enke Mættæ Jønsæ* Gaarden eller rettere Hovedparcellen af den til *St. Nicolai Kirke*.²⁾

Gaardens Jordtilliggende maa oprindeligt have strakt sig fra *Pilestræde* til *Volden* og fra *Byens Rende* i Sværtgade og Regnegade til det store *Dige*, som afgrænsede Østergadegrundene mod Nord.

Dette Dige nævnes 6. Maj 1491 i Hr. *Jost Pederssøns* Skøde paa Gaarden Matr. Nr. 53/1689 Kbm. Kv. paa *Østergade* til Vikarernes Kapitel, og dets Afstand fra *Østergade* angives heri til omtr. 83 m.³⁾ I Maalebrev af 25. November 1695 for Matr. Nr. 50/1689 Kbm. Kv. paa *Østergade* kan Digets Afstand fra Gaden her sættes til omtr. 90 m,⁴⁾ og det har saaledes ligget omtrent parallelt med Gaden fra *Volden* til *Christen Bernikovsstræde*. Vest for *Strædet* ligger *Diget* lidt nordligere, nemlig i Nordgrænsen for Matr. Nr. 84/1689 og 85/1689 Kbm. Kv. i *Pilestræde*.

Den Omstændighed, at Gaarden gav Navn til *Pilestræde* eller *Pilegaardstræde* og endogsaa havde sin egen Portgade, *Grønnegade*, med direkte Adgang til *Marken* og til *Stændæmningen* ved *St. Anne*, viser i Forbindelse med dens store *Jordtilliggende*, at man oprindeligt har tillagt den en ikke ringe Betydning, men den har dog snart udspillet sin Rolle.

Skønt Navnet *Pilegaard* endnu var kendt i 1419 og i 1446, nævnes det ikke i *Jordebogen* af 1377, men her er desuagtet de *Parceller*, hvori den allerede var begyndt at udstykkes, holdt i et Afsnit for sig. Udstykningen var i *Hovedsagen* indskrænket til *Grundene* langs *Pilestræde*. Øst for *Byens Rende* i *Christen Bernikovsstræde* fandtes kun to *Ejere*, henholdsvis nord for og syd for *Grønnegade*.

¹⁾ K.D. II Nr. 26.

²⁾ K.D. II Nr. 69.

³⁾ K.D. IV Nr. 211. Fastlæggelsen af Gaarden kan foretages gennem Fordelingen af *Grundene* i *Jordebogen* af 1377.

⁴⁾ Skb. III. fol. 187. L.A. Sj.

En Grundundersøgelse af selve Pilegaardens Byggetomt er endnu ikke foretaget. I de omliggende Grunde findes Murbrokker til og i Mulden, hvilket kan tydes saaledes, at Gaarden tidligst tilhører Absalonstiden. Gaarden maa være anlagt senere end Østergades Købmandsgaarde, men saa tidligt, at Jorden i Pilestræde endnu var ubebygget og fri.

Pilestræde udmundede i den tidligere Middelalder paa Nordsiden af det store *Øster Torv*, men har sandsynligvis haft en Fortsættelse langs St. Nikolaj Kirkegaards Vestside ned til *Stranden* ved *Færgebroen*, som laa vest for *Fortunstræde* og øst for *Store Færgestræde*. Herfra foregik Færgefarten over til den lille Færgeholm vest for *Revshaleholmen*, hvorpaa Rejsen gik videre til *Dragør Marked*.

Paa *Revshaleholmen* er der Vidnesbyrd om, at der har ligget en til Pilegaarden svarende Gaard, som hed *Grønnegaard*, og da de begge ligger ved samme Færdselsvej, kan man maaske formode, at de har været *Færgegaarde*. Grønnegaard kan maaske tillige have været en Fogedgaard, hvorfra Tilsynet blev ført med det Fiskeleje paa Revshalen, som Byen *Kampen* 15. August 1342 fik Bekræftelse paa,⁵⁾ og som havde den gode Havn *Revshullet* som Ankerplads. Ejendommeligt nok er det denne Havn, som har bevaret Gaardens Navn, thi 18. December 1556 blev den af *Christian III* overdraget *København* som Vinterlejhavn under Navnet *Grønnegaards Havn*.⁶⁾ Om selve Gaarden endnu fandtes paa dette Tidspunkt, ved vi ikke.

Færgefarten skete ikke alene fra Færgebroen, men ogsaa fra det saakaldte *Kivnæs* eller *Tivnæs*, som laa paa Slotsholmen, omtrent hvor Børsrampen nu er. Dette Sted er opfyldt Grund og nævnes først 20. November 1602 under Navnet *Kivenebbet*, hvilket er en almindelig middelalderlig Betegnelse for et *Udenværk* ved en Borg, og det er vel et saadant Udenværk ved Slottet, som har givet Færgestedet Navn.⁷⁾

⁵⁾ K.D. I Nr. 61.

⁶⁾ K.D. I Nr. 301.

⁷⁾ Rist og Clausen. Jon Olafssøns Optegnelser I. P. 55. Rentem. R. 1602 fol. 1079. R.A.

BYENS RAADHUSE

I *Vor Frue Kirkes Gavebog* omtales 15. December 1350 *Peder Eskilsson* og *Hustru Gertrudes Gaard* syd for *Tinget, placitum*, og 30. Oktober 1359 *Kanniken Willelmus*, kaldet *Parvus*, *Gaard* øst for *Tinget*, som begge blev skænkede til *Vor Frue Kirke*.¹⁾

I *Jordebogen* af 1377 siges *Vor Frue Kirkes Jord* Nr. 310 i *Tyskemannegade*, Matr. Nr. 36. 38/1689 Fr. Kv. at ligge *ved Raadhuset*. Dette er altsaa bygget paa *Tingstedets Jord* efter 30. Oktober 1359 og utvivlsomt før *Lybækkernes Angreb* 2. Maj 1368, og dets Grund var Matr. Nr. 37/1689 Fr. Kv. Grunden bevarede sin *Façadelængde* til *Skovbogade* uforandret lige til *Branden* i 1728, og deraf kan ses, at *Raadhuset* har maalt 18 Alen 8 Tom. eller 11,5 m til *Gaden*.

Resen og andre ældre *Forfattere* henlægger med *Urette* dette *Raadhus* til Grunden paa *Hjørnet* af *Nørregade* og *Klædeboderne*, Matr. Nr. 1/1689 Klb. Kv.

Om *Raadhuset* har været for lille, eller om ikke snarere *Lybeckerne* har ødelagt *Bygningen* i 1368, vides ikke, men ved *Byens Genopbygning* i *Tiden* efter 1377 blev *Raadhuset* flyttet til det nordlige *Hjørne* af *Nørregade* og *Raadhusstræde* (*Studiestræde*), til den nuværende *Bispegaards sydøstlige Del*.

Her erhvervede *Byen* den sydlige *Del* af Nr. 225, som i 1377 var *Købechinus Skomagars Gaard*, og som var en *Del* af Matr. Nr. 112/1689 Nr. Kv., og her indrettedes *Byens andet Raadhus*, som omtales tidligst 18. Oktober 1400, da *Kanniken Hannes Nicolai* gav sin *Gaard* nord for *Raadhusets nordlige Nabo-gaard* til *St. Jakobi Alter*.²⁾

Matr. Nr. 112/1689 Nr. Kv. havde en samlet *Façadelængde* til *Nørregade* paa 41 Alen eller 25,7 m, og *Raadhuset* har vel oprindeligt kun indtaget *Halvdelen* deraf, altsaa rundt 13,0 m, kun lidet mere end i *Skovbogade*. Grunden viste sig ogsaa snart at være for *kneben*, og 22. April 1437 maatte man af *Henrik Beketkorw*, som ejede den fraskilte *Nabogrund* mod *Nord*, tilkøbe en *smal Strimmel Jord*, 4 Al. (2,5 m), til *Gaden* og 17 *sjællandske Alen* (10,7 m)

¹⁾ K.D. II Nr. 1. 15. Decbr. 30. Okt.

²⁾ K.D. II Nr. 1. 18. Okt.

dyb, og 5. December 1446 solgte *Anders Pederssøn* og *Jens Lauridssøn* af Valensbæk, som da ejede Henrik Beketkorws Gaard, Resten af denne til Staden paa det Vilkaar, at denne skulde udløse den „Besætning“, d. v. s. Pant, som den tidligere Slotshovedsmand *Mogens Giøe* havde i Gaarden.³⁾ Raadhusets Grund fik derved den samme *Façadelængde* mod *Nørregade*, 25,7 m, som *Købechinus Skomager* i sin Tid havde haft. Men Byen udnyttede ikke denne Grund til en Udvidelse af selve Raadhuset; de gamle Bygninger forblev staaende paa den nordlige Halvdel indtil 1512, da *Universitetet* lod opføre et nyt Hus her.⁴⁾

Rimeligvis har man fundet saavel Façaden til det nye Raadhus som ogsaa Raadhusgaarden for ringe og ubekvem. Det varede dog endnu en Menneskealder, før man i Aarene efter 1475 fik løst Spørgsmaalet om et nyt Raadhus.

Det *tredie Raadhus* blev rejst ved Sydsiden af *Gammel Torv* paa en Grund Nr. 9, der allerede i 1377 tilhørte Byen.

Ved Grundundersøgelser, foretagne af *Bymuseet*, er Ruinerne af Raadhusets Kælderetage bleven nøjere opmaalt.

Om *Raadhusgrundens* ældste Benyttelse vidnede en middelalderlig Brønd, 0,8 m i Kvadrat, som stod ca. 2,5 m foran Fundamentet for Raadhusets Nordmur, og som var tilkastet senest ved dennes Opførelse. Brøndens Bund laa i Kote 0,88.

Paa Raadhusgrunden nord for Raadhuset laa det faste Ler i Kote 2,30, derover et Lag af Grus og Sten til Kote 2,36, som atter var dækket af sort Muld til Kote 3,00. I Mulden var der, ligesom paa Nabogrundene mod Vest, Flintredskaber fra den ældre Stenalder. Terrainet var svagt stigende mod Nord og faldende mod Syd.

Raadhusets Ydermure hvilede paa et *Kampestensfundament*, som var nedgravet til det faste Ler. Hvor de 1,0 m svære Murstensmure var bevarede, stod de i middelalderligt Forband, og Raadhuset var bygget i en enkelt Byggeperiode, uden senere middelalderlige Udvidelser. Ved Raadhusets Nordøsthjørne laa *Jordlinien* ved Bygningens Opførelse paa Grund af Terrainets Opfyldning i Kote 4,0, faldende mod Syd. Den egentlige Raadhusbygning maalte 31,2 i Længden langs *Gammel Torv* og 11,75 m i Bredden.

Kælderen var oprindelig et samlet Rum, overhvalvet med 12 *Krydshvalvinger*, fordelt i to Rækker, hver paa 6; de hvilede paa Murene paa Konsoller, hvoraf enkelte var til Dels bevarede, i Midten paa *Stensøjler*, som ikke mere forefandtes, men som er vist paa *Thurahs Plan* i Den danske *Vitruvius*. *Kældergulvet* laa i hele Bygningens Tilværelse omtrent i Kote 2,8. Oprindelig

³⁾ K.D. I Nr. 123. Nr. 133.

⁴⁾ K.D. I Nr. 133. O. Nielsen. Kbh. Hist. I p. 94.

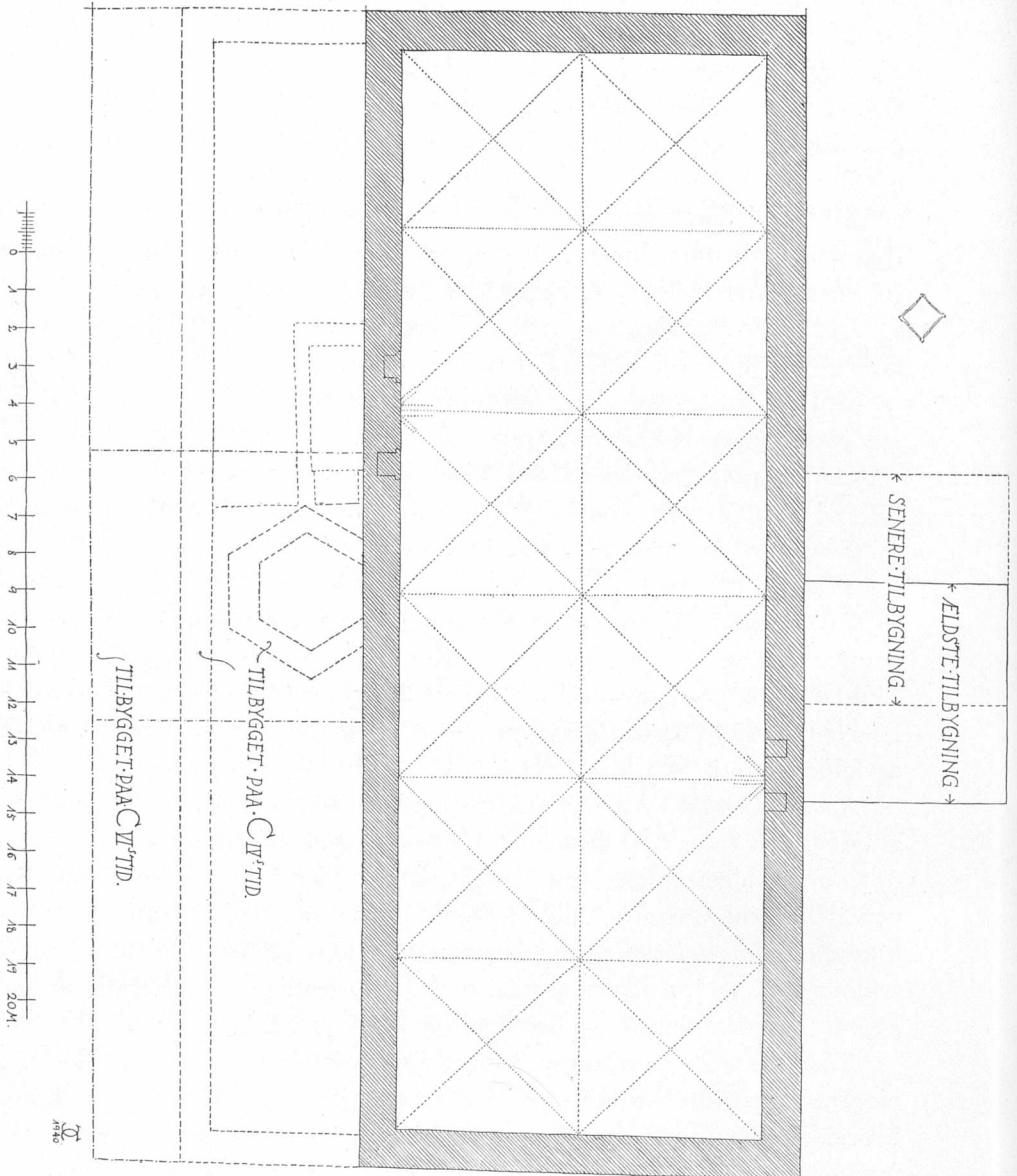

Fig. 33. Grundplan af Byens tredje Raadhus.

husede Kælderen mod Øst Byens Vinkælder og mod Vest Rum for Vagten og Byens Fangekældere, og den bevaredes med smaa Ændringer i Ruminddelingen lige til Branden i 1795.

Over den hvælvede Kælder havde Raadhuset *to Stokværk*, af hvilke det underste rummede Borgernes store *Forsamlingssal* og det øverste *Raadstuen*, Rum for *Kæmnerne* og Byens andre Embedsmænd, Byens *Arkiv* og *Rustkammer* m. v.

Adgangen til Raadhuset skete gennem et *Trappehus* paa Façaden mod Gammel Torv. Det middelalderlige Trappehus' Fundament blev ikke helt fremdraget ved Bymuseets Undersøgelse, men dets Sidemures Anslag mod Raadhusets Nordmur og Trappehusets Vestmur blev dog lagt frie. Østmuren laa 10,5 m fra Raadhusets Nordosthjørne, og Fundamentets Ydermaal maa have været omtrent 5,6 m i Kvadrat. I *Renaissancetiden* senest ved Christian IV's Ombygning er *Trappehuset* blevet *nedbrudt* og *genopført* som et spirprydet *Taarn*, symmetrisk paa Raadhusfaçadens Midte.

Raadhuset havde i Middelalderen *spidsbuede Vinduer* og *kamtakkede Gavle*, men ingen Stræbepiller. Trappehuset havde formodentlig ogsaa en kamtakket Gavl fremefter, saaledes at det dannede et vaabenhusagtigt Fremspring paa Hovedbygningen.

Bytinget blev i Middelalderen holdt under aaben Himmel paa *Gammel Torv* mellem Trappehuset og Raadhusets Vestgavl.

Sønden op til Raadhuset laa paa det nuværende Nytorv og omgivet af Gader paa de tre Sider, *Raadhusghaven*, som snart blev omdannet til en *Raadhusgaard* ved Opførelsen af *Boder* for *Bytjenerne* og ved Anlæg af *Byens Hestemølle*.

BYENS TEGLGAARDE

Da *Absalon* blev Københavns Herre, bragte han sikkert *Stenhusbygningen* til Byen. Den ældste Bys fornemste Bygning, *St. Clemens Kirke*, var kun et *Bulhus* ligesom Borgernes Huse. Men *Absalonsborgens Ringmur* var af hugne Faxekalksten, dens øvrige Bygninger var, saavidt vi kender dem, byggede af *Mursten*, idet der dog ogsaa fra Palatiet er bevaret flere *Granitøjler*.

Den ældste *Vor Frue Kirke* synes at have været bygget af *Kalksten*, i alt Fald er det paafaldende, at der nederst i *Nørregades* Vejbaner findes et Lag Kalkstensskærver tæt foran Kirkens Vestende og kun der.¹⁾ Øst for *Graabrødre Kloster* er der syd for Skindergade paa Matr. Nr. 83/1689 Fr. Kv. en stor Lergrav og de haardt brændte Bunde af to *Teglovne*, som sikkert har været brugt ved Bygningen af det ældste Kloster i 1238.²⁾ I 1445 omtales en Klosters *Teglovn*, som ligger længere mod Øst, paa Matr. Nr. 89—90/1689 Fr. Kv.³⁾

Det blev sikkert snart Skik, at Kirker og anselige Borgerhuse blev opført som Murstenshuse; Jordebogen af 1377 nævner flere saadanne. I det store og hele blev Bulhusene dog afløst af *Bindingsværkshuse*, murede af *Mursten* „mellem Stolpe“, som man kaldte det. I Begyndelsen blev disse Mursten vel ligesom *Graabrødre Klosters* brændt tæt ved den Grav, hvorfra Leret blev taget op i umiddelbar Nærhed af den Bygning, man opførte. Men efterhaanden som Byens eget Forbrug af Mursten blev større, bl. a. til Befæstningens *Porte*, *Taarne* og *Mure*, blev det hensigtsmæssigt, at *Byen* anlagde sin egen *Teglgaard* og brændte sine egne Mursten og Tagsten.

Den *ældste Teglgaard* nordvest for *Gammel Torv* paa Matr. Nr. 8/1689 Nr. Kv. og omliggende Grunde kendes kun fra Grundudgravningerne, og den var, som Jordfundene viste, endnu i Brug omkring Aar 1400. Formentlig er den ikke længe efter dette Aar solgt til de omliggende Grunde, samtidig med, at en *anden Teglgaard* blev anlagt paa Matr. Nr. 137 og 142/1689 Nr. Kv. langs *Nørrevold* indtil Hjørnet, hvor *Jarmers Taarn* siden blev bygget.

1) Hist. Medd. om Kbh. II p. 54 ff.

2) Rosenkjær. Fra d. u. Kbh. p. 37 ff.

3) Rep. Nr. 7559.

Denne Teglgaard omtales tidligst 19. August 1505 i Byens Regnskaber, idet Raadmand *Mattis Busk* aflagde Regnskabet for Byens *Teglade*, og samtidig nævnes, at han lod bygge en ny *Tagstenslade*. Ogsaa i 1518 aflægges Regnskab for Teglleden.⁴⁾

I *Vognmændenes Lavsskraa* fra 1518 fastsættes der en Betaling paa 1 Sk. for at køre et Læs Sten fra Tegl-laden ud i Byen.⁵⁾

Omtrent 1529 og senere i 1532 sælger Byen to Jorder ved *Jarmers Taarn* paa den gamle Teglgaard næst op til *Per Skovs Boder* til *Per Olsson*.⁶⁾ 26. Maj 1529 sælges en tredie Grund nord for *Per Skovs Boder* til *Oluf Møller*,⁷⁾ og i 1532 faar *Kell Bastumand* en fjerde Grund paa den gamle Teglgaard sønden for *Nørre Voldgade* og østen for *Vester Voldgade*.⁸⁾

Selve Udtrykket den gamle Teglgaard viser, at der i 1529 maa have været en ny. Det er efter denne *tredie Teglgaard*, at *Teglgaardsstræde* fik Navn. Strædet nævnes tidligst i Jordebogen af 1496 og kaldes her ret *Tværstræde*, som løber af *St. Pedersstræde* og neder til *Niels Skrivers Have*. Næste Gang, det omtales, er 20. Marts 1519, da det kaldes det *Tværstræde*, som løber af *Gaden i Nør* ned til *Byens Planker*.⁹⁾ Det er øjensynligt, at Strædet endnu ikke paa disse Tidspunkter har haft Berøring med Teglgaarden. Det kan ikke oplyses, hvornaar Strædet har skiftet Navn,

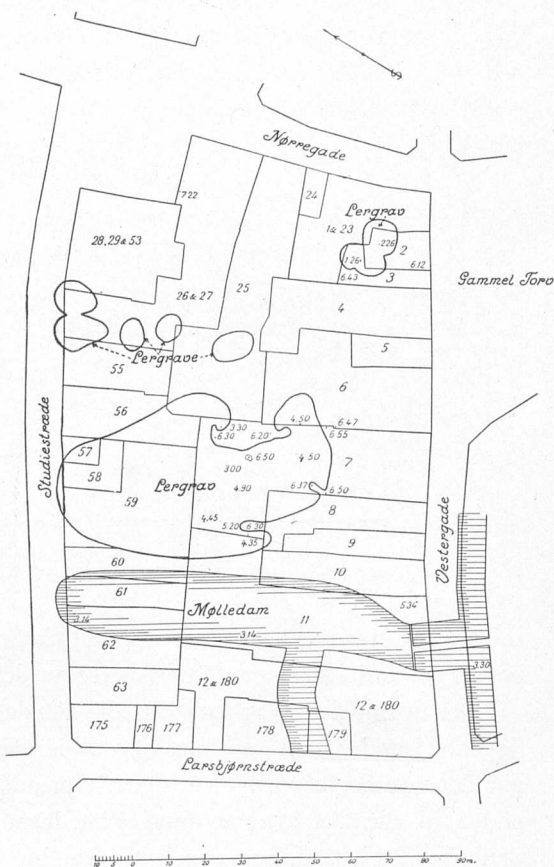

Fig. 34. Byens ældste Teglgaard.

⁴⁾ K.D. I Nr. 192 p. 256. 257. 270.

⁵⁾ K.D. II Nr. 219.

⁶⁾ K.D. I Nr. 232 p. 344. 345.

⁷⁾ K.D. I Nr. 250.

⁸⁾ K.D. I Nr. 232 p. 345.

⁹⁾ K.D. I Nr. 185 p. 241. K.D. IV Nr. 308.

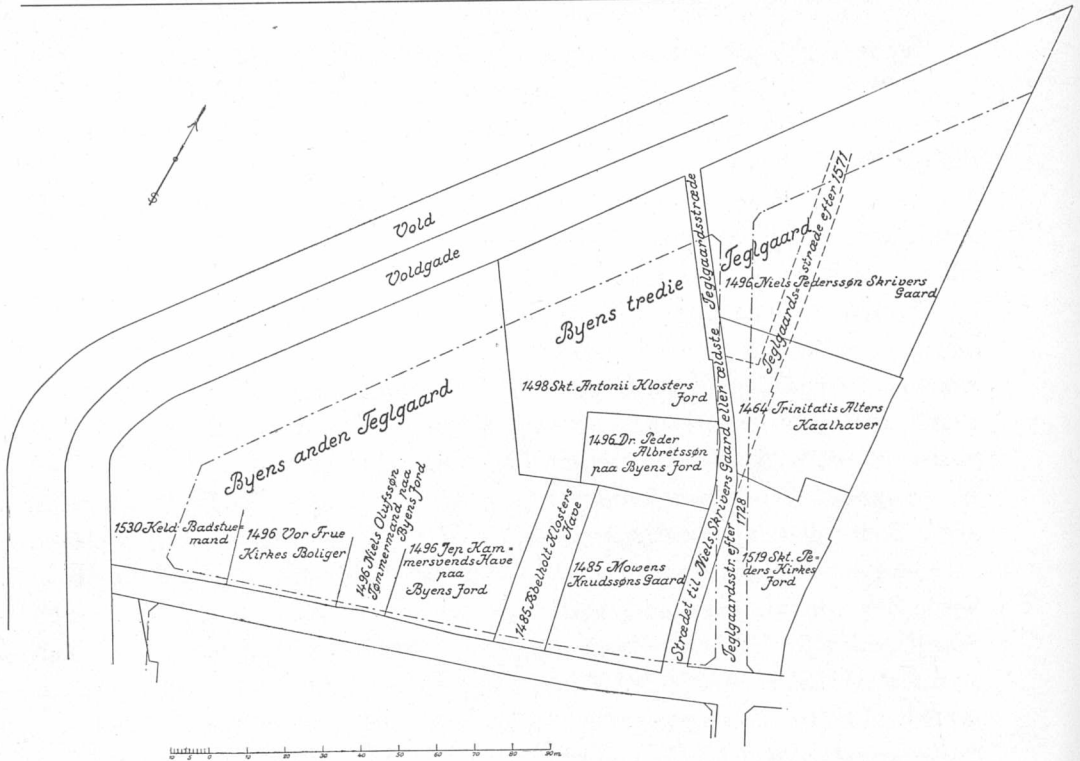

Fig. 35. Byens anden og tredie Teglgaard.

thi det nævnes saare sjældent i Dokumenterne. Det omtales tidligst som *Teglgaardsstræde* i 1563, men har sikkert paa den Tid længe baaret Navnet.¹⁰⁾

Det oprindelige Teglgaardsstræde havde en kroget Form og en anden Beliggenhed end det nuværende, som blev nyanlagt efter 1728; kun paa Midten var det sammenfaldende med dette. Oprindelig laa saavel Nordenden som Sydenden af Strædet længere mod Vest. Den Gaard, som blev Begyndelsen til den nye Teglgaard, var den, som Raadmand *Niels Pederssøn Skriver* i 1496 havde lejet af Byen paa det østlige Hjørne af Strædet og Voldgaden og vest for *St. Birgitte Alters store Have*, Matr. Nr. 231—232. 235—250/1689 Nr. Kv. Efter ham var *Niels Stemp* Lejer 15. Maj 1501, og da han faldt i Unaade i 1528, har Byen sikkert taget Gaarden tilbage for at bruge den som *Teglgaard*.¹¹⁾

Denne Jord nævnes tidligst 29. September 1432, da *Olaff Petherssøn* og *Gretæ Smalestigsdatter* skødede *Areld Didricsson* Skomager Gaarden.¹²⁾ Siden

¹⁰⁾ K.D. I Nr. 362 p. 528.

¹¹⁾ K.D. I Nr. 185 p. 241. Gl. Copibog pag. 94. U.A.

¹²⁾ K.D. II Nr. 43.

har Borgmester *Jep Clausson (Godov)* faaet Gaarden i sin Besiddelse, og ved sin Død omtr. 1480 skænker han den som Sjøelegave til *St. Antonii Klostret* i Præstø. I Klostrets Ejertid blev Grundens Grænser i 1498 regulerede ved Overenskomst med Byen, som havde overtaget Nabogrunden mod Syd. Denne Grund, der strakte sig lige til St. Pedersstræde, og som omfattede Matr. Nr. 126—129. 251—260/1689 Nr. Kv., ejedes 29. September af *Knud Wagnkarl* og 27. Oktober 1485 af *Mogens Knudsson*, antagelig hans Søn, og var 2. Maj 1496 kommen i Byens Eje. Den sydlige Del, Matr. Nr. 126. 129/1689 Nr. Kv. var for 1 Mk. udlejet til *Mogens Nielsson*, medens den nordlige Del, Matr. Nr. 251—255/1689 Nr. Kv. var en øde Jord, udlejet for 12 Sk. til Dr. *Peder Albretsson*.¹³⁾

29. Juli skøder *Klostret* blandt andet Gods sin Jord „ved Jarmers Gab“ til Biskop *Joachim Rønnov*,¹⁴⁾ og senest i Tiden omkring Biskoppens Fængsling og Afsættelse 12. August 1536 maa Jorden være kommen i *Byens* Eje, men en skriftlig Adkomst er ikke bevaret. Ved Grundudgravning paa Grunden er der fundet dybe Lergrave.

¹³⁾ K.D. I Nr. 185. p. 241. Nr. 189. K.D. II Nr. 43. K.D. IV Nr. 188.

¹⁴⁾ K.D. I Nr. 263.

BYENS ALMINDELIGE RENDER

Fra meget gammel Tid havde Byens Jord et Afvandingssystem, kaldet Byens almindelige Rende, *communis fossura villæ*, som bestod af en Hovedgrøft med Sidegrøfter, der kunde modtage Overfladevand og, efterhaanden som Bebyggelsen tiltog, vel ogsaa Spildevand fra tilstødende Ejendomme.

Allerede i den *ældste* Stadsret af 13. Marts 1254, som i sin Indledning siges at omhandle Rettigheder, Sædvaner og Vedtægter, der hidtil er iagttagne, nævnes det i § 15, at Borgerne har ogsaa lovet, at ingen af dem, der har Grund i Byen, skal have Stemme eller Magt til for nogen Grundis Skyld paa nogen Maade at hindre Byens fælles Gavn, nemlig at *Grøfter* og *Veje* gaar frem, hvor det synes nyttigt, naar kun passende Godtgørelse tilbydes ham.¹⁾ Det var med andre Ord allerede den Gang tilladt at foretage Ekspropriationer til disse Samfundsformaal, og denne Ret synes at være hævdvunden, da Stadsretten blev affattet.

Rendens Beliggenhed i visse Ejendommes, særlig *Østergaards* og *Pilegaardens* Skel, synes at pege paa, at dens Anlæg er jævngammelt med Planlæggelsen af Bebyggelsen paa *Absalons* Tid.

Rendens Forløb er kun i ringe Grad bleven paavist ved Grundundersøgelserne, men det kendes i alle Hovedtræk fra senere Tidens Dokumenter.

Den tidligste Omtale af Detailler i Beliggenheden findes i Jordebogen af 1377,²⁾ og den viser, at Renden da var til, men Omtalen er saa kortfattet, at det er det senere Kendskab til Rendens Beliggenhed, som bidrager til at klargøre Jordebogens Grundfordeling, og ikke omvendt. Jordebogen nævner saaledes Graabrødrenes (*monachi haffnenses*) Jord ved den almindelige Rende. Heraf kan der ikke umiddelbart sluttes noget om Grundens eller Rendens Beliggenhed.

Tidligst stedfæstes Renden nær sit Udspring paa *Nørregade* ved et Skøde af 7. Januar 1483 paa Gaarden paa et Hjørne af *Nørregade* norden for „*Bys Stræde og Rende i Vor Frue Sogn*“.³⁾ Gaarden viser sig at ligge paa det nordre Hjørne af *Nørregade* og *Krystalgade*. Renden kaldes ogsaa „den Rende som

¹⁾ K.D. I Nr. 16.

²⁾ K.D. I Nr. 75.

³⁾ K.D. IV Nr. 220.

løber bag *Biskopsgaarden*⁴⁾ eller „Bys Rende som løber neder fra *Nørregade* og bort ad *Rosengaarden*“⁵⁾ og i en Afskrift af et Skøde paa en Del af Regens Grund nævnes *Byens Ende*, utvivlsomt en Fejlskrift for *Byens Rende*.⁶⁾

Det er Renden, som gav *Skidenstræde* Navn, og som derefter dannede *Landemærket* eller Grænsen mellem *Kødmanagerbodernes* og *Rosengaardens* Jord.

Ved Grundundersøgelser er Renden paavist ved Udspringet udfor *St. Petri Kirkes* Kor, hvor dens Bund ligger i Kote 6,34, medens *Nørregade* mod Nord og mod Syd hæver sig henholdsvis til Kote 7,72 og 7,66, saaledes at der har været rigeligt Tilløb af Overfladevand til Renden, saavel fra selve Gaden som fra Terrainet ud til Siderne.⁷⁾ Renden krydsede *Nørregade* ved sit Udspring og fulgte Østsiden af Gaden, indtil den drejede om ad *Krystalgade*, hvor Sydsiden af Rendens Profil er konstateret i Telefonbrønden udfor *Peder Huitfeldsstrædes* Vestside, saaledes at Rendens Sydkant ligger omtr. 1,7 m fra *Krystalgades* sydlige Façadelinie.

I *Landemærket*, et Sted før Hjørnet af *Pilestræde*, er Renden drejet sydover, sikkert som Skel mellem *Kødmanagerboderne* og *Rosengaarden*, hvis Jord oprindelig strakte sig mod Syd til *Regnegade*. Men paa denne Strækning er Rendens nøjagtige Beliggenhed hverken nævnt i Skøderne eller hidtil paavist ved Grundundersøgelser.

Udfor *Sværtegade* krydser Renden i en stump Vinkel over *Pilestræde* og gaar gennem *Sværtegade* og *Regnegade* ud til Volden, og disse to Gader er i Virkeligheden opstaaede paa Rendens Grund.

Renden omtales paa dette Sted allerede i Jordebogen af 1377, som nævner Vor Frue Kirkes Jord „ved Renden nord for *Gronnegade*“.⁸⁾ Denne Grund genkendes let som den Sjølealters Gaard, som omtales 13. Juli 1514 sønden ved *Byens Rende* i *Pilestræde*, og som er *Pilestræde* Nr. 38, Matr. Nr. 120 Kbm. Kv.⁹⁾

Ved Grundundersøgelser er Renden paavist i *Sværtegade* og i *Regnegade* umiddelbart syd for Fundamentet for *St. Clare Klosters* Hegnsmur, men et bestemt Profil for den er ikke maalt.

Rendens Jord blev efterhaanden bortsolgt af Byen til de tilstødende Grundejere. 23. Juli 1529 fik *Hans Danchersøn*, Ejer af Matr. Nr. 184—187 m. fl. Nr. Kbm. Kv., og *Sitze Welem van Bomels*, Ejer af Matr. Nr. 188—190 m. fl. Nr. Kbm. Kv., *Byens* Jord bag deres Grunde,¹⁰⁾ men først omkring 1570 blev

4) K.D. IV Nr. 356.

5) K.D. I Nr. 202.

6) K.D. IV Nr. 315.

7) Hist. Medd. om Kbh. I p. 437.

8) K.D. I Nr. 75.

9) K.D. II Nr. 197.

10) K.D. I Nr. 232.

Strækningen mellem disse Grunde og Volden solgt til Renteskriver *Peder Hansen*, Matr. Nr. 191—193 m. fl. Nr. Kbm. Kv. og til *Dr. Hans Frandsen*, Matr. Nr. 194. 195 m. fl. Nr. Kbm. Kv. Her var Rendens Bredde nærmest Volden 7,7 m og ved Matr. Nr. 190 5,0 m.¹¹⁾

Fra denne Rende i Øst-Vest havde Vandet sit Løb mod Syd gennem *Christen Bernikowsstræde*, der ogsaa er bleven til paa selve Rendens Grund.

Dette fastsloges 10. Juli 1547, da Ejeren af Østergade Nr. 32, Matr. Nr. 63 Kbm. Kv., fik sin Jordskyld omsat til 10 Mark „med saa Skel, at Byen skal have et frit Stræde der igennem“, nemlig *Christen Bernikowsstræde*.¹²⁾

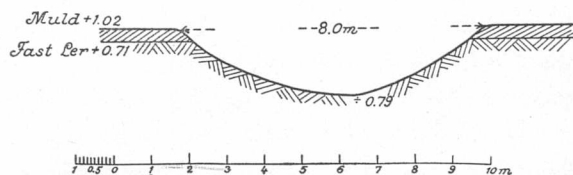

Fig. 36. Snit af Østergaards Grav paa Matr. Nr. 94 Ø. Kv.

Senere inddrages den nordlige Del af Rendens, nu Gammel Mønt syd for Sværtegade under de tilstødende Gaarde. Omkring 1572 solgte Byen saaledes en Jord, der „tilforn var et øde og for Vandflod og Dynd et ubrugeligt Stræde“ mellem Antonistræde og Reg-

negade til Ejerinden af Pilestræde Nr. 36, Matr. Nr. 119 Kbm. Kv., Fru *Mette Rosenkrans* til Vallø, og 30. Maj 1582 solgtes til kgl. Tolder *Michel Lang v. Kiemnitz*, Ejer af Antonistræde Nr. 21, Matr. Nr. 243 Kbm. Kv., Jordstykket syd for det foregaaende. Bredden af Jorden var mod Nord ved Klostermuren 4,5 m og mod Syd ved Grønnegade 5,7 m.¹³⁾

Renden krydsede *Østergade* og fortsattes derefter i en Øst-Vest løbende Rende nord for St. Nicolaj Kirkegaard. Denne sidste Rende omtales 13. September 1460, da det vestligste Stykke af den blev solgt til *M. Tetz Rosengaard*, Ejer af Østergade Nr. 35, Matr. Nr. 34 A Ø. Kv.¹⁴⁾

Langs *Østergaards* Vestgrænse løb Renden mod Syd ned til Stranden. Det er denne Strækning af Byens Rende, som 24. Januar 1298 kaldes *fossatum curie orientalis*, *Østergaards Grav*.¹⁵⁾ Renden laa vest for Bebyggelsen paa Holmensgades Vestside, og den nordligste Del af den er Lille Kongensgade Nr. 43, Matr. Nr. 94 Ø. Kv., medens den syd for Vingaardsstræde svarer til Matr. Nr. 177/1756 Ø. Kv., nu den vestlige Del af Vingaardsstræde Nr. 19, Matr. Nr. 143 Ø. Kv.

11) Magistr. Vedtægtsbog løst Indlæg fol. 55.

12) K.D. I Nr. 290.

13) K.D. VI Nr. 193. 208.

14) K.D. IV Nr. 66.

15) K.D. I Nr. 39.

Renden nævnes sønden for *Vingaardsstræde* 21. Novbr. 1512 som „*Byens Rende ved den østre Rist paa St. Nicolai Kirkegaard*, da *Albert van Goch* mageskiftede sin Jord og fik Grunden ved Stranden, øst for Renden, af Kong *Hans*.¹⁶⁾

Endnu saa sent som i 1600 har Renden syd for *Vingaardsstræde* dannet Skellet mellem *Kongens Have* og *Admiralgaardens* Jord, gennem hvilken Rende Vandet tilforn af Arilds Tid havde haft sit Løb,¹⁷⁾ men Vandet fortsatte paa den Tid sit Løb tværs over *Bremerholmen* ud til Havnen, idet det saakaldte *Bremerholms Dyb* mellem Holmen og Byen var tilkastet kort efter Belejringen i 1536.

Ved *Grundundersøgelser* er der 1840, da Husene paa Østsiden af Nicolaj Plads blev opført, paavist en Stensætning, som var 1,26—1,57 m bred og 1,57 m høj, og som maa have ligget paa Grundene *Vingaardsstræde* Nr. 20 og Nicolaj Plads Nr. 5. Mod Øst havde den Jernringe, indsat i de store Sten med 3,0—3,8 m Afstand, som øjensynlig havde tjent til at fastgøre Fartøjer. Mod Øst laa den faste Strandbund i Kote \div 0,94 — \div 1,26 og i Opfyldningen derover Rester af gamle Baade; paa Vestsiden laa Leret i Højde med Stensætningens Overkant i Kote 0,31—0,63.

Ved *Holmensgade* har der mellem *Dybensgade* og *Laxegade* været 0,63—0,94 m Vand, men i *Dybensgade* mellem *Nellikegade* (*Asylgade*) og *Holmensgade* fandtes et Bolværk med Retning fra Øst til Vest.¹⁸⁾

Til Trods for de lave Vanddybder i Renden og i Stranden er man ikke i Tvivl om, at Anlægget har været en *Havn*, maaske Byens ældste, tilføjer andre Forfattere.

Ved Boringer paa den sydlige Del af Matr. Nr. 94 Ø. Kv., altsaa tæt nord for det før beskrevne Fund, har jeg konstateret, at Renden her havde et buet middelalderligt Profil. Dens Bredde i Terrainhøjden, 1,02, var 8,0 m og i Daglig Vande 5,9 m. Dens Bundkote var \div 0,79.

Det er herefter udenfor al Tvivl, at Fundet i 1850 drejer sig om Vestsiden af Renden og at Stensætningen er Fundamentet for en tilstødende Gaard. Der som Jernringene virkelig er fundne som angivet, kan de efter Omfanget af Grundudgravningen højst have været benyttede af Baade, og Anlægget maa da henføres til Slutningen af Middelalderen, da der fandtes Bolværker paa lignende Vanddybder paa andre Grunde syd for *Vingaardsstræde*.

„Bolværket“ i *Dybensgade* er dog kun Fodrem og Pilotering under *Christian IV's Skipperboder*, idet Gadebredden før 1795 var ringere end den nuværende, saaledes at Bodernes Façade nu ligger paa Gadearealet.

¹⁶⁾ K.D. II Nr. 204.

¹⁷⁾ K.D. II Nr. 601.

¹⁸⁾ Thomsen og Colding. Choleraen i Kbh. 1853 p. 77.

Byens almindelige Rende var sikkert endnu i Brug i Middelalderens Slutning, men i Tiden omkring *Grevens Fejde* er den forfalden, og i Slutningen af Aarhundredet er Renderne, som oven nævnt, enten blevet omdannet til Gader eller tillagt de tilstødende Ejendomme.

Det er egentlig talt ganske mærkeligt, at Byen i den ældste Tid, da Bebyggelsen kun var ringe, sørgede for Bortledning af Regnvand og Spildevand gennem dette vel placerede Rendesystem, men at man senere, da den tiltagende Bebyggelse i alt Fald gjorde Fjernelsen af Spildevandet mere ønskelig, lod Renderne forfalde og bortsolgte store Strækninger af dem til de private Ejere.

VEJE OG GADER

Middelalderens *Veje* bestod sædvanlig kun af et Antal jævnløbende Gangstier eller Hjulspor gennem Terrainet, begrænsede i det dyrkede Land af Vangenes Stendiger, i Byerne af de enkelte Ejendommers Bygninger eller Havegårder, de saakaldte Lergaarde. Færdslen forvandlede snart Muldlaget til et dyndet Ælte, og hvor Færdslen var stærk, kunde den slide det bort, helt ned til den sandede eller lerede Undergrund.

Saxo beretter, hvorledes de sjællandske Bønder i Vinteren 1176 kom kørende med fuldt Læs af Levnedsmidler til Ledingsskibene, og da sad der saa tykt med Is og Ælte omkring Hjulene, at de ikke var til at rokke af Pletten, thi i den stærke Kulde frøs Dyndet fast til Fælgene. Køresvendene maatte derfor lade Vognene staa, læsse Byrderne paa Hestene og selv gaa ved Siden og trække dem, men saa hængte al den frosne Ælte fast under Støvlerne paa dem, saa de knap kunde flytte Benene.¹⁾ Saaledes fortæller Samtiden om Vinterfærdslen paa Alfarvej i Københavns Omegn.

Man forstod dog allerede fra den graa Oldtid at forbedre Vejenes værste og vanskeligste Steder ved at udlægge *Rislag* over Vejbanen, hvor der var Enge eller fugtige Lavninger. Ogsaa groft *Grus* eller *Strandsingel* kunde bruges, sjældnere en grov *Brolægning* af uregelmæssige, haandstore Strandsten. *Saxo* forklarer fra Kampene paa Rügen i 1171 om, hvorledes man banede sig Vej over en Mose med Hængedynd og strømmende Bække ved at lægge en Vej af Vidieflager gennem Mosen, og hvorledes man brugte nedbrudte Risgærder som Brodække ved Angrebet paa en befæstet By.²⁾

I *København* er der paavist en *Risdækning* af den oprindelige Eng mellem *Absalons Borg* og *Højbro*, tæt foran *Slotskirken*.³⁾

Paa Sydsiden af *Amager Torv* Matr. Nr. 40 og 45 Str. Kv. fandtes hele *Gaardspladsen* bag de ældste Gadehuse belagt med Ris ovenpaa Engens Muld.⁴⁾

¹⁾ J. Olrik. *Saxo* III—IV p. 327 ffg.

²⁾ J. Olrik. *Saxo* III—IV p. 337 ffg.

³⁾ Rosenkjær. F. d. u. Kbh. p. 7.

⁴⁾ Rosenkjær. F. d. u. Kbh. p. 7 ffg. jfr. Hist. Medd. o. Kbh. II R. IV. p. 394.

Ved den første isolerede Undersøgelse paa Matr. Nr. 45 tydede *Rosenkjær* fejl-agtig Rislaget som en Vej.

Ogsaa andre Steder, f. Eks. i Lavningerne paa den ældste *Nørregade* udfor Matr. Nr. 47 A—50 Nr. Kv. var den ældste Jordvej styrket ved paafyldte Rislag. Mellem Vor Frue Kirke og Torvet var der ogsaa lagt Ris hen over nogle smaa Lergrave, som var fyldt med murstensfri Fyld, og over Risvejen var Vejbanen gentagne Gange styrket ved Lag af Kalkstensskærver, der øjensynlig skri-

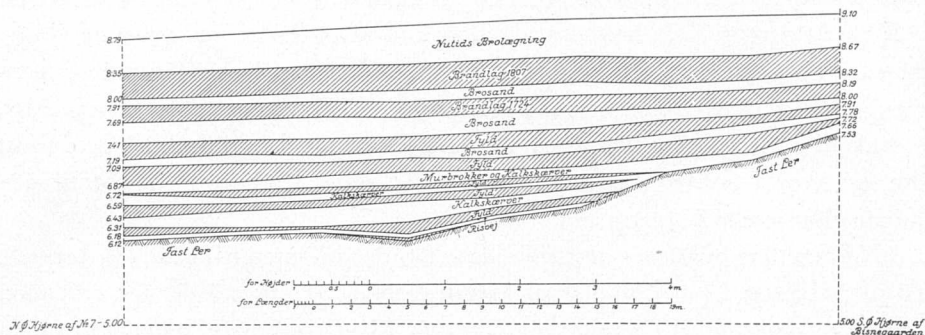

Fig. 37. Vejbaner i Nørregade udfor Vor Frue Kirke.
fra N.Ø. Hjørnet af Nørregade Nr. 7 til S.Ø. Hjørnet af Bispegaarden.

ver sig fra Kirkens første Opførelse omkring Aar 1200.⁵⁾ Da der ikke er Lergrave i en gammel Vejbane, maa Kirkens Placering have medført en mindre Forlægning mod Vest af den sydligste Del af *Nørregade*, som vel oprindelig har været rettet mere direkte mod Tingstedet ved Skovbogade.

Da *Mollegravene* efter 1368 blev tilfyldt, blev Vestergade udvidet paa Syd-siden ud over en Stribe af Gravenes Areal, og Bæreevnen af den bløde Fyld blev forøget ved et Lag af 25 cm tykke *Risknipper*, som atter blev belagt med et Lag *Strandsten*, der hist og her gled lidt ned i Rislaget.⁶⁾

Særlig karakteristisk for de *ældste Gader* er en Vejbelægning med et Lag *Strandsten*, sædvanlig 8—15 cm i Diameter, som hviler direkte paa det mere eller mindre afslidte Muldlag. Det findes især i de mere anselige og mest befærdede Gader, og det er paaført paa en Tid, da der endnu ikke havde dannet sig et synligt Affaldslag over Gademulden. Man kan vel ikke fastslaa, at det er paaført samtidigt i alle Gader, men Udførelsesperioden har dog næppe været lang. I Lagets Overflade findes der ofte talrige Murstensskærver og lidt Husaffald, f. Eks. Ben, men der synes sædvanligvis ikke at være tilført Grus sam-

⁵⁾ Hist. Medd. o. Kbh. II p. 53 ffg.

⁶⁾ Hist. Medd. o. Kbh. I p. 411 ffg.

men med Stenene, som danner et haardt sammentrampet Lag i og over den underliggende Muld.

I *Nørregade* ligger der paa det indtil 10—15 cm Tykkelse afslidte Muldlag et Lag *Strandsten* lige fra *Bispegaardens Port*, hvor det foromtalte Kalkskærvlag slipper og til *Boulevarden*. *Strandstenene* ligger ovenover *Rislaget* ved Matr. Nr. 47 A—50 Nr. Kv. og henover *Fylden* i en gammel *Vejgrøft* langs *Telefonhusets Façade*.⁷⁾ *Strandstensbelægningen* genfindes paa *Gammel Torvs Østside*, hvor der udfor Matr. Nr. 98 Sn. Kv. tæt over *Vejbanen* fulgte et tyndt, muldagtigt *Affaldslag* med *Aske*, *Trækul* og *Stentøjsskaar* fra det 14. Aarhundrede.

I *Vestergade* er en *Stenvej* paavist fra *Gammel Torv* til *Larsbjørnsstræde*; den laa her, som før omtalt, over og i *Rispakningen*, der maa antages at være lagt efter 1377. Fra *Larsbjørnsstræde* mod *Vest* til *Raadhuspladsen* synes *Stenlaget at mangle*, idet man ikke har fundet det ved enkelte *Udgravninger*, som gik ned i *Leret*.

I *Larsbjørnsstræde* er *Stenvejen* paavist ved *Vestergade* og ved *Stuðiestræde*, men ikke nordligere, og det er uvist, om der er *Stenvej* i *Stuðiestræde*.

Der er *Stenvej* i *Store St. Clemensstræde* og i *Kattesundet*, hvor der var adskillige *Murbrokker* i *Stenlaget* og tæt over dette. Men *Vombadstuestræde*, *Mikkel Bryggersgade* og *Lavendelstræde* er uden *Stenlag*.

Stenveje er fundne i *Skindergade* tæt øst for *Skovbogade*, altsaa ved det ældste *Tingsted* og *Raadhus*, og paa *Amager Torv* bl. a. udfor *Højbro Plads* under det underjordiske *Toiletanlæg*. Ved den vestlige *Hjørnegrund* af *Vimmel-skaflet* og *Klosterstræde*, Matr. Nr. 14 Fr. Kv., fandtes *Stenene* i begge disse *Gader*.

I *Købmagergade* mellem *Valkendorfsgade* og *Skindergade*, og i den Del af *Valkendorfsgade*, som før hed *Store Helliggeiststræde*, og som var *Tilkørslen* til *Helligaandshus*, er *Stenvejene* paavist. Ogsaa her er der, f. Eks. i *Købmagergade* udfor *Løvstræde*, fundet en stærk *Iblanding* af *Murbrokker*.

I *Grunden Østergade*, Matr. Nr. 11 Ø. Kv., laa det faste *Ler* omtrent i *Kote* 0,90. Derover var der *Muld*, som paa den sydlige *Halvdel* af *Grunden* var belagt med et *Lag* af *Strandsten* til *Kote* 1,02, medens der paa den nordlige *Del*, ud mod *Østergade* var smaa *Lergrave*, hvis *Bund* kunde naa ned til *Kote* ÷ 0,75.

Paa de mod *Syd* tilstødende *Grunde* i *Lille Kongensgade*, Matr. Nr. 70 og 71 Ø. Kv., varierede *Lerets Højde* mellem *Kote* 0,92 og 1,01, *Muldens* mellem 1,02 og 1,09, men der var her *intet Stenlag* paa *Mulden*, derimod længst mod *Nord* paa Matr. Nr. 71 en *Plet* med *Affaldslag* og *Askerester*, vist efter en *Brand*, til *Kote* 1,37. Derover laa der *Spor* af et *Lergulv*, *Murbrokker* og *Affald*.

⁷⁾ Hist. Medd. o. Kbh. I p. 438.

Paa Matr. Nr. 11 Ø. Kv.'s Nabogrund ud til Østergade, Matr. Nr. 10 Ø. Kv., varierer Billedet atter, idet Terrainet her viste Ler i Kote 0,99 og Muld i 1,20. Mulden var fast med enkelte Trækulstykker og Murbrokker, hist og her med smaa Lergrave med murbrokkeblandet Fyld. Ud mod Østergade var der en *groftagtig Lergrav* med fed, sort Dyndfyld i Bunden og derover en muld-*agtig Fyld*, blandet med halve Mursten og store Murbrokker. Leret, som var

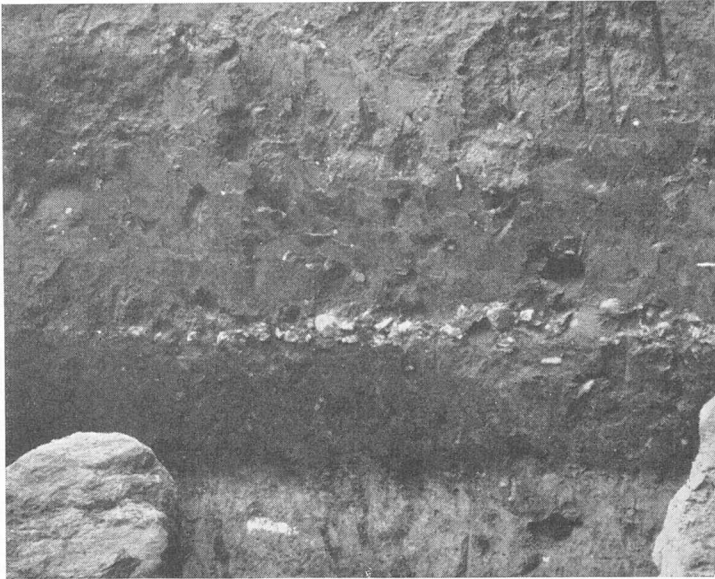

Fig. 38. Stenvej paa Raadhuspladsen ved Paladshotellet.

udgravet af denne Grøft, var spredt mod Syd udoer Grundens naturlige Muld i et jævnt Lag, hvis Kote nær Grøften var 1,44, stigende mod Syd til 1,49. Paa Lerets Overflade var der udlagt et Lag Strandsten. Bymuseet tog en Prøve af Stenlaget hvilende paa Leret.

Endelig paa Matr. Nr. 22, 58 og 59 Ø. Kv. laa det faste Ler i Kote 0,88, Sand i 0,94, Muld i 1,18. Derover fandtes det ældste Lergulv paa Grunden i Kote 1,24, Fyld med Murbrokker til 1,37 og derover endelig et Stenlag i 1,40, som overlejreredes af Nedbrydningslag og Brandlag fra ubestemmelig Tid.

Man ser heraf, at *Stenbelægningen ikke er paaført det gamle Østertorv med et Slag eller over det hele*. Brugen af Sten synes her ikke at strække sig tilbage til den ældste Tid, men der har, som paa Matr. Nr. 59, været en Bodebebyggelse, før Stenlaget blev paaført, og Boderne kan, som paa Matr. Nr. 71, være bleven afbrændt. Forbedringen af Torvets Overflade synes at være foretaget af de enkelte Bodeejere, og den kan, som paa Matr. Nr. 10, være bleven hævet

for at skaffe Vandet Afløb, bl. a. til mindre foretagsomme Naboer. Forholdene synes at tyde paa, at *Stenbelægningen* her er foretaget til ulige Tidspunkter henimod Aar 1400.

Som en Slags Kontrol kan nævnes, at under Transformatorstationen paa *Højbroplads* ved *Læderstræde* fandtes *ingen Stenvej*, men Stedet var bebygget i 1377. Grundene mellem *Østergade* og *Lille Kongensgade* var paa private Hænder, væsentlig som Haver i 1496 i Følge Byens Jordebog, saa *Stenbelægningerne* paa *Øster Torv* er i alt Fald ældre end dette Tidspunkt.

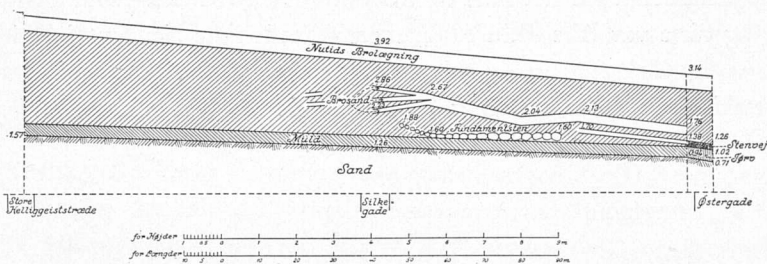

Fig. 39. Vejbaner i Købmagergade mellem Østergade og Store Helligeststræde.

Sluttelig bør det nævnes, at en *Stenbelægning* fandtes paa mange Steder paa *Inderskraaning* af den ældste *Byvold* og i den ældste *Voldgade*, f. Eks. ved Hjørnet af *Fiolstræde* og ved *Paladshotellet*. Man tør vel formode, at disse *Belægninger* stammer fra *Voldens Anlæg*, thi der er ikke mindste Spor af *Fyld* under dem.

Ovenpaa *Stenvejene* er der overalt i *Gadeprofilerne* et *Lag Fyld*, og derefter følger nogle *Sandstriber* med mellemliggende *Fyldlag*. *Sandlagenes Tykkelse* er 5—9 cm; de er *Brosandstriber* for *Brolægninger*, hvis *Sten* for største Delen er optagne for at bruges paany. De ældste af disse *Striber* tilhører 15. og 16. Aarhundrede, men det er som oftest umuligt at tidfæste dem nøjagtigt. Som *Eksempler* paa saadanne *Striber* kan nævnes *Profilen* fra *Købmagergade*, hvor de blev misforstaaede og tydede som *Sand*, aflejret af et *Vandløb*, endvidere *Profilen* fra *Nørregade* og *Profilen* fra *Lille St. Clemensstræde*, hvor den underste *Stribe* tilhører det 16. Aarhundredes *Midte*. Saadanne *Brosandstriber* kan paa-vises indtil de store *Ildebrande* i 1728, 1795 og 1807, der i de *Kvarterer*, hvor de rasede, gav de sidste store *Forhøjelser* af *Gadernes Niveau*.

DE MIDDELALDERLIGE GADENAVNE

I Middelalderen var det først og fremmest *Hovedgaderne*, som havde særlige Navne, og disse var ikke altid faste, men skiftede ikke sjældent i Tidens Løb. *Stræderne* og *Gangene* benævnedes ofte efter det Sted, hvortil de førte, eller efter de skiftende Ejere af særlig fremtrædende Gaarde, undertiden ogsaa slet og ret efter den Kirke, i hvis Nærhed de laa.

1. ST. CLEMENS SOGN

Vester Port. Den kaldes i 1377 *Porta occidentalis*, 22. Februar 1432 og senere *Wæstræport*. Omtrent 1524 kaldes Porten afvekslende *Køge Barfredh* og *Westre porth*. Det sædvanlige Navn er *Westre port*.¹⁾

Vestergade falder i to Stykker, fra Porten til Antiquitetsstræde og fra dette til Gammel Torv. Det første Stykke kaldes 1377 *Platea iuxta portam occidentalem*, i 1457 *Wæstregade* og 18. August 1480 *Platea occidentalis*.²⁾ Det andet Stykke kaldes 17. Januar 1373 *Smethiægadhe* og 3. Januar 1374 *Platea fabrorum*, rimeligvis efter *Smedemøllen* paa Matr. Nr. 217—219/1689 V. Kv. 13. Januar siges „*Vestrægade kallis Smethiegade*.“³⁾ Derefter er den sædvanlige Benævnelse for begge Gadestykker *Westrægade*.

Antiquitetsstræde er en efter 1728 nedlagt *Gang* fra Vestergade til Vombadstuestræde mellem Matr. Nr. 227/1689 V. Kv. og Matr. Nr. 228/1689 V. Kv. Den nævnes kun 22. Maj 1529 i Udtrykket „*paa et hyrnæ*.“⁴⁾

Vombadstuestræde er et efter 1728 nedlagt Stræde. Det løb syd for Vestergade i en Bue til Mikkell Bryggers Gade. Det kaldes 23. Marts 1433 *Wombestrædet*, 13. Marts 1438 *Wambstwestræde*, men 8. Oktober 1528 og i 1529

¹⁾ K.D. I Nr. 75. K.D. IV Nr. 40. K.D. I Nr. 232 p. 334 ffg.

²⁾ K.D. I Nr. 75. S.R.D. IV p. 400. K.D. III Nr. 9.

³⁾ K.D. II Nr. 1. 3. Jan. 17. Jan. A. M. Dan. Fasc. 2 Nr. 27. Prot. Nr. 141. U.A.

⁴⁾ K.D. VI Nr. 35.

Santi Clemintzstræde. Det sædvanlige middelalderlige Navn synes at have været *Wombestræde*, vist paa Grund af Strædets buede Form, næppe efter Badstuen.⁵⁾

Store Clemensstræde laa lidt nord for Frederiksberggade fra Gammel Torv til Kattesund og blev nedlagt efter 1728. Det kaldes 23. Februar 1478 „*thet lille stræde som ær mellem gammel Torg og sancti Clements Kirke*“, og 12. Maj 1515 „*thet strede som løber (til) sancte Clementis Kircke*.“⁶⁾

Hellig Korsstræde laa lidt syd for Frederiksberggade mellem Kattesund og Mikkel Bryggers Gade og blev nedlagt efter 1728. Det havde sit Navn efter *Hellig Kors Alters Boder* paa Strædets Nordside, men der er ikke bevaret middelalderlige Skøder, hvori Strædet nævnes.

Lille St. Clemensstræde laa lidt nord for Frederiksberggade mellem Mikkel Bryggers Gade og Raadhus Pladsen. Kun den østlige Ende af Strædet var middelalderlig og dannede den nordlige Indgang til St. Clemens Kirkegaard. Den nævnes ikke i de middelalderlige Skøder.

Stræde langs Ny Torvs Vestside. Dette Stræde er ved Ny Torvs Anlæg bleven en Del af Torvet. Det kaldes 2. Maj 1496 sammen med Sluttergade „*thet stræde som løber aff Gammel Torgh oc nidher til Kattesundeth*“, og 8. April 1525 „*thet strædhæ westen for ny Raadhvshaffuen*.“⁷⁾

Kattesund. Kun Strækningen syd for Frederiksberggade er middelalderlig. Dette Stræde kaldes 12. Marts 1408 „*Platea communis apud cordigeros*“ og 24. Juni 1440 *Reebinderbothor*. I Dokumenter fra 1468—75—82 bruges Navnet *Pugestredet*, 24. April 1496 *Cattesund*, og dette bliver siden det almindelige Navn, men 20. December 1532 og 13. Juli 1533 bruges dog Navnet *sancti Clemetzstrede*.⁸⁾

Mikkel Bryggers Gade kaldes 20. Oktober 1495 *sancti Clementis tredhæ* og 29. Maj 1514 „*et stræde som løber neer til Kattesund*.“ I Vor Frue Kirkes Jordskyldsregnskab 1520—21 kaldes Strædet for *Pugestræde*.⁹⁾

Gadens nuværende Navn skyldes *Michel Thomesson Brygger*, som i Slutningen af 16. Aarh. ejede Matr. Nr. 135/1689 V. Kv. Paa Vestsiden af Mikkel Bryggers Gade gik de tre Adgange, *Lille St. Clemensstræde*, *Smekkenborg* og den *sydlige Kirkerist* ved Matr. Nr. 167/1689 V. Kv.; kun den sidste nævnes i Jordebogen af 1377 som „*platea*“, og de omtales ellers ikke i middelalderlige Dokumenter.¹⁰⁾

⁵⁾ K.D. I Nr. 120. K.D. IV Nr. 43. Nr. 407. K.D. VI Nr. 36.

⁶⁾ K.D. I Nr. 165. K.D. II Nr. 213.

⁷⁾ K.D. I Nr. 185. K.D. VI Nr. 45 (i Dipl. staar 1. April for 22. Juli).

⁸⁾ A.P. Nr. 1123. K.D. II Nr. 56. Univ. Reg. 1633. U.A. K.D. IV Nr. 229. Nr. 433. K.D. VI Nr. 48 (i Dipl. fejlagtigt 1533) Nr. 46.

⁹⁾ S.R.D. VI p. 201. Fundatzbog for Hospitalet p. 317 S.A. Pk. 161 U.A.

¹⁰⁾ K.D. I Nr. Nr. 75.

Vester Voldgade langs Raadhuspladsens Østside omtales ikke i Dokumenterne.

Lavendelstræde kaldes i 1482 „*det lille Stræde, som løber fra Pugestrædet og vesterud.*“ 21. Januar 1519 kaldes det „*udi Kattesundt*“ og 1528 „*hoesz Cattesund.*“¹¹⁾

Sluttergade omtales 2. Maj 1496 sammen med Strædet langs Ny Torvs Vestside.

Hestemøllestræde nævnes i 1528 sammen med *Lavendelstræde* under Udtrykket „*hoesz Cattesund*“.

Farvergade kaldes 4. December 1505 *Katteswndh* og 5. August 1527 „*Byes stræde i Kattesundet.*“ 17. Marts 1530 hedder det „*thet næste Stræde norden op thill Vandmølle dammen.*“¹²⁾

Gaasegade kaldes 5. August 1527 „*strædit.*“¹³⁾ Det er en almindelig Antagelse, at *Gaasegades* Navn skyldes et Gaasebryggeri, som i Christian III's Dage i nogle faa Aar var oprettet i Matr. Nr. 20/1689 V. Kv. Herimod taler, at Gaden i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede sædvanlig kaldes *Vandmøllestræde* eller sammenfattedes med *Hestemøllestræde* under Navnet *Gravbrøndstræde*, fordi de førte til *Gravbrønden*, hvilket er det samme som *Møllegraven*. Navnet *Gaasegade* bruges tidligst 30. November 1679 og skyldes snarest et Gaasehold ved Vandmøllen eller i Husene i Gaden, der var saa iøjnefaldende, at det kom til at præge Kvarteret. Et ældre Navn paa Møllegraven er vistnok *Kattesundet*, et Navn, der saavel gik over paa hele Kvarteret sønden for Store St. Clemensstræde og Hellig Korsstræde som ogsaa paa de Gader, der førte til Kattesundet. Navnet *Kattesund*, saavel brugt om Kvarteret som om Gaderne, kendes tidligst i 1496.

2. ST. PEDERS SOGN

Studie Stræde. Strædet nævnes tidligst 1. Oktober 1402 som *vicus iuxta pretorium*. Det kaldes 25. Oktober 1419 *vicus pretorii* og 26. April *Rathusstræde*. Efter Raadhusets Flytning til Ny Torv forekommer 14. November 1485 for første Gang Navnet *Gamle Radhusstredede*, som bruges endnu omtr. 1523. 8. Oktober 1528 nævnes *Studiestrædet* for første Gang, og det er herefter det gængse Navn.¹⁴⁾ Strædets ældste Navn skyldes Raadhuset og dets senere Stu-

¹¹⁾ Univ. Reg. 1633 U.A. Rigens Forfølg. bog. 1598—02 fol. 62. R.A. K.D. IV Nr. 410.

¹²⁾ K.D. I Nr. 192. Nr. 247. A.M. Dipl. Dan. Fasc. 64 Nr. 19.

¹³⁾ K.D. I Nr. 247.

¹⁴⁾ K.D. II Nr. 17. K.D. I Nr. 110. K.D. II Nr. 32. Nr. 112. K.D. I Nr. 232 p. 335. K.D. IV Nr. 407.

dium, d. v. s. Universitetet, som begge laa paa Hjørnet af Nørregade, Matr. Nr. 112/1689 Nr. Kv.

St. Pedersstræde. Strædets ældste Del er Strækningen fra Nørregade til Larsbjørnsstræde, men Strækningen fra dette Stræde til Volden er ogsaa middelalderlig. Det nævnes tidligst 18. November 1392 som *Platea communis cimiterie sancti Petri* og derefter 29. September 1432 som *Sancti Pethers Stræde*. Den vestlige Del af Strædet kaldes 21. Oktober 1530 *Sancte Persstræde*.¹⁵⁾

Larslejstræde. Strædet var i Middelalderen en Adgangsvej til St. Peders Kirkegaard og til *St. Johannes Døbers* og *St. Birgitte Alters Gaard*, i Reformationstiden kaldet Pædagogik Gaard, som laa omtrent, hvor St. Petri Kapel nu findes. Herfra og til Nørre Voldgade var Strædet ikke gennemført i Middelalderen. Det kaldes 14. Januar 1350 og 17. December ca. 1400 *Vicus beati Petri* og 21. Marts 1495 „*thet lille strede som ær mellem sancti Peders (strede) oc den bolegh som her Jens vicarius til sancti Birgitte altare nu udi boer.*“ Sit nuværende Navn har Strædet efter *Laurids Leeg*, som ejede Matr. Nr. 268 C/1689 Nr. Kv., og som døde før 1556.¹⁶⁾

Pædagogistræde, en nu nedlagt Gang, som løb fra Larslejstræde op mod St. Peders Kirketaarn og derfra i ret Vinkel op langs Bebyggelsen paa Kirkegaardens Vestside. Strædet kaldes 27. Oktober 1444 *cimiterium ecclesie sancti Petri Haffnensis*, og 12. Marts 1452 „*i nordwest paa sancte Pætherss kircke*“ eller 18. Juli 1499 „*thet lille stræde som indløffuer aff østhen i westhen foran torneth och till her Jenss Birgitte Gaardh.*“¹⁷⁾

Larsbjørnsstræde var oprindeligt to Stræder, Store Larsbjørnsstræde mellem Vestergade og Studiestræde og Lille Larsbjørnsstræde mellem Studiestræde og St. Pedersstræde. Store Larsbjørnsstræde kaldes 19. Januar 1512 *Lasse Biørnsens Strede* efter *Lasse Biørnsson*, som ejede Matr. Nr. 16. 190/1689 Nr. Kv. paa Hjørnet af Vestergade, og som levede før 1460.¹⁸⁾ Lille Larsbjørnsstræde kaldes 2. Maj 1496 „*thet strede som løber till Sancte Pedhers strede.*“¹⁹⁾

Teglgaardsstræde udgik i Middelalderen fra St. Pedersstræde mellem Matr. Nr. 125/1689 og 126/1689 Nr. Kv. og løb i en svag Bue til Volden. Den nordlige Gren af Buen faldt omtrent sammen med det nuværende Teglgaardsstræde. Strædet kaldes 2. Maj 1496 „*thet thwerstrede som løber udh aff sancti Peders strede oc nedder till Niels Schriffuers haffue*“ og 20. Marts 1519 „*thet twerstrædhe, ther løffuer aff all gadhen oc udi nør nedher til byes plancker.*“ Sit

¹⁵⁾ K.D. II Nr. 1. 18. Novbr. K.D. II Nr. 43. K.D. IV Nr. 429.

¹⁶⁾ K.D. II Nr. 1. 14. Jan. 17. Decbr. K.D. II Nr. 184. St. Clare Klosters Brev 7. Juni 1556. St. Petri K.A. L.A. Sj.

¹⁷⁾ K.D. II Nr. 64. K.D. IV Nr. 57. K.D. III Nr. 28.

¹⁸⁾ K.D. IV Nr. 316. K.D. I Nr. 168. K.D. VI Nr. 207.

¹⁹⁾ K.D. I Nr. 185 p. 241.

nuværende Navn fik Strædet først, efter at *Byens Teglgård* paa Reformations-tiden var bleven indrettet paa Matr. Nr. 248/1689 Nr. Kv. ved Nørre Vold.²⁰⁾

Vester Voldgade fra Vestergade til Jarmers Taarn kaldes 2. Maj 1496 „wiid Jermers Gaff nest planckerne“, 19. Marts 1524 „ved byes woldt“ og 1529 „wedh Jermers Gaff“.²¹⁾

Nørre Voldgade. Fra Jarmers Taarn til Larslejstræde kaldes Strædet 29. September 1432 „wt met dighet“, 1498 „ut ved Jermers Gaff“, 20. Marts 1519 „byes plancker“, 26. Maj 1529 „thet stræde som løber wdth med wolden“ og 29. Juli 1535 „ved Jermers Gaff“.²²⁾ Fra Larslejstræde til Nørreport bruges 31. Marts 1432 Navnet „wd til bygraven“, 11. Februar 1454 „in til Plankerne“, 16. Marts 1497 „wedh Planckernæ hoss Nørre porth“ og med senere Paategning paa et Skøde af 22. Februar 1432 „klocke hoffue hoess nørre porth“. I Reformationstiden findes for denne Strækning af Voldgaden sædvanlig Betegnelsen *Klockerhøyen*.²³⁾

3. VOR FRUE SOGN

Nørre Port. Porten kaldes i 1377 *porta aquilonaris*, i 1388 og senere *Nørre portt*.²⁴⁾

Nørregade faldt i to Dele, Stykket fra Porten omtrent til Studiestræde og Stykket derfra til Gammel Torv. Det første Stykke kaldes i 1377 *Nørræ gadhæ* og 24. December 1403 *Nørræ gadæ*.²⁵⁾ Det andet Stykke kaldes i 1377 *Nørræ gadhæ*, men 3. Maj 1414 *Saltbodher*. 25. Januar 1445 siges *Saltbodher* eller „*hærstrædeth*“ og 17. April 1450 „*thet stræde som løper fra Radhuset oc till thet gamle Markit*“. Den sædvanlige Benævnelse er dog *Saltboderne*, der bruges sidste Gang 26. April 1476. Næste Gang, Gaden nævnes, er 22. Juni 1515, og da hedder den *Nørregade*.²⁶⁾

Gammel Torv. Tidligst nævnes Torvet 3. Januar 1374 og 15. Oktober 1433, begge Gange kaldet *forum*, 13. December 1444 omtales det som *antiquum forum* og 11. Juli 1446 som „*thet gamble market*“. Denne sidste Betegnelse afløses 10. Februar 1475 af „*thet gamble torff*“, og dette er herefter Torvets sædvanlige Navn, f. Eks. 17. Marts 1528 *Gamble Torfue*.²⁷⁾

²⁰⁾ K.D. I Nr. 185 p. 241. K.D. IV Nr. 368.

²¹⁾ K.D. I Nr. 185 p. 240. K.D. I Nr. 229. K.D. I Nr. 232 p. 343.

²²⁾ K.D. II Nr. 43. K.D. I Nr. 89. K.D. IV Nr. 368. K.D. I Nr. 250. Nr. 263.

²³⁾ K.D. II Nr. 41. K.D. III Nr. 5. K.D. I Nr. 186. K.D. IV Nr. 40. K.D. I Nr. 333.

²⁴⁾ K.D. I Nr. 75. K.D. IV Nr. 19.

²⁵⁾ K.D. I Nr. 75. K.D. II Nr. 20.

²⁶⁾ K.D. I Nr. 75. K.D. II Nr. 1. 3. Maj. K.D. I Nr. 130. K.D. II Nr. 87. K.D. IV Nr. 133. Nr. 339.

²⁷⁾ K.D. II Nr. 1. 3. Jan. K.D. I Nr. 121. K.D. II Nr. 71. Nr. 138. K.D. VI Nr. 32.

Raadhusstræde, indbefattet Strædet langs Ny Torvs Østside. I sin Helhed nævnes Strædet tidligst 1. Oktober 1479 som „*thet strede som ær mellem Gameltorg oc vatnmøllen*“ og 1487 „*adelgaden som løber fra Gammel Torv ned til Vandmøllen*“. Endnu 4. August 1496 omtales „*thet strede som er mellem gamble-torff oc vandmøllen*“, men kort efter 1487 benævnes Strædet *Møllestredet*, og 20. Marts 1519 *Wandmøllestrede*. Dette Navn bliver i en Aarrække det gængse. Ved Middelalderens Slutning begynder man, tidligst bemærket 25. April 1530, at bruge Navnet *Raadhusstrede*, og dette trænger efter Reformationen mere og mere igennem.²⁸⁾ Den sydligste Del af Strædet, fra Kompagnistræde til Magstræde, betragtedes i den ældste Tid som en Forlængelse af Kompagnistræde, som da hed *Ladbrostræde*. Vi finder for denne Strækning følgende Navne. 27. Oktober 1419 „*Lathbrostrede orientaliter a molendina*“. 8. Januar 1476 siges en Grund her at ligge „*weth strandhen*“, og 8. August 1477 siges samme Grund at ligge „*hoss Wathmøllen*“.²⁹⁾

Vandkunsten kaldtes 1489 „*ved Vandmøllen*“.³⁰⁾

Ny Torvs Sydside hed vistnok *Stredet bagh Radhuset*, men nævnes ikke i middelalderlige Skøder.

Magstræde var oprindelig Strandbred, men blev omtrent 1524 bebygget paa Sydsiden. Det nævnes 1377 som „*prope lathbro*“, 6. April 1393 „*circa mare*“, 1407 *ved ladbro* og 1431 „*hoesz Stranden*“. Som Stræde omtales Magstræde ikke i bevarede middelalderlige Skøder. Det har sit Navn efter *Vestre Mag*, som ikke var et Fæstningstaarn, men et offentligt *Nødtørftshus* paa eller ved Skibbroen, som hed *Ladbroen*, og den nævnes som „*pons*“ 29. Januar 1275 og 29. Januar 1294 og som *Stenbroen* 14. Oktober 1443. *Vester Mag* nævnes omtr. 1523.³¹⁾

Snaregade var ligesom Magstræde oprindelig Strandbred, men blev efter 1515 bebygget paa Sydsiden. Den nævnes 15. Maj 1501 som „*iuxta mare*“, 12. December 1511 som „*Forthaa ved Stranden*“, 1511—12 „*Strandjordt och forte*“, „*ved Stranden*“ 4. December 1527 og „*ud till Stranden*“ 31. December 1527.³²⁾ Gaden har Navn efter Raadmand *Erland Jonsson Snare* og Hustru *Cathrine*, som fra Maj 1501 lejede Gaarden Matr. Nr. 11/1689 Sn. Kv. af St. Johannes Evangelistes og St. Birgitte Alter.

²⁸⁾ K.D. II Nr. 150. Rigens Dombog 1537 fol. 117. R.A. K.D. IV Nr. 234. K.D. II Nr. 220. Skøder Nr. 10 S.A.

²⁹⁾ K.D. I Nr. 111. Nr. 162. K.D. II Nr. 143.

³⁰⁾ Prot. Nr. 141. U.A.

³¹⁾ K.D. I Nr. 75. Nr. 90. K.D. IV Nr. 19. Nr. 38. K.D. I Nr. 21. Nr. 33. Nr. 127. K.D. I Nr. 232 p. 336.

³²⁾ Gl. Kopibog p. 94 U.A. K.D. I Nr. 200. Herredagsdombog 1545—49 fol. 252. R.A. K.D. IV Nr. 404. K.D. I Nr. 248.

Kompagnistræde. Strædet nævnes tidligst 17. Oktober omtr. 1397 som *Laadbrostrede* og 9. Juni omtr. 1416 som *Lathbrostrede*. 14. November 1485 kaldes Strædet „*thet strede som ær fra dansche Kompany oc (østen) uth*“. I 1487 er Navnet slet og ret „*Adelgaden*“. 2. Maj 1496 kaldes det *Hyskestrede* og 20. Juli 1510 *Kompenygaden*.³³⁾ Strædet har sit nuværende Navn efter *Danske Kompagnis Gaard*, Matr. Nr. 64. 65/1689 Sn. Kv., som maa være bygget omtr. 1441—47.

Brolæggerstræde løb i 1377 ud til Hyskenstræde, men Stykket fra Badstuestræde til Hyskenstræde er kort efter nedlagt. Strædets ældste Navn er 29. November 1480 og 29. November 1498 *Benickestrædeth*, maaske efter *Benechinus Suthena*, som i 1377 ejede en Gaard i Strædet. Men allerede 2. Maj 1496 nævnes det som *Pær Brolæggerstrædhe* efter *Per Jøensson Brolægger*, som 1486—1510 ejede Matr. Nr. 123. 124/1689 Sn. Kv. Efterhaanden bortkastes Fornavnet, og det nuværende Gadenavn fremkommer.³⁴⁾

Knabrostræde gik i Middelalderen fra Brolæggerstræde til Vester Mag. Strækningen mellem Kompagnistræde og Brolæggerstræde kaldes 2. Maj 1496 „*thet lille strede som gaar nether til Knud Schriffuers gord*“, som var Matr. Nr. 67—70/1689 Sn. Kv. De øvrige Strækninger af Strædet omtales ikke i de middelalderlige Dokumenter. I en Fortegnelse fra omtrent 1547 kaldes Strædet for *Knagrøgstrede*, og i Listen over Fællesgodset fra 1581 benævnes det *Knagerygstrede* og *Liden Magstrede*. Det første af disse Navne rummer vist en drastisk Hentydning til Vester Mag og har i alt Fald intet at gøre med Broen over Stranden, som blev bygget kort før 1659, og som hed, ikke Knabroen, men den ny Bro eller senere Rødebro.³⁵⁾

Endeløsstræde var, som Navnet antyder, en Blindgade, som laa nord for Brolæggerstræde mellem Matr. Nr. 117/1689 og Matr. Nr. 118/1689 Sn. Kv. Det kaldes 2. Maj 1496 „*thet halfue strede som løber op till Niels Schriffuers Gaard*“, rimeligvis Matr. Nr. 134. 135/1689 Sn. Kv. I 1504 kaldes det *Sædevan*.³⁶⁾ I 1377 var Strædet gennemløbende til Vimmelskæftet.

Badstuestræde hedder 26. Februar 1488 *Strandstwæstrædæ* og 2. Maj 1496 *Strandbadstuestrædit* efter *Strandstuen* eller *Strandbadstuen*, Matr. Nr. 61/1689 Sn. Kv., som tidligst nævnes 12. Marts 1408.³⁷⁾

Hyskenstræde og *Naboløs* kaldes 3. Maj 1444 og 10. April 1458 *Lasse Wynneris stræde* efter *Raadmand Laurids Nielsson Vinnere*, som ejede flere Ejen-

³³⁾ K.D. II Nr. 1. 9. Juni. 17. Okt. K.D. II Nr. 161. Rigens Dombog 1537 fol. 117. R.A. K.D. I Nr. 185 p. 237. K.D. II Nr. 200.

³⁴⁾ K.D. IV Nr. 148. K.D. II Nr. 163. K.D. I Nr. 185. Nr. 197.

³⁵⁾ K.D. I Nr. 185 p. 237. K.D. I Nr. 278. Nr. 362.

³⁶⁾ K.D. I Nr. 185 p. 237. Ny kgl. Saml. 687. 4°.

³⁷⁾ K.D. I Nr. 185 p. 245. A.P. Nr. 1132.

domme paa Strædets Vestside. Navnet bruges senest 24. Januar 1519 med Tilføjelsen „*nu thett gamble Hyskenstræde*“. 29. November 1480 nævnes tidligst *gamble Hyskenstræde*, som 31. Marts 1511 ændres til „*thet lille Hyskestrede*“. 19. Juni 1514 benyttes Betegnelsen „*Strædeth som løber lige imod Vegerboden op fra Stranden*“, 20. Marts 1519 hedder det „*thet strædhæ som løffuer fran Fisketorwet oc neder till Wegerhwseth*“ og 25. April 1530 „*thet stræde synden for Füske torffuet*“. Det nuværende Navn stammer fra det offentlige Nødtørftshus eller Hysken, som laa paa *Hysekebro* udfor Strædets Afslutning ved Stranden, hvilken Bro nævnes 10. Juli 1373.³⁸⁾ *Naboløs* fik sit Navn, fordi Matr. Nr. 18/1689 Sn. Kv. var det eneste Hus, som havde Façade til Strædet og som derfor var „*naboløst*“.

Strandgangen er en nu nedlagt Gang mellem Gammelt Vejerhus og Matr. Nr. 2/1689 Sn. Kv., som svarer til Assistenshuset. Den kaldes 19. Juni 1514 „*strædeth som løber lige emod Veyerboden op fra Stranden*“, 23. Februar 1523 „*Gangen som løber fran gaden och nedt i Strandenn*“ og 20. Marts 1531 *Strandgangen*.³⁹⁾

Vimmelskaftet fra Nygade til Hyskenstræde. Gaden kaldes i 1377 *Thytheske-mannegade*, 23. Juni 1385 *Duyschmans strate* og 20. November 1385 *Platea thydeskmans*. Dette Navn bruges sidste Gang 11. December 1486. Allerede 31. August 1440 dukker Navnet *Skomaghereboder* op i den vestlige Ende af Strædet, der i 1377 kaldes *Sudærwra*. 11. Marts 1465 bruges her Navnet *Sudere bother* og 16. November 1498 *Skobodher*. En anden Benævnelse er *Kiøpmannegadhe*, som nævnes 27. Juni 1486 og 28. Juni 1504 og derefter forsvinder, medens *Sudereboder*, *Skomagerboder* eller *Schoboder* i forskellig Stavemaade bruges for hele Gaden.⁴⁰⁾ Navnet *Vimmelskaftet* er ikke middelalderligt; det er tidligst brugt 27. April 1597 om Skovbogade og er i 17. Aarhundrede efterhaanden vandret over til *Vimmelskaftet*.⁴¹⁾

Amagertorv fra Hyskenstræde til Vor Frue Sogns Grænse er Matr. Nr. 14/1689 Fr. Kv. og Matr. Nr. 51/1689 Str. Kv. Torvet kaldes 11. Oktober 1389 *Thideskemannegadæ*, og denne Benævnelse bruges endnu 15. December 1477. Men 2. Maj 1468 kaldes Torvet *Køpmannegade*, og 11. August 1488 bruges for første Gang Navnet *Fischetorffgaden* og i 1521 *Fisketorridt*.⁴²⁾

38) K.D. I Nr. 128. K.D. II Nr. 109. Nr. 220. K.D. IV Nr. 148. A.M. Afskr. K.D. I Nr. 210. K.D. II Nr. 220. K.D. IV Nr. 417. K.D. II Nr. 1. 10. Juli.

39) K.D. I Nr. 40. Nr. 217. Nr. 257.

40) K.D. I Nr. 75. Nr. 83. Nr. 84. K.D. II Nr. 162. Nr. 57. Nr. 102. K.D. IV Nr. 247. K.D. II Nr. 149. K.D. IV Nr. 273.

41) D.S.M.R.A.

42) K.D. I Nr. 88. K.D. II Nr. 185. K.D. IV Nr. 115. K.D. II Nr. 169. K.D. IV Nr. 379.

Klosterstræde kaldes 26. April 1417 *Klossterstræde*, 28. Maj 1501 *vicus claustralis*.⁴³⁾

Skovbogade var oprindelig et navnløst Stræde, betegnet efter Bebyggelsen paa dets Sider. Ældst er Betegnelsen efter Benyttelsen af Østsiden 15. December 1350 „*locus placiti*“, Tingstedet, og 30. Oktober 1359 „*placitum*“, Tinget. I 1377 siges „*prope pretorium*“, ved Raadhuset. Men 13. Januar 1371 og 16. September 1393 kaldes Strædet efter Bebyggelsen paa Vestsiden „*tabernæ pannicidarum*“, Klædeboderne. 13. September 1422 kaldes Strædet *Thytheskemannegade*, 25. Juni 1488 *Thyskemannegade* eller *vicus Suderboder*, og 11. November 1498 bruges Navnet *Tytzkemannegade* her for sidste Gang. Navnet er 20. Maj 1513 *Swderboer*, men i 1521 *Platea pannicidarum*. *Suderboder* eller, oversat til dansk *Skoboder*, bliver derefter det almindelige Navn, hvoraf Strædets Nutidsnavn er dannet.⁴⁴⁾

Skræderboderne var et Stræde fra Skovbogade til Gammel Torv over Matr. Nr. 165/1689 og 156/1689 Sn. Kv. Det fandtes i 1377, men er nedlagt efter 16. September 1393. 31. Maj og 20. December 1327 nævnes det som *tabernæ sartorum*. 16. September 1393 nævnes Strædets Hjørne i *Skovbogade*.⁴⁵⁾

Kræmmerboderne var Navnet paa Bebyggelsen langs Gammel Torvs Østside. De nævnes 2. Februar 1393 som *tabernæ institorum*.⁴⁶⁾

Graabrødre Stræde og *Løvstræde* var oprindelig en privat Vej gennem *Graabrødre Kloster*, som ved Klosters Nedlæggelse maa være bleven aabnet for almindelig Færdsel. *Graabrødre Stræde* nævnes ved sit Navn 4. August 1530. *Løvstræde* nævnes ikke direkte i Middelalderen, men maa være det Stræde, hvortil Vejen gennem Helligaandshus fører 16. April 1532.⁴⁷⁾

Skindergade. Fra Gammel Torv til Skovbogade hed 1377 Strædet *tabernæ Klæthebodæ* eller *Klædeboderne*. 3. Februar 1385 og 8. Juli 1415 *tabernæ pannicidarum*, 21. Januar 1417 *pannicidæ*, 26. November 1476 *vicus pannicidarum*, men 13. August 1492 *Cledebodegaden* og 1521 *Klædebodher*.⁴⁸⁾ Klædeboderne har deres Navn af, at de var Boder for Klædekøbmændene, som have Lavret paa at udskære Klæde og derfor kaldtes „Wantsnidere“ eller paa Latin *pannicidæ*. Fra Skovbogade til Købmagergade betragtedes Skindergade i Middelalderen som et selvstændigt Stræde, som 4. Marts 1442 hed „*det stræde fra Kothmangerbodher oc ned til clostret*, 5. Juli 1448 „*then gadhæ som løber fra vor*

⁴³⁾ K.D. IV Nr. 30. Nr. 260.

⁴⁴⁾ K.D. II Nr. 1. 15. Decbr. 30. Okt. K.D. I Nr. 75. K.D. II Nr. 1. 16. Sept. K.D. II Nr. 28. K.D. IV Nr. 199. Nr. 248. Nr. 326. Pk. 161 n. A.

⁴⁵⁾ K.D. II Nr. 1. 31. Maj. 20. Decbr. 16. Sept.

⁴⁶⁾ K.D. IV Nr. 21.

⁴⁷⁾ K.D. II Nr. 261. Nr. 270.

⁴⁸⁾ K.D. I Nr. 75. Nr. 82. K.D. IV Nr. 25. Nr. 28. Nr. 136. K.D. I Nr. 180. Pk. 161. U.A.

Frwæ kirke oc til clostret, 2. Maj 1496 „som mand gaar til Graabrødre“ eller 8. August 1496 „gaden som løber for Closters kirckegard oc bort i Kødmandgere-stredet“. 13. April 1511 kaldes Strædet for Grobrødrestræde, men først efter Reformationen fremtræder det nuværende Navn *Skindergade*.⁴⁹⁾

Lille Kannikestræde, Strædet ved Vor Frue Kirkegaards sydøstre Rist ved Fiolstræde og Strædet ved Vor Frue Kirkes sydlige Rist i Forlængelse af Skovogade fandtes alle i Middelalderen, men de omtales ikke i Dokumenterne.

Dyrkøb nævnes 3. Juni 1468 som *wor Fru Kirckegard*, og 19. August 1534 omtales ved Hjørnet af Nørregade „then swdwestiste rost“. Dyrkøb har sit Navn efter Vinhuset *Dyrkøb*, Matr. Nr. 240/1689 Klb. Kv. ved Kirkeristen. Det nævnes tidligst ved dette Navn 16. Januar 1622, men er rimeligvis ældre.⁵⁰⁾

Vor Frue Plads var den nordlige Del af Vor Frue Kirkegaard, og der nævnes ingen Gade her i Middelalderen.

Store Kannikestræde kaldes 27. April 1432 *Canichestredhe* og bevarer dette Navn gennem Middelalderen.⁵¹⁾

Krystalgade kaldes, tidligst det nævnes, 7. Januar 1493 „byess stræde oc rænde i wor Frue Sogn“. 2. Maj 1496 hedder Strædet alt efter Belliggheden af den Grund, Skødet omhandler, „thet stredhe som løber aff Nørregade och harth bagh bispens gord af Sielland“, eller „thet stræde bag her cantors port eller „thet stræde bagh hr. degens gordh“. 29. Januar 1504 er det „byes stræde oc renne som løber fra Nørregade och neder til Rosengaarden“. I 1524, formentlig efter en Istandsættelse, „thet ny stræde som løber nordenfor Cannickegordene“. 11. September 1528 „thet stræde bag cantoris port, ther stræcker seg fran Nørregade till Kødmandergaden.⁵²⁾

Rosengaarden kaldes 2. Maj 1496 „innen for Nørreport som man gaar til Rosengaarden“, eller „thet stræde som løber ind till sancte Giertrud“ eller „thet stræde som løber fra Nøregadhe oc intill sancte Giertruds Kiercke“. 9. Juli 1526 er Navnet „paa Rosengaarden i stredet“. ⁵³⁾

Nørre Voldgade langs den ældste Vold fra Nørre Port til Landemærket benævnes 2. Maj 1496 „wiidh mwren“ eller „vt met mwren“ og 15. Maj 1514 „vp til murendh“. ⁵⁴⁾

Fiolstræde strakte sig i Middelalderen kun fra Cantors Port i Krystalgade til Gaden Rosengaarden. Det kaldes 16. Maj 1435 for „strædet“ og 2. Maj

⁴⁹⁾ K.D. I Nr. 125. K.D. II Nr. 78. K.D. I Nr. 185 p. 245. K.D. IV Nr. 235. Nr. 417.

⁵⁰⁾ K.D. IV Nr. 116. K.D. Nr. 49. Rentem. R. 1621 Udgift fol. 272. R.A.

⁵¹⁾ K.D. I Nr. 119.

⁵²⁾ K.D. IV Nr. 220. K.D. I Nr. 185 p. 242. 243. Nr. 232 p. 336. Nr. 249.

⁵³⁾ K.D. I Nr. 185. p. 242. p. 243. Conventhuus Bog p. 259 S.A.

⁵⁴⁾ K.D. I Nr. 185 p. 242. p. 244. Skøde i S.A.

1496 „*thet lille stræde, som løber paa her cantors port*“. 9. September 1530 „*strædet ther løber paa cantoris portt nedher moedt Rosengaarden*“.⁵⁵⁾

Strædet ved Hr. Johan Friis Gaard, Matr. Nr. 43/1689 Klb. Kv., er nedlagt 29. August 1567. Det nævnes 2. Maj 1496 som „*thet strædhe, som løber nedher till Rosengaarden*“. Strædet dannede en Forbindelse mellem Lille Kannikestræde og Peder Huitfelds Stræde.⁵⁶⁾

Peder Huitfelds Stræde kaldes 2. Maj 1496 „*thet strædhe som løber nedher till Rosengaarden*“. Strædet har Navn efter *Peder Huitfeld* til Engestofte, som 1552—65 ejede Matr. Nr. 136—143/1689 Klb. Kv.⁵⁷⁾

Mikkel Vibesgade, som laa langs Kultorvets Vestside, kaldes 13. April 1510 og 23. Juli 1529 „*strædet*“.⁵⁸⁾

Købmagergade falder i to Stykker, fra Østergade til Landemærket og fra Landemærket til Pustervig. Det første Stykke kaldes i 1377 *Byørnebrogade* og *Biørnegadæ*.

Navnet *Byørnebrogade* bruges senest 16. April 1463 og varieres 3. December 1425 til *Biørnnæbrostræde*. Navnet *Biørnegade* bruges igen 1422 og 28. Oktober 1439. Allerede 27. April 1432 forekommer Navnet *Køthmangerbodher*, der fra 4. Januar 1458 veksler med *Kiødmanagerstrædhe* og fra 14. Maj 1504 med *Kiødmanghergaadhen*. Endnu ved Middelalderens Slutning bruges disse tre Betegnelser i Flæng.⁵⁹⁾

Det andet, nordligste Stykke af Gaden er 1377 indbefattet i Betegnelsen *Byørnebrogade*, men 11. Juli 1454 siges „*paa Rosengardhen*“, og dette er det sædvanlige middelalderlige Navn for denne Del af Gaden. Undtagelsesvis siges 10. August 1498 *Kiødmanagers strædhet*.⁶⁰⁾

St. Gertrudsstræde maa i 1377 være indbefattet i Betegnelsen *Byørnebrogade*. Det kaldes 13. April 1510 „*thet strædhe, som løber vdh meth sancte Gertruds Kircke*“. Omtr. 1524 kaldes det „*thet ny Spitaliæstræde*“ efter det nyopførte *St. Anne Hospital*. Navnet *St. Gertrudsstræde* er ikke bevaret i middelalderlige Skøder.⁶¹⁾

Pustervig kaldes 20. Marts 1453 og 21. Maj 1483 „*hoss sancte Gertrudskirke*“ og 21. Marts 1502 „*syndhen nest vedh sancti Gertruds kirkæ gordh*“,

⁵⁵⁾ K.D. II Nr. 49. K.D. I Nr. 185. p. 242. K.D. IV Nr. 425.

⁵⁶⁾ K.D. I Nr. 185 p. 243. K.D. I Nr. 313.

⁵⁷⁾ K.D. I Nr. 185 p. 243. K.D. IV Nr. 566. K.D. I Nr. 362.

⁵⁸⁾ K.D. VI Nr. 6. K.D. I Nr. 232 p. 343.

⁵⁹⁾ K.D. I Nr. 75. Rep. Nr. 6223. K.D. IV Nr. 88. Nr. 34. Nr. 44.
K.D. I Nr. 119. K.D. VI Nr. 5.

⁶⁰⁾ K.D. I Nr. 75. Nr. 138. K.D. IV Nr. 245.

⁶¹⁾ K.D. I Nr. 75. K.D. VI Nr. 6. K.D. I Nr. 232 p. 335.

men 1547 bruges Fællesnavnet „*paa Rosengaarden*“. Navnet *Pustervig* kendes først fra omtr. 1552.⁶²⁾

Spitaliestrædet er et Stræde, som gik fra Landemærket mellem Matr. Nr. 110/1689 og 111. 112/1689 Rbg. Kv. langs Hospitalets Østgrænse til Voldgaden, og som blev nedlagt 9. November 1541. Det kaldes omtr. 1524 *Spitaliestrædidh*. I 1529 nævnes det som „*strædit paa Roszengorden ved Anders Lauritzsens Jord*“, i 1532 som „*thet lille byes strede*“.⁶³⁾

Landemærket var i Middelalderen en Fortsættelse af Stræde og Rende i Krystalgade. Det strakte sig mod Øst til Vognmagergade. I Dokumenterne omtales det kun 12. Juni 1529 som „*Algaden*“.⁶⁴⁾

Klareboder kaldes 1. Februar 1518 „*Albrett van Gochs bodher, som nw kallis Clare bodher*“ og 15. Juli 1530 „*som man gaar til Clare*“.⁶⁵⁾

Møntergade fandtes i Middelalderen, men Gaden nævnes ikke i Dokumenterne.

Pilestræde fra Møntergade til Landemærket kaldes 13. April 1512 „*paa Rosengaarden*“ og 12. Maj 1514 „*gaden wppa Rosengarden*“, 1. Februar 1518 betegnes Strædet som „*thet stræde som løber ret i nord fra Albrett van Gochs bodher, som nw kallis Clare bodher*“.⁶⁶⁾

Vognmagergade kaldes i 1528 „*thet stræde som løber till Clare*“.⁶⁷⁾

Aabenraa kaldes 21. November 1516 og 1527 *Roszengorden*, 10. August 1528 „*byes strede*“ og 12. Juli 1529 „*det stræde som løber fra Clare*“.⁶⁸⁾

Store Brøndstræde kaldes i 1528 „*byes stræde, som louer till wolden*“.⁶⁹⁾

Lille Brøndstræde nævnes ikke i de middelalderlige Dokumenter.

4. ST. NICOLAJ SOGN

Gammel Strand fra Naboløs til Højbro nævnes tidligst i 1377 som „*prope mare*“, 29. Juni 1424 „*veth stranden*“ og 22. Februar 1509 „*ud med stranden*“.⁷⁰⁾

⁶²⁾ K.D. II Nr. 99. Nr. 154. Nr. 193. Herredags Domb. 1545—59 fol. 183. R.A. Pers.h. Tidskr. 7 R IV p. 37.

⁶³⁾ K.D. I Nr. 232 p. 336. 344. 345. 347.

⁶⁴⁾ Conventhuusbog p. 514. S.A.

⁶⁵⁾ K.D. I Nr. 214. Johan Oxes A.R.A.

⁶⁶⁾ K.D. IV Nr. 319. K.D. I Nr. 209. Nr. 214.

⁶⁷⁾ K.D. I Nr. 232 p. 338.

⁶⁸⁾ K.D. I Nr. 192 p. 267. K.D. I Nr. 232 p. 340. Conventhuusbog p. 481 p. 514.

⁶⁹⁾ K.D. I Nr. 232 p. 338.

⁷⁰⁾ K.D. I Nr. 75. K.D. IV Nr. 37. Ny kgl. S. 686. 4°.

Højbro kaldes 26. Juni 1342 *Blithebro* og 30. November 1359 *magna pons*. 12. December 1433 kommer Navnet *Høwbro* for første Gang, hvilket bibeholdes med forskellige Skrivemaader. 14. Oktober 1443 nævner dog *Windebroen*.⁷¹⁾

Ved Stranden fra Højbro til Fortunstræde kaldes 1377 „*prope mare*“, 26. Februar 1390 *iuxta Færiebroo*, 20. Januar 1518 *Myndrickebro* og 21. Juni 1526 *Færgebro*.⁷²⁾

Læderstræde. Strædetets ældste Navn *Ladbrostræde* forekommer ikke i Dokumenter for den Del, som nu kaldes Læderstræde. Det ældste kendte Navn for denne Del er *Lædherstrædet* fra 29. August 1428, og dette Navn varieres med Skriveformer som *Leyestredhe* 8. Marts 1512 og *Læerstrædet* 31. Juli 1530.⁷³⁾

Amager Torv fra Sognegrænsen Matr. Nr. 52/1689 Str. Kv. til Østergade. Det ældste kendte Navn er *forum orientale* fra 22. Januar 1392 i et Skøde, som angaar en Gaard ved Torvets Vestende. I 1429 kaldes det *Fisketorffuit*, som det nu er i *Tydskemannegade* og 22. Juni 1433 *platea dicta Thysekemannegade*. 22. August 1449 kaldes det *Fiskætorwæt*, men 13. November 1472 for første Gang *Amagetorg*, og derefter skifter disse to Navne med Varianter som *Fischedorfgaden* 13. Marts 1479 og *Vischstrate* i 1490—99.⁷⁴⁾

Gang mellem Matr. Nr. 53/1689 Str. Kv. fra Amager Torv til Læderstræde kaldes 14. Juli 1460 *Hyskæstrædit* og 10. Juni 1524 *Gongen vd till Leerstredit*.⁷⁵⁾

Nissegangen mellem Matr. Nr. 7/1689 og 8/1689 Str. Kv. kaldes 2. Oktober 1456 „*thet lidhet strædhæ som løper till strannæn*“, 4. Maj 1470 *thet lillæ Fiskerestrædæ* og 24. Marts 1492 *Feskerestredet hos Stranden*.⁷⁶⁾

Niels Hemmingsens Gade bestaar af Stykket fra Amager Torv til Valkendorfs-gade og Stykket fra Valkendorfs-gade til Graabrødre Torv. Det første nævnes 30. Marts 1516 som „*thet stræde som indt vedt Hilgegæstes løber*“.⁷⁷⁾ Stykket fra Valkendorfs-gade til Graabrødre Torv, der siden hed Tugthusstræde, kaldes 16. April 1533 „*ett allmyndigt strede indt att Helliggæst huss aghe porti*“.⁷⁸⁾

Valkendorfs-gade fra Købmagergade til Niels Hemmingsens-gade kaldes 1435 „*et lidet strede som er vd med Helligiestes*“ og 5. Juli „*thet lidet strede ffra helliggestes oc wd til allgaden*“.⁷⁹⁾

⁷¹⁾ K.D. II Nr. 1. 26. Juni. 30. Nov. K.D. I Nr. 122. Nr. 127.

⁷²⁾ K.D. I Nr. 75. Rep. Nr. 3736. K.D. I Nr. 192 p. 269. Nr. 239.

⁷³⁾ K.D. I Nr. 117. K.D. IV Nr. 317. Heise. Fam. Rosenkrantz II. Dipl. LXXXII.

⁷⁴⁾ K.D. I Nr. 89. Univ. Reg. 1633 U.A. K.D. II Nr. 45. Nr. 85. K.D. I Nr. 159. K.D. IV Nr. 142. Nr. 210.

⁷⁵⁾ K.D. I Nr. 150. K.D. IV Nr. 385.

⁷⁶⁾ K.D. II Nr. 104. Nr. 130. K.D. III Nr. 18.

⁷⁷⁾ K.D. II Nr. 215 (i K.D. staar fejlagtig „løbendes ær“, i St. f.: „løber, hæer“).

⁷⁸⁾ K.D. II Nr. 270.

⁷⁹⁾ Univ. Reg. 1633 U.A. Anders Billes A. Pk. III. R.A.

Højbrostræde langs Højbro Plads' Vestside. 20. Maj 1449 nævnes *Højbrostræthe*, og dette er Strædets blivende Navn. 2. Maj 1496 betegnes det dog ved Omskrivningen „*som man gaar af Amager torgeth op till Høybro*“ eller „*som man gaar nether til Høybro*“.⁸⁰⁾

Store Færgestræde langs Højbro Plads' Østside kaldes 1. Maj 1449 *Ferystrædheth*, 8. August 1477 *Ferghebrostrædet*, 6. August 1528 *Feriestredett* og 24. Marts 1530 *Store Fergestrede*.⁸¹⁾

Lille Færgestræde fra Lille Kirkestræde til Fæргеbroen kaldes 1. Marts 1507 „*thet lille Færistræde*“.⁸²⁾

Store Kirkestræde kaldes 27. Oktober 1402 *platea regalis*. 2. Maj 1496 hedder det „*thet stræde som man gaar aff Amager thorgheth oc til sancte Nicolai kierce*“.⁸³⁾

Lille Kirkestræde kaldes 27. Oktober 1402 *platea regalis*. 6. Marts 1480 benævnes det „*then gade, som løber fra kirken nordhen vdh meth wor Frwe kirkes iordh*“, nemlig Matr. Nr. 188—189/1689 Ø. Kv. 8. September 1491 siges „*vicus qui ducit ad communum plateam quæ vulgariter dicta est Fergestrede*“. 1. Marts 1499 siges „*det stræde, som løber ret vesten for Sancti Nicolai kirche och saa ind til Fergestredet*“. 3. April 1504 siges „*thet lillæ stræde som løber vt af Færiestrædet oc op til Stj. Nicolai kirche*“, medens man 10. November 1514 kort udtrykker sig „*thet lille stredhe vesthen weth kirken*“ og 24. Juni 1524 endnu kortere, *Lille Kirkestrædet*, men 12. August 1529 genoptager den vidtløftige Form „*thet lille Fergestrædæ vesten for Sancte Nicolai kirchis golffue*“.⁸⁴⁾

Fortunstræde omtales i Middelalderen kun ved Grunde i Strædets Vestende og benævnes her 25. November 1474 „*nethen hoss Strandhen*“ og 1. Marts 1507 „*vd met Strandhen*“.⁸⁵⁾

Admiralgade. Nordenden af Gaden kaldes 29. Juli 1443 „*vestre vanloghæ*“.⁸⁶⁾

Nicolai Plads var i Middelalderen *St. Nicolaj Kirkegaard*, ud til hvilken de omliggende Gaarde havde Façade og Færdselsret. 27. Oktober 1482 nævnes „*iuxta cimiterium beati Nicholai*“, 5. April 1473 „*ved Stj. Nicolai Kirkegaard*“ og 12. August 1529 „*vesten for Sctj. Nicolai Kirchis golffue*“.⁸⁷⁾

⁸⁰⁾ K.D. II Nr. 84. K.D. I Nr. 185 p. 236.

⁸¹⁾ K.D. II Nr. 83. Nr. 143. Nr. 247. Nr. 257.

⁸²⁾ K.D. IV Nr. 282.

⁸³⁾ K.D. II Nr. 18. K.D. I Nr. 185 p. 232.

⁸⁴⁾ K.D. II Nr. 18. K.D. IV Nr. 198. Nr. 213. Nr. 250. Nr. 271. K.D. VI Nr. 14. Kgl. Saml. 727 fol. K.D. IV Nr. 413.

⁸⁵⁾ K.D. IV Nr. 127. Nr. 281.

⁸⁶⁾ Rep. Nr. 7319.

⁸⁷⁾ K.D. II Nr. 18. K.D. IV Nr. 124. Nr. 413.

Vingaardsstræde kaldes 26. Juni 1503 „*som man gaar till Her Benedictis Gard vt offuer then østhre kircke røsth*“, 13. Januar 1527 „*thet stræde, som løber fran sancti Nicolai kircke oc sønden fram att her Beneditz gordh*“ og 26. Juni 1529 „*thet strede, som ligger frann sancti Nicolai Kirckegaardt och indt till her Bencts gaard som kalldis Vingaarden*“.⁸⁸⁾

Holmensgade var til senest i Slutningen af Middelalderen, da Vikarkapitlet havde Gods her. Det er muligt, at dens Anlæg kan skydes tilbage til Tiden før 16. Oktober 1442, da Hjørnegrunden til St. Nicolaj Kirkegaard og Vingaardsstræde blev tilskødet *Sorø Kloster*. Men Gaden selv omtales ikke i de middelalderlige Dokumenter.⁸⁹⁾

Gammel Østervoldgade fra Østergade til Vingaardsstræde lidt vest for Kongens Nytorvs Vestside nævnes 2. Maj 1496 som „*ud met met mwren*“.⁹⁰⁾

Lille Kongensgade kaldes 2. Maj 1496 „*theth strede, som løber til Stj. Nicolai Kierchegordh oc nether til mester Gregers stole (Stald?)*“.⁹¹⁾

Øster Port paa Østergade ved Kongens Nytorv kaldes 1377 *rubea porta* og 4. Marts 1441 *Øster Port*.⁹²⁾

St. Jørgens Gade mellem Østergade og Store Kirkestræde kaldes 7. August 1455 „*et lidhæt strædhæ hoss Jæpp skrædhers gardh*“, 12. Marts 1489 „*Byestræde*“, 2. Maj 1496 „*det lille stræde ved mester Bertels gordh*“, og 5. Juli 1513 siges, at Strædet er „*een adell bysens strædhæ*“.⁹³⁾

Østergade var oprindelig et *Torv*, idet Jorden laa ubebygget lige til Lille Kongens Gades og Store Kirkestrædes Sydside. Jordebogen af 1377 opfører paa dette Areal to ubebyggede Byens Jorder, og endnu 6. November 1416 siges Grunden Matr. Nr. 38. 39/1689 Kbm. Kv. at ligge „*apud St. Nicolaum*“, altsaa med Østergades Sydside ubebygget.⁹⁴⁾ 4. Marts 1441 omtales Hjørnegrunden ved Købmagergade, der siges at ligge „*paa thez hyrnæ som løpper fra Kødmangher bodher och nedher til øster port*“. Navnet *Østergade* forekommer tidligst 27. Marts 1447 og 6. September 1452. 7. August 1455 kaldes Gaden „*then storæ Gadhæ*“ og 6. December 1463 „*then store adelgade*“, men herefter kaldes den stadig *Østergade*.⁹⁵⁾

Pilestræde kaldes 13. December 1419 *communis platea*, men 2. April 1446

⁸⁸⁾ K.D. IV Nr. 268. Nr. 398. Nr. 412.

⁸⁹⁾ K.D. I Nr. 362. K.D. II Nr. 60.

⁹⁰⁾ K.D. I Nr. 185 p. 234.

⁹¹⁾ K.D. I Nr. 185 p. 235.

⁹²⁾ K.D. I Nr. 75. Rep. III p. 853.

⁹³⁾ K.D. IV Nr. 66. K.D. II Nr. 172. K.D. I Nr. 185 p. 236. Nr. 205.

⁹⁴⁾ K.D. I Nr. 75. K.D. II Nr. 1. 6. Nov.

⁹⁵⁾ Rep. III p. 853. K.D. II Nr. 73. K.D. IV Nr. 66. K.D. II Nr. 118.

Pilæstrædit og 10. December 1447 *Pijlstrate*. Pilestrædet er det sædvanlige Navn, dog nævnes 14. Januar 1490 *Pijlegardzstrede*.⁹⁶⁾

Antonistræde kaldes 13. December 1419 *Pauelstræde*, men 23. Maj 1453 *Pilæstrædhet*, og dette er Strædets sædvanlige Navn i Middelalderen. Først 24. Juni 1432 kaldes det *Lille Pilestræde*. Det nuværende Navn, som skyldes *St. Antonii Kloster Præstøs* Gaard, Matr. Nr. 252 C. 254/1689 Kbm. Kv., kendes ikke fra middelalderlige Dokumenter.⁹⁷⁾

Grønnegade kaldes i 1377 *Grønægadhe*, og Navnet bevarer uforandret.⁹⁸⁾

Christen Bernikowsgade var i Middelalderen en *Byens Rende*, men som det siges 10. Juli 1547, „*bien skaal haffue ith frith strede ther igiennem*“.⁹⁹⁾

Sværtegade var i Middelalderen en *Byens Rende*, men der nævnes i alt Fald 4. September 1577 „*thet liidet strede, som løber vd med Clare Mynthermur*“, som rimeligvis ogsaa fandtes i Middelalderen.¹⁰⁰⁾

Regnegade var ogsaa i Middelalderen en *Byens Rende* med et Stræde „*ud med Myntemuren*“, som blev nedlagt omtr. 1570. Det senere Gadeanlæg er fra omtr. 1650, da „*dend reene gade*“ blev anlagt.¹⁰¹⁾

⁹⁶⁾ K.D. II Nr. 26. Nr. 69. Nr. 74. Nr.177.

⁹⁷⁾ K.D. II Nr. 26. K.D. IV Nr. 61. Gl. Kgl. Saml. 2487. 4°.

⁹⁸⁾ K.D. I Nr. 75.

⁹⁹⁾ K.D. I Nr. 290.

¹⁰⁰⁾ K.D. II Nr. 461.

¹⁰¹⁾ Seddel i Magistr. Vedtægtsbog fol. 55 S.A. K.D. III Nr. 559.

HAVNEN

✓ Selve Byens Navn, *Havn* eller *portus mercatorum*, Købmændenes Havn eller Ladeplads viser, at den lige fra sin Oprindelse var knyttet til Stranden. Dette genspejles ogsaa i Slotsholmens ældste Navn, *insula maritima*, Strandholmen, der nævnes allerede i 1167, da *Absalon* byggede sin Borg.

Middelalderen krævede ikke store Bekvemmeligheder i en *Havn*. En Vanddybde paa 2—4 m, en rolig og beskyttet Ankerplads nær Land, en jævn Strandbred, som tillod en bekvem Ind- og Udladning af Godset og mulig en Ophaling af Skibene for Vintertiden, var tilstrækkelig. Hvis der yderligere kunde skaffes en *Skibbro* for mindre Skibe og for Baade og Pramme, var man vel forsynet.

Saadanne Forhold bød *Gammel Strand*, som krummede sig langs Kysten og norden om Strandholmen og de to Skarnholme. Dette Løb maa fra Naturens Haand have haft 2—3 m Vand og lidt mere paa de dybeste Steder. I den dybe Bredning nord for den nuværende Stormbro var der en sikker Ankerplads med bekvem Adgang saavel fra Syd gennem *Kalvebodsund* eller *Kalvebodstrand* som fra Sydøst mellem Strandholmen og Bremerholmen. Det sydøstlige Løb var det dybeste og det, som efterhaanden blev den egentlige Indgang til Havnen, som er bevaret i den nuværende Kanal omkring Slotsholmen.

Mod Sydvest blev Havnen fortsat med et lavvandet, højst 1,0 m dybt Løb mellem Kysten og en lav Sandrevle; ved dette Løb laa den *ældste By*. Mod Nordøst dannede det saakaldte *Bremerholms Dyb* en tilsvarende lavvandet Fortsættelse mellem Kysten og Bremerholm; paa de mest grundede Steder var det knap 0,80 m dybt.

Udenfor Havnen laa det nuværende Havneløb, *Revshaledybet* som en *Rhed*, der først i *Christian IV's* Dage blev inddraget i Havnens Omraade.

Den ældste Havns *Skibbro* nævnes tidligst i Privilegiet af 20. Januar 1275, selve *Havnen* i Stadsretten af 29. Januar 1294, men et særligt Navn tillægges den først i den ændrede Stadsret fra 1377, da den kaldes *Gambletothehafn*, og dette Navn er bevaret endnu saa sent som i *Grevens Fejde*, da Kong *Christian III* i November 1535 giver Ordre til at forsænke Havnens Indløb *Gamblebo Dyb*.¹⁾

¹⁾ K.D. I Nr. 33. Nr. 75. K.D. IV Nr. 465.

Betegnelsen *Gamblebodehavn* peger langt tilbage i Tiden, nemlig til de gamle Boder, som udgjorde Bebyggelsen i den ældste *Købstad* i St. Clemens Sogn, og den giver en vis Ret til at antage, at ogsaa *Skibbroen* i Havnens dybeste Bredning kan føres tilbage til den ældste Tid. ↗

I Stadsretten af 1294 siges, at *Havnefreden* omfatter *Endebod* og Skibenes Indløb paa begge Sider af „*den store vicus*“, Borgen, hvilket i Texten af 1377 betegnes som Fred fra *Taarnet* til *Endebod*, altsaa fra *Bytaarnet* i Øst til *Endebod* i Vest, medens *Erik af Pommerns Stadsret* nævner Freden i den Gade, hvor man gaar til Skibs, altsaa i *Ladbrostræde*, d.v.s. i Læderstræde og Kompagnistræde. I Følge *Christoffer af Bayerns Stadsret* Kap. V §§ 27. 42. 44. strakte Havnen sig fra *Bommen* ved *Huset* (Slottet) og i Vester til *Stenbroen*; den var delt i to Dele ved *Vindebroen*, *Højbro*.²⁾

Indsejlerne til Havnen var altsaa forsynede med *Bomme*. Stadsretten af 1294 § 86 siger, at de aabnes og lukkes sammen Byportene, naar Vagtklokken ringer.³⁾

Til Havnens ældste Anlæg hører sikkert *Ladbro*, en af Sten bygget *Skibbro*, hvis Plads maa søges i Stranden udfor Matr. Nr. 40/1689 Sn. Kv. Den omtales tidligst 29. Januar 1275, da Borgerne fik Tilladelse til at udskibe Gods paa Broen ogsaa paa Helligdage, imod at give en Penning i *St. Olafs Blok* til de Spedalske. I Følge Stadsretten af 1294 og dens Ændring i 1377 stod der paa Ladbroen et Hus, kaldet *Endebod*, hvori vistnok Gæsternes Retssager blev paa-dømt af Raadet. Her blev ogsaa Tolden betalt, thi i *Erik af Pommerns Stadsret* kaldes Huset for *Toldbod*.⁴⁾

I alt Fald fra den senere Middelalder var det vestlige af Byens offentlige Nødtøftshuse, *Vester Mag*, bygget paa eller ved Ladbroen. Det nævnes indirekte i Jordebogen af 1496, da Kompagnistrædes Vestende kaldes *Hyskestræde*, og direkte omtr. 1523 ved Salg af en Nabogrund til Maget.⁵⁾ I Navnet *Knagrøgstræde*, d. v. s. *Knækkerygstræde*, nu *Knabrostræde*, og *Magstræde* har Mindet om Maget holdt sig til Nutiden.

Foruden Vester Mag har der ved Havnen ogsaa været et *Øster Mag*, som stod paa *Hysekebro*, der omtales 10. Juli 1373 udfor *Naboløs*. Broen forsvandt senere, rimeligvis da *Vejerhuset* blev bygget. 29. November 1480 kaldes det til Broen løbende Stræde for *Gamble Hyskenstræde*, et Tegn paa, at Hyskenet eller Maget er forsvundet.⁶⁾

²⁾ K.D. I Nr. 33. Kolderup Rosenvinge. Gl. d. L. V p. 127. K.D. I Nr. 127.

³⁾ K.D. I Nr. 33.

⁴⁾ K.D. I Nr. 33.

⁵⁾ K.D. I Nr. 185 Nr. 232.

⁶⁾ K.D. II Nr. 1. K.D. IV Nr. 148.

En *Vejer* eller *Pundere* blev indsat i Byen efter Biskop *Ingvar Hiorts* Brev af 3. Maj 1281, og efter Stadsretten af 1294 § 80 maa man ogsaa gaa ud fra, at han forefindes. Vi kan deraf slutte, at den *Wernerus Pundere*, som i 1377 boede paa den senere Skolegrund lige overfor det ældste Raadhus, har haft *Vejerhus* i sin Gaard, og at dette er bleven flyttet til den opfyldte Grund ved Stranden øst for Naboløs, da Biskoppen efter 1416 lod *Skolen* flytte til *Wernerus Punderes* tidligere Grund. I Resten af Middelalderen blev *Vejerhuset* liggende her, og Strædet Naboløs—Hyskenstræde hed 20. Marts 1519 *det Stræde, som løber fra Fisketorvet og neder til Vejerhuset*.⁷⁾ Sonden for *Vejerhuset* byggede man paa en yderligere Opfyldning i Stranden *Sisehuset*, hvor Afgiften af Vin og Øl blev opkrævet i Overensstemmelse med *Christiern I* Forordninger af 30. September 1475 og 27. August 1477. Dette *Sisehus* blev dog 23. Februar 1523 af Byen tilskødet *Anders Loduigssøn*, for at den kunde betale sine Udgifter til Befæstningen.⁸⁾

Højbro var allerede fra Absalonsborgens Opførelse en Bro over Havnen, nævnt tidligst 26. Juni 1342 som *Blithebro* og 30. November 1359 som *Magna pons, Storbroyen*. Navnet *Højbro*, som forekommer første Gang 12. December 1433, tyder paa, at den har været hævet saa højt, at Baade med nedlagt Mast kunde passere under den. Men *Christoffer af Bayerns* Stadsret nævner den som *Vindebroen*.⁹⁾

Samme Stadsret giver den ejendommelige Bestemmelse, at „hvilken Mand, som sit Skib lader gennem *Vindebroen*, og hun falder neder for hans Forsømmelses Skyld og fanger Skade deraf, eller og om nogen Mands Skib støder hende til Skade, da skal de bøde Broen igen og give Kongen 3 Mk. og Staden 3 Mk. i Bøde.“ Og *Christiern I* forbyder 29. Januar 1454 enhver at fortøje sit Skib ved Broen eller ved *Bropælene*, men Fortøjningen skal ske ved en *Pælerække* med overliggende Hammer, som *Borgmestre* og Raad skal lade slaa langs Broen. Et solidt Bygværk synes *Datidens Højbro* ikke at have været.¹⁰⁾

Øst for *Højbro*, mellem de to *Færgestræder* laa *Færgebroen*, som tidligst omtales 26. Februar 1390. Fra den udgik *Færgefarten* til *Revshalen* og *Amager*. Senere, 20. Januar 1518 kaldes Broen *Myndrickebro*, fordi *Møndrikkerne*, som var de *Prammænd*, der besørgede Losningen af *Skibene* paa *Rheden*, ogsaa havde deres *Fartøjer* her.¹¹⁾

I *Dybet* mod nordøst kendes, som omtalt under *Vingaarden*, to *Anlægsbroer*.

⁷⁾ K.D. I Nr. 75. K.D. II Nr. 220.

⁸⁾ K.D. I Nr. 161. Nr. 163. Nr. 217.

⁹⁾ K.D. I Nr. 122. Nr. 127.

¹⁰⁾ K.D. I Nr. 127 § 45. K.D. I Nr. 137.

¹¹⁾ Rep. Nr. 3736. K.D. I Nr. 192 p. 269.

Den vestligste paa Matr. Nr. 132 B/1689 Ø. Kv. har muligvis været Landingsbro for Vingaarden og blev 7. Juli 1526 solgt til den senere Borgmester *Poul Hanssøn*. Den østlige laa paa den Grund, som samme Dag blev tilskødet Borgmester *Niels Stemp*.¹²⁾ Vanddybden ved de to Broer har ikke oversteget 0,80 m. og har altsaa været saa ringe, at kun Baade og smaa Pramme har kunnet lægge til ved dem.

Anlægget af *Mollegraven* og af *Vandmøllen* ved Stranden omkring Aar 1400 var en for Havnen meget skæbnesvanger Sag, idet Mølleslusen ofte blev pakket med Fyld, som ved dens Aabning blev skyllet ud i Havnen nær ved Ladbroyen. Dette var saa meget desto uheldigere, som Skibenes Dybgaaende stadig steg i Aarenes Løb og snart voksede saa stærkt, at Uddybningsarbejder blev nødvendige.

Allerede i *Christoffer af Bayerns Stadsret* af 1443 forbydes det under Straf af 3 Mk. til Kongen og 3 Mk. til Staden at kaste *Ballast* og anden „*Urensel*“ i Havnen indenfor Bommen og vester paa til Stenbroen. *Christiern I* gentager 29. Januar 1454 dette *Forbud* efter Anmodning af Borgmestre, Raadmænd og Borgere. Han paalægger 18. Maj 1461 Borgerne at sætte *Bolværk* for deres Grunde og Gaarde ved Stranden under Straf af Grundens Fortabelse til Kronen, sikkert for at forhindre ulovlig Opfyldning i Havnen, og befaler, at alle *Skibe*, undtagen de kongelige og frie Mænds, som har overvintret i Havnen, skal tage deres Del af Arbejdet.¹³⁾

Disse uheldige Forhold i Havnen gik i Svang langt ud over Middelalderen. *Christian IV's* Brev af 3. Oktober 1597, i hvilket han overdrog Vandmøllen til Borgmestre og Raad, viser klart, hvilke Ulemper den voldte. Aarsagen til Overdragelsen var nemlig en Klage fra Raadet over, at Mølleren var modvillig imod dem, idet han undertiden stemmede Vandet saa højt op, at det gik over Dæmningen og rev store Huller i den, og undertiden, som han sædvanlig gjorde, dæmmede for Slusen og Stigborene med Møg og lod det hele løbe i Havnen, hvorved Havnen og den ganske By og Menighed tog stor Skade, og for slig Modvilligheds Skyld maatte de hvert tredie eller hvert fjerde Aar lade Havnen rense paa Byens store Bekostning.¹⁴⁾

Hvorledes Havnens Styre iøvrigt blev udført i Middelalderen, vides ikke, og der er heller ikke bevaret Optegnelser om dens aarlige Trafik, som sikkert har været betydelig i Sildehandelens Stortid i det 13.—14. Aarhundrede.

¹²⁾ K.D. II Nr. 233. Nr. 234. K.D. I Nr. 241.

¹³⁾ K.D. I Nr. 127. Nr. 137. Nr. 151. Nr. 152.

¹⁴⁾ K.D. II Nr. 586.

BYENS GRUNDE

JORDEBOGEN OVER KØBENHAVNS GRUNDE I 1377

ROSKILDEBISKOPPERNES JORDEBOG er et Pergamethaandskrift, hvis Blade, ordnede i 20 Læg indeholder Fortegnelser over Bispestolens Jordegods og andre Indtægter, en Afskrift af Stadsretten af 1294, af Raadmandseden o. s. v.

Jordebogen indledes med en Fortegnelse over Fogediet *Gjorslevs* Gods, der angives at være paabegyndt i det Herrens Aar 1370, den har derefter været i Brug i en Aarrække, hvorved der hist og her er foretaget Rettelser og Tilføjelser til den ældste Tekst, og den er først afsluttet senere. Indholdet af hvert enkelt Læg er, bortset fra Rettelserne, utvivlsomt affattet enstidigt, og det er rimeligt, at der ikke er lang Tid mellem Affattelsen af de enkelte Læg vedrørende Landgodset.

De Læg, som angaar *København*, har Numrene 14, 15 og 16. Læg 14 indeholder en Fortegnelse over alle *Grunde* indenfor Voldene, beboede eller ejede af Byens Borgere.¹⁾

Læg 15 indeholder en Afskrift af *Stadsretten af 1294*, dog med enkelte Ændringer,²⁾ en Afskrift af Biskoppens *Brev af 30. Januar 1296*,³⁾ endvidere en Afskrift af *Raadmandseden*⁴⁾ og sluttelig paa Lægets sidste Blad en senere indført Fortegnelse, dateret 1402, over *Biskoppens Ejendomme i København*.⁵⁾

Læg 16 har først Optegnelser om *Biskoppens visse Indtægter* af de Borgen underlagte Landsbyer i *Stovnæs Herred* og paa *Amager*,⁶⁾ og dernæst en Liste over Indtægter af Byen *København*.⁷⁾

En Tidfæstelse af Jordebogen i Læg 14 kan kun ske ved Sammenligning af dens Angivelser med andre bevarede Dokumenter, og disse er ikke talrige i dette Tidsrum. Følgende kan anføres: Ifølge Vor Frue Kirkes Gavebog har Dekanen *Eskillus Petri* fra 10. Juli 1373 Aartide af den Gaard, han skæn-

1) K.D. I Nr. 75.

2) K.D. I Nr. 33.

3) K.D. I Nr. 38.

4) K.D. I Nr. 36.

5) K.D. I Nr. 93.

6) K.D. I Nr. 77.

7) K.D. I Nr. 76.

100

Allo pti hert fundos seu etus ppos hafnis in pte ant
 tali pte mare puxta fossata
 p. Beallus oleff q. tiam
 p. bndmy fuchena q. tiam qua loco pignis hē
 p. tallo chorberm q. tiaz
 p. mol kraghe q. tiaz
 p. jacob laurem de boghe q. tiaz
 p. pccr/ingilur q. tiaz
 p. jost martep q. tiam
 p. dom/ sa pte hafn q. tiaz
 p. villa hafn q. tiaz an portā pte molau
 p. pccr/molau de plbyerg q. tiaz
 p. dno pccr/heria pbr q. tiaz
 p. olau/ebbes q. tiaz
 p. hemmug/pet q. fundu
 p. broder/krappe q. fund
 p. scetia bte Cing hafn q. fund
 p. laur de lund q. tiaz
 p. jost gūns q. tiam
 p. dno pbeno othens q. tiaz
 p. quar/mcleff de malmaghe q. tiaz in pigne
 p. clauptu andborstoll q. fund
 p. chorberm/gūns q. fund
 p. herman/bernedorp q. fund pte lathbro

Fig. 40. Forreste Blad i Fordebogen for København i 1377.

kede Kirken ved *Hysekebro* vest for Mathias Skomagers Gaard.⁸⁾ I Jordebogen ejer Kirken Gaarden vest for Mathias Skomagers. Jordebogen er altsaa yngre. Kanniken *Nicholaus Jonsson* har Aartide fra 11. November 1374 af en Gaard mod Syd i *Smedegade*, som er den østlige Ende af Vestergade.⁹⁾ I Jordebogen er der kun en Gaard paa Sydsiden af Vestergade, som tilhører selve Vor Frue Kirke, og der kom aldrig flere; den er altsaa yngre end 11. November 1374. Af Registranten over Roskilde Bispestols Breve fremgaar det, at *Torbernus Gunnersons* i 1377 pantsatte sin Gaard ved Stranden til Biskop Niels.¹⁰⁾ Jordebogen siger, at Biskoppen havde Gaarden i Pant, og følgelig er den yngre end Pant-sættelsen, hvis Dag ikke kendes. *Reinoldus Goldbeck* tilskødede 31. Oktober 1377 sin Gaard til Dekanatets Bord til Afholdelse af Sjælemesser.¹¹⁾ I Jordebogen er *Reinoldus* anført som Panthaver i en Gaard i *Tyskemannegade*, som siden tilhørte Dekanetet. Jordebogen er altsaa ældre end 31. Oktober 1377. *Georgius Hynsch* solgte 9. April 1380 sin Gaard sønden for *Olaf Redesvends* Gaard til *Kanniken Marquardus*,¹²⁾ Jordebogen nævner *Godechinus Hincesson* som Ejer af *Olaf Redesvends* Nabogaard, og den er altsaa ældre end 9. April 1380, hvilket bekræfter Tidsangivelsen for *Reinoldus Goldbeck*. Efter denne Undersøgelse kan Tidspunktet for Affattelsen af Jordebogen i Læg 14 sættes til 1377 før 31. Oktober, og den kan med Rette betegnes som *Jordebogen af 1377*.

I Læg 16 findes en Opgørelse af Biskoppens Indtægter indenfor Byen København, som indledes med en Liste over 17 Gaarde, som tilhørte Biskoppen. Jordebogen indeholdt 30 saadanne. Lejerne af de fleste af Gaardene i Jordebogen genfindes i Listen, men det Krav som *Magnus Ingwari* havde gjort paa flere af Gaardene, synes nu at være frafaldet og *Botildis Westfals* synes at være Enke efter Jordebogens *Hannes Westfal*. I *Petrus Jutos* Gaard er nu opført 7 Boder. *Torbernus Gunnersons* og *Hennike Pætherssons* Gaarde, som er Naboer, var i Jordebogen pantsat til Biskoppen, men er nu ombyggede til 3 Boder. Og den Biskoppens Gaard, som i Jordebogen siges at være tilstaaet *Arnoldus Høingh* er nu af Biskoppen opbygget fra ny. Et bestemt Tidspunkt for Listens Affattelse kan ikke fastslaas. Den er næppe meget yngre end 1377, og den er i al Fald betydelig ældre end Listen fra 1402 i Læg 15, med hvilken den kun har faa Navne fælles. Listen har enkelte *senere Tilføjelser*, nemlig den tredie og fjerde af Boderne i *Petrus Jutos* Gaard, og de sidste Ejendomme i Listen, nemlig de 2 Boder og Stenhusgaarden, som Biskoppen købte af *Botolphus Aweson*.

⁸⁾ K.D. II Nr. 1.

⁹⁾ K.D. II Nr. 1.

¹⁰⁾ Æ.A. III p. 354 Roskildegaaards Breve. K.D. IV Nr. 19.

¹¹⁾ K.D. I Nr. 80.

¹²⁾ K.D. IV Nr. 20.

I Afgiftslisten er *Midsommergælden* efter Listens Affattelse overgaaet fra Biskoppen til det københavnske *Kapitel* og *Skudgælden*, Afgiften af *Saltholm* og den aarlige *Byskat* af *København* er senere tilføjede. Den sidste er oprindelig en *kongelig Skat*, som maa være *afstaaet til Biskoppen*.

Allerede en flygtig Betragtning af Jordebogen viser, at Grundene er fordelt om de samme *Hovedgader*, som vi kender i Nutiden. Jordebogen nævner dem alle, omend delvis under Navne, der kun gennem Tidernes Dokumentmateriale kan identificeres med Nutidens. Vi finder *Nørregade*, *Gaden ved Vester Port*, nu *Vestergade*, *Klædeboderne*, nu *Skindergades* vestlige Del, *Tyskemannegade*, nu *Vimmelskaflet* og *Amager Torv*, *Bjørne-* eller *Bjørnebrogade*, nu *Købmagergade* og *Grønnegade*. Sidegaderne omtales ikke. Derimod nævnes enkelte særlige Bydele som *Kvarteret langs Stranden*, hvor hver Gaard betaler 1 Sterling eller 12 Penninge i aarlig Jordskyld, og *villa desolata, den ødelagte By*. Enkelte Navne fremkommer, ikke som Grunde men som Lokalitetsbetegnelse som *Østergaard*, *Raadhuset*, *Klostret*, *Rosengaarden*, *St. Peders Kirkegaard*, *St. Nicolaj Kirkegaard*, *Skolen*, *Byens Rende*, *St. Clemens Kirkes Grav*, *Østergrov*, *Ladbro*, *Byportene* og *Bygraven*.

Blandt de talrige Grunde, som tilhører Kirkerne, gejstlige Stiftelser og Staden, er der adskillige, som er forbleven paa disse Ejeres Hænder, eller som efter en vis Plan med Reformationen blev overført i samlet Tal til andre Institutioner. Det vil være muligt at genfinde dem ved Hjælp af den *Jordskyld*, som blev paalagt dem i den senere Middelalder, og som efter at være bleven reguleret i 1547 hvilede paa Grundene som en uforandret Afgift lige til vor Tid.

Erfaringer fra nyere Tider, hvor *Maalebrevene* og *Kort* gør det muligt nøje at aftegne de enkelte Grunde, viser, at Grænserne mellem Grundene og navnlig Grænserne mellem deres Gadehuse bevares med stor Sejghed. Indenfor den enkelte Grunds Ramme kan Udparcelleringer finde Sted, langt sjældnere Sammenlægninger med Nabogrunde, og disse Transaktioner kan sædvanlig konstateres. Kun de store Katastrofer, som Ildebranden af 1728, kan, naar de medfører Forlægninger af Gadenettet, virke revolutionerende paa Grundinddelingen, men hvor *Gaderne bevares uforandrede*, vil ogsaa den langt overvejende Del af Grundene bevare deres gamle Grænser, trods Husenes Brand.

Det er kun rimeligt, at disse Hovedlinier for Udviklingen ogsaa har gjort sig gældende i de ældre Tider, ja man er sikkert berettiget til at antage, at Uforanderligheden af Grænserne har været endnu større i ældre Tid end senere.

Med alle de Holdepunkter, som Kirkernes og andre Institutioners Jordskyldsgrunde giver, maa det da være muligt i alt Fald i Hovedtrækkene at kunne *fordele Grundene* i Jordebogen paa de Grundejendomme, som kendes i en senere Tid.

Det skal derfor forsøges at jævnføre Jordebogen af 1377 med *Grundtaksten af 1689*, som, idet den er ældre end Ildebranden i 1728, har bevaret den mid-delalderlige Grundfordeling bedst, og som igen uden Vanskelighed kan jævnføres med de senere Matrikler af 1756 og 1806.

I det efterfølgende er der tillagt Grundene i Jordebogen af 1377 fortløbende Numre for at lette Jævnførelsen med Matrikulnumrene i Grundtaksten af 1689.

JORDSKYLD SKVARTERET

Af alle disse Grunde eller Gaarde har Dom. Episcopus aarlig ved St. Johannes Døbers Dag en Skyld, kaldet Jordskyld, nemlig 1 Sterling af hver Grund og Gaard.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
1	Ketillus Olefson	21.22.23.30	Vester	Mod Vest i Byen ved Gra- ven (d. v. s. Østergrav).
2	Benechinus Suthena	27.28.29	—	
3	Tuwo Thorberni	24.25.26	—	
4	Nicolaus Kraghe	18.17	—	
5	Jacobus Laurencii de Køghe	14.15.16	—	
6	Petrus Ingwari	12.13	—	
7	Johannes Martenson	10.11	—	
8	Domus sancti spiritus Haff- nis	7.8.9	—	Matr. Nr. 7. Jordsk. til Vartov 1635. Hospitalets Fund.bog p. 649.
9	Villa Haffnensis ante por- tam Petri Nicolai	Nytorv	—	
10	Petrus Nicolai de Solbjerg	1.2.3.4.5.6	—	Matr. Nr. 1.2 Jordsk. til Univ. 22. Maj 1549 K. D. VI Nr. 141. Matr. Nr. 3.4.5 Jordsk. til Vor Frue K. efter 1524 K. D. IV Nr. 208.
11	Dom. Petrus Henrici pres- biter	113	—	
12	Olauus Ebbesson	112	—	
13	Hemmingus Petri	111	—	
14	Broderus Krafæs	110	—	
15	Ecclesia beate virginis Haffnis	37.38.46.47.48B	Snarens	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
16	Laurencius de Lundh	48A	Snarens	
17	Johannes Griis	50A.49A.48C (mod Vest)	—	Del af Matr. Nr. 50 til Frue Kirke ca. 1416 9. Ju- ni. K. D. II Nr. 1. p. 12.
18	Dom. Sweno Øthensson ...	50B.49B.48D (mod Øst)	—	K.D. II Nr. 1. p. 16.
19	Iuarus Niclesson de Mal- mogh	52.53.72.73.74	—	Matr. Nr. 72.73 Skb. II fol. 411 25. Nov. 1689 Skb. III fol. 269 5. Okt. 1696.
20	Clastrum Andwortskow...	39	—	K.D. IV Nr. 19, 1407. K.D. II Nr. 472 2. April 1578.
21	Thorbernus Gunnærsson ...	40	—	K.D. IV Nr. 38. 1431. 1436. 1443.
22	Hermanus Kernerorp	41A	—	nær ved Lathbro.
23	Snyøfughl de Roskildis ...	42.51.41B	—	
24	Andreas Streke	43	—	Navnet Andreas Streke er udstreget i Manuskr. til Jordebogen, men 1 fundum er urørt.
25	Johannes Quatz	44.45.75.76	—	
26	Ecclesia beate virginis	9.10.54.77.78.79	—	
27	Christina Swederss	11	—	
28	Andreas Holbek	12.55	—	
29	Domina Ethlæ de Spong- augræ	13	—	
30	Dom. Johannes de Ram- løse	14.56	—	
31	Dom. Episcopus	15	—	
32	Magnus Inguari Roskildis	16.57	—	
33	Dom. Regnichinus presbi- ter	17A	—	
34	Bothulphus Awæsson	17B	—	Her er Stedet for to Boder, som er solgt til Bispem.
35	Gødechinus Hincesson	18	—	
36	Olauus Diegn de Halm- stæthæ	58	—	
37	Ecclesia b. Virginis curia qvam Sywart Stenwæiæræ construxerat	19	Strand	K.D. II Nr. 1 10. Juli 1373 ved Hysekebro.
38	Matias Sutor	17.18.20	—	
39	Benechinus Suthena	16A	—	
40	Hannes Brunsson	16B	—	1 Bods Rum.
41	Dom. Hennichinus	15	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
42	Dom. Episcopus 1 curia quam Nicolaus Jønsson edi- ficauerat	14	Strand	
43	Ecclesia beate virginis Haffnis	13	—	
44	Berta Hildebranz	12.21A	—	
45	Dom. Episcopus 1 curia quam de Thorbernus Gun- nersson habet in pignere .	11.21B	—	K.D. IV Nr. 19. 1377.
46	Dom. Episcopus 1 curia quam de Henniche Pæters- son habet in pignere	10	—	
47	Heyno Rydning	9	—	
48	Dom. Episcopus 1 curia in qua Arnoldus Høingh ...	8	—	
49	Andreas Holbek 1 curia in qua Hannes Fameslote ...	7	—	
50	Benechinus Sudænæ 1 cu- ria in qua Clawes Molsow	6	—	
51	Dom. Episcopus 1 curia in qua Hannes Syke	5A	—	
52	Magnus Ingwari	4	—	
53	Eccl. beate virginis	3	—	K.D. IV Nr. 209, 10. Dec. 1490 Vor Frue K. Gd. 1 Bods Rum.
54	Gødechinus Stenweghere, Hermanus Trendekop re- sidet	2	—	
55	Dom. Episcopus	1.66	—	D. Mag. II R. 1. Bd. p. 28. Kronen fik Gd. 2 Boders Rum samtidig med Kbh. By.
56	Petrus Jønsson dictus Ker- lingøre	64.65	—	
57	Somerstorp	63A	—	} jfr. K.D. I. Nr. 76.
58	Dom. Episcopus 1 curia in qua residet Knap	63B	—	
59	Dom. Episcopus 1 curia in qua P. Juto	5B.22	—	} I Biskoppens Boder i Nic. Sogn i Skipper Sommers, Knaps og P. Juto's Gaarde.
60	Torbernus Gunnarsson ...	67	—	
61	Dom. Episcopus fh. An- dreas Gulpennigh	68	—	
62	Laurencius Krusæ	69.78	—	
63	Magnus Ingwari 1 curiam in qua residet Merdæ Nok- kers	70	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
64	Magnus Ingwari 1 curiam in qua residet Sweder	71	Strand	
65	Boecius Hest	72	—	
66	Hermanus Trendekop	73A	—	
67	Dom. Episcopus	73B.74.75.76.77	—	
68	P. Walske	34.35.36	Øster	
69	Nicolaus Faber	37.38.46.47.	—	
70	Martinus Gødechini	39.40.42.43.44.45	—	K.D. II Nr. 18. 27. Okt. 1402.
71	Cecilia Kracho 1 curiam in qua residet Thowæ Stowæ- rens	32.33.48	—	
72	Nicolaus Niclesson 1 cu- riam in qua residet Hans Sporesmyth	216.217.218	—	
73	Johannes Diegn	215.198	—	Jord nær Stranden.
74	Boecius Esberni	199	—	
75	Gregorius de Nærerum ...	200	—	
76	Hannes Gyse	201	—	
77	Ecclesia b. Nicholai 1 cu- riam in qua residet Paulus Fugl	202.203.204.195. 196.197	—	K.D. I. Nr. 362 1581 St. Nicolai K.s Jordskyld.
78	Clawes Dankkenhawen de Malmøgh 1 terram in qua Johannes Bagge	185.194	—	
79	Boeccius Esberni	186.193	—	
80	Kelby 1 terram i qua Stol- tenberg	187.188. 189	—	
81	Ecclesia b. virginis 1 cu- riam in qua Kelby	190.191.192	—	K.D. VI Nr. 14, 10. Nov. 1514. K.D. IV Nr. 365, 2. Sept. 1518.
82	Monasterium Soræ	98A	—	K.D. I Nr. 39, 21. Nov. 1298. K.D. II Nr. 60, 16. Okt. 1442. Nær ved St. Ni- colai Kirkegaard.
83	Kelby	92	—	
84	Tuwo Petri 2 terras	93.94	—	
85	Trendekop	95	—	
86	Petrus Krynggh	96	—	Nær ved Stranden.
87	Dom. Regnechinus	97	—	Nær ved den anden Jord.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
88	Ecclesia b. virginis	156AB.	Øster	K.D. IV Nr. 238, 23. Maj 1497. K.D. I Nr. 291 Vor Frue K. Jacobi A. Gd.
89	Laurencius Sartor	90	—	
90	Clastrum majoris Roskil- dis	91	—	
91	Dom. Episcopus	131.140.154.155	—	Nær ved Østergaard.
92	Godechinus Stenweghere .	130.69—71.128A 129A	—	
93	Villa Haffnensis 2 terras .	1—31.41.49—68	—	Imellem Gaderne, d. v. s. Østergade, Kongens G., Nic. Kirkegaard og Nic. Kirkestræde.
94	Petrus Hemmingi	62	Strand	
95	Jacobus Niclesson	61	—	
96	P. Walske	60	—	
97	Ecclesia b. virginis	59	—	
98	Mathias Skytte	58	—	
99	P. Walske 1 terram in qua Nicolaus Hwyt	79.80	—	Nær ved Stranden.
100	Brwn de Gripwald	56.57	—	
101	Ecclesia b. Nicolai	54.55.23	—	
102	Henricus Pistor	53	—	K.D.I Nr. 89, 22. Jan. 1392. K.D. II Nr. 45. 22. Juni 1433.
103	Brygow	52.24	—	K.D. I Nr. 89, 22. Jan. 1392.
104	Ingemarus de Roskildis ...	51.25.26	—	
105	Jacobus Laurencii	50.27	—	
106	Andreas Holbek	49	—	
107	Berta Hyldebranz	48	—	
108	Mathes Sutor 1 terram in qua Dobertyn	47.28.29	—	
109	Mathes Sutor i curiam in qua habetur balneum			
110	Hannes Gødekesson	46.30	—	
111	Domina Alike	40.41.42.43.44.45	—	
112	Købike Sudære	59	Snarens	
		31.32.33.34.35.36	Strand	
113	Dom. Episcopus 1 terram quam Rex concessit Grun- diis	60.179B.180B	Snarens	
114	Johannes Drivære 2 terras	61	—	Strandbadstuen.
115	Ecclesia b. virginis	62	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
116	Ellyn	89.90	Snarens	
117	Cecilia Lasses	91	—	
118	Kelby 1 fundum in quo Saxo Drawere	110.115.116.117	—	
119	Benechinus	118.119.137—141	—	
	Sudænæ			
120	Købechinus } in quibus re- Sudæræ } sidet Jo. Jwl.	120.121.136B	—	
121	Dom. Episcopus 1 terram in qua Tydechinus Døthæ- grawæræ	122.125.146.147	—	
		148.149.150—153	—	
122	Jonas Niclesson	126	—	
123	Otho	127.128	—	Nær ved Jacob Smyth.
124	Petrus Ingwari	80—84.129.130	—	
125	Johannes Jwl.	85.86.132B.131	—	
126	Dom. Regnichinus 1 cur. in qua Martinus Drawæræ	132A	—	
127	Vxor Sweders	111B.133	—	
128	Johannes Boosson	111A.112	—	
129	Michael Ødgersson	63.64A.113.114	—	
130	Hemingus Petri	64B.65.111C	—	
131	Købechinus Sudære in qua Nicolaus Langbeen	64C.66.87.88	—	
132	Hemingus Pebeer in qua Lasse Pistor	67.68	—	
133	P. Ingwari in qua Jonas Lundesson	69.70	—	
134	Dom. Jacobus Petri	71.144.145	—	
135	Jacobus Smyth	142.143	—	
	<i>Grunde mod Vest, nord for Gaden ved Vester Port.</i>			
136	Jonas Niclesson de Hær- stæthæ	29	Nørre	
137	Ecclesia Walenzbek quam Broderus Krafæsæ construxe- rat	27.28	—	Jordsk. t. V. Kirke Stifts- bog for Sj. Stift 1567 L.A. Sj.
138	Ecclesia b. virginis in qua residet Jacobus Magni ...	26.26	—	18. Aug. 1480. Kapitlets Gd. K.D. III Nr. 9.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
139	Ecclesia b. virginis in qua Jacobus Sellator	22.23.24	Nørre	
140	Ecclesia b. virginis in qua residet Dom. Marquardus .	19.20.21	—	
141	Ecclesia Herstæthæ wæstræ	17.18.191	—	Jordsk. til H. V. Kirke. Stiftsbog f. Sj. St. 1567 L. A. Sj. K.D. VI, Nr. 55, 9. Okt. 1537.
142	Jacobus Astradi in qua re- sidet Laurencius Pistor ...	16	—	
143	Købechinus Sutor in qua residet Merde Jacobs	15A	—	
144	Matthes Sutor in qua re- sidet Hennike Faber	15B	—	
145	Katherina Smytz	12	—	
146	Lassæ Krusæ	11	—	
147	Hannes Sutor	10	—	
148	Ecclesia beate virginis, re- sident Efrardus et Thorth	9	—	12. Juni 1373 K.D. II Nr. 1. Gavebrev til Kapitlet. Kapitlets Jordsk. 1519—21 Pk. 161. U.A.
149	Lassæ Krusæ in qua resi- dent Jacobus Byswen et uxor Johannes	8	—	
150	Domina Swenike monialis 1 spacium 2 tabernarum .	7	—	
151	Jacobus Sartor in qua re- sidet Walder Pistor	6.5B	—	
152	uxor Laurencii Øbesson in qua Hannes Læghe	5A	—	
153	Domina Merde Pauli	3.4	—	
154	Ecclesia b. virginis in qua resident vxor Tychonis Brwn et Slæbehoden	2	—	K.D. VI Nr. 32, 17. Marts 1528.
155	Domina Cecilia in qua re- sidet Boecius Petri	1A	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
	<i>De som har Grunde syd for Gaden ved Vester Port i St. Clemens Sogn.</i>			
156	Gertrudh vxor Petri Ostradi	239.240.241.242. 243	Vester	
157	Margareta Bendicts	237.238	—	
158	Ecclesia b. Clementis	236	—	K.D. I Nr. 362 1581. Hel- ligg. Kirkes Jordsk.
159	Nicolaus Andersson	233.234.235	—	
160	Dom. Laurentius canoni- cus Haffnis	142.143.144.145. 228.229.230.231. 232	—	K.D. II Nr. 1, 28. Maj ca. 1414 Gavebrev til Vor Frue K.
161	Laurentius Krusæ	227	—	
162	Johannes Petri de Husum	225.226	—	
163	Ecclesia b. virginis	224	—	K.D. II Nr. 1, 11. Nov. 1374 Gavebrev til Vor Frue K.
164	Hannes Vestfaal	222.223	—	
165	Boecius Sartor	220.221	—	
166	Ysik Sartor	217.218.219	—	
167	Nicolaus Judæ	120	—	
168	Benechinus Sudæna in qua habetur balneum	121.122	—	K.D. IV Nr. 50, 9. Dec. 1448 Vommebadstuen.
169	Jacobus Myrk quam here- ditate habuit post mortem Asteri Clementis	119A	—	
170	Altare beatorum apostolo- rum in eccl. Haffnensi spa- cium 2 tabernarum in pi- gnere de Astero Clementis	119B	—	
171	Hermanus Rebwindere	118	—	
172	Ecclesia b. virginis	205.206.207.208	—	
173	Dom. Episcopus	117	—	
174	Dom. Arnoldus	116	—	
175	Altare beat. Apostolorum .	115	—	K.D. IV Nr. 450, 17. April 1532 Apostol. Alt.
176	Ecclesia beate virginis	114A	—	K.D. II Nr. 229, 8. April 1525.
177	Bidekow	114B	—	
178	Henricus Rosson	114C	—	
179	Jacobus Myrk	114D	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
180	Johannes Heningi in qua residet Joseph	114E	Vester	
181	Tuwo Thorberni 2 curias simul	19.63.64.108.109	—	
182	Hylle Grauestens	107	—	
183	Anders Bosson	106	—	
184	Hemingus Stensson	105C	—	
185	Libertus Pistor	105B	—	
186	Helena Byswens in qua re- sidet Jacobus Wink	105A	—	
187	Johannes Gyntersson de Koghe	104	—	
188	Johannes Bekere de Koghe	103	—	
189	Libertus Pistor in qua re- sidet Johannes Thome	102	—	
190	Ecclesia beate virginis	101	—	
191	Laurencius Nestwed	100	—	
192	Hemingus Jønsson	99	—	
193	Laurencius Øbesson in qua residet Nicolaus Judæ	98	—	
194	Jacobus Tymbræ	97.215.216	—	
195	Benechinus Sudena	214	—	
196	Bertholdus	213	—	
197	Jacobus Tymbræ	212	—	
198	Johannes Gyntersson	211	—	
199	Henricus Pladesudere	210	—	
200	Jacobus Magni	209	—	
201	Petrus Twæsson	204	—	
202	Johannes Pughe	203	—	
203	Ebbo	202	—	
204	Dom. Jacobus Petri	201	—	
205	P. Tvæsson	200	—	
206	Johannes Kannæ	199	—	
207	Ecclesia beate virginis ...	197.198	—	
208	P. Niclesson de Solbjerg ...	133	—	
209	P. Tuwæsson	130.131.132	—	
210	Nicolaus Petri	129A	—	
211	Boecius Petri	129B	—	
212	Tuwo Litlæ	126.127.128	—	
213	Johannes Gyntersson	125	—	
214	Anders Sutor	123.124	—	
215	Conuiuium sancte Marie virginis	96.190.192	—	
216	Conuiuium sancti Spiritus	193—196	—	
217	Conuiuium sancti Petri ...	172—174	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
	<i>Disse har Grunde i Nørre- gade.</i>			
218	Johannes Olai in qua residet Haquinus Tollære et Johannes Niclesson	1B	Nørre	
219	Jacobus Thythebyergh spacium 1 taberne in quo residet Piill	1C	—	
220	Johannes Trugilli	1D	—	K.D. IV Nr. 18, 8. Febr. 1374.
221	Altare corporis Christi Haffnis spacium 4 tabern.	30	—	K.D. IV Nr. 18, 18. Febr. 1374. K.D. II Nr. 1, 26. Juni før 1374.
222	Johannes Skauæ spacium 4 tabern. in pignere de Hennechino Petri	31.32	—	K.D. IV Nr. 18, 18. Febr. 1374.
223	Thorbernus Gunnersson domus lapidea	33.60	—	
224	Johannes Habramsson	34	—	K.D. II Nr. 17, 1. Okt. 1402.
225	Købechinus Sutor	112AB	—	
226	P. Litlæ Sudere	35	—	
227	Altare prime	36	—	Univ. Fundats 1539, Jacobi Alters (Altare prime) Gd.
228	P. Lindo Sutor prope cimiterium beati Petri	37	—	
229	Martinus Sutor	40.41	—	
230	Ecclesia b. virginis in qua Johanna	42	—	K.D. VI Nr. 99, 5. Aug. 1545. Lejebrev til Univ.
231	Martinus Sutor	43.44	—	
232	Ecclesia b. virginis in qua residet Hennechinus Petri	45	—	
233	Olaus Sutor	46	—	
234	Ecclesia b. virginis in qua residet Petrus Dænæ	47	—	
235	Nicolaus Toddæ	48.49	—	
236	Esbernus Sutor	50.51	—	
237	Ecclesia b. virginis	52.53	—	K.D. IV Nr. 401, 16. Juli 1527, Frue K. Gd.
238	Ecclesia b. virginis in qua residet Martinus Deghen .	54	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
239	Ecclesia b. virginis in qua Jonas Grumekarl	55.56	Nørre	K.D. IV Nr. 401, 16. Juli 1527, Frue K. Gd.
240	Bero Sutor	309A.57.58	—	
241	Una virgo nomine Cristina	59	—	Nær ved Nørre Port.
<i>De som har Grunde øst for Nørregade.</i>				
242	Ecclesia beate virginis	218.219.220.221. 222	Klædebo	
243	Katerina Herlus	223	—	
244	Ecclesia b. virginis in qua residet Jonas Bingh	224.225	—	K.D. IV Nr. 295, 18. Marts 1509 Frue K. Jordsk. (Matr. Nr. 224). Pk. 161 U.A. Kapitl. Jordsk. 1520. (Matr. Nr. 225).
245	Petrus Litlæ Suder	226	—	
246	Ecclesia b. virginis in qua residet Nicolaus Faber ...	227.210.211	—	K.D. II Nr. 49, 16. Maj 1435 Frue K. Gd.
247	Jonas Sutor in qua residet Johannes Pictor	228.229	—	
248	Ecclesia b. virginis in qua Dom. Helmike residet	230.231	—	
249	Ecclesia virginis in qua Ni- colaus Ebbæsson residet .	232.233	—	
250	Domus sancti spiritus Haffnis in qua Jonas Sutor	234	—	
251	Ecclesia b. virginis in qua Jacobus Astradi residet ...	235.236	—	
252	Ecclesia b. virginis in qua Dom. Trugillus residet ...	237.238.239A	—	
253	Ecclesia b. virginis in qua Dom. Johannes Hølrici re- sident	239B	—	Nær ved Skolen.
254	Ecclesia b. virginis in qua Luce Kalkone	240A	—	Pk. 161. U.A. Kapit. Jord- sk. 1520.
255	Altare beatorum apostolo- rum spacium quinque ta- bernarum	240B.241	—	K.D. IV Nr. 14, 5. Sept. 1352. Gavebrev til Apostel- alter.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
256	Ecclesia b. virginis spacium 2 tabernarum	246.247	Klædebo	
257	Petrus Litlæ spacium 2 tabernarum ex parte Scola- rium	242	—	
258	Hermanus Kerrendorp spaci- um 2 tabernarum in pig- nere de Gynseke	1A	—	
259	Ecclesia b. virginis spaci- um 3 tabernarum quod Hermanus Kerrendorp ha- bet	1B	—	K.D. IV Nr. Nr. 339, 22. Juni 1515 Lejebr. fra Vor Frue K.
	<i>De som har Grunde nord for Gaden Klædeboderne.</i>			
260	Andreas Holbek	2	—	
261	Altare sancte Katerine spaci- um 2 tabernarum in quo stant taberne Cecilie Lau- rencii	3	—	K.D. VI Nr. 60, 13. Dec. 1539, Lejebr.
262	Ecclesia b. virginis spacium 2 tabernarum	4	—	Kbh. G. R.A. Lejebr. 1519.
263	Laurencius Jonsson de Hol- bek	5	—	
264	Dom. Episcopus in qua Hans Lybike quam Mag- nus Ingwari impetit	6	—	
265	Ecclesia b. virginis in qua residet Hannes Quatz	7	—	K.D. IV Nr. 293, 6. Febr. 1509. Lejebr.
266	Andreas Holbek in qua re- sidet Swartheop	8	—	
267	Ecclesia b. virginis in qua Hennechinus Griskow	9	—	K.D. IV Nr. 300, 15. Febr. 1510. Lejebr.
268	Henricus Pistor in pignere de Hince Brand	10A	—	
269	Dom. Episcopus in qua Wernerus Pundere quam eciam Magnus Ingwari impetit	10B	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
270	Magnus Ingwari spacium 2 tabernarum	11A	Klædebo	
271	Godechinus Thomesson spacium 1 taberne	11B	—	
272	Andreas Holbek spacium 1 taberne	164	Snarens	K.D. II Nr. 1, 16. Sept. 1393, Bod i Klædebodernes yderste sydlige Hjørne.
273	Sywardus Stenwek spacium 1 taberne pertinet. Gode- chinus Stenwek	163A	—	
274	Metthe Herberts spacium 1 taberne	163B	—	
275	Pueri Hannes Dulmen spa- cium 1 taberne in qua re- sidet Hannes Hincesson ...	163C	—	
276	Domina Alike spacium ta- berne quod Henricus Pis- tor in pignere habet	162A	—	
277	Benechinus Sudena spaci- um 1 taberne in qua do- mina Mektildis residet ...	162B	—	
278	Domina Cecilia Petri spa- cium taberne in qua Lau- rencius Krusæ et Tuwo Thorberni	161A	—	
279	Johannes Olufson spacium 2 tabern. in quibus Ketil- lus Olai et uxor Nicolai Johannis	160A.159	—	
280	Domina Cecilia P. spacium 2 tabern. ubi residet Tæke- borg	158AB	—	
281	Hille Grauestens spacium 1 taberne	158C	—	
282	Mathæus Sutor spacium 1 taberne ubi residet Herman- nus Institor	157A	—	
283	Magnus Lang Roskildis spacium 1 taberne ubi re- sidet relicta Rothgeri In- stitoris	157B	—	
284	Dominus Jacobus Amaghe 1 tabernam lapideam ex parte altaris prime	157C	—	Univ. Fundats 1539. Jacobi Alters Gods.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
285	Magnus Ingwari 2 tabern. spacium in quibus Olauus Boosson et Talike	157D	Snarens	
286	Johannes Petri de Hwsum 2 tabern. in pignere	160B.161B	—	
287	Cecilia Krakows	161C	—	
288	Johannes Petri de Huusum 1 taberne in pignere quam Henricus Pistor habuit conductiue	162C	—	
289	Ecclesia b. virginis in qua Hermanus Kerrendorp re- sidet	162D	—	
290	Johannes Olefson terram quam idem Hermanus ha- bet. conductiue in curia sua	163D	—	
291	Snøfugl	166A	—	
292	Magnus Ingwari prope An- dreadm Sterke	163E	—	
293	Andreas Sterke	161D	—	
294	Andreas Lindebjerg in pig- nere de Petrus Ingwari ...	155	—	
295	Ecclesia b. virginis in qua residet Claws Regnikini ...	154	—	Vestenden af Nygades Are- al. Gl. Kgl. Saml. 727 Fol. 7. Dec. 1595, Univ. Gaard.
296	Gregorius juxta Claws Regnikini	166A	—	I Østenden af Nygades Areal.
297	Laurencius Eghe de Mal- møwæ	166C	—	
298	Petrus Nicolai	167.168	—	
299	Willa Haffnensis terram in qua Spiculator	136A	—	
300	Maas Sutor 1 curiam Su- dærwra	169A	—	K.D. IV Nr. 41, 6. Dec. 1434. Sudærwra.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
	<i>De som har Grunde i Tytheskemannegade.</i>			
301	Ecclesia b. virginis quam Hans Quatz conduxerat ...	36.38	Frimands	K.D. II Nr. 1, 15. Dec.— 4. Nov. 1350. 30. Okt. 1359. Nær ved Prætorium, Raadhuset.
302	Hermanus Litlæ	34.35	—	
303	Dom. Episcopus in qua Hermanus Litlæ residet...	33	—	
304	Bertholdus (Skønefeld) ...	32	—	K.D. I Nr. 84, 20. Nov. 1385.
305	Dom. Episcopus in qua Laurencius residet	31	—	K.D. I Nr. 84, 10. Nov. 1385.
306	Snøfugl	30	—	
307	Matheus Sartor	29	—	
308	Pueri Esberni Niclesson ...	28	—	
309	Ecclesia beate virginis in qua stat domus lapidea ...	27.45	—	K.D. IV Nr. 15, 8. Jan. 1357. K.D. I Nr. 69, 28. Maj 1364.
310	Bothulphus Awæsson	26	—	
311	Hennechinus Aurifaber ...	25A	—	
312	Jacobus Jøthe I curiam cujus fundus pertinet eccle- sie b. virginis	25B	—	K.D. IV Nr. 405, 5. Febr. 1528, Frue K. Jordsk.
313	Reynoldus (Goldbek) 1 terr. in pignere	24	—	K.D. I Nr. 80, 31. Okt. 1377, Gavebrev til Dekana- tet.
314	Henricus Pistor	23	—	K.D. II Nr. 174, 27. Juni 1489, Frue K. Gd.
315	Jacobus Lybike	22	—	
316	Dom. Episcopus quam Dom. Ootz miles habuit...	21	—	
317	Dom. Episcopus terram quam Dom. Jacobus Hol- bek conduxerat quam Magnus Ingwari impetit...	20.63	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
318	Dom. Jacobus Holbek quam emebat de Gynzelin	19A	Frimands	
319	Henrichinus Griskow	19B	—	
320	Domina Cristina terram in pignere	18	—	K.D. I Nr. 88, 11. Okt. 1389.
321	Wolterus Sutor spacium 3 tabernarum in pignere ...	105—109.134.135 Snarens		
322	Benechinus Sudena in qua Bøbelkow residet	170B	—	
323	Hennichinus Greuensmølen	170A	—	K.D. I Nr. 95, 25. April 1406, jfr. K.D. II Nr. 15.
324	Johannes Døring	171	—	
325	Pueri Esberni Niclesson ...	172—99—104		
326	Willa 1 terram in qua stant taberne carnificum...	173.174.175.92—98		K.D. I Nr. 185, 2. Maj 1496, Jordsk. til Staden.
327	Bothulphus Awæsson ubi habetur domus lapidea ...	175	—	Scotata est Episcopo.
328	Købechinus Sutor	177	—	
329	Sywardus Stenweg	178	—	
330	Ecclesia b. virginis in qua residet Acho Institor	179A	—	} Gl. C. fol. 90 U.A. 18. Jan. 1540, Jordsk. til Univ.
331	Ecclesia b. virginis in qua residet Libertus Pistor ...	179B	—	
332	Benechinus Sudena in qua residet Stwd	180	—	
333	Pueri Johannis de Dulmen	181.182Sn.37—39 Strand		
334	Clawes Køghe	67.68	Frimands	Nær ved Klostret.
335	(Hinze) Blomsteen	65.66	—	K.D. IV Nr. 22, 6. Maj 1393, Gd. skænkes til Vor Frue K.
336	Hasse Sutor	64	—	K.D. IV Nr. 456, 21. Marts 1533, Nic. Kirkes Gd.
337	Gotscalc de Elsyn	58—62	—	
338	Gerardus Jacobi	55—57	—	K.D. II Nr. 94, 20. Juli 1451. Dekanatets to Gaar- de.
339	Heynæ Westfals	53—54	—	K.D. I Nr. 362. Vartov Jordskyld.
340	Pueri Johannis de Dulmen	46.47.52		
341	Hylle Grauenstens	43.44.45		
342	Domus sancti spiritus	39.40.41.42		Danske Canc. indk. S. 22. Jan. 1623 Sk. fra Vartov.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
343	Petrus Kerlingøre in qua Olauus Hemingi residet	13A	Frimands	
344	Dom. Episcopus quam Magnus Inguari impetit in qua residet Marquardus Pistor	13B	—	
345	Dom. Episcopus Clawes Mulsow habet quam Mag- nus Inguari impetit.....	12.178	—	
346	unus rusticus Johannes Suensson	9.10.11	—	
347	Hermanus Litlæ in qua re- sidet Andreas Sporesmyth.	8A	—	
348	Andreas Sporesmyth	8B	—	
349	Cecilia Krakows in qua residet uxor Lamberti Pel- lificis	7	—	
350	Altare apostolorum in qua residet Petrus Troya	6	—	K.D. IV Nr. 14, 9. Maj 1352 Apostelaltrets Gd.
351	Henricus Pistor	5	—	K.D. I Nr. 89, 22. Jan. 1392. K.D. II Nr. 1, 25. Nov. 1392, Kapitlets Gd.
352	Petrus Kerlingøre	4	—	
353	Andreas Holbek	1.2.3	—	Nær ved Bjørnebrogade.
354	Dom. Henningus Podbusk	25.33B	Købmager	Skøde 31. Juli 1530. i. N. Rosenkrans Skifte R.A.
355	Gertrudis Magneldedoter...	33A.34	—	
356	Cecilia Krakows	35	—	
357	Ecclesia b. Nicolai	36.37.72.75	—	Nicolai K. Jordskyld.
358	Jacobus Kreyæ	38.39.76.77.78	—	
359	Uxor Nicolai Jønsson	40.41	—	
360	Ecclesia b. virginis	42.43	—	K.D. IV Nr. 351 Kbr. Jan. 1517 fra Frue K.
361	Thosto	44	—	
362	Ecclesia b. virginis	45.248—251	—	K.D. IV Nr. 59, 6. Sept. 1452 Frue Kirkes Jord.
363	Thorbernus Jacobi	46.47.235—247	—	
364	Domus sancti spiritus	48	—	K.D. IV Nr. 245 Hellig- aands Klosters Gd. sælges.
365	Christina Johannis	49	—	
366	Katerina Trugilli	50	—	
367	Ecclesia b. Nicolai	51	—	
368	Katerina Petri	52.217—224	—	
369	Katerina Trugilli	53	—	
370	Dom. Reynechinus	54.55	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
371	Ecclesia b. Nicolai	56	Købmager	
372	Clemens Pauli	57A	—	
373	Købechinus Sutor in pig- bek	57B	—	
374	Magister Nicholas	57C	—	Nær ved Røde Port.
375	Købechinus Sutor terram in qua stetit domus balnei prope terram Andreas Hol- bek	115.116.117	Frimands	
376	Dom. Episcopus	111.112.113.114	—	
377	Dom. Episcopus terram in qua olera ad castrum epi- scopi solent plantari	103—110	—	
378	Johannes Brønsøw quam Trendekop conduxerat ...	165—168	—	
379	Ryppæ	102.169.172	—	Nær ved Bjørnebrogade.
380	Domus sancti spiritus I ter- ram in qua residet Kateri- na Gylyngs	101.105.110	—	
381	Esgerus Møde	98.99.100.148	—	Disse 3 Ejendomme har Munkene krævet til sig og har røvet dem.
382	Andreas Røoth	93.97	—	
383	Est ibi terra in qua reside- bat Dyonisius	91—92	—	
384	Ecclesia b. virginis in qua Dom. Jonas Krogh reside- bat	248	Klædebo	ved Hr Dekanens Gd. (Klædebo Matr. Nr. 243). K.D. I Nr. 119, 27. April 1432 Gl. C. U.A. 11. April 1540.
385	Altare b. Katerine	44C	—	
386	Kanutus Jonsson de Hwes- singe 2 terras	41.42	—	
387	Unus rusticus qui habet filiam Kanuti Jonsson ...	43	—	
388	Willa terram in qua reside- bat Esbernus Benedicti ...	44AB	—	K.D. I Nr. 119, 27. Marts 1432. K.D. IV Nr. 315.
389	Ecclesia b. virginis terram in qua residet Hennechinus Bryggeræ	26.38.39.40	—	
390	Villa terram in qua eciam idem residet	45	—	K.D. I Nr. 362 1581 Jord- sk. til Staden. K.D. I Nr. 185, 2. Maj 1496 Jordsk. til Staden.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
391	Ecclesia b. virginis terram ibi prope ut dictum est ...	37	Klædebo	Gl.C. fol. 22.30.33, 28. Juni 1540 Univ. Gd.
392	Domus sancti spiritus ter- ram in qua Dyonisius re- sidebat	36	—	Univ. Regnsk. 1544 Univ. Gd.
393	Ecclesia b. virginis in qua Claws Bastweman residet .	35	—	Univ. Regnsk. Univ. Gd.
394	Unus rusticus Petrus Ing- warsson	23.24.25.32.33	—	
395	Andres Fuglæræ	21.22.27.28.29.30. 31.34	—	
396	Est ibi una terra in qua residebat Petrus Diegn	17.18.19.20	—	
397	Frendo Rybere 2 terras ...	244.245.12.13.14. 15.16	—	
398	Dom. Episcopus terram dictam Hawæ	142B.164B.118. 126	—	
399	Monachi Haffnenses prope communem fossuram	166—174.212—215	—	
400	Snøfughl Roskildis	164A.165.184.185	—	
401	Gythæ Esgis	46.47.158.163	—	
402	Kanutus Jonsson	48.147—150	—	
403	Dom. Lambertus Olai ca- nonicus Roskildensis	49—51.151—153A	—	
404	Domus sancti spiritus.....	52.53.153B—156	—	
405	Monachi Haffnenses 2 ter- ras quas habuerunt Petrus Yuersson et Olauus Bagghe	54.130.131.157 55—62.65.82—115 27—61.84B—91 113B.126—128. 136—189.191—198	— — — —	
406	Ecclesia b. Nicolai terram que dicitur Rosengaard...	201—210.250—261 95—97.108—119 124B.128B. 129—150.160B. 162—170.174.175.	— — — —	Købm.
407	Johannes Man	72—74—83	Rosenborg	
408	Jacobus Tychonis	70.71	—	
409	Ecclesia b. Nicolai	67—69	—	
410	Sweno Jonsson.....	66.103.104	—	
411	Nicholaus Johannes	63—65.96—102	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvartter	
412	Dom. Episcopus in qua resederunt P. Hwiit et Adam Pygh	uden Nr. 1—10	Rosenborg	Kødmangerboder.
413	Henningus Tækelburgh in qua residebat Dumberwosæ	105—110	—	
414	Claustrum Haffnense in qua residebat Merde Baggeres	111.112.84	—	
415	Nicolaus Andersson	113A.123.262	—	
416	Abele	23B.26.129—135	—	
417	Thorstanus Wlff	19—23A	—	
418	Jacobus Tychonis	18	—	
419	Claustrum Haffnense	17	—	
420	Marquardus Pistor	14—16	—	
421	Olaus Hemingi	12.13	—	
422	Laurencius Steerd	9B—11	—	
423	Michel Gangeræ	10D	Købmager	
424	Ecclesia b. Nicolai	10C	—	
425	Jacobus Petri	10B	—	
426	Jacobus Køghe	14B	—	
427	Dom. Episcopus qua residebat Johannes Knyweløos	10A—14A	—	Kødmangerboder.
428	Thordo Wekteræ	98—101.18C.19A	—	
429	Nicolaus Fywnbo	102—107.19B	—	
430	Nicholaus Werre	59—63	—	
431	Conuiuium b. Nicolai	68.69	—	
432	Nicolaus Baggebjerg	70A	—	
433	Nicolaus Fleckesyl	70B	—	
434	Jacobus Gulzerik	71	—	
435	Olauus Skythe	79.80.81	—	
436	Snøfughl in qua Petrus Skaningh	82. 83	—	
437	Ecclesia b. Nicholai in qua resedit Jacobus Jønsson ...	84A	—	
438	Nicholaus Jønsson in qua resedit Jacobus Murswen...	85.84B	—	
439	Vnus vir de Malmøwæ ...	86.87.255—258. 252A—254A	—	
	<i>De som har Grunde øst Bjørne(bro)gade ved Hr Henningus Ridders Jord.</i>			
440	Hennichinus Pætersson ...	15.16.17	—	
441	Købeke Sutor	18A	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
442	Ysaac Sartor 2 terras ...	20.21.18B	Købmager	
443	Boetius Esberni	22.23.64—67	—	
444	Gese Hwyttes	24	—	
445	Ecclesia b. virginis	61	Nørre	Nord for Dom. Henningus. Nær ved Thorbernus Gun- nersons Gaard i St. Petri Sogn.
446	Domus sancti spiritus	109B.110—112CDE	—	Ved Købechinus Sutors Gd.
477	Dom. Clemens Absolonis...	109A	—	
448	Johannes Snare in qua Pe- trus Bodikeræ residet	107.108	—	
449	Jacobus Lybike in qua Osæ Gladers	104.105.106	—	
450	Haquinus Niclesson ex par- te vnus pueri	103	—	
451	Jacobus Jonsson	99.211—215.100. 101.102	—	
452	Ecclesia b. virginis quam possidebat Johannes Chri- stinæsson	97.98.201.203	—	K.D. IV Nr. 565, 10. Aug. 1558, jfr. Vor Frue K. Regnskaber. K.D. II Nr. 1, 7. Febr. 1341. K.D. IV Nr. 20.
453	Gødechinus Hincesson	192.193.194	—	
454	Olaus Redeswen	68.69.70.195.196. 197.198.199.200	—	
455	Laurencius Kønstersson ...	71.72.73	—	
456	Jacobus Sartor ciuis Ros- kildensis	74.75.76	—	
457	Boecius Swensson de Wi- gesløff	84.85.86A.299—304	—	Nær ved Byens Grav.
458	Gutfader	77—83.295—298	—	Sønden for Gaden.
459	Jacobus Sartor Roskildis in qua Asterus Sibessou resi- derat	87.88	—	
460	Hannes Blydemesteræ in qua resedit Torkillus Al- burgh	89.90	—	
461	est ibi terra quedam	86B.143—149.305— 308	—	
462	Petrus Dænæ Sutor in qua resedit Boecius Klage	91	—	
463	Ecclesia b. virginis in qua quidam Paulus resedit ...	92	—	K.D. II Nr. 1, 30. Juni 1354 St. Laurentii Alters Gd.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
464	Nicholaus Drucken	93—96.154A.155 —159.204—207	Nørre	Nær ved Renden nord for Grønnegade. K.D. II Nr. 208, 13. Juli 1514.
465	Ecclesia b. virginis	94	Købmager	
466	Jonas Lyden	93.269.270	—	
467	Hans Læghe	92	—	
468	Cecilia Jønssis	90.91.	—	
469	Petrus Sutor	259—264.88.89.	—	
470	Martinus Sutor	252B—253.254B	—	
471	Martinus Sutor aliam ter- ram	199—216.225—234	—	
472	Domus sancti spiritus.....	265—268	—	K.D. I Nr. 362 Vartov Jordskyld.
473	Dom. Jacobus de Blawe- sterøth	155—161.176—179. 184—195	—	
474	Cristina quondam ancilla Dom. Esberni decani l cu- riam quam idem Dominus eidem Cristine scotauit, quam emit de Osæ Eskilli	A.261.263.313	Nørre	Nær ved St. Petri Kirke- gaard. Pædagogi Gaard.
475	Johannes Kirnemelk	265.39B	—	
476	Dom. Paulus in pignere ...	38AB	—	
477	Dom. Clemens	39A	—	
478	Dom. Episcopus in qua re- sidet Johannes Krybel ...	113.116.264	—	
479	Ingemarus Carfer	117.118.266.267. 268C	—	
480	Botildis Jons terram quam possidebat Nicolaus Brandh	Del af 268.119. 120.121	—	
481	Uxor Nicholai Vngers.....	122	—	
482	Dom. decanus l terram pomerii	Del af 268.269— 280.316.317	—	
<i>De som har Grunde i den ødelagte By.</i>				
483	Katrina Lawes 1 terram in qua stat molendinum quam Tidericus Krookarl scotauit Dom. Episcopo Nicholao .	136.137	Vester	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
484	est ibi una terra in qua Nicholaus Torkilson	134.135	Vester	
485	Petrus Tuwesson	171	—	
486	Petrus Skegge	170	—	
487	Magister Ingwarus	169	—	
488	Johannes Herlugsson	167.168	—	
489	una terra in parte australi a platea in qua residebat Petrus Hwit	165.166	—	Sønden for Gaden, d. v. s. sønden for Sydøstre Kirkerist til St. Clemens Kirkegd.
490	Sweno Martensson	161—164	—	
491	Thosto Krogh	175A	—	
492	Johannes Jernæsle	175B	—	
493	Trvgillus Mølleræ	176.177.182A	—	
494	Jonas Tuwesson	178.179.183.184	—	
495	Jacobus Myrk	180	—	
496	Petrus Agedsson	160	—	Nær ved St. Clemens Kirkes Grav.
497	Petrus Tuwesson	81A	—	
498	terra in qua residebat Esbernus Dynemaghere quam possidebat Henricus Jonsson	81B	—	
499	Petrus Galen	79.80	—	
500	Martinus Plyg	155—159	—	
501	Magnus Jwra	82.181	—	
502	Michel Rafen	83.84.185.186	—	
503	Petrus Jonsson	85.86.187	—	
504	Sweno Esgesson	87.88.188.189	—	
505	Petrus Jonsson	89.90	—	
505	Botild Bradrygger	69A	—	
507	1 terram in qua residet Jacobus Iwarsson	69B	—	
508	Nicholaus Pughe	69C	—	
509	Nicholaus Oppleningson	70	—	
510	Boecius Esberni	71.72	—	
511	Olauus Frendesson	73.74	—	
512	Olaus Micaelis	75A	—	
513	Jonas Korgeg	75B	—	
514	Johannes Frostæ	76.45B.46B.47B	—	
515	Johannes Skoweruth	77.78.44.45A.46A 47A	—	Nær ved Vestergrav (d. v. s. Bygraven).
516	Nicolaus Beghere	20	—	Nær ved Østergrav ved Stranden.

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
517	Bryms	62A	Vester	
518	Jacobus Ynguari	62B	—	
519	Jacobus Niclesson	65.66.67	—	
520	Jonas Jønsson	68	—	
521	dictus Jacobus Niclesson aliam terram	69D	—	
522	Trvgillus Jønsson	91.92A	—	
523	antedictus Jacobus Nicles- son	92B.182B	—	
524	Micael Ødensson	93	—	
525	Jonas Wath	94	—	
526	Laurencius Frøstæ	95	—	
527	Johannes Ryk	35.34	—	
528	Petrus Sonæsson	36.32.33	—	
529	Nicholaus Christierni	37A	—	
530	1 terra in qua resedit Jo- nas Langh	37B	—	
531	Jacobus Laurencii	38	—	
532	Cysæmoos	39	—	
533	Laurencius Swalæ	40	—	
534	Henghekoll	41	—	
535	Johannes Martini	42A	—	
536	Nicholaus Alekarl	42B	—	
537	Olaus Biathe	43A	—	
538	Kanutus Jonsson	43B	—	Nær ved Vestergrav ved Stranden.
539	Johannes Petri 1 terram prope terram Andree Sko- werith in parte boreali ...	48	—	
540	Laurencius Tordsson	49.50	—	
541	Trvgillus Niclesson	51	—	
542	Nicolaus Laurencii de Hærstæde	52—57	—	
543	Petrus Niclesson de Sol- bierg	58—61	—	
544	Brynike	146A	—	Nær ved Stadens Vester Port.
545	Sweno Petri	146B.147.148	--	
546	Magister Olaus	149	—	
547	Magnus Møllere	150A	—	
548	Boecius Langh	150B	—	
549	Andreas Botildesson	151	--	
550	Dom. Johannes Blome sa- cerdos	152.153	—	
551	Towæ Godefreds	154	—	

Lbnr.	Jordebogen 1377 Ejer	Grundtaksten 1689		Bemærkninger
		Matr. Nr.	Kvarter	
552	Torstanus Steerd	283	Nørre	Nær ved Vester Port nord- den for Gaden.
553	Clemens Olefson	284	—	
554	Boecius Olai	285	—	
555	Laurencius Nestwed.....	286.287	—	
556	Esgerus Flwe	288	—	
557	Johannes Wlf.	289.290	—	
558	Jacobus Krogeg	291.292	—	
559	l terra	293	—	
560	terra ville in qua stetit do- mus sancti Georgii in qua sustentabantur egrotantes per infirmitates lepre etc.		Udenbys Vester Kvt.	

Jordebogen af 1377 opfører ikke Grundene efter Rodemaal eller Sogne, men i visse Grupper, der ikke følger efter hverandre i nogen topografisk Orden. Indenfor de enkelte Grupper opføres Gaardene, hvor det kan kontrolleres, Nabo efter Nabo. Vi vil i det efterfølgende betragte hver Gruppe for sig.

I. *De, som har Grunde eller Ejendomme i København i den vestlige Del ved Stranden, op til Graven.*

Af alle disse Grunde eller Gaarde har *Biskoppen* aarlig ved St. Hans Dag en Afgift, kaldet *Jordskyld*, nemlig 1 Sterling af hver Grund og Gaard.

Overskriften maa læses med et vist Forbehold. Det er ikke alle Grundene, som ligger mod Vest i Byen, thi Fortegnelsen rummer bl. a. ogsaa Grunde ved Byens østligste Gaard, *Østergaard*, og Gruppen begynder heller ikke med de allervestligste Grunde, thi i en senere Gruppe tales der om Grunde ved *Vestergrav* ved Stranden og Grunde ved Vesterport.

Overskriftens Mening er, at Fortegnelsen *begynder* i den vestlige Del af Byen ved en Grav, og denne Grav maa være *Østergrav*, der løb langs Vestsiden af Matr. Nr. 110, 18, 21 og 30 i Vester Kvarter. (Alle Matrikul Numre her og i det følgende svarer til Grundtaksten af 1689).

Den første Grund Nr. 1 *Ketillus Olefssons* Gaard er altsaa Matr. Nr. 21. 22. 23. 30 ved Vandkunsten, som ogsaa senere kendes som en enkelt Ejendom. Derefter følger Nr. 2 *Benechinus Suthenas* Gaard, som svarer til Matr. Nr. 27, 28, 29, Nr. 3, som er *Tuwo Thorberni* Grund Matr. Nr. 24. 25. 26, ligeledes

senere to enkelte Ejendomme. Dermed er vi færdige syd for *Farvergade*. Nr. 4 maa derfor søges nord for Gaden, nemlig Matr. Nr. 17. 18 ved Østergrav. Nr. 5. 6 og 7 fortsætter mod Øst. Nr. 8 tilhørende *Helligaands Hus* bliver derved Hjørnegrunden Matr. Nr. 7. 8. 9 i Raadhusstræde, som ogsaa siden har Jordskyld til Helligaands Hospital. Nu kommer der et Spring i Placeringen. Nr. 9, *Byens Jord* foran Petri Nicolai Port genkendes let som den Byens Jord, hvorpaa Byens *trede Raadhus* blev bygget omtrent 1475, altsaa nuværende *Ny Torv*, og *Petrus Nicolai* fra Solbjergs Gaard, Nr. 10 bliver følgelig Matr. Nr. 1. 2. 3. 4. 5. 6 paa Hjørnet af Ny Torv og Raadhusstræde, derefter fortsættes mod Vest Nr. 14 *Broderus Krafsæs* Grund, Matr. Nr. 110 ved Østergrav. Karréerne vest for *Raadhusstræde* er hermed udfyldt, og Fortegnelsen springer over i *Snarens Kvarter*. Den første Grund Nr. 15, som tilhører *Frue Kirke*, maa være den, som siden er *Sjælealters Grund*, Matr. Nr. 37. 38. 46. 47. 48 B paa Hjørnet af *Magstræde*. Nr. 16 bliver følgelig Matr. Nr. 48 A, og *Johannes Griis* Grund, Nr. 17, bliver Hjørnegrunden til *Kompagnistræde*. Øst for denne, i Kompagnistræde, som oprindelig hed *Ladbrostræde*, kommer Nr. 18 Dom. *Sveno Øthenssons* Grund; tilsammen udfylder de Matr. Nr. 49. 50 og Del af 48. De blev begge siden skænkede til Vor Frue Kirke.¹³⁾ og kendes siden i Tiden som en *Frue Kirkes* Jordskyldsgaard. Nr. 19, tilhørende *Ivarus Niclesson* fra Malmø, ligger paa Hjørnet af *Knabrostræde* og er Matr. Nr. 52. 53. 72. 73. 74. De mellemfaldende Grunde har Façade mod Syd, mod *Ladbroen*, der ligger ud for Matr. Nr. 40. Først kommer Nr. 20 *Antvorskov Klosters* Gaard, Matr. Nr. 39, der i 1407 siges at ligge ved *Ladbro*, og som ogsaa senere nævnes som tilhørende Kloret.¹⁴⁾ Nr. 21 *Thorbernus Gunnærssons* blev købt af Kloret i 1443.¹⁵⁾ Derefter fortsættes med *Hermanus Kenedorps* Nr. 22, som ligger ved *Ladbro*, Matr. Nr. 41 A. Med Nr. 23, 24 og 25 er vi da naaede til *Knabrostræde*.

Nr. 26, *Frue Kirkes Gaard*, er altsaa den vestlige Del af den store *Snarens Gaard*, svarende til Matr. Nr. 9. 10. 54. 77. 78. 79. Vi ved fra gamle Jordskyldslister, at den siden bestod af en *Frue Kapitels* Gaard mod Vest og en *St. Johannes Døbers* og *St. Birgittes Alters* Gaard mod Øst.¹⁶⁾ Nr. 27, *Christina Sweders*, er Matr. Nr. 11, den østlige Halvdel af *Snarens Gaard*, og Listen fortsætter derefter Matr. Nr. efter Matr. Nr., alle Grunde gennemløbende fra *Kompagnistræde* til *Stranden* (Snaregade) indtil Nr. 33 Dom. *Regnechinus* presbiter og Nr. 34 *Bothulphus Avæsson*, der tilsammen udgør Matr. Nr. 17, Hjørne-

¹³⁾ K.D. II Nr. 1.

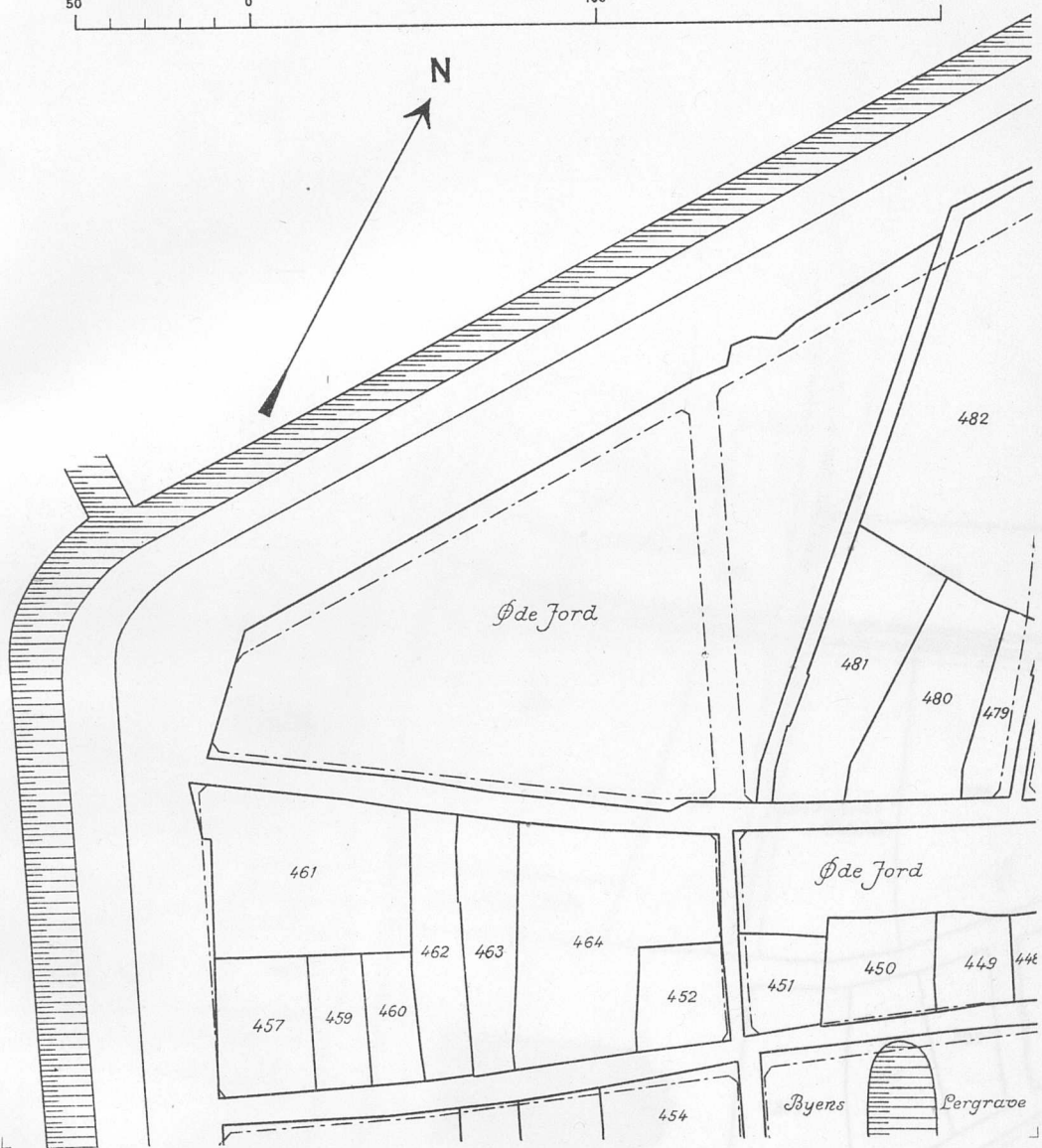
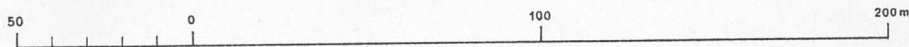
¹⁴⁾ K.D. IV Nr. 19. K.D. II Nr. 472.

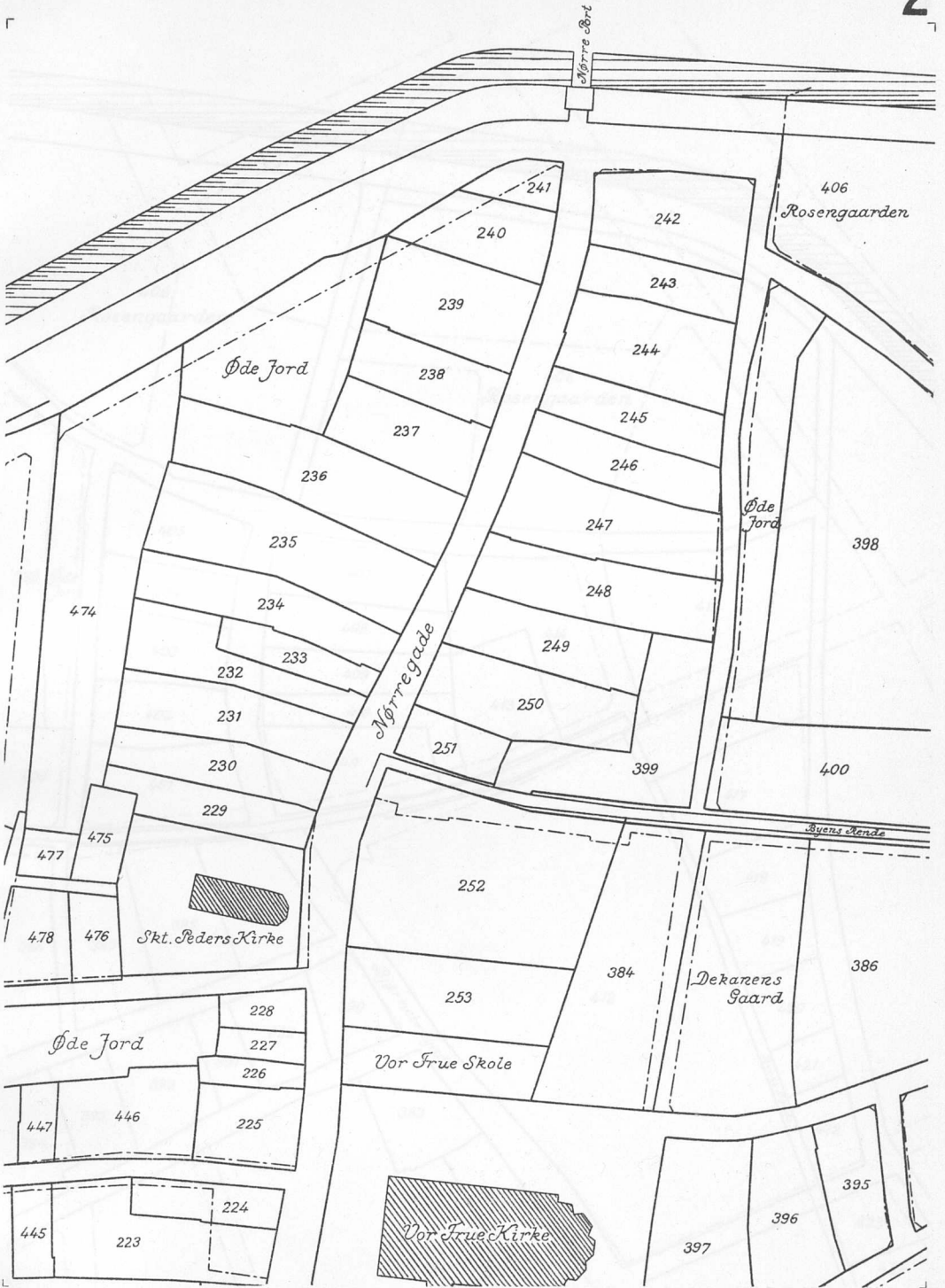
¹⁵⁾ K.D. IV Nr. 38.

¹⁶⁾ Gl. Copibog p. 94. U.A.

KÖBENHAVNS GRUNDE

1377

406
Rosengaarden

St. Olavs Kirke

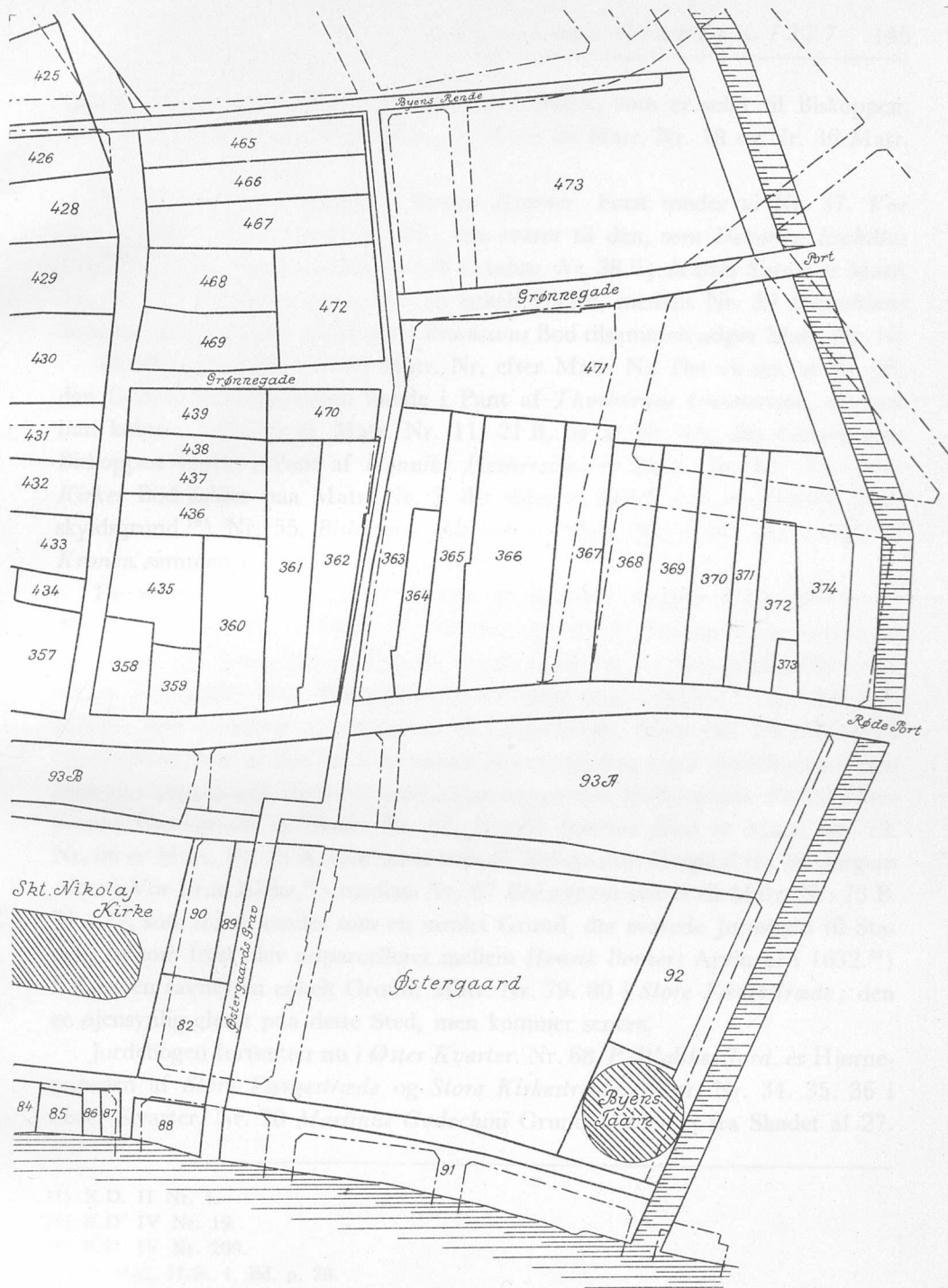
St. Olavs Kirke

grunden til Naboløs. Her er Stedet for 2 Boder, som er solgt til Biskoppen, siger Jordebogen i en Tilføjelse. Nr. 35 bliver da Matr. Nr. 18 og Nr. 36 Matr. Nr. 58.

Derefter følger Grundene i *Strand Kvarter*. Først møder vi Nr. 37. *Vor Frue Kirkes* Gaard, Matr. Nr. 19; den svarer til den, som *Dekanen Eschillus Petri* 10. Juli 1373 gav Kirken ved *Hysekebro*. Nr. 38.¹⁷⁾ *Matias Sutors* er Matr. Nr. 17. 18. 20, der tidligere var en enkelt Gaard, medens Nr. 39 *Benechinus Suthenas* Gaard og Nr. 40 *Hannes Brwnssons* Bod tilsammen udgør Matr. Nr. 16.

Derefter fortsætter Listen Matr. Nr. efter Matr. Nr. Det vil ses, at Nr. 45, den Grund, som Biskoppen havde i Pant af *Thorbernus Gunnerrsson*, og som han købte i 1377,¹⁸⁾ er Matr. Nr. 11, 21 B, og at Nr. 46, den Gaard, som Biskoppen havde i Pant af *Hennike Pæthersson*, er Matr. Nr. 10; *Vor Frue Kirkes* Bod falder paa Matr. Nr. 5, der siden er kendt som en Kirkens Jordskyldsgrund.¹⁹⁾ Nr. 55, *Biskoppens* Grund, er Matr. Nr. 1. 66, der overgik til *Kronen* sammen med Københavns By.²⁰⁾

De næste Grunde udfylder Resten af Karréen mellem *Højbrostræde* og *Nissegangen*. Nr. 56 er Matr. Nr. 64. 65, og Nr. 57 *Sommerstorps Gaard* og Nr. 58 og 59 Biskoppens 2 Gaarde, hvori *Knap* og *P. Juto* genkendes i den senere Fortegnelse over Biskoppens Ejendomme som 7 Boder,²¹⁾ der har indbefattet hele Grunden paa Sydsiden af *Læderstræde*, Matr. Nr. 63. 5 B og 22 fra *Højbrostræde* til den nu forsvundne *Nissegang*. Saa tager Jordebogen Grundene paa Østsiden af *Højbrostræde*, altsaa nuværende *Højbroplads*. Nr. 60 *Thorbernus Gunnerrsson* er Matr. Nr. 67, Nr. 65 *Boecius Hest* er Matr. Nr. 72. Nr. 66 er Matr. Nr. 73 A, som siden kom til Helligaands Hospital fra St. Jørgens Alter i *Vor Frue Kirke*,²²⁾ medens Nr. 67 *Biskoppens* svarer til Matr. Nr. 73 B. 74—77, som siden kendes som en samlet Grund, der svarede Jordskyld til Staden, og som først blev udparcelleret mellem *Henrik Berners* Arvinger i 1632.²³⁾ I Karréen savnes en enkelt Grund, Matr. Nr. 79. 80 i *Store Færgestræde*; den er øjensynlig glemt paa dette Sted, men kommer senere.

Jordebogen fortsætter nu i *Øster Kvarter*. Nr. 68, *P. Walskes* *Jord*, er Hjørnegrunden af *Store Færgestræde* og *Store Kirkestræde*, Matr. Nr. 34. 35. 36 i *Øster Kvarter*. Nr. 70 *Martinus Godechini* Grund kender vi fra Skødet af 27.

¹⁷⁾ K.D. II Nr. 1.

¹⁸⁾ K.D. IV Nr. 19.

¹⁹⁾ K.D. IV Nr. 209.

²⁰⁾ D. Mag. II R. 1. Bd. p. 28.

²¹⁾ K.D. I Nr. 76.

²²⁾ K.D. I Nr. 290. 291.

²³⁾ K.D. I Nr. 362.

Oktober,²⁴⁾ hvoraf det fremgaar, at den omfatter Matr. Nr. 39. 40. 42—45, og *Cecilia Kracho's* efterfølgende Gaard Nr. 71 kommer til at omfatte Resten af Karréen, Matr. Nr. 32. 33. 48.

Nr. 72. *Nicolaus Niclessons* Gaard indtog hele Karréen mellem *Store* og *Lille Færgestræde*; den kendes ogsaa fra Sønnen *Tycho Nielsson* Smeds Skøde af 26. Februar 1390 paa en Fjerdedel af Gaarden ved *Færiebroo*; Faderen med-beseglede Skødet.²⁵⁾

Derefter følger Nr. 75 *Johannes Diegns* Jord ved Stranden, øjensynlig omfattende Matr. Nr. 215. 198, siden *Lave Brahes* Gaard „den forgyldte Fortun“. Endnu 3 Gaarde ved Stranden, svarende til Matr. Nr. 199. 200 og 201, og derefter fortsætter Jordebogen med den lille Karré mellem *Nicolai Kirkegaard* og *Lille Færgestræde*.

Først nævnes Nr. 77, tilhørende *St. Nicolai Kirke*; den svarer til Matr. Nr. 195—197. 202—204, som ogsaa siden ydede Jordskyld til Kirken. De næste Grunde Nr. 78 er Matr. Nr. 185. 194, Nr. 79. Matr. Nr. 186. 193, og Nr. 80, Matr. Nr. 187—189, der alle senere genfindes som 3 enkelte Ejendomme. Nr. 81 *Vor Frue Kirkes Gaard*, Matr. Nr. 190—102, har ogsaa siden stedse udredet Jordskyld til denne Kirke.

Derefter følger *St. Nicolaj Kirke* og *Kirkegaard*, der ikke er medregnet i Jordebogens Grunde. Kirkegaarden grænsede ikke til *Østergaard*, men der var en Jordstribе fra *Østertorvs* (Kongensgade) Sydside og til *Vingaardsstræde* imellem. Striben var skilt fra *Østergaard* ved en Byens Rende, kaldet *Østergaards Grav*.

Nr. 82, *Sorø Klosters* Jord ved *St. Nicolai Kirkegaard*, genkendes let som den Grund, Klostret købte 21. Januar 1298²⁶⁾ mellem *Østergaards Grav* og Stranden ved Muren. Derefter følger Nr. 83 *Kelbys* Jord, der er Matr. Nr. 92 og Nr. 84 *Tuwo Petris* 2 Jorder Matr. Nr. 93 og 94, Nr. 85, som er Matr. Nr. 95. Nr. 86 ved Stranden er Matr. Nr. 96, Nr. 87 nær den foregaaende Matr. Nr. 97 og Nr. 88 *Frue Kirkes* Jord, den eneste af denne Kirkes Ejendomme paa dette Strøg, er *St. Jacobi Alters* Gaard, Matr. Nr. 156, som ved Reformationen tildeltes Helligaands Hospital, til hvilket det derefter svarede Jordskyld.²⁷⁾ Hermed er vi baade nord og syd for *Vingaardsstræde* naaede til *Østergaards Grav*.

Den næste Grund, Nr. 89, maa svare til Matr. Nr. 90 og den følgende Nr. 90 *Roskilde Sortebrødre Klosters* Jord til Matr. Nr. 91, der ogsaa siden var

²⁴⁾ K.D. II Nr. 18.

²⁵⁾ Rep. II Nr. 3736.

²⁶⁾ K.D. I Nr. 39.

²⁷⁾ K.D. I Nr. 291.

Klosterejendom, idet *Esrum Kloster* 3. Maj 1470 tilskødede *Lunds Domkirke* den.²⁸⁾ Vi ved ganske vist ikke, hvorledes den er kommen fra Roskildeklostret til det i *Esrum*. Disse to Grunde ligger mod Nord ved Kongensgade imellem Kirkegaarden og Østergaards Grav.

Nu følger *Østergaard*, der heller ikke direkte nævnes mellem Jordebogens Grunde. Dens Jord strakte sig fra *Østertorvs* (Kongensgade) Sydside til en Mantelmur ved Vingaardsstræde. Mod Vest gik Jorden til Østergaards Grav bag Grundene paa Holmensgades Vestside, der sent i Middelalderen er udstykkede fra Østergaard (Vingaarden), og mod Øst til en Grund langs Østervold.

Jordebogen nævner nu som Nr. 91 *Biskoppens* Jord ved *Østergaard*. Det maa være Matr. Nr. 131—140. 154. 155 mellem den før nævnte Mantelmur og Stranden, syd for nuværende *Vingaardsstræde* og Nr. 92 *Godechinus Stenwegheres* Grund bliver da Jorden mellem Østergaard og *Volden*, Del af Matr. Nr. 128—130, der i Jordebogen af 1496 siges at være Stadens Jord.²⁹⁾

Nr. 93 Stadens 2 Jorder „in medio platee“, imellem *Gaderne*, indbefatter øjensynligt *Østertorvs* Jord fra Østergade til Kongensgade og fra *Amager Torv* til *Volden* ved Kongens Nytorv, delt i to af *Byens Rende*, *Østergaards Grav*. I Jordebogen af 1496 er Grundene under Udparcellering, men endnu paa den Tid er de fleste af dem Stadens Jord.³⁰⁾

Derefter fortsætter Jordebogen med Grundene langs *Amagertorvs* Sydside, først Nr. 94 *Petrus Hemmingi*, der er Matr. Nr. 62 i Strand Kvt. og videre Matr. Nr. efter Matr. Nr. Nr. 97 *Vor Frue Kirkes* Jord, Matr. Nr. 59 er gaaet ud af Kirkens Eje efter 1377 og bliver senere en *St. Nicolai Kirkes* Gaard. Nr. 98 *Matthias Skyttæ* bliver Matr. Nr. 58. Men derefter følger et øjensynligt Indskud, idet Nr. 99 *P. Walskes* Jord siges at ligge ved *Stranden*. Den maa være den Grund i *Store Færgestræde* ved Stranden, Matr. Nr. 79. 80, der nævnes i det foregaaende som oversprungen.

Med Nr. 100, tilhørende *Brwn* fra *Gripswald*, fortsættes ved *Amagertorv*, Matr. Nr. 56. 57. Nr. 101 *St. Nicolai Kirkes* Gaard, Matr. Nr. 54. 55. 23 er ligeledes bortsolgt fra Kirken efter 1377, men vender atter tilbage i dens Eje, da Præsten *Jæep Jensson* 29. Marts 1460 skænker Gaarden til *St. Anne Alter*.³¹⁾ Nr. 102 *Henricus Pistors* Gaard genkendes som den, der af hans Søn, Vikaren i Roskilde Hr. *Johannes Henrici*, 22. Juni 1433 blev skænket til *Vor Frue Kirkes*

²⁸⁾ Dipl. dioec. Lund IV p. 123.

²⁹⁾ K.D. I Nr. 185.

³⁰⁾ K.D. I Nr. 185.

³¹⁾ Rep. II Nr. 1112.

Kapitel.³²⁾ Den havde ogsaa den Gang *Wychbertus Bryggow* som Nabo, og den var siden Vor Frue Kirkes eneste Jordskyldsgaard paa Amagertorvs Sydside.

Matr. Nr. efter Matr. Nr. følger nu de næste Numre, Nr. 108 og 109 *Mathes Sutors* 2 Grunde danner dog tilsammen Matr. Nr. 47. 28. 29, og Nr. 111 Fru *Alikes* Jord, Matr. Nr. 40—45 slutter Rækken. Hermed er vi naaede til *Hyskenstræde* og Tyskemannegades (Vimmelskaftets) Begyndelse. Men Vimmelskaftets Grunde hører ikke Jordskyldskvarteret til. I 1377 var *Brolæggerstræde* fortsat fra *Badstuestræde* til *Hyskenstræde*, og vi maa søge de næste Grunde i Jordebogen paa det forlængede Brolæggerstrædes Sydside.

Nr. 112 *Købike Sudære* bliver da Matr. Nr. 59 Snarens Kvt. og Matr. Nr. 31—36 Strand Kvt. paa *Hyskenstrædes* Vestside. Nr. 113 *Biskoppens* Jord bliver Matr. Nr. 60. 179 B. 180 B, og Nr. 114 *Johannes Driwæres* 2 Jorder stemmer godt med den *Badstue*, der siden hed *Strandbadstuen*, som *Vor Frue Kirke* 12. Marts 1408 fik overdraget af Biskop Peder Jenssøn Lodehat.³³⁾ Nr. 114 *Vor Frue Kirkes* Jord, er den lille Hjørnegrund ved *Badstuestræde*, Matr. Nr. 62, ogsaa siden er kendt som Kirkens Jordskyldgrund.

De følgende Gaarde ligger paa *Badstuestrædes* Østside, nemlig Nr. 116 tilhørende *Ellyn*, Matr. Nr. 89. 90 og Nr. 117 *Cecilia Lasses* Matr. Nr. 91. Saa følger Nr. 118 *Kelby*, Matr. Nr. 110. 115—117 paa *Brolæggerstrædes* Nordside, mellem *Badstuestræde* og *Endeløsstræde*, og dernæst Nr. 119 *Benechinus Sudæna*, Matr. Nr. 118. 119. 137—140 paa *Endeløsstrædes* Vestside og Nr. 120. *Købechinus Sudære*, Matr. Nr. 120. 121, hvilke to Nabogrunde tilsammen bebos af *Jo. Jwl.* Med Matr. Nr. 121 *Biskoppens* Grund, som *Tydechinus Dothegrawæræ* bor paa, Matr. Nr. 122—125, 146—153 slutter Rækken af Grundene nord for *Brolæggerstræde*. Den sidste store Grund blev siden *Vor Frue Kirkes* og udparcelleredes af denne til Ejendomme, der udredede Jordskyld til Kirken.

Listen fortsætter derefter paa Sydsiden af *Brolæggerstræde*, fra Vest mod Øst. Nr. 122 *Jonas Niclesson* er Matr. Nr. 126. Nr. 123 *Othos* Jord, Matr. Nr. 127. 128 skal ligge op til *Jacob Smyths*. Nr. 124 *Petrus Ingwari* er Hjørnegrunden til *Knabrostræde* Matr. Nr. 129. 130. 80—84. Saa følger Nr. 125 *Johannes Jwl* 131. 132 B. 85. 86 skraas over for hans Bolig paa Nr. 119. 120. Nr. 126 er Matr. Nr. 132 A, Nr. 127 er Matr. Nr. 111 B. 133, og Nr. 128 bliver Hjørnegrunden til *Badstuestræde* Matr. Nr. 111 A. 112.

Sluttelig følger Grunden paa *Ladbrostrædes* (Kompagnistrædes) Nordside fra *Badstuestræde* mod Vest. Nr. 129 er Hjørnegrunden Matr. Nr. 63. 64 A. 113. 114. Nr. 130 *Hemingus Petri* har Matr. Nr. 64 B. 65. 111 C og Nr. 131 *Købechinus Sudæræ* har Matr. Nr. 64 C, 66, 87, 88. Det bør bemærkes, at

³²⁾ K.D. II Nr. 45.

³³⁾ Acta Pontif II Nr. 1123.

Matr. Nr. 64 B og 65 siden er *Danske Kompagni*. Jordebogen viser, at det ikke har sin Gildegaard, hverken her eller andet Steds i Byen, i 1377 og følgelig er en yngre Stiftelse.

Nr. 132. *Hemingus Pebeers* Gaard bliver Hjørnegaarden Matr. Nr. 67. 68 ved *Knabrostræde*, Nr. 133 er Matr. Nr. 69. 70, Nr. 134 er Hjørnegaarden ved Raadhusstræde, Matr. Nr. 71. 144. 145, der ogsaa senere i 1487 er en enkelt Gaard,³⁴⁾ og Nr. 135 *Jacobus Smith* slutter Rækken som Matr. Nr. 142. 143, der, som den skal, er Nabo til Nr. 123 i sin Baggaard.

II. *De, som har Grunde i den vestlige Del, nord for Gaden ved Vester Port.*

Grundene opregnes fra Vest mod Øst. Nr. 136 *Jonas Niclessons* Gaard er Matr. Nr. 29 i Nørre Kvt. Nr. 137 *Vallensbæk Kirkes* Gaard, Matr. Nr. 27. 28 bevarede sin Skyld til Kirken igennem Aarene.³⁵⁾ Nr. 137 *Vor Frue Kirkes* Gaard, Matr. Nr. 25. 26 var ogsaa senere en Kirkens Jordskyldsgaard. Derimod blev Nr. 138, som ogsaa i 1377 tilhørte *Vor Frue Kirke*, allerede før 23. Marts 1498 solgt til *Sorø Kloster*,³⁶⁾ den indbefattede Matr. Nr. 22. 23. 24. Nr. 140 tilhørte ligeledes *Vor Frue Kirke*, og Præsten Hr. *Marquardus* beboede den; den svarede til Matr. Nr. 19—21, og den gik ligesom Nabogaarden senere tabt for Kirken. Nr. 141 *Herstedvester Kirkes* Gaard Matr. Nr. 17. 18. 191 vedblev at udrede Skyld til denne Kirke.³⁷⁾

Paa den østlige Side af Larsbjørnsstræde følger nu Nr. 142 *Jacobus Astradis* Gaard Matr. Nr. 16, Nr. 143 *Købechinus Sutor* er Matr. Nr. 15 B og Nr. 144 *Mathes Sutor* Matr. Nr. 15 B. Derefter kommer Afløbet fra Mølledammen og østen for dette Nr. 145, Matr. Nr. 12, Nr. 146 svarende til Matr. Nr. 11, Nr. 147 svarende til Matr. Nr. 10 og Nr. 148, *Vor Frue Kirkes* Jord, som bebos af *Efrardus* og *Thort*, der omfatter Matr. Nr. 9. Den blev skænket Kirken 12. Juni 1373 af *Hermannus Cruse* og var siden *Oluf Værkmesters* og *Fadder Børsestøbers* Gaard;³⁸⁾ *Christoffer Valkendorff* har afløst Jordskylden. Derefter følger Jordebogen og Matrikulnumrene atter; Nr. 151 omfatter dog Matr. Nr. 6. 5 B og Nr. 152, Matr. Nr. 5 A. Nr. 153 er Matr. Nr. 3. 4. Nr. 154, Matr. Nr. 2 *Vor Frue Kirkes* Jord vedblev at være en Jordskyldsgrund for Kirken.³⁹⁾ Med Fru *Cecilias* Grund, svarende til Matr. Nr. 1 A, slutter Gruppen.

³⁴⁾ Rigens Dombog 1537 fol. 117. R.A.

³⁵⁾ Stiftsbog f. Sj. Stift 1567 LA Sj.

³⁶⁾ K.D. IV Nr. 243.

³⁷⁾ Stiftsbog f. Sj. Stift 1567 LA Sj.

³⁸⁾ K.D. II Nr. 1, Kapitlets Jordskyld Pk. 161 U. A.

³⁹⁾ K.D. VI Nr. 32.

III. *De, som har Grunde sønden for fornævnte Gade ved Vester Port i St. Clemens Sogn.*

Ligesom i forrige Gruppe begynder Jordebogen mod Vest ved Porten og fortsætter østover. Nr. 156 *Gertrud, Petri Ostradi* Hustrus Jord omfatter Matr. Nr. 239—243 Vester Kvt. Nr. 157 er Matr. Nr. 237. 238. Nr. 158 *St. Clemens Kirkes* Grund er Matr. Nr. 236; den har siden, som alle *St. Clemens Kirkes* Ejendomme, Jordskyld til Helligaands Kirke.⁴⁰⁾ Nr. 159 svarer til Matr. Nr. 233—235. Nr. 160, tilhørende Kanniken Hr. *Laurencius*, er Matr. Nr. 228—232. 142—145. Den blev af ham 26. Maj omkring 1414 skænket til Vor Frue Kirke og tillagt *St. Lucii Alter*.⁴¹⁾ Blandt de følgende Grunde fremhæves Nr. 163 *Vor Frue Kirkes* Gaard, der 11. November 1374 blev skænket til Kirken af Kanniken *Nicolaus Jonsson*.⁴²⁾ Hjørnegrunden ved *Gammel Torv* er Nr. 166 *Ysik Sartors* Gaard, Matr. Nr. 217. 218. 219. Syd for *Vombadstuestræde*⁴³⁾ følger nu Nr. 167 *Nicholaus Judæs* Gaard Matr. Nr. 120 og bag denne Nr. 168 *Benechinus Sudænas Badstuegaard*, Matr. Nr. 121. 122, der genkendes som *Vombadstuen*. De to følgende Nr. 169 og 170, som begge har tilhørt *Asterus Clementis* og af hvilke *Apostelaltret* har den ene i Pant, maa være Matr. Nr. 119, der siden var en *Vor Frue Kirkes* Gaard, tillagt *Helligaandskirkens Sognepræst*. Derefter kommer Nr. 171 *Hermanus Rebwindere*, der er Matr. Nr. 118, den nordlige Hjørnegrund af *Store St. Clemensstræde* og *Torvet*, og bag denne Nr. 172 *Vor Frue Kirkes* Gaard, Matr. Nr. 205—208, ligesom Nr. 169 og 170 siden tillagt *Helligaandskirkens Sognepræst*.

De følgende Grunde maa søges ved *Torvet* syd for *Store St. Clemensstræde*. Nr. 173 *Biskoppens* Jord bliver Matr. Nr. 117. Nr. 174 Dom. *Arnoldus* Matr. Nr. 116, thi den næste, Nr. 175 *Apostelaltrets* Gaard, er vel kendt som Matr. Nr. 115,⁴⁴⁾ *Apostelaltrets* Residensgaard. Derefter følger Nr. 176 en anden *Vor Frue Kirkes* Jord, der genfindes i et Skøde fra 8. April 1525 paa 3 *Vor Frue Kirkes* Boder sønden næst *Apostelaltrets* Gaard, altsaa Matr. Nr. 114 A,⁴⁵⁾ og det er da klart, at de følgende Grunde maa søges paa den af mange mindre Ejendomme sammenstykkede *Knud Gyldenstiernes* gamle Adelsgaard Matr. Nr. 114. Den sydligste af disse, som har Façade mod Øst, turde være Nr. 180, thi Nr. 121, *Tuwo Thorberni* to samlede Gaarde, gør ved sin Ordlyd Indtryk af at være en stor Grund, sikkert Matr. Nr. 19. 63. 64. 108. 109 vest for *Østergrav*.

⁴⁰⁾ K.D. I Nr. 362.

⁴¹⁾ K.D. II Nr. 1.

⁴²⁾ K.D. II Nr. 1.

⁴³⁾ K.D. IV Nr. 51.

⁴⁴⁾ K.D. IV Nr. 450. Nr. 565.

⁴⁵⁾ K.D. II Nr. 229.

Derpaa fortsættes med Grunde nord for Sluttergade og langs Østsiden af *Kattesund* Nr. 190. *Vor Frue Kirkes* Jord synes at være Matr. Nr. 101. Der maa da efter 1377 være sket et Salg til *St. Peders Kirke*. Nr. 194, *Jacobus Tymbræs* Jord, er Hjørnegrunden Matr. Nr. 97. 215. 216 ved *Store St. Clemensstræde*, og derefter fortsættes Matr. Nr. efter Matr. Nr. indtil Nr. 200 *Jacobus Magni*, som bliver Matr. Nr. 209.

Det synes rimeligt, at Jordebogen her springer over Gaden og fortsætter mod Vest fra Matr. Nr. 205. Vi faar da, at Matr. Nr. 201 *Petrus Twæsson* er Matr. Nr. 204 og fortsætter Matr. Nr. efter Matr. Nr. til Nr. 207 *Vor Frue Kirkes* Jord, der genkendes som Matr. Nr. 197. 198, som siden var *Hellig Kors Alters* Boder.⁴⁶⁾ Jordebogen drejer nu op langs *Vombadstuestrædes* Østside og Sydside, indtil *Vombadstuen* naas, saaledes at Nr. 208 svarer til Matr. Nr. 133, Nr. 209 til Matr. Nr. 130—132, Nr. 210 til Matr. Nr. 129 A, Nr. 211 til Matr. Nr. 129 B, Nr. 212 til Matr. Nr. 126, 127, 128, Nr. 213 til Matr. Nr. 125 og Nr. 214 til Matr. Nr. 123. 124.

Der bliver derefter tilbage i Gruppen 3 Grunde, som i Følge deres Formaal ikke godt kan have været henvist til en Sidegade, nemlig 215 *Vor Frue Gilde*, Nr. 216 *Helligaands Gilde* og Nr. 217 *St. Peders Gilde*. Det er rimeligt at placere dem fra Øst til Vest paa de tre store Grunde, hvori *Helligkorsstrædes* Sydside oprindelig var delt, nemlig Matr. Nr. 96. 190—192, Matr. Nr. 193—196 og Matr. Nr. 172—174.

IV. Disse har Grunde i Nørregade.

A. Vest for Gaden.

Grundene begynder her ved *Gammel Torv*. De første tre Nr. 218—220 er Parceller af Matr. Nr. 1, og Nr. 220 *Johannes Trugilli* Grund ligger nordligst, thi han nævnes som Nabo til Nr. 221, *Hellig Legems Alters* Gaard, der i Paategning paa Brevet af 18. Februar 1374⁴⁷⁾ viser sig senere at være solgt til *Hellig Tre Kongers Alter* og derved kan fastlægges som Matr. Nr. 30.

Nr. 222 *Hennechinus Petri 4 Boder*, pantsat til *Johannes Skauæ*, nævnes i Brevet af 18. Februar 1374 som Nabo mod Nord, svarende til Matr. Nr. 31. 32. Derefter følger Nr. 223 *Thorbernus Gunnerrssons* Stenhusgaard, der ogsaa senere omtales i Skøderne, som er Matr. Nr. 33, 60 og Nr. 224 *Johannes Habramssons* Gaard, der endnu nævnes 1. Oktober 1402 som den sydlige Hjørnegrund ved *Studiestræde*, lige overfor Raadhuset.⁴⁸⁾

⁴⁶⁾ K.D. I Nr. 362.

⁴⁷⁾ K.D. IV Nr. 18. K.D. II Nr. 1.

⁴⁸⁾ K.D. II Nr. 17.

Heraf følger, at *Købechinus Sutor* i 1377 havde den Gaard Nr. 225, som i 1402 var bleven til *Raadhus*, Matr. Nr. 112, den nuværende Bispegaard. Nr. 226 Naboen mod Nord Matr. Nr. 35 tilhørte i 1377 Skomageren *P. Litlæ*, men blev 18. Oktober 1400 af Kanniken *Hannes Nicolai* skænket til Vor Frue Kirkes *St. Jacobi Alter*;⁴⁹⁾ Nr. 227, Matr. Nr. 36, tilhørte allerede i 1377 *St. Jacobi Alter*, ogsaa kaldet *Altare prime*. Altret og dets Gods blev allerede før Reformationen overgivet til *Universitetet*, og begge Gaarde genfindes derfor ogsaa i *Universitetsfundatsen* af 1539.⁵⁰⁾ Nr. 228 *P. Lindo Sutors* Gaard siges at ligge ved *St. Peders Kirkegaard*; den er altsaa *St. Pedersstrædes* sydlige Hjørnegrund, Matr. Nr. 37.

Paa *St. Pedersstrædes* Nordside strakte *Kirkegaarden* sig ud til *Nørregade*, men den nævnes ikke i *Jordebogen* som en særlig Grund. Derefter følger Nr. 229 *Martinus Sutors* første Jord, der maa have omfattet Matr. Nr. 40, 41, thi den næste Grund Nr. 230, tilhørende *Vor Frue Kirke* og beboet af *Johanne*, genkendes som Matr. Nr. 42, der efter Reformationen havde Jordskyld til *Universitetet*.⁵¹⁾ Nr. 231 *Martinus Sutors* anden Jord er Matr. Nr. 43. 44 og de efterfølgende to *Vor Frue Kirkes* Jorde samt *Olauius Sartors* Gaard svarer hver til sit Matr. Nr.; Kirkens to Grunde er solgt efter 1377. Nr. 225 *Nicolaus Toddæ* og Nr. 236 *Esbernus Sutor* omfatter hver to Matr. Nr. Nr. 237, *Vor Frue Kirkes* *Jord*, omfatter ikke alene Matr. Nr. 52 og 53, men tillige Grundene ud mod *Nørre Vold*, Matr. Nr. 309 B og 312. Nr. 238 *Vor Frue Kirkes* *Jord*, som *Martinus Deghen* bebor, er Matr. Nr. 54. 310 og 311. Nr. 237 og 238 er begge bortsolgt fra Kirken efter 1377, men Nr. 239 *Vor Frue Kirkes* *Jord*, beboet af *Jonas Grumekarl*, genfindes efter Reformationen som *Universitetets* Jordskyldsgaard Matr. Nr. 55 og 56.⁵²⁾

Nr. 240 *Bero Sutor* er Matr. Nr. 57. 58. 309 A og Nr. 241 Jomfru *Christines* Jord ved *Nørreport* er Matr. Nr. 59. *Porten* laa altsaa i 1377 paa samme Sted som senere i *Tiden*.

B. De, som har Grunde øst for *Nørregade*.

Jordebogen springer nu over *Gaden* og fortsætter med Grunden umiddelbart indenfor *Porten*, hvorefter den gaar videre mod Syd indtil *Klædeboderne* (nu *Skindergade*).

Den første Grund, Nr. 242, tilhørende *Vor Frue Kirke*, maa have omfattet

⁴⁹⁾ K.D. II Nr. 1.

⁵⁰⁾ Cragius. Christ. III Additamenta III.

⁵¹⁾ K.D. VI Nr. 99 og Univ. Jordskyldslister U.A.

⁵²⁾ Univ. Jordskyldslister U.A. jfr. Gl. Copibog fol. 228 U.A. og K.D. VI Nr. 100.

Matr. Nr. 218—222 i Klædebo Kvarter; den er efter 1377 afhændet af Kirken. Derefter følger Nr. 243, svarende til Matr. Nr. 223. Nr. 244, *Vor Frue Kirkes Gaard*, beboet af *Jonas Byngh*, svarer til Matr. Nr. 224, 225 og genkendes som to af Universitetets Jordskyldsgaarde,⁵³⁾ Nr. 246 *Vor Frue Kirkes Gaard*, beboet af *Nicolaus Faber*, er Matr. Nr. 227, 210. 211. Gaarden blev 16. Maj 1435 solgt til Kanniken Hr. *Sven Pethersson Vestenskov* og *M. Kanutus Nicolai*, der atter 26. Februar 1436 skænkede den til *St. Povel's Alter* i *St. Peders Kirke*, hvilket Alter var tillagt *Vor Frue Kirkes Sakristi*.⁵⁴⁾ Nr. 247 *Jonas Sutors Gaard* svarer til Matr. Nr. 228. 229. Nr. 248 *Vor Frue Kirkes Gaard*, beboet af Dom. *Helmike*, er Matr. Nr. 230. 231; den blev efter 1377 solgt af Kirken og delt i de to Matr. Nr. For Matr. Nr. 231 kender vi Tidspunktet for Salget, idet *Mattis Michelsen Suder* tilbyttede sig Grunden af Kirken 13. Marts 1465; han solgte den atter 26. Juni 1478 til Kanniken Hr. *Hans Hanyn*, der 7. December 1483 skænkede Gaarden til de 24 *Oldefædres Alter* i *Vor Frue Kirke*.⁵⁵⁾ Den næste *Vor Frue Kirkes Gaard* Nr. 249, som *Nicolaus Ebbæsson* beboede, Matr. Nr. 232. 233, blev ligeledes solgt af Kirken efter 1377. Det samme gælder om Nr. 250 *Helligaandshusets Grund*, Matr. Nr. 234 og Nr. 251 *Vor Frue Kirkes Gaard* Matr. Nr. 235. 236. De følgende to Nr. 252 og 253, begge tilhørende *Vor Frue Kirke*, maa søges paa den senere Bispegaards, nu Universitetets Grund. Nr. 253 angives at ligge ved *Skolen*, hvis Plads altsaa i 1377 er paa *Hjørnet* ved *Vor Frue Kirkegaards* Nordside.

Nr. 254 *Vor Frue Kirkes Jord*, som *Luce Kalkone* bebor, er Matr. Nr. 240 A. der siden kendes som en Universitetets Jordskyldsgaard, hvorpaa Værtshuset *Dyrkøb* stod.⁵⁶⁾

Nr. 255 *Apostelaltrets* 5 Boders Plads er Matr. Nr. 240 B. 241; Grunden blev skænket til Altret 5. September 1352 af *Gotfridus de Vnna*.⁵⁷⁾ Nr. 256 *Vor Frue Kirkes* 2 Boder synes at være Matr. Nr. 246. 247, der efter Reformationen ikke overgik til Universitetet, men forblev ved Kirken. Langebeks Aftryk af Jordebogen indfører fejlagtigt denne Grund to Gange, første Gang efter *Luce Kalkones Jord*.⁵⁸⁾ Nr. 257 *Petrus Littæ Suders* Boder bliver da Matr. Nr. 242 og Nr. 258 *Hermanus Kerrendorp* samt Nr. 259 *Vor Frue Kirkes* 3 Boder fylder tilsammen Hjørnegrunden Matr. Nr. 1, der siden blev Universitetets Jordskyldsgaard.⁵⁹⁾

⁵³⁾ Univ. Jordskyldslister U.A.

⁵⁴⁾ K.D. II Nr. 49. K.D. IV Nr. 42.

⁵⁵⁾ K.D. IV Nr. 102, 139, 184.

⁵⁶⁾ Univ. Jordskyldslister U.A.

⁵⁷⁾ K.D. IV Nr. 14.

⁵⁸⁾ S.R.D. VII pag. 72 ffg.

⁵⁹⁾ Univ. Jordskyldslister U.A.

V. *De, som har Grunde nord for Gaden Klædeboderne.*

Da Nr. 258 og 259 er Matr. Nr. 1, maa Nr. 260 *Andreas Holbeks* Jord være Matr. Nr. 2. Dette stemmer ogsaa med, at Nr. 261 St. Katerine Alters Bodeplads genkendes som Matr. Nr. 3, som siden tilhører *Universitetets Karine Alters Gods*.⁶⁰⁾ Nr. 262, 265 og 267, der alle tilhører *Vor Frue Kirke*, genkendes let som Matr. Nr. 4, Matr. Nr. 7 og Matr. Nr. 9, der alle siden blev Universitetets Jordskyldsgaarde.⁶¹⁾ De mellemfaldende Numre svarer til de mellemfaldende Matrikul Numre. Nr. 268, som *Henrik Bager* har i Pant af *Hince Brand*, genkendes som den Bagergaard, som *Jens Knudsen Bager* fik 3. Juni 1468 og som i 1520—21 var *Kantorens Hjørnegård*, Matr. Nr. 10 A.⁶²⁾ Derefter bliver Nr. 269, Biskoppens Jord til Matr. Nr. 10 B, siden *Vor Frue Skole*, og Nr. 270 og 271 svarer til Matr. Nr. 11 A og 11 B.

Med Nr. 272 *Andreas Holbeks* Bodeplads springer Listerne, skønt det ikke nævnes, over paa *Sydsiden* af Klædeboderne. I *Vor Frue Kirkes* Gavebog siges, at Boden ligger paa *Klædebodernes yderste sydlige Hjørne*. Den maa da svare til Matr. Nr. 164 i *Snarens Kvt.*, og denne Gaard maa i 1377 have været en *Hjørnegrund*. Blandt de efterfølgende Grunde genkendes Nr. 284 *Altare prime's* eller St. *Jacobi Alters* Stenbod, som Dom. *Jacobus Amaghe* har. Den svarer til den St. *Jacobi Alters* Bod, som *Clemens Skriver* har, der nævnes i Universitets Fundats af 1539, og som var Matr. Nr. 157 C paa *Gammel Torv*.⁶³⁾ Derefter kan de mellemfaldende Numre fordeles. Nr. 273 bliver Matr. Nr. 163 A, en lille Bod med Façade til *Skovbogade*, Nr. 274 og 275 bliver Matr. Nr. 163 B og 163 C, begge med Façade til *Klædeboderne*; dette Matr. Nr. var ogsaa senere delt paa denne Maade, indtil det omkring 1630 efter en Udvidelse af *Skovbogade* blev en enkelt Ejendom. Nr. 276 og 277 svarer til Matr. Nr. 162 A og B, henholdsvis en *St. Marie Magdalene Alters* Gaard og en *St. Mikkels Alters* Gaard. Nr. 278 bliver Matr. Nr. 161 A og Nr. 279 Matr. Nr. 160 A og 159. Nr. 280 og 281 udgør Matr. Nr. 158 A og 158 B og Nr. 282 og 283 Matr. Nr. 257 A og B.

Det næste Holdepunkt i Listen er Nr. 295 *Vor Frue Kirkes* Gaard, som *Claves Regnichini* bebor, som er den senere *Universitetets* Gaard, Matr. Nr. 154, der blev nedlagt i 1691, da *Nygade* blev ført igennem mellem *Gammel Torv* og *Vimmelskaftet*.⁶⁴⁾ Derefter er Fordelingen af de mellemliggende Numre let. Der har løbet et Stræde omfattende Matr. Nr. 156 mod Vest og

⁶⁰⁾ K.D. VI Nr. 60 Univ. Jordskyldslister. U.A.

⁶¹⁾ Univ. Jordskylds. Gl. Kgl. S. 727 Fol. 29. Juli 1579. K.D. IV Nr. 293. 300.

⁶²⁾ K.D. IV Nr. 116 Pk. 161 U.A.

⁶³⁾ Univ. Fundats Cragii Addit. p. 93. Univ. Jordskyld. U.A.

⁶⁴⁾ Gl. Kgl. Saml. 727 Fol. 7. Dec. 1593. Univ. Jordskyld. U.A.

165 mod Øst og den mellemliggende Jord. Nord for Strædet og øst for Nr. 284 kommer Nr. 285, der er Matr. Nr. 157 D. Derefter følger Nr. 286, to Boder, som *Johannes Petri* af Husum har i Pant; de er siden delt mellem Matr. Nr. 160 B og 161 B, og Nr. 287 *Cecilie Krakows*, som er Matr. Nr. 161 C. De følgende er Nr. 288 og 289, som svarer til Matr. Nr. 262 C og D og Nr. 290, Matr. Nr. 163 D.

Nu springer Listen over paa Sydsiden af Strædet. Først kommer paa Hjørnet overfor Nr. 272, Andreas Holbeks Bod, *Snøfugls* Jord, Nr. 291, svarende til Matr. Nr. 166 A. Den følges af Nr. 292, der er Matr. Nr. 163 E, som er Nabo til Nr. 293, *Andreas Sterkes* Gaard, der følgelig bliver Matr. Nr. 163 D. Nr. 294 *Andreas Lindebjerg* er da Matr. Nr. 155, Hjørnegrunden paa Strædets Sydside ved *Gammeltorv*. Den næste Gaard, hvis Beliggenhed kendes, er Nr. 300 *Maas Skomagers* Gaard, *Sudærwra*. 6. December 1434 blev Maas Skomagers tidligere Gaard skødet til *Skomagerlauget* og lagt til det saakaldte *Skomageralter*, viet til *St. Marcus*, *St. Lucas* og Biskop *Anianus*, og den svarer til Matr. Nr. 169 A.⁶⁵⁾ Nr. 296 og følgende Grunde skal altsaa søges ved Vimmelskiftet. Nr. 296, den Jord, som *Gregorius* har ved *Claves Regnichini* Gaard, bliver derfor Matr. Nr. 166 B øst for Matr. Nr. 154 og syd for Matr. Nr. 166 A, *Snøfugls* Jord, og Nr. 297 *Laurencius Eghe* fra Malmøs Jord bliver Matr. Nr. 166 C, Nr. 298 *Petrus Nicolai* Jord bliver Matr. Nr. 167 og 168 og Nr. 299 *Byens Jord*, hvor Bøddelen, spiculator, bor, bliver Matr. Nr. 136 i *Endeløsstræde*. Nr. 300 Maas Skomagers Gaard, hvormed Afsnittet slutter, bliver tillige Hjørnegrund paa Vestsiden af *Endeløsstræde*, som i 1377 maa have gaet helt ud til Vimmelskiftet.

VI. De, som har Grunde i Tytheskemannegade.

Den første Grund ligger ved *Pretorium*, Raadhuset, og den tilhører *Vor Frue Kirke*. I Følge *Vor Frue Kirkes* Gavebog fik Kirken denne Grund i to Dele, henholdsvis omkring 1350 og i 1359,⁶⁶⁾ og de siges da at ligge henholdsvis sønden og østen for *Tinget*. Siden finder man, at *Sjælealtret* har Matr. Nr. 38⁶⁷⁾ i Frimands Kvarter. *Raadhuset*, der ikke nævnes som selvstændig Grund i Listen, bliver da Matr. Nr. 37; ogsaa det blev siden en *Sjælealters* Grund.⁶⁸⁾

Den næste Grund, som kan genkendes, er Matr. Nr. 309. *Vor Frue Kirkes* Grund, hvorpaa Stenhuset staar. Det er den, som 8. Januar 1357 blev skænket

⁶⁵⁾ K.D. IV Nr. 41.

⁶⁶⁾ K.D. II Nr. 1, 4. Nov. og 15. Dec. ca. 1350 og 30. Okt. 1359.

⁶⁷⁾ K.D. IV Nr. 353.

⁶⁸⁾ K.D. IV Nr. 296.

Kirken af Kanniken *Clemens Absalonsson*, og som siden genfindes som en Margrethe Alters Gaard Matr. Nr. 27.⁶⁹⁾

De mellemliggende Grunde kan da fordeles saaledes: Nr. 302 er Matr. Nr. 34, 35. Nr. 303 og de følgende til Nr. 308 dækker hver sit Matrikulnummer.

Efter Nr. 309 følger Nr. 310, som er Matr. Nr. 26 og Nr. 311 og 312, som er Matr. Nr. 25 A og B. Nr. 313 har Reynoldus i Pant, men vi ved, at *Reynoldus Goldbek* 30. Oktober 1377 skænkede denne Gaard Matr. Nr. 24 til Dekanatet.⁷⁰⁾ Jordebogen er altsaa affattet før dette Gavebrev. Nr. 314—317 dækker Matr. Nr. 23—20 og 63. Nr. 318 og 319 er Matr. Nr. 19 A og B og Nr. 320, en Jord, som Fru *Christina* har i Pant, genkendes som den, *Christina sal. Peter Lindows* 11. Oktober 1389 pantsatte til Kanniken Dom. *Nicolaus Everhardi*, og som laa op til Biskoppens Grund, altsaa op til *Helligaands Hus*. Grunden bliver derfor Matr. Nr. 18.

Derefter springer Jordebogen over paa Vimmelskiftets Sydside. Den første Grund, som med fuld Sikkerhed kan paavises, er Nr. 326 *Byens Jord*, paa hvilken *Slagternes Boder* staar. Den er let kendelig ned igennem Tiderne, idet de Grunde, hvori den blev udstykket, efter at Slagterboderne blev flyttet til Købmagergade, alle betalte Jordskyld til Byen. Denne Grund har derefter omfattet Matr. Nr. 173—175, 92—98 Snarens Kvt.⁷¹⁾

Herefter kan vi fastlægge Nr. 321 til Matr. Nr. 134, 135 i *Endeløsstræde*. Nr. 322 er Matr. Nr. 170 B, Endeløsstrædes østlige Hjørnegrund ved Vimmelskiftet. Nr. 323—325 er Matr. Nr. 170 A—172. Nr. 327—329 bliver Matr. Nr. 176—178. Nr. 330 og 331, *Vor Frue Kirkes* to Boder genkendes i Universitetets Jordskyldlister som Matr. Nr. 179 A og B. Nr. 332 bliver derefter Matr. Nr. 180, og Nr. 333 bliver Hjørnegrunden til *Hyskenstræde*, Matr. Nr. 181 og 182 Snarens Kvt. samt Nr. 37—39 i Strand Kvt.

VII. Ved Graabrødre Kloster.

Den næste Række Gaarde begynder i Følge Jordebogen ved Klostret. Vi maa her erindre, at Klostret oprindelig ejede Matr. Nr. 69—72 Frimands Kvt., der i 1491 blev skænket til St. Peders Alter i Høje Chor af Povl Laxmand.⁷²⁾ Nr. 334 *Claves Koghes* Jord bliver derfor Matr. Nr. 67. 68. Derefter følger Nr. 335 *Hinze Blomsteens* Jord Matr. Nr. 65. 66, som han skænkede til Vor Frue Kirke 6. Maj 1395.⁷³⁾ Nr. 336 bliver Matr. Nr. 64, og derefter springer Listen over

⁶⁹⁾ K.D. IV Nr. 15. Univ. Jordskyld Margrete Alter. U.A.

⁷⁰⁾ K.D. I Nr. 80 Vartovs Jordskyld.

⁷¹⁾ K.D. I Nr. 185.

⁷²⁾ K.D. IV Nr. 215.

⁷³⁾ K.D. IV Nr. 22 Univ. Jordsk. U.A.

paa den vestlige Side af Klosterstræde for at slutte paa Sydsiden af Skindergade. Følgende Fordeling er sandsynlig. Nr. 337 bliver Matr. Nr. 58—62, Nr. 338 Matr. Nr. 55—57, Nr. 339 Matr. Nr. 53—54, Nr. 340 Matr. Nr. 46—52, Nr. 341 Matr. Nr. 43. 44. 45 og Nr. 342 Matr. Nr. 39—42. Den sidste Grund, som tilhørte *Helligaands Hus*, kan genkendes. Den rummede ned gennem Aarene 5 Vartov tilhørende Lejevaaninger, som blev solgt i 1622.⁷⁴⁾

VIII. Fra Helligaands Hus til Østerport.

Med Nr. 342 er Fortegnelsen over Grundene syd for Skindergade afsluttet. Uden særlig Overskrift springer Jordebogen nu tilbage til Nordsiden af *Amager Torv*, idet den fortsætter øst for *Helligaands Hus*, der ikke er medtaget i Listen.

Den første Grund, hvis Beliggenhed kan fastslaas, er Nr. 350 *Apostelaltrets* Grund, der er skænket Altret 9. Maj 1352,⁷⁵⁾ og som siden som Matr. Nr. 6 er bevaret i Altrets Besiddelse. Men derved kan de foregaaende Grunde fastlægges saaledes: Nr. 343 og 344 er Matr. Nr. 13 A, B, Nr. 345 Matr. Nr. 12. 178, Nr. 346 Matr. Nr. 9. 10. 11, som senere var en samlet Gaard, Nr. 347 og 348 Matr. Nr. 8 A, B, og Nr. 349 Matr. Nr. 7. Efter Nr. 350 følger 351 *Henricus Bagers* Gaard, Matr. Nr. 5, som blev skænket *Vor Frue Kapel* 22. Januar 1392.⁷⁶⁾ Nr. 352 bliver Nr. 4 og Nr. 353 *Andreas Holbeks* Jord ved *Bjørnebrogade* bliver Hjørnegaarden Matr. Nr. 1. 2. 3. Lige overfor paa Hjørnet af *Østergade* kommer Nr. 354 *Henning Podebusks* store Grund, der siden blev *Rosenkransernes*, og som omfattede Matr. Nr. 25—33 B Kbm. Kvt.,⁷⁷⁾ Nr. 355 er Matr. Nr. 33 A, 34, Nr. 356 Matr. Nr. 35. Nr. 357 *St. Nicolaj Kirkes* Jord genkendes siden paa Jordskylden til denne Kirke og er Matr. Nr. 36. 37. 72. 75. Nr. 358 er Matr. Nr. 38. 39. 76—78, der 6. November 1416 blev en *St. Margrete Alters* Gaard.⁷⁸⁾ Nr. 359 er Matr. Nr. 40. 41. Nr. 360 *Vor Frue Kirkes* Jord er Matr. Nr. 42. 43, som 8. Januar 1517 blev solgt bort fra Kirken.⁷⁹⁾ Nr. 361 er Matr. Nr. 44, Nr. 362 *Vor Frue Kirkes* Jord hører til de Grunde, som blev ved Kirken efter Reformationen og genfindes i Kirkens Jordskyldslister.⁸⁰⁾ Den omfatter Matr. Nr. 45. 248—251. Nr. 363 er Matr. Nr. 46, 47, 235—247. Nr. 364 *Helligaandshusets* Jord genkendes som Matr. Nr. 48,

⁷⁴⁾ Fundatsbog p. 629 SA.

⁷⁵⁾ K.D. IV Nr. 14.

⁷⁶⁾ K.D. I Nr. 89. K.D. II Nr. 1. 25. Nov. 1392.

⁷⁷⁾ N. Eriksson Rosenkrans Skifte 31. Juli 1530 R.A.

⁷⁸⁾ K.D. II Nr. 1.

⁷⁹⁾ K.D. IV Nr. 351.

⁸⁰⁾ K.D. IV Nr. 59. Vor Frue K. Jordskyld. U.A.

der blev solgt til Universitetet 10. August 1498.⁸¹⁾ Nr. 365 er Matr. Nr. 49 og Nr. 366 Matr. Nr. 50. Nr. 367 *St. Nicolai Kirkes* Jord genkendes som Fru *Sidsel Rosenkrans* sal. Hr. *Erik Krummediges* Gaard i 1548, hvis Jordskyld blev afløst Paasken 1683,⁸²⁾ og er Matr. Nr. 51. Derefter følger Nr. 368 Matr. Nr. 52, Nr. 369, Matr. Nr. 53 Nr. 370, Matr. Nr. 54, 55, Nr. 371. *St. Nicolaj Kirkes* Gaard Matr. Nr. 56⁸³⁾ Nr. 372 Nr. 57 A. Nr. 373 Matr. Nr. 57 B og *Mag. Nicolaus* Gaard ved *Røde Port* Matr. Nr. 57 C. *Mag. Nicolaus* maa være *Mag. Nicolaus Lavesson Galt*, thi Gaarden var siden i Slægten Galts Eje.⁸⁴⁾

IX. I Bjørnebrogade.

Hjørnegrunden til Bjørnebrogade, nu Købmagergade, er Matr. Nr. 353 *Andreas Holbeks* Gaard. Op til denne ligger Nr. 375, *Köbechinus Skomagere* Gaard, hvor Badstuen stod; den kan antages at have omfattet Matr. Nr. 115—117 *Frimands Kvt.* Grunden er senere delt i en *St. Nicolai Kirkes* Grund Matr. Nr. 117 og en *Helligaands Klosters* Grund Matr. Nr. 115—116. Nr. 376 *Biskoppens* Jord er Matr. Nr. 111—114; den er siden delt i to *St. Nicolai Kirkes* Grunde, Matr. Nr. 113 og 114 og en *Vor Frue Kirkes* Grund, Matr. Nr. 111—112. Nr. 377 *Biskoppens* Jord, hvorpaa Biskopperne plejer at plante Kaal til Borgen, ligger bag Nordgrænsen for Bebyggelsen paa *Amagertorv* og omfatter ud til *Købmagergade* Matr. Nr. 103—110. De to næste Grunde, Nr. 378, er *Johannes Brønsøws* Jord, som *Trendekop* havde lejet, og Nr. 379 *Rippæs* Gaard ved Bjørnebrogade. Tilføjes til den sidste af Grundene viser, at den første, Nr. 378, ikke har ligget ved Bjørnebrogade, og den bliver Matr. Nr. 164—168, som siden lægges til *St. Margrete Alters* Gaard Matr. Nr. 7.⁸⁵⁾ Nr. 379 er da Matr. Nr. 102, 169—172. Nr. 380 *Helligaandshusets* Jord, som *Katerina Gyllings* bebor, genkendes let som Matr. Nr. 101, 158—161, som siden var *Helligaands Klosters Æblehave*, der i 1532 og senere blev solgt parcelvis til Hr. *Oluf Nielsson Rosenkrans*. Derefter følger 3 Ejendomme, som Munkene siges at have røvet, nemlig Nr. 381 *Esgerus Møde*, Nr. 382 *Andreas Røoth* og Nr. 383, den Jord, hvorpaa *Dionysius* boede. De kan ikke afgrænses nøje indbyrdes, men tilsammen har de sikkert udfyldt Strækningen fra *Helligaandshusets* Jord og indtil *Skindergade*, og kan skønsvi fordeles saaledes: Nr. 381, Matr. Nr. 98—100, Nr. 382 Matr. Nr. 93—97 og Nr. 383 Matr. Nr. 91—92. Graabrødrene beholdt dog af denne Jord kun Matr. Nr. 96—97.

⁸¹⁾ K.D. IV Nr. 245.

⁸²⁾ K.D. VI Nr. 125 Nic. K. Jordskyld Pk. 14. S.A.

⁸³⁾ Nicolai K. Jordsk. S. A. K.D. II Nr. 204.

⁸⁴⁾ K.D. I Nr. 158. K.D. II Nr. 195.

⁸⁵⁾ Langebek Excerpter. Nr. 220 4° Kgl. Bibl.

X. Omkring Kannikestræde.

Nu springer Jordebogen over til *Dekanens Gaard*, Matr. Nr. 243 Klb. Kv., der nævnes som et Udgangspunkt, men ikke er medregnet i Grundenes Tal. Nr. 384 *Vor Frue Kirkes Gaard*, som Dom. *Jonas Krogh* beboede ved Dekanens Gaard, maa være Matr. Nr. 248, den senere *Kantorgaard*. Derefter synes der at være nogen Uregelmæssighed i Opregningen af Grundene, tildels fordi Skriveren har villet lade Grunde med samme eller beslægtede Ejere staa sammen i Listen. Nr. 385 *St. Katerines Alters Gaard* genkendes fra Universitetets Jordskyldslister, som en Del af den Gaard, som *Joachim Beck* fik 11. April 1540⁸⁶⁾ og som er Matr. Nr. 44 C. Nr. 386 *Kanutus Jonsson* fra Hvissinge og Nr. 387, hans Svigersøns Jorder, er Matr. Nr. 41—43, idet Grænsen imellem dem dannes af det Stræde, som Kansler *Johan Friis* købte omtr. 1567, samtidig med, at han erhvervede et Stykke af Nr. 386's Jord. Begge kan fastlægges ved de i Skøderne opgivne Maal, og Nr. 388 *Byens Jord*, hvor *Esbernus Benedicti* boede, er Matr. Nr. 44 A.B. Den var i *Byens Eje*, udelt endnu 27. April 1432,⁸⁷⁾ men er siden delt i en *St. Jørgens Hospitals Jord* og *St. Peders Alter i Højechors Gaard*, der senere blev *Regensens Grund*.

Her fortsætter Listen med Grundene syd for *Kannikestræde*. Nr. 389, *Vor Frue Kirkes Jord*, hvor *Hennichinus* Brygger boede, genkendes som Matr. Nr. 26. 38—40, der i 1542 som tidligere *Kannikegaard* blev overgivet til *Helligaands Hospital*.⁸⁸⁾ Nr. 390 *Byens Jord*, som *Hennechinus* Brygger ogsaa havde, er Nabogrunden Matr. Nr. 45 ud til *Købmagergade*, der længe bevarede sin *Jordskyld* til *Byen*.⁸⁹⁾ Nr. 391 *Vor Frue Kirkes Jord*, Matr. Nr. 37, blev senere *Kannikegaard*. Grænsen mellem Nr. 391 og 392 kan fastlægges ved Dr. *Peder Sørenssøns Køb* i 1583 og 1592,⁹⁰⁾ Nr. 392 *Helligaandshusets Jord* og Nr. 393 *Vor Frue Kirkes Jord*, Matr. Nr. 36 og 35 og Nr. 394 *Bonden Petrus Ingwardsøns Jord*, Matr. Nr. 23—25, 32. 33 blev *Kannikegaarde*. Nr. 395 *Andres Fuglæræ* genfindes som Matr. Nr. 21. 22. 27—31. 34, *Sakristiets Boder*. Nr. 396, *Jorden*, hvor *Petrus Diegn* boede, Matr. Nr. 17—20 blev *Kannikegaard*, og Nr. 397 *Frendo Ryberæ* 2 Jorder, blev Matr. Nr. 244. 245. 12—16, de to *Kannikegaarde* øst for *Vor Frue Kirkegaard* med deres tilliggende *Boder*. Som det vil ses, er *Kannikegaardene* i *Kannikestræde* yngre end 1377.

⁸⁶⁾ Univ. Jordskyld Karine Alters Gods. U.A.

⁸⁷⁾ K.D. I Nr. 119. Pk. 143 U.A. Gl. Kopibog fol. 175 U.A. K.D. I Nr. 313.

⁸⁸⁾ Resen De Fatt. Forraad. p. 757. S.A.

⁸⁹⁾ K.D. I Nr. 185.

⁹⁰⁾ Gl. Kopibog fol. 167. 174 ffg. U.A.

XI. *Rosengaarden og Omegn.*

Nr. 398, *Biskoppens Jord*, kaldet *Hauæ*, genkendes let som den store Grund, som i 1496 er bleven *Ærkebiskoppens Gaard*,⁹¹⁾ og som siden bliver *Vor Frue Kirkes Assistenskirkegaard*, Matr. Nr. 142, 164 B, 118—126. Nr. 399 ligger ved den almindelige *Rende*, eller *Byens Rende*, altsaa ved *Skidenstræde*. Det vil være rimeligt, at Grunden bl. a. indeholdt den vestligste af de to, som Kantor *Anders Friis* erhvervede sig i 1512, og at den bestod af Matr. Nr. 166—174, 212—215.⁹²⁾ Nr. 400, tilhørende *Snøyfughl* fra Roskilde, bliver da en Jord mellem *Biskoppens Have* og *Renden*, som endnu paa Reformationstiden var skilt fra *Haven*, nemlig Matr. Nr. 164 A, 165, 185, 185. Den efterfølgende Nr. 401, *Gythæ Esques Jord*, bliver Matr. Nr. 46, 47, 158—163. Derefter bevæger *Listen* sig mod Nord langs *Købmagergades* Vestside, hvor vi finder Nr. 402 som Matr. Nr. 48, 147—150, Nr. 403, Matr. Nr. 49—51, 151—153 A; Nr. 404, *Helligaandshusets Jord*, Matr. Nr. 52—53 153 B—156 og Nr. 405 *De københavnske Munkes*, altsaa *Graabrødrenes 2 Jorder*, Matr. Nr. 54, 130—131 og 157. Dermed er vi naaede til *Hjørnet* af *Købmagergade* og *Gaden Rosengaarden*.

Den følgende Grund, Nr. 406, *Rosengaarden*, som Kong *Valdemar* siges voldelig at have frataget *St. Nicolai Kirke*, strækker sig norden for *Gaderne Rosengaarden* og *Pustervig* op langs *Volden*, indtil *Renden* i *Regnegade*, langs *Øst-siden* af *Pilestræde* (*Springgade*), som oprindeligt var forlænget nord for *Landmærket*, indtil det naaede *Voldgaden* bag *Øster Vold*. *Pustervig* var sikkert forlænget mod Øst til *Springgade*. Denne store Grund omfatter Matr. Nr. 55—62, 65, 82—115 i *Klb. Kvt.*, Matr. Nr. 27—61, 84 B—91, 113 B, 126—128, 136—189. 191—198 201, 250—261 i *Rbg. Kvt.* og 95—97, 108—119 124 B, 128 B, 129—150, 160 B 162—170, 174—175 i *Købm. Kvt.* Afgrænsningen er bestemt ved *Placeringen* af *Listernes* følgende Numre. I senere *Skøder* bruges *Betegnelsen* „paa *Rosengaarden*“ ofte ved *Grundenes Stedfæstelse*, selv om de kun ligger i *Nærheden* af den oprindelige *Rosengård*.

XII. *Omkring Købmagergade og Pilestræde.*

De følgende *Grunde* kan kun *stedfæstes* skønsvis. *Enkelte Grunde* tilhørende *Biskoppen* peger paa *Købmagergade*, hvortil *Biskoppen* omkring 1407 lod *Kødmangerboderne* henflytte. *Usikkerheden* i *Placeringen* begrænses dog stærkt ved de senere følgende *Grupper* i *Jordebogen*.

De enkelte *Grundenes Afgrænsning* og *Fordeling* er foretaget med *Hensyn-*

⁹¹⁾ K.D. I Nr. 185.

⁹²⁾ K.D. I Nr. 202.

tagen til de ældste kendte Ejendomsgrænser. Herefter begyndes der paa Købmagergade syd for Pustervig, og Nr. 407 bliver Matr. Nr. 72—83 Rbg. Kv. Nr. 408 Matr. Nr. 70, 71. Nr. 409 Matr. Nr. 67—69, Nr. 410 Nr. 66, 103, 104, Nr. 411 Matr. Nr. 63—65, 96—102, og Nr. 412 *Biskoppens Jord*, paa hvilken *P. Hwiit* og *Adam Pygh* havde boet, bliver Matr. Nr. 1—10 Rbg. Kv., Jorden paa Købmagergade mellem *Landemærket* og *Klareboderne*, paa hvilken de nordligste *Kødmangerboder* siden blev rejst.

De næste Numre ligger i *Landemærket* og paa *Pilestrædes* Vestside, nemlig Nr. 413 Matr. Nr. 105—110, Nr. 414 Matr. Nr. 111. 112 og 84 A, Nr. 415 Matr. Nr. 113—122. 262—264 syd for *Pustervig* og vest for *Springgades* Forlængelse. Derefter fortsættes langs *Springgades* Vestside, syd for *Landemærket* med Nr. 416 Matr. Nr. 23 B—26, 129—135. Nr. 417 Matr. Nr. 19—23 A, Nr. 418 Matr. Nr. 18, Nr. 419 Matr. Nr. 17, Nr. 420 Matr. Nr. 14—16, Nr. 421 Matr. Nr. 12—13, Nr. 422 Matr. Nr. 9 B. 11, Nr. 423 Matr. Nr. 10 D Kbm. Kvt. Nr. 424 Matr. Nr. 10 C, Nr. 425 Matr. Nr. 10 B, Nr. 426 Matr. Nr. 14 B, Nr. 427 *Biskoppens Jord*, som *Johannes Knyweløos* beboede, bliver Matr. Nr. 10 A—14 A paa Købmagergade, de sydligste *Kødmangerboders* Jord, og derefter fortsætter Listen i *Pilestræde* med Nr. 428 Matr. Nr. 98—101, 18 C. 19 A, Nr. 429 Matr. Nr. 102—107, 19 B, Nr. 430 Matr. Nr. 59—63, Nr. 431 Matr. Nr. 68, Nr. 432 Matr. Nr. 70 A, Nr. 433 Matr. Nr. 70 B, Nr. 434 Matr. Nr. 71. Derefter videre paa *Pilestrædes* Østside fra Syd mod Nord, Nr. 435 Matr. Nr. 79—81, Nr. 436 Matr. Nr. 82, 83, Nr. 437 *St. Nicolai Kirkes* Jord, som *Jacobus Jønsson* bebor, der siden er solgt fra Kirken, er Matr. Nr. 84 A, Nr. 438 Matr. Nr. 84 B, 85 og Nr. 439, *Hjørnegrunden* paa *Antonistrædes* sydlige Hjørne, Matr. Nr. 86, 87, 255—258, 242 A og 254 A.

XIII. De, som har Grunde øst for Bjørnebrogade ved Hr. Henningus Ridders Jord.

Grundene ligger paa *Købmagergade* mellem Nr. 354 og Nr. 427. Den første, Nr. 440, maa ligge nordligst og svarer til Matr. Nr. 15—17 Kbm. Kv. Nr. 441 bliver Matr. Nr. 18 A, Nr. 442 bliver Matr. Nr. 20, 21, 18 B, Nr. 443 bliver Matr. Nr. 22, 23, 64—67, og Nr. 444, som ligger op til Hr. *Hennings* Grund, bliver Matr. Nr. 24.

XIV. I St. Peders Sogn.

Paa dette Sted gør Jordebogen et pludseligt Spring til St. Peders Sogn.

Den første Grund, Nr. 445 *Vor Frue Kirkes* Jord ved *Thorbernus Gunnersons* Gaard i *St. Peder Sogn*, er Matr. Nr. 61 Nørre Kvt. *Margrete Alters* Gaard,

som ligger op til Nr. 223, der er Matr. Nr. 33, 60. Den næste Strækning af Studiestrædes Sydside fra Matr. Nr. 61 til *Larsbjørnsstræde* har været en aaben Plads, hvorpaa Byens Lergrave og Møllendam laa, thi med den næste Grund springer Listen over til Strædet Nordside. Nr. 446 *Helligaandshusets* Jord ved Nr. 225 *Købechinus* Sutors Gaard, som er Matr. Nr. 112 A.B, er Matr. Nr. 109 B, 110—112 C. Nr. 447 bliver Matr. Nr. 109 A, Nr. 448 Matr. Nr. 107, 108, Nr. 449 Matr. Nr. 104—106, Nr. 450 Matr. Nr. 103, Nr. 451 Matr. Nr. 99—102, 211—215 Nr. 452 *Vor Frue Kirkes* Jord, som Dom. *Johannes Cristinæsson* ejede. Efter *Vor Frue Kirkes* Gavebog fik Kirken denne Jord 7. Februar 1341. Af Kirkens Jordskyldsregnskaber fremgaar det, at Gaarden, som kaldes *Blokgaard*, blev ved Kirken efter Reformationen.⁹³⁾

Jordebogen springer nu til *Larsbjørnsstræde*. Nr. 453 *Gødechinus Hincsessons* Gaard er Matr. Nr. 192—193; den blev 9. April 1380 solgt til Hr. *Marquard* og siges at ligge op til *Olaus Redesvends* Gaard og bag Kirkens Gaard, d. v. s. bag Nr. 140, Matr. Nr. 19—21, tilhørende *Vor Frue Kirke*, og hvori Hr. *Marquard* boede.⁹⁴⁾ Hr. *Marquard* skænkede Gaarden til *Vor Frue Kirke*, som 9. Oktober 1435 mageskiftede den til *Æbelholt Kloster*.⁹⁵⁾

Nr. 454 *Olaus Redesvends* Gaard er Nabogaarden, Matr. Nr. 68—70, 194—200. Derefter fortsættes paa *Studiestrædes* Sydside med Nr. 455 Matr. Nr. 71—73 og Nr. 456 Matr. Nr. 74—76, men de to følgende Nr. er øjensynlig ombyttede. Nr. 457 ved Byens Grav maa søges paa Nordsiden af Strædet som Matr. Nr. 84—86 A, medens Nr. 458 *Gutfaders* Grund udtrykkelig siges at ligge sønden for Gaden og altsaa er den søndre Hjørnegrund ved Volden Matr. Nr. 77—83, 294—298. Følgeordenen for de næste Grunde synes at være saaledes. Nr. 459 er Matr. Nr. 87—88, Nr. 460 Matr. Nr. 89—90, men derefter følger Nr. 461, som maa være Bagjorden Nr. 86 B og Nr. 462 Matr. Nr. 91. Saa følger Nr. 463 *Vor Frue Kirkes* Jord, hvorpaa en vis Paulus bor, der genkendes som *St. Laurentii Alters* Gaard, Matr. Nr. 92, skænket Kirken 30. Juni 1354.⁹⁶⁾ Tilsidst kommer Nr. 464, Matr. Nr. 93—96, som ligger vest for den før nævnte Nr. 452.

XV. I Omegnen af Grønnegade.

Jordebogen springer paany over i den østlige Del af Byen. Nr. 465 *Vor Frue Kirkes* Gaard ligger ved *Renden nord for Grønnegade*. Denne Rende er paavist

⁹³⁾ K.D. II Nr. 1. K.D. IV Nr. 565 jfr. *Vor Frue K.* Jordsk. U.A.

⁹⁴⁾ K.D. IV Nr. 20. K.D. II Nr. 1, 1. Marts efter 1380.

⁹⁵⁾ K.D. II Nr. 50.

⁹⁶⁾ K.D. II Nr. 1.

i Sværtegade og Regnegade, og syd for den ligger i 1514 Vor Frue Kirkes Sjæle Alters Gaard, Matr. Nr. 94, Kbm. Kvt.⁹⁷⁾ Den næste Gaard, som kan genkendes, er Nr. 472, *Helligaandshusets* Jord, som siden blev en Vartovs Jordskyldsgaard, Matr. Nr. 265—268.⁹⁸⁾ De mellemfaldende Grunde kan derefter fordeles saaledes: Nr. 466 Matr. Nr. 93, 269, 270, Nr. 467 Matr. Nr. 92, Nr. 468 Matr. Nr. 90—91, Nr. 469 Matr. Nr. 88, 89, 259—264, som er Hovedparcellen, den gamle Gaard *Pilegaard*, Nr. 470 *Martinus* Skomagers Jord, bliver Matr. Nr. 252 B. 253. 254 B Nr. 471. *Martinus* Skomagers anden Jord maa ligge øst for hans første Jord og har vel strakt sig til Volden, saaledes at den omfatter Matr. Nr. 199—216, 225—234, og Dom. *Jacobus* fra Blovstrøds Jord, Nr. 473, bliver den tilsvarende Jord paa *Grønnegades* Nordside, nemlig Matr. Nr. 155—161, 176—179, 184—195. Dermed er al Jorden omkring Grønnegade optaget i Listen.

XVI. Ved St. Peders Kirkegaard.

Den næste Grund, Nr. 474, tilhørende Dekanen *Esberns* tidligere Tjenestepige *Cristina*, gøres der udførligt Rede for i Listen, idet det siges, at Dekanen i sin Tid købte den af *Osæ Eskilli*, og at den ligger ved *St. Peders Kirkegaard*. Den kan herefter ikke være nogen anden end den store umatrikulerede Gaard, som blev skænket til *St. Johannes Døbers* og *St. Birgittes Alter* i Vor Frue Kirke med Pligt til Aartide for Dom. *Esbernus*.⁹⁹⁾ Det er den Gaard, som laa nord og vest for Kirkegaarden paa Østsiden af *Larslejstræde*, som siden hed *Pædagogigaard* og hvoraf Parceller indgaar i Matr. Nr. 261—263 Nørre Kvt. Den sidste Gaard i Rækken, Nr. 482, *Dekanens Abildgaard*, slutter sig nøje til den første, idet den ogsaa siden tilhørte *St. Johannes Døbers* og *St. Birgittes Alter*¹⁰⁰⁾ og senere blev til *Professorhaverne* ved Volden, Matr. Nr. 268—280, 314—316.

De mellemfaldende Numre maa da fordeles paa de omliggende Grunde, antagelig saaledes: Nr. 475 Matr. Nr. 265, 39 B, Nr. 476 Matr. Nr. 38 A.B, Nr. 477 Matr. Nr. 39 A, Nr. 478 Matr. Nr. 113—116, 264, Nr. 479 Matr. Nr. 117—118, 266—268 C, Nr. 480 Matr. Nr. 119—121, Nr. 481 Matr. Nr. 122, det senere *Karmeliter Kollegium*, nu *Valkendorfs Kollegium*.

Herfra mod Vest til Volden var der da i 1377 en øde Jord, som ikke er omtalt i Jordebogen, idet den ikke har været i privat Eje.

⁹⁷⁾ K.D. II Nr. 208.

⁹⁸⁾ K.D. I Nr. 362 Vartov Jordskyld.

⁹⁹⁾ K.D. II Nr. 1 17. Dec. K.D. II Nr. 184.

¹⁰⁰⁾ K.D. I. Nr. 185 Gl. Kopibog pag. 94. U.A.

XVII. *De, som har Grunde i den ødelagte By.*

Der nævnes i dette Afsnit kun faa Lokalteter, nemlig *St. Clemens Kirke Grav, Øster Grav, Vester Grav, Vester Port*, et navnløst *Stræde*, og *Stranden*. Ved Hjælp af Udgravningsresultater kan de alle nøjere fastlægges. *St. Clemens Kirkes Grav* er Graven øst for *St. Clemens Kirkegaard, Øster Grav*, Graven langs Gammel og Nytorvs Vestside, *Vester Grav* er Stadsgraven, *Vester Port* ligger ved Vestenden af Vestergade, det navnløse *Stræde* er *St. Clemens Kirkegaards sydøstlige Kirkerist*, og *Stranden* ligger i en Linie syd for nuværende Løngangsstræde.

Listen begynder med Nr. 483, *Karinæ Lawes* Jord, hvorpaa den *Mølle* staar, som *Tidericus Krokarl*, der havde dræbt en Mand, skødede til *Biskoppen* paa Tinge. Denne Grund maa ifølge Sagens Natur ligge ved en af Møllegravene, og vi vælger at placere den nordligst muligt ved *St. Clemens Kirkes Grav*, alt-saa paa Matr. Nr. 136, 137 Vester Kvt. syd for *Lille St. Clemensstræde*, der var *St. Clemens Kirkes nordøstlige Kirkegaardsrist*. Nr. 484, den Jord, som *Nicholaus Torchilsson* bebor, bliver da Matr. Nr. 134. 135, nord for Kirkegaardens midterste Rist, som siden hed *Smekkenborg*. Derefter følger Nr. 485 Matr. Nr. 171, Nr. 486, Matr. Nr. 170, Nr. 487 Matr. Nr. 169 og Nr. 488 Matr. Nr. 167, 168. Den følgende Grund Nr. 489 siges at ligge *sønden for Strædet*. Det er Matr. Nr. 165, 166, som ligger syd for den ved Udgravning paaviste sydøstlige Kirkerist.¹⁰¹) Nr. 490 bliver Matr. Nr. 161—164, der ogsaa senere er en samlet Grund, og dermed slutter de Grunde, som har Façade til *Mikkel Bryggersgades Vestside*.

Paa *Østsiden* af Gaden ligger Nr. 491 Matr. Nr. 175 A, Nr. 492 Matr. Nr. 175 B, Nr. 493, Matr. Nr. 176, 177, 182 A, Nr. 494 Matr. Nr. 178, 179, 183. 184, Nr. 495. Matr. Nr. 180.

Nu nævner *Jordebogen* paany en Grund Nr. 496 ved *St. Clemens Kirkes Grav*. Det maa være *Hjørnegrunden*, Matr. Nr. 160, som har Façade mod *Lavendelstræde*. Og det er naturligt, at den næste Nr. 497 er den næste Grund, vest for Graven. Matr. Nr. 81 A. Derefter følger Nr. 498, Matr. Nr. 80, som har Indgang fra *Strædet* op til *Havejorden* syd for *St. Clemens Kirkegaard*. Nr. 499 Matr. Nr. 79, 158, 159 er *Hjørnegrunden* ved *Volden*, og Nr. 500 Matr. Nr. 155—157 er *Grunden* nord for denne.

Jordebogen gaar derpaa fra Nr. 496 mod Øst paa *Lavendelstrædes Nordside*. Nr. 501 bliver Matr. Nr. 82, 181, Nr. 502, Matr. Nr. 83, 84, 186, Nr.

¹⁰¹) Hist. Medd. om Kbh. I p. 721 ffg. (de indtegnede Begravelser ligger i Nordsiden af Kirkeristen).

503 Matr. Nr. 85, 86, 187, Nr. 504 Matr. Nr. 87, 88, 188, 189, Nr. 505 Matr. Nr. 89. 90.

Nu fortsættes paa Lavendelstrædes Sydside: Nr. 506 Matr. Nr. 69 A, Nr. 507 Matr. Nr. 69 B, Nr. 508. Matr. Nr. 69 C, Nr. 509 Matr. Nr. 70, Nr. 510 Matr. Nr. 71, 72, Nr. 511 Matr. Nr. 73, 74. Nr. 512, Nr. 75 A, Nr. 513 Matr. Nr. 75 B, Nr. 514 Matr. Nr. 76. 45 B, 46 B, 47 B. Nr. 515 *Johannes Skoweruth* Matr. Nr. 77, 78, 44, 45 A, 46 A, 47 A, og hermed er vi naaet til Lavendelstrædes Hjørnegrund ud til *Vestergrav*, altsaa ved *Vestervold*.

Jordebogens næste Grund ligger ved *Østergrav*, ved Stranden. Nr. 516 kan følgende kun være Matr. Nr. 20, den Stranden nærmeste Grund. Nr. 517 vil vi sætte til den sydvestlige Hjørnegrund af *Hestemøllestræde*, Matr. Nr. 62 A, og fortsætter derefter langs *Hestemøllestrædes* og *Kattesundets* Vestside, saaledes at Nr. 518 bliver Matr. Nr. 62 B, Nr. 519 Matr. Nr. 65—67, Nr. 520 Matr. Nr. 68, Nr. 521 Matr. Nr. 69 D, Nr. 522 Matr. Nr. 91, 92 A, Nr. 523 Matr. Nr. 92 B, 182 B, Nr. 524 Matr. Nr. 93, Nr. 525 Matr. Nr. 94 og Nr. 526 Matr. Nr. 95.

Derefter er der et nyt Spring. Nr. 527 bliver Hjørnet af *Gaasegade* og *Farvergade*, Matr. Nr. 34, 35, Nr. 528 Matr. Nr. 32, 33, 36. Nr. 529 Nr. 37 A, Nr. 530 Matr. Nr. 37 B, Nr. 531 Matr. Nr. 38, Nr. 532 Matr. Nr. 39, Nr. 533 Matr. Nr. 40, Nr. 534 Matr. Nr. 41. Nr. 535 Matr. Nr. 42 A, Nr. 536 Matr. Nr. 42 B, Nr. 537 Matr. Nr. 43 A, Nr. 538 *Kanutus Jonssons* Jord, Matr. Nr. 43, ved *Vester Grav ved Stranden*. Den næste Grund, Nr. 539 tilhørende *Johannes Petri*, siges mod Nord at ligge op til *Andreas Skoweriths*; dette Navn findes ikke i Jordebogen, men derimod *Johannes Skoweruth*, Nr. 515, som er den sydlige Hjørnegrund i Lavendelstræde op til Volden og *Andreas Skowerith's* Navn tør sikkert ogsaa henføres til denne Grund. Nr. 539 kan vi derfor sætte til Matr. Nr. 48, *Farvergades* nordlige Hjørnegrund ved *Volden*, som netop grænser mod Nord til Nr. 515. Nr. 540 bliver Matr. Nr. 49, 50. Nr. 541 Matr. Nr. 51, Nr. 542 Matr. Nr. 52—57 og Nr. 543 Matr. Nr. 58—61, altsaa Nabo til Nr. 517.

Nr. 544 siges at ligge nær ved *Vester Port*. Da Nr. 156 er fastlagt som den sydlige Hjørnegrund i *Vestergade* op til Volden og Porten, bliver Nr. 544 Grunden syd for Nr. 156, altsaa Matr. Nr. 146, og de følgende er Nabogrundene mod Syd langs Volden. Nr. 545 Matr. Nr. 147, 148, Nr. 546 Matr. Nr. 149, Nr. 547 Matr. Nr. 150. Nr. 548 Matr. Nr. 151 A, Nr. 549 Matr. Nr. 151 B. Nr. 550 Matr. Nr. 152—153. Nr. 551 Matr. Nr. 154. Dermed er *Voldgravens* Bebyggelse sluttet op til Nr. 500. Nr. 546—548 ligger paa Kirkegaardsjorden, der bl. a. rummer en romansk Murstensgrav paa Nr. 547. Det er muligt, at disse Grunde i 1377 kun har bestaaet af en smal Stribe af *Voldgades* Jord.

Den næste Grund ligger nær ved *Vester Port*, nord for Gaden. Ogsaa her gaar Vestergades Bebyggelse helt op til Volden med Nr. 136, og Nr. 552—559 maa derfor have udfyldt den tomme Plads mellem Nr. 136. Matr. Nr. 29, Nørre Kvt. og Nr. 458 Matr. Nr. 77—83, 294—298, idet denne Plads er den eneste, for hvis Bebyggelse der ikke er gjort Rede. Nr. 552 bliver da Matr. Nr. 283, Nr. 553 Matr. Nr. 284, Nr. 354 Matr. Nr. 285, Nr. 555 Matr. Nr. 286—287, Nr. 556 Nr. 288, Nr. 557 Matr. Nr. 289—290, Nr. 258 Matr. Nr. 291—293 og Nr. 559 Matr. Nr. 293.

Nr. 560, den Jord, hvorpaa St. Jørgens Hus havde staaet, i hvilket de Syge, som var spedalske m. v., plejedes, laa udenfor Byen, vesten for *St. Jørgens Sø*.

Ved en nøjere Betragtning af den foregaaende Fordeling af Jordebogens Grunde vil det ses, at den omfatter hele Arealet indenfor Volden, og at den for selve Byomraadets Vedkommende ogsaa med kun faa Undtagelser nævner de faa kirkelige eller offentlige Grunde, som ikke direkte er optagne i Listen.

Disse er dels de 4 *Sognekirker* med Kirkegaard, *Dekanens Gaard*, *Vor Frue Skole*, *Graabrødre Kloster* og *Helligaands Hus*, dels *Raadhuset* og *Østergaard*.

Andre Bygninger, som har været til Stede uden at nævnes i Jordebogen, er *Borgen* paa *Strandholmen* udenfor den egentlige Bybebyggelse, *Byens Taarn* ved *Østergaard*, og *Vester Mølle* indenfor *Vester Port*.

St. Clemens Kirke og Kirkegaard laa vest for St. Clemens Kirkes Grav og var indrammet af Vestergades, Mikkell Bryggersgades, Lavendelstrædes og *Vester Voldgades* Grunde.

St. Peders Kirke og Kirkegaard laa paa Hjørnet af Nørregade og St. Pedersstræde. Kirkegaarden var mod Nord indsnævret af Matr. Nr. 40—42 og mod Vest af Matr. Nr. 38 og 265, saaledes at Kirkegaardens Vestgrænse gik tæt op mod Taarnets Façade.

St. Nicolai Kirke og Kirkegaard var mod Øst begrænset af Matr. Nr. 90, 91 og 98. Den indtog paa det nærmeste nuværende Nicolai Plads.

Vor Frue Kirke og Kirkegaard indtog nuværende Vor Frue Plads og Dyrkøb, indsnævret i det sydvestlige Hjørne af Matr. Nr. 240.

Dekanens Gaard var Matr. Nr. 243, den nuværende Stiftprovstegaard; dens Grund gik mod Nord ud til Byens Rende i Krystalgade.

Vor Frue Skole laa umiddelbart nord for Kirkegaarden paa Hjørnet af Nørregade og Frue Plads.

Graabrødre Klosters og *Helligaandshusets* Tilliggender er omtalt i det foregaaende.

Raadhuset laa paa Skovbogades Østside, svarende til Matr. Nr. 37.

Syd for *Godechinus Stenwegheres* Gaard Nr. 92 laa *Byens Taarn Kringelen*, der ikke nævnes i Jordebogen.

Borgens Beliggenhed paa *Strandholmen* er velkendt saavel som *Højbro*, der forbandt den med Byen.

Vester Mølle indenfor *Vester Port* maa nødvendigvis have været til i 1377, thi Vandets Opstemning her har været en Betingelse for overhovedet at faa Vand i St. Clemens Kirkes Grav og Øster Grav, men Møllen nævnes ikke i Jordebogen.

Østergaard laa øst for Østergaards Grav mellem Lille Kongensgade og Vinggaardsstræde; mod Øst gik Gaardens Grund ikke helt ud til Øster Vold, men i 1377 laa *Godechinus Stenwegheres* Grund imellem; den blev først i 1384 købt af Biskoppen.

Af ubebyggede Arealer indenfor Byens Omraade kan nævnes Grunden nord for *St. Pedersstræde* og vest for Nr. 481, Matr. Nr. 122 Nr. Kv., det senere Valkendorf Kollegium. Paa denne øde Grund var det, at Byen hen imod Aar 1500 fik sin *Teglgaard*.

Øde var endvidere den store Grund syd for *Studiestræde* mellem Matr. Nr. 60 og *Larsbjørnsstræde*, hvor Byens Lergrav og Teglgaard laa, og vest for dem Mølledammen, hvorfra Østergrav og St. Clemens Kirkes Grav fik deres Vand.

Ubebygget, om end ikke øde, var vel ogsaa den vidtstrakte *Rosengaard* langs Nørre og Øster Vold.

Allerede en flygtig Betragtning af *Jordebogen af 1377* viser, at alle Byens *Hovedgader* fandtes paa denne Tid, og en nøjere Undersøgelse af ældre og yngre Skøder godtgør, at de ogsaa løb paa samme Steder som i Nutiden. *Nørregade* svarer til Nutidens Nørregade, *Strædet ved Vesterport* til Vestergade, *Bjørnebrogade* til Købmagergade—St. Gertrudsstræde, og *Tyskemannegade* til Vimmelskaftet—Amagertorv.

Kortlægningen af Byens Grunde giver ogsaa et klart Billede af, hvilke *Stræder* der fandtes i 1377, men Strædernes Navn nævnes kun sjældent i Jordebogen eller i de faa bevarede samtidige Skøder, fordi de fleste af dem overhovedet ikke havde faste Navne, men betegnes efter den Lokalitet eller efter den Person, som i Øjeblikket var den mest fremtrædende i Strædet.

I den følgende Fremstilling vil de *Strædenavne*, som kendes i Aarene 1377, blive anført, men iøvrigt betegnes Stræderne med deres senere kendte faste Navne. Vigtigere end Navnene er, at Strædernes Beliggenhed og Bredde i Hovedsagen blev bevaret uforandret i Tidernes Løb, thi Husenes Façadelinier og Grundenes Grænser var det meget vanskeligt at ændre. Allerede de ældste Stads-

retter ikendte jo Straf for dem, som hindrede Anlæg af Veje, og disse Bestemmelser hævdedes med fast Haand. Der foreligger saaledes fra Middelalderens Slutning, 5. Juli 1513, en Dom, som kræver Nedrivning af et Hus, som var blevet bygget paa offentlig Gadegrund,¹⁰²⁾ og Renaissancetidens mange Udbygninger og Udskud paa Gadejorden maatte stedse betale Afgift til Byen, ligesom de kunde kræves fjernede, og ogsaa blev fjernede, da Tid og Udvikling krævede det.

St. Clemens Sogn havde i 1377 det bedst udviklede Strædenet. Nordligst laa *Strædet ved Vesterport*, hvis østlige Del mellem Larsbjørnsstræde og Torvet allerede 17. Juni 1373 hed *Smethiægadhæ, platea fabrorum*. Derefter fulgte *Vombadstuestræde* mellem Vestergade og Frederiksberggade, hvor Badstuen allerede findes i 1377. Sydligere kom *Store St. Clemensstræde* og *Helligkorsstræde* ved Frederiksberggade, *Sluttergade* og *Lavendelstræde* og *Farvergade*, endnu længere mod Syd, alle navnløse.

I Retningen Nord—Syd løb *Kattesundet*, som 12. Marts 1408 kaldes *platea communis apud cordigeros*, Algaden ved Rebslagerne, som mod Syd løb til Stranden og mod Nord fortsattes østen for *Gadekæret* gennem *Larsbjørnsstræde* og videre langs *Nørre Vold* til *Nørre Port*; den var den ældste Bys *Alvej til Oplandet*. Vest for dette Stræde laa Mikkel Bryggersgade, som i en Bue var forbundet med *Vombadstuestræde*, og hvorfra der gik tre korte, navnløse Gyder til *St. Clemens Kirkegaard*, nordligst *Lille St. Clemensstræde*, i Midten *Smekkenborg* og sydligst det lille Stræde, som i *Jordebogen* betegnes som *platea*.

St. Peders Sogn nord for Vestergade og Torvet og vest for Nørregade havde følgende Stræde fra Øst mod Vest.

Studiestræde, som var navnløst, fra Nørregade til Volden og *St. Pedersstræde* fra Nørregade til Larsbjørnsstræde; det kaldes 18. November 1393 *platea communis cimiterii sancti Petri*, *St. Peders Kirkegaards Algade*.¹⁰³⁾ Fra Syd til Nord løb den før nævnte *Alvej* gennem Larsbjørnsstræde og langs *Nørre Vold* til *Nørre Port*. Endvidere *Larslejstræde*, som løb fra *St. Pedersstræde* mod Nord til Grunden Nr. 474. Dekanen Hr. *Eskils Gaard*; det hed 14. Januar 1350 *vicus beati Petri*,¹⁰⁴⁾ *St. Peders Stræde*. Fra det løb et lille, navnløst *Stræde* mod Øst op til *St. Peders Kirkegaard* udfor Kirkens Vestgavl.

Vor Frue Sogn mellem Volden og Stranden og mellem Nørregade og Købmagergade havde den største Del af Byens Gadenet. I Sognets nordligste Del løb det navnløse Stræde *Rosengaarden—Pustervig* fra *Nørre Port* over til den senere nedlagte Forlængelse af *Pilestræde* nord for Landemærket. Derefter fulgte

¹⁰²⁾ K.D. I Nr. 205.

¹⁰³⁾ K.D. II Nr. 1. 18. Novbr. 1393.

¹⁰⁴⁾ K.D. II Nr. 1. 14. Jan.

paa *Krystalgade*—*Landemærkets Plads Byens Rende*, i 1377 *communis fossura*, hvor der muligvis var Fodstier paa Grøftens Sider. Sydligere kom *Store Kannikestræde* og derefter *Skindergade* fra Skovbogade til Købmagergade; begge disse Stræder var i 1377 navnløse. I Nord—Syd Retningen fandtes her maaske *Fiolstræde* som en privat Adgang fra Kantorens Port ved Byens Rende mod Nord til Strædet Rosengaarden, samt *Lille Kannikestræde*, hvis Tilværelse i 1377 er tvivlsom. Sikkert tilstede er derimod *Klosterstræde* mellem Vimmelskiftet og Skindergade. Syd for Vor Frue Kirkegaard var Torveboderne opstaaede paa Torvets nordøstlige Hjørne. *Gammel Torv* kaldes tidligst 3. Januar 1374 *forum, Torvet*.¹⁰⁵⁾ Torveboderne fik Navn efter deres almindelige Anvendelse, men undertiden gik Navnet over paa det Torvestræde, ved hvilket de laa. 5. September 1352 omtales paa Østsiden af Nørregade Gaarden Matr. Nr. 240 B—241/1689 Klb. Kv. som *curia in qua habitant sutores et alii operarii*, den Gaard, hvori der bor Skomagere og andre Haandværkere, og 18. Februar 1374 kaldes samme Gaard *tabernæ sutorum Dacorum*, de danske Skomageres Boder; i 1377 kaldes Gaden *Nørregade*, men 3. Maj 1414 og herefter kaldes Gaden *Saltbothet*.¹⁰⁶⁾ Boderne paa Torvets Østside kaldes 2. Februar 1393 *tabernæ institorum*, Kræmmerboder,¹⁰⁷⁾ men dette Navn overføres ikke paa Torvet. Boderne paa begge Sider af Skindergades Vestende mellem Skovbogade og Torvet, samt paa Skovbogades Vestside kaldes i 1377 *Klæthebothæ* eller 13. Januar 1371 *tabernæ pannicidarum*, Vantsnidernes Boder.¹⁰⁸⁾ I nuværende Skindergade bevaredes Betegnelsen *Klædeboder* som Gadenavn lige til Nutiden. For Skovbogades Vedkommende bruges ved Gadens Østside 15. December omtrent 1350 Betegnelsen *locus placiti*, Tingstedet og i 1377 *prope pretorium*, ved Raadhuset, men senere regnes Gaden for en Del af *Tyskemannegade* eller Vimmelskiftet.¹⁰⁹⁾ Tværstrædet mellem Gammel Torv Matr. Nr. 156/1689 Sn. Kv. og Skovbogade Matr. Nr. 165/1689 Sn. Kv. kaldes 31. Maj 1327 *intersartores*, Skræderboderne.¹¹⁰⁾ I Hjørnet mellem Skovbogade og henimod Badstuestræde havde i 1377 de *tyske Skomagere* deres *Boder*; Hjørnet kaldes i Jordebogen *Suderwra*, Skomagerkrogen.¹¹¹⁾

Vimmelskiftet og *Amagertorv* hed i 1377 *Thytheskemannegade*.¹¹²⁾

Syd for Vimmelskiftet laa det efter en samlet Anlægsplan opstaaede Jord-

¹⁰⁵⁾ K.D. II Nr. 1, 3. Jan.

¹⁰⁶⁾ K.D. IV Nr. 14. K.D. IV Nr. 18. K.D. II Nr. 1, 3. Maj.

¹⁰⁷⁾ K.D. IV Nr. 21.

¹⁰⁸⁾ K.D. II Nr. 1, 13. Jan.

¹⁰⁹⁾ K.D. II Nr. 1, 15. Dec. K.D. I Nr. 75.

¹¹⁰⁾ K.D. II Nr. 1, 31. Maj.

¹¹¹⁾ K.D. I Nr. 75.

¹¹²⁾ K.D. I Nr. 75.

skyldskvarters vestlige Del. Det yderste vestlige Stræde var det nuværende *Raadhusstræde*, som løb fra Gammel Torv til Stranden vest for Ladbros. Derefter fulgte det senere saakaldte *Endeløsstræde* fra Vimmelskafte til Brolæggerstræde og lidt forsat for dette nuværende *Knabrostræde* fra Brolæggerstræde mod Syd til Stranden. Øst for dette Stræde fulgte *Badstuestræde* fra Vimmelskafte til Kompagnistræde og endnu østligere *Hyskenstræde*—*Naboløs* fra Amager Torv til Stranden ved *Hysekebro*, som nævnes ved dette Navn 10. Juli 1373.¹¹³⁾

Blandt Kvarterets Længdestræder fra Vest til Øst er *Brolæggerstræde* det nordligste. Det løb oprindeligt fra Raadhusstræde til Hyskenstræde, og da det første Gang nævnes ved Navn 29. November 1480, kaldes det *Benickestrædeth*, muligvis efter *Benechinus Suthena*, som i 1377 ejede Grunden Nr: 119,¹¹⁴⁾ Sydligere laa *Læderstræde*—*Kompagnistræde*, som 17. Oktober 1397 i hele sin Længde kaldes Laadbrostræde.¹¹⁵⁾ Sydligst kom *Magstræde*—*Snaregade*, der i 1377 ikke var egentlige Gader, men aaben og offentlig Strandbred, kun bebygget paa Nordsiden. I 1377 kaldes Stranden ved Magstræde *prope Lathbro*,¹¹⁶⁾ ved Ladbroen.

St. Nicolai Sogn havde Hovedgaderne *Amagertorv*—*Østergade* og *Købmagergade*—*St. Gertrudsstræde*. *Amagertorv* blev i 1377 betragtet som en Del af Tyskemannegade, men det havde ogsaa Navn efter dets Anvendelse som Torv, og 22. Januar 1392 kaldes det ved Torvets vestligste Gaard i *St. Nicolai Sogn*, Matr. Nr. 52. 24/1689 *Str. Kv. forum orientale*, Øster Torv.¹¹⁷⁾ Torvet gik mod Øst til *Røde Port* eller *Øster Port*, men her laa Torvejorden hen som to øde *Byens Jorder* mellem *Østergade* og *Lille Kongensgade*, delt af *Byens Rende*, som krydsede syd for *Christen Bernekowsgade*. Der nævnes først sent Gadenavne paa dette Sted; endnu 16. November 1416 siges *Pilestrædes* Hjørnegrund ved Østergade at ligge „*apud St. Nicolaum*“, ved *St. Nikolai Kirke*. *Købmagergade*—*St. Gertrudsstræde* hed i 1377 *Bjørnebrogade*, sikkert efter den Dæmning eller Bjørn, paa hvilken Gaden var ført over *Byens Grav*.

Vest for *Købmagergade* fandtes i *St. Nicolai Sogn* kun den østlige Del af *Valkendorfs-gade* til Skæringen med *Niels Hemmingsensgade*, det senere *Store Helliggeiststræde*, som førte ind til *Helligaandshusets* Ageport. Den sydlige Del af *Niels Hemmingsensgade* har mulig været et smalt *Stræde* eller en *Fodsti* til samme Port.

Kvarteret øst for *Bjørnebrogade* var i 1377 det sparsomst bebyggede og gade-

¹¹³⁾ K.D. II Nr. 1, 10. Juli.

¹¹⁴⁾ K.D. IV Nr. 148.

¹¹⁵⁾ K.D. II Nr. 1, 17. Okt.

¹¹⁶⁾ K.D. I Nr. 75.

¹¹⁷⁾ K.D. I Nr. 89.

fattigste Kvarter i Byen. Her fandtes af nord-syd gaaende Gader kun *Pilestræde*, som var forlænget nord for Landemærket og ført langs Øster Vold til Bjørnebrogades Port. Det var navnløst og hed endnu 13. December 1419 slet og ret „communis platea“, Algaden.¹¹⁸⁾ Fra Pilestræde udgik mod Øst *Antonistræde*—*Grønnegade*, der i 1377 under et betegnes som *Grønegadhe*; sandsynligvis førte den til en Port i Volden, idet den kaldes Gade og ikke Stræde.¹¹⁹⁾ Christen Bernekowsgade var i 1377 *Byens Rende*, mulig med Fodstier langs Groften.

Syd for Amagertorv laa følgende nord-syd løbende i 1377 navnløse Stræder, længst mod Vest var en snæver *Gang* mellem Matr. Nr. 53/1689 og Matr. Nr. 54/1689 Str. Kv. fra Amager Torv til Læderstræde og i Fortsættelse af den en anden *Gang*, som siden hed *Nissegangen*, mellem Matr. Nr. 7/1689 og Matr. Nr. 8/1689 Str. Kv. fra Læderstræde til Stranden.¹²⁰⁾ Langs Vestsiden af *Højbroplads* førte *Højbrostræde* fra *Amager Torv* til *Højbro*. Broen hed 26. Juni 1342 *Blithebro* og 30. November 1359 *magna pons*, Storbroen.¹²¹⁾ Langs Østsiden af *Højbroplads* løb *Store Færgestræde* fra *Købmagergade* til Stranden ved *Færgebroen*, 26. Februar 1390, *juxta Feriebro*¹²²⁾ og endnu østligere *Lille Færgestræde* fra *Lille Kirkestræde* til *Fortunstræde*. Fra *Store Færgestræde* løb de tre Kirkestræder mod Øst til St. Nicolai Kirkegaard, nordligst *Store Kirkestræde*, udfor selve Kirken *Lille Kirkestræde* og sydligst *Fortunstræde*. De to første kaldes 27. Oktober 1402 begge *platea regalis*,¹²³⁾ *Algade*, men særlige Strædenavne kendes ikke. *Fortunstræde* var mod Øst forlænget gennem nuværende *Vingaardsstræde*, som dannede Adgangsvej til *Østergaard* og mod Vest langs Stranden, som ogsaa her kun var Fortov og Strandbred for Bebyggelsen, som i 1377 siges at ligge *prope mare, ved Stranden*.¹²⁴⁾

Byens Gaarde laa i Middelalderen ikke som i Nutidens Nyanlæg langs regelmæssige, snorlige Gadelinier, men de bugtede sig ud og ind med lunefulde Knæk. Undertiden kan man finde Aarsagerne til Uregelmæssighederne; oftest maa de dog vistnok tilskrives Tilfældigheder ved de ældste Gaardes Opførelse. Gaden havde derfor heller ikke samme Bredde overalt, men en vis Gennemsnitsbredde, og hvor ikke Ildebrande har ødelagt de middelalderlige Façadelinier eller planmæssige Udvidelser af Gadebredderne er foretaget i nyere Tid, er mange af disse Uregelmæssigheder bevarede til Nutiden.

¹¹⁸⁾ K.D. II Nr. 26.

¹¹⁹⁾ K.D. I Nr. 75.

¹²⁰⁾ K.D. I Nr. 1, 20. Juni, 30. Nov.

¹²¹⁾ K.D. I Nr. 1, 20. Juni, 30. Nov.

¹²²⁾ Rep. Nr. 3736.

¹²³⁾ K.D. I Nr. 18.

¹²⁴⁾ K.D. I Nr. 75.

I Følge *Jydske Lov* skal *Adelvej* være 14 Alen eller 8,8 m bred.¹²⁵⁾ Af Byens Gader er *Portgaderne* de bredeste, men kun to opfylder fuldt ud Lovens Krav, nemlig *Nørregade*, som er omtrent 14 m bred, indsnævret indenfor Porten og syd paa ved de gamle Torveboder, *Saltboderne* til omkring 10 m, og *Tyskemannegade* med *Øster Torv*, som er rigelig 10 m bred mod Vest i den egentlige Gade og udvidet sækformet hen over *Øster Torv* til 66 m i den østlige Ende ved Røde Port. Nærmest efter i Bredde kommer *Vestergade*, *Bjørnebrogade* og *Grønnegade*, af hvilke store Strækninger har Jydske Lovs Bredde af 8,8 m. I *Vestergade* er dog den østlige Del indsnævret til omtr. 7,9 m paa Grund af *Mollegraven*. *Grønnegades* Tilkørsel, *Antonistræde* har kun 6 m Bredde. *Bjørnebrogades* nordlige Del, det smalle *St. Gertrudsstræde*, er ligeledes omtrent 6 m bredt, og i den sydligste Del af Gaden, omtrent fra *Østergade* til *Silkegade*, er der paavist en Række Fundamentsten næsten i Gademidten, saaledes at den ældre Gadebredde her kun har været 6,3—6,5 m og Gaden altsaa kun et Stræde. Stenene laa i et Lag af Husaffald, og over dem fandtes Striber af Brosand fra Købmagergades successive Forhøjelse igennem Tiderne. Den første Undersøgelse tydede fejlagtig Stenene som en Anlægsbro, skønt det faste Ler her ligger 0,9—1,3 m over Daglig Vande, og Brosandstribene blev til Sandlag i en rislende Bæk, der jævnlig maatte have skiftet Leje fra Stribe til Stribe.¹²⁶⁾ En nyere Grundundersøgelse har vist, at Fundamentstenene tilhører Bebyggelsen paa Gadens Vestside, og at Gaden vistnok i det 16. Aarhundrede er bleven udvidet til fuld Bredde. Den mistede tidligt Karakteren af Portgade, idet Bjørnebroen vistnok er nedlagt før Midten af det 15. Aarhundrede, og dette kan have været medvirkende til Gadens Indsnævring mod Nord som mod Syd.

Bjørnebrogades Fortsættelse til Færgebroen, *Store Færgestræde*, og Parallelgaden, *Højbrostræde*, har ogsaa omtrent Algades Bredde, dog med enkelte Indsnævninger. Ogsaa *Pilestræde* kan betragtes som en Art Portgade fra Bjørnebrogade til Færgebro. Den har dog ikke fuld Algadebredde, hverken i den sydlige Del eller i den nordlige, som tidligere kaldtes Springgade: Gennemsnitsbredden er kun omtrent 7,5 m. Sonden for Østergade og norden for Landemærket er Pilestrædes gamle Vejstrækninger forlængst forstyrrede. Umiddelbart syd for Klareboderne er der en Indsnævring i Bredden, hvis Aarsag kan konstateres, idet Peder Oxe 4. Juni 1568 her købte en omtr. 2,5 m bred Gadejord af Byen.¹²⁷⁾

Den ældste Bys Algade, *Larsbjørnsstræde—Kattesund*, har heller ikke Algadebredden, men er kun omtr. 6 m bred med enkelte Indsnævninger.

¹²⁵⁾ Jydske Lov X § 56.

¹²⁶⁾ Quartalsber. f. Industrif. i Kbh. 1862, p. 65 ffg.

¹²⁷⁾ Peder Oxes A.R.A.

De øvrige Gader i Byen bærer alle Strædernes Karakter, og deres Bredder varierer fra højst 7,5—8,0 m helt ned til knap 4,0 m.

Da en meget stor Del af Byens Grunde har bevaret deres Grænseskel uforandrede gennem Tiderne, kan man endnu faa et ret bestemt Indtryk af Bebyggelsens Tilblivelse og Form.

De almindelige *Borgergaarde* er udlagt som ret regelmæssige firsidede Gaarde med en Façadebredde paa 14—24 m eller mere og en Dybde paa 50—80 m. De bredeste Grunde ligger gennemgaaende nærmest Byportene. Allerede i 1377 er mange af dem, især i Byens centrale Del, delt i Halvgaarde. I Almindelighed har Gaardens Bygninger ligget ud mod Gaden og Haven i Baggrunden, men om selve Bygningerne paa denne Tid er lidet eller intet kendt. Ofte afsluttedes *Grundene* bagtil af et for alle fælles *Dige*, f. Eks. paa begge Sider af Nørregade, paa Vestergades Nordside, paa Østergades Nordside og vistnok ogsaa paa en Del af Tyskemannegades Nordside. Andre Steder findes Grunde, som er gennemgaaende fra Hovedgade til Baggade, navnlig i Jordskyldskvarterets *Karrée*, paa Tyskemannegades Sydside og paa Sydsiden af Vestergades østlige Del.

Torveboderne, som har Façadebredder paa 5—10 m og Dybder paa 15—25 m eller lidt mere, er ikke gennemløbende fra Gade til Gade. De findes paa *Gammel Torv* og *Øster Torv*, ikke alene ordnede i Rækker i regelmæssige *Torvekarrée*, men ogsaa spredt i Torvenes nærmeste Omegn, f. Eks. paa den nordlige Side af *Gammel Torv* fra Nørregades sydligste Del, *Saltboderne*, og til *Larsbjørnsstræde*, en Strækning, hvor *Lergraven* og *Mølledammen* paa den Tid hindrede Anlægget af større Ejendomme.

Naar man betragter det store Antal af Ejendomme, ialt 77, som *Jordebogen* opfører i *den ødelagte Bydel*, og man lægger Mærke til, at de ved Genopførelsen dels blev indskrænket stærkt i Antal og dels ikke blev gennemløbende fra Gade til Gade, er det klart, at man her hverken staar overfor en Landsbys agerdyrkende Gaarde eller overfor *Købmandsgaarde*, men at der før *Ødelæggelsen* har været en Bebyggelse med smaa *Bodegrunde*.

Smaaejendomme kan ogsaa forekomme ved Udparcellering af de større Gaarde, navnlig har der tidlig været en stærk Tendens til at opdele de *Grunde*, som laa langs de smalle *Sidegader*, f. Eks. *Klosterstræde* og *Hyskenstræde*, i smaa *Bodegrunde*, der vel oprindelig var *Lejeboder* under *Hovedgaardene*, men som snart blev selvstændige Ejendomme. Denne Udparcelleringsform holdt sig langt ned i Tiden. *Kaalhaverne* og *Æblehaverne* havde i Følge Forholdenes Natur ikke saa regelmæssige Former eller saa begrænsede Dimensioner som de bebyggede Grunde. De er for en stor Del opstaaede paa Jorden bag den regelmæssigt udlagte Gadebebyggelse, især i Byens nordlige Del.

Gammel Torv og *Øster Torv* omfattede ikke alene den frie *Torveplads*, men

ogsaa Bodebebyggelsen paa selve Torvets Jord eller langs de tilgrænsende Gader. Til *Gammel Torv* hørte sikkert oprindeligt de to store Jorder mod Syd, Nr. 121 tilhørende Biskoppen og Nr. 9 Stadens Jord, medens *Østertorv* oprindeligt indbefattede Nr. 93 Stadens 2 Jorder foruden Amager Torv. Torvehandelen var i 1377 allerede i Forfald; som det ses, var store Dele af den hidtil frie Torvejord ved at finde anden Anvendelse, ligesom Boderne var stærkt paa Veje til at afløses af almindelig Bebyggelse.

Jordebogens 560 Grunde var fordelt mellem 306 Ejere. Deraf havde Byen 7, 38 gejstlige Ejere 154, og 261 verdslige Ejere 399 Ejendomme. *Byen og Gejstligheden* var, bortset fra enkelte Præster, udelukkede fra selv at bebo deres Ejendomme, og de verdslige Ejere kunde til deres personlige Brug højst benytte en Gaard, en eller to Kaalhaver og en eller to Handelsboder. Det er da klart, at en meget stor Del af Befolkningen boede til Leje, men *Jordebogen* viser ingen Konsekvens i Betegnelse af Ejendomme som Selvejergaarde eller Lejehuse, og den opgiver kun 100 af Lejernes Navne. Dens Fortegnelse over Indbyggernavnene i Byen er derfor noget ufuldstændig.

Lige saa ufuldstændig er *Jordebogens* Opgivelser om de enkelte *Grundes Udnyttelse*, 147 betegnes som *curiæ*, Gaarde, 62 som *tabernæ*, Handelsboder, de øvrige som *fundi*, Grunde, eller som *terræ*, Jorder. Men af de to sidste Kategorier er der adskillige, som udtrykkelig angives som beboede, og for manges Vedkommende maa Bebyggelse og Beboelse formodes efter deres Beliggenhed. Nogle terræ har derfor sikkert rummet Gaarde, andre Handelsboder, medens atter andre har været ubeboede Kaalhaver. *Handelsboderne*s Antal er 6 ved Stranden og 56 omkring *Gammel Torv*. Hertil kommer *Kødmangerboderne*, hvis Tal formentlig har været under det Tal 12, hvormed de nyopførtes i 1407 ved Bjørnebrogade; vi kan anslaa deres Tal i 1377 til 7.

Desuden er der ved *Gammel Torv* 26 Jorder, der synes at have rummet 31 Boder, saaledes at det samlede Bodetal, *Kødmangerboderne* indbefattede, maa sættes til 100. Dette Tal viser, i hvor høj Grad Handelen har været koncentreret om *Gammel Torv*. Men *Jordebogen* siger endvidere, at adskillige Ejere af tabernæ bor (resident) i Boderne. Da dette i flere Tilfælde gælder om Byens største Grundejere, for hvem der ogsaa anføres anden Beboelse i en af Gaardene i Byen, kan *Jordebogen* ved bo, residet, kun mene, at Ejeren har personlig Brug af Boden som Udsalgssted. Det er vel i det hele taget ikke rimeligt, at Boderne oprindeligt har været indrettede til Familiebeboelse, thi dertil var de for smaa og deres Grunde for knebne. Derimod er det muligt, at nogle af de Grunde, som havde Façade til to Gader, foruden Gaarden ud til Hovedgaden ogsaa havde en Bodebebyggelse til Baggaden, enten til Folkeholdet eller til Lejeboder. Men i hvilket Omfang, dette er sket, fremgaar ikke af *Jordebogen*.

Jordebogen er altsaa et højst ufuldstændigt Redskab til en Fastsættelse af Byens *Indbyggertal*. Antager man, at Fradraget for de øde Grunde og de ubebyggede Kaalhaver, samt de ubeboede Handelsboder opvejes af Tillæget for den skjulte Tilvækst af Lejeboder paa de beboede Grunde, eller med andre Ord, regner man en Husstand paa hver af de 560 Grunde og lægger dertil et passende Tal for Beboerne i Borgen, Østergaard, Byens Taarn, Dekanens Gaard, Helligaands Hus, Graabrødre Kloster, Vor Frue Skole, Raadhuset og Vester Mølle, kan man vel naa til et vejledende Billede.

Den middelalderlige Husstand var ikke stor. Den store Børnedødelighed og de hyppige Epidemier decimerede Befolkningen. Fra *Nürnberg*, hvor der foreligger udførlige middelalderlige Mandtalsopgørelser, vides, at Husstandens Størrelse kunde variere mellem 1 og 22 Personer over 12 Aar; Hovedmassen laa dog mellem 2 og 10 Personer, og Gennemsnittallet for en Husholdning var 4,35 Personer over 12 Aar, heri medregnet Tyende og Gæster. Dette vil svare til omtr. 6 Personer, naar ogsaa de mindre Børn under 12 Aar medregnes.¹²⁸⁾

København skulde herefter have haft 3360 Beboere af de 560 Grunde, og omtr. 140 paa de øvrige 9, eller ialt omtr. 3500 *Indbyggere*.

Men dette Tal gælder kun, naar alle Grunde er fuldt udnyttede, altsaa før Krigen i 1368. Jordebogen siger udtrykkelig om den vestlige Del af Byen, at Grundene Nr. 483—560 er øde Jorder, terræ, undtagen Nr. 484, som har en Beboer, og desuden er der omtrent 15 Grunde, især omkring og nord for Kannikestræde og Skidenstræde samt i Studiestrædes vestlige Del, som betegnes ved Ejere, der tidligere beboede dem eller som Jorder uden Ejer; ogsaa disse maa betragtes som øde. Fraregnes disse Grunde og den ligeledes ødelagte Borg, kommer man paa et *sandsynligt Indbyggertal* paa 3000 i 1377.

Stadsrettens §§ 7 og 8 siger, at ingen maa sælge Grund i Byen, før Køberen er bleven Borger i den, og at ingen kan være *Borger*, før han har aflagt *Ed til Biskoppen*, men den, som har aflagt Ed til nogen anden Herre end Biskoppen, skal inden tre Maaneder sælge sit Arvegodt i København. I Stadsrettens §§ 9 og 22 var det forbudt *Adelen* at eje Gods i Byen, men i § 29 udtales det dog, at man i Spørgsmaalet om Byens rette Herre skal handle uden at krænke den Ærbødighed, som man overalt skal vise *Kongen* af Danmark, især naar han kommer til Byen.

Disse Bestemmelser er af særlig Betydning for Jordebogen af 1377, thi Borgen og Byen havde jo indtil 1375 i en Aarrække været i Kongens Værge, og i den Tid havde øjensynlig flere af hans Mænd erhvervet sig Ejendomme her, saaledes den mægtige Drost og Rigsforstander, Ridderen *Henning Podebusk*, som ejede Hjørnegrunden ved Købmagergade og Østergade, og Ridder *Ootz*, utvivl-

¹²⁸⁾ P. Sander. Die reichstädtische Haushaltung Nürnbergs p. 7 ff. p. 906 ff.

somt Valdemar Atterdags Hovedsmand *Albert Oost*, som havde haft Matr. Nr. 21 Fr. Kvt., men som Biskoppen havde overtaget.

Ogsaa andre Adelsmænd, som Hr. *Johannes af Ramløse* og Hr. *Johannes Petri af Husum*, nævnes som Ejere, men de har rimeligvis været Biskoppens Lensmænd. Et lignende Lydighedsforhold til Biskoppen kan vel anføres for *Roskildekanniken Hr. Lambertus Olavi* og for Præsten Hr. *Jacobus* fra *Blouvstrød*. En enkelt Borger *Jacobus Skræder*, om hvem det udtrykkelig siges, at han var *Roskildeborger*, har vel aflagt Ed til Biskoppen i sin By, eller ogsaa er hans Flytning fra Byen saa frisk, at Stadsrettens Tremaanede Frist for Salget af hans københavnske Ejendomme endnu ikke er udløben.

Iøvrigt maa det erindres, at Jordebogens Personer i al Almindelighed er boddende Borgere i Byen, og at den Mand, der siges at være „de Køghe“, „de Lundh“, „de Gripswold“ eller „de Dulmen“, ikke er en fremmed Mand paa flygtigt Ophold, men han ejer sin Gaard og er muligvis ikke en Gang selv indvandret fra den paagældende By, men har arvet sit Tilnavn efter sine Forfædre.

Paa den anden Side giver ikke alene disse Bynavne, men ogsaa mange For- og Efternavne sikkert Fingerpeg om adskillige *Borgeres oprindelige Hjemsted* og Nationalitet. En virkelig Statistik kan dog ikke tilvejebringes, idet alt for mange Navne er af saa ubestemt Form, f. Eks. *Nicolaus Petri* eller *Johannes Thomæ*, at de intet røber om de paagældendes Oprindelse.

Andre Navne som *Petrus Juto*, *Nicholaus Fywnbo* eller *Petrus Skaningh* bringer Oplysning om Afstamning, og *Jacobus Køghe*, *Boecius Swensson de Wigisløff*, *Petrus Nicolai de Solbjerg*, *Ivarus Niclesson de Malmøgh*, *Arnoldus de Høringh* eller *Frendo Rybere* fortæller om den Hjemby, hvorfra Manden eller hans Slægt kom.

Blandt Borgere findes saaledes Folk fra Landsbyerne i den nærmere og fjernere Omegn som *Solbjerg*, *Vigerslev*, *Husum*, *Brønshøj*, *Amager*, *Hvissinge*, *Hersted*, *Spanager*, *Blouvstrød*, *Skovrød*, *Ramløse*, *Lindebjerg*, *Bakkebjerg*, *Nærum*, fra sjællandske Købstæder som *Roskilde*, *Køge*, *Holbæk* og *Næstved*, fra skaanske og hallandske Købstæder som *Malmø*, *Lund* og *Halmstad*, fra jyske som *Hjørring*, *Aalborg* og *Ribe*. Omkring 11 pCt. af Jordebogens Navne betegner en Indvandring fra det øvrige Danmark, men Tallet er sikkert for lavt, idet ogsaa mange neutrale Navne kan dække over udenbys fødte Borgere.

Navne som *Godechinus Hincesson*, *Benechinus Sudenæ*, *Godechinus Sutor*, *Bidekow*, *Bobelkow*, *Bryggow*, *Dobertin*, *Gulzerik*, *Podebusk* vidner om Borgere af tysk Oprindelse, *Gripswold*, *Lybike*, *Grewensmølen*, *Dulmen* om det oprindelige Hjemsted, og det fremgaar klart af Jordebogen, suppleret med Dokumenter fra Tiden kort før og efter dens Affattelse, at Borgerskabet har haft en betydelig

Tilgang fra Tyskland, især fra det nordtyske og westfalske Omraade. Der var f. Eks. *Hans* og *Jacobus Libeke* fra *Lübeck*, *Tidechinus Lyttekenborg* fra *Holsten*, *Jacobus Gulzerik* og *Hennechinus Grewensmolen* fra *Mecklenburg*, *Henning Putbus* fra *Rygen*, *Brwn de Gripswold*, *Morten* og *Bernardus de Sunde* (*Stralsund*) fra *Pommern*, *Reynoldus Goldbek*, *Bertholdus Skønefeld* og *Petrus Lindo Sutor* fra *Brandenburg*, *Henningus Tækkelburgh*, *Hannes Westfal*, *Henricus Reklinghuse*, *Rolff van Levern*, *Henricus Sost* og *Johannes de Dulmen* fra *Westfalen*. Mange af disse Borgere af tysk Afstamning hørte til den velhavende Del af Borgerskabet, adskillige havde flere Gaarde og Boder, og de fandtes ofte iblandt Raadmændenes og Borgmestrenes Tal.

De tyske Navne i Jordebogen udgør henved 20 pCt. men, ligesom for den danske Indvandring anført, maa dette betragtes som et Minimumstal. Selv om København paa denne Tid, efter at Byen i den forløbne Del af Aarhundredet dels havde været under stærk tysk Indflydelse, dels endogsaa under tysk Styre, nødvendigvis maatte være i høj Grad tyskpræget, var dog Borgerskabets store Flertal af dansk Rod.

En Optegnelse i Jordebogens Læg 16 giver detaillerede Oplysninger om *Byens Skatter og Afgifter* til Biskoppen paa denne Tid.¹²⁹⁾

Jordskylden af Grundene ved Stranden, som nævnes allerede i Stadsretten af 1254, udredes med 1 Sterling eller 12 Penninge til St. Hans Dag.

Midsommergælden, den ældgamle Købstadsskat, betales af hvert Matskap eller Husholdning med 2 Sterling til St. Hans Dag. Efter en senere Tilføjelse er denne Skat af Biskoppen overladt til *Vor Frue Kirke*.

Byskatten, der oprindeligt var en kongelig *Plovskat*, er ved Christoffer II's Tronbestigelse fastlagt ved Overenskomst, *pactus*, til et aarligt Beløb af 100 Sølvmark; den udrededes i 1581 med 281 Mark 4 Sk.,¹³⁰⁾ hvilket er en simpel Omregning af Sølvmarksbeløbet. Bestemmelsen er senere tilføjet i Listen, og Skatten er allerede kort efter 1377 overgaaet fra Kongen til *Biskoppen*.

Ølpenninge betales af hver Ølkone med 5 Sterling til Paaske og 5 Sterling til Mikkelsdag.

Sildepenninge betales af hver, som havde Net i Vinterfiske, med 2 Sterling til Quadragesima eller Askeonsdag.

Sildetiende. Tiendens Størrelse angives ikke i Listen. I Følge den ældste Stadsrets § 3 betalte enhver, som brugte Net i Vinterfisket, 1 Ol Sild som Tiende til Biskoppen. Ved Brev af 12. Marts 1408 overdrog Biskop *Peder Lodehat* Sildetienden til *Vor Frue Kirkes Kapitel*.¹³¹⁾ Ikke desto mindre rejste St. Ni-

¹²⁹⁾ K.D. I Nr. 76.

¹³⁰⁾ K.D. II Nr. 502.

¹³¹⁾ Acta Pontif. I Nr. 1123.

colai Kirkes Sognemænd 28. Februar 1464 Krav paa, at Kirken skulde beholde Sognets Fisketiende, men Kravet blev afvist.¹³²⁾

Punderen eller *Vejermesteren* betalte aarlig 4 Mk. Sølv.

De Gæster, som var *Vinterliggerere*, betalte hver til Hellig Tre Kongers Dag 8 Grot til *Biskoppen* og lige saa meget til Raadmændene.

Hver *Kødmanger* leverede hver Søndag Kød til 1 Sterlings Værdi.

Hver *Skomager* leverede til St. Nicolai Dag, 6. December, 1 Par Sko og desuden alt Læderarbejde til Biskoppen og til Borgen.

Hver *Bager* leverede ugentlig et Brød til 1 Skilling Lybsk, og desuden det nødvendige til at fede Svinene med paa Borgen.

Senere Tilføjelser til Listen er Bestemmelserne om, at hver *Skude* skulde betale 1 Ørtug grot for Deltagelse i Høstfisket og en Tønde Sild for Deltagelsen i Vinterfisket, ligesom hvert Skib var pligtigt til to Gange aarligt at føre Brændevæd til Borgen.

Tilføjet er ogsaa en aarlig Afgift af *Saltholm*, formentlig for Kalkbrydning, paa 4 Mk. Sølv.

Biskop *Stig* havde 26. Februar 1280 tilstaaet Københavns Borgere fri Brydning af Kalksten uden Told og andre Afgifter,¹³³⁾ og denne Tilladelse er altsaa bleven ændret efter 1377.

¹³²⁾ K.D. IV Nr. 93.

¹³³⁾ K.D. I Nr. 26.

JORDEBOG AF 2. MAJ 1496
OVER ALLE BYENS GAARDE, GRUNDE OG
JORDER INDEN OG UDEN BYEN

Blandt de Dokumenter, som Resen gennem en Afskrift har bevaret for Eftertiden, findes ogsaa *Jordebogen af 2. Maj 1496*. Den blev optaget af et Nævn, bestaaende af Raadmændene Niels Skriver og Anders Nielsson og den hidtidige Byskriver Peder Søfuerenssøn, og den indeholder ikke, som *Jordebogen af 1377*, en Fortegnelse over alle Borgeres Ejendomme, men kun over alle *Byens* Jordskyldsgrunde, som ligger spredt i de forskellige *Rodemaa*l. Da Gaardene ikke som i 1377 følger efter hverandre, er det forbundet med nogen Vanskelighed at kortlægge dem. Dertil kommer, at Afskriften er behæftet med enkelte Fejlskrifter og andre Unøjagtigheder, navnlig fordi *Jordebogen* har været i Brug i en Aarrække og har modtaget adskillige Rettelser og Tilføjelser, der i Afskriften ikke er holdt klart og tydeligt adskilt fra den oprindelige Tekst. I det store og hele giver *Bogen* dog en god Redegørelse for Ejendommene og deres Fordeling i *Byen*, navnlig betegner den tydeligt adskillige Grunde som ubeboede *Havejorder* og giver derved Oplysninger om Bebyggelsens Udstrækning paa *Byarealet* i 1496.

De fleste af disse Ejendomme var i 1377 ikke i *Byens*, men i *Borgernes* Eje, og *Jordebogen* viser altsaa, at efter *Ulykken* i 1368 har *Byen* maattet overtage et meget betydeligt Antal Ejendomme, som endnu langt fra alle var kommen i *Borgere*je og bleven bebyggede paany i det *Tidsrum* af omtrent 120 Aar, som forløb mellem *Optagelserne* af de to *Jordebøger*. I det efterfølgende skal forsøges dels en *Rekonstruktion*, dels en *Kommentering* af *Jordebogen* af 1496.

Østre Rodemaal.

Hans Korte af et *Taarn*, *Kringelen*, liggende paa det *Hjørne* sønden fra *Østerport* og østen *Hr. Benedictis Gaard*, giver om *Aaret* 24 Sk. *Kringelen* maa være det, som i 1342 kaldes *Byens Taarn*; det ligger paa *Hjørnet* af *Vingaardsstræde*, øst for *Hr. Benedikt Ahlefelds Gaard*, den senere *Vingaard*. Det er Matr. Nr. 128 B/1689 Ø. Kv.

Kirstine Kalds Have norden næst forskrevne Gaard op til Muren, giver 6 Sk. og *Jes Olsson Smørhæts* Gaard, som er et Taarn og en Jord, ud med samme Mur og norden nest op til *Kirstine Kalds Have*, giver 12 Sk. *Niels Persson* en Gaard sønden næst op til Østre Port og norden fra *Jes Olssøns* Gaard ud med Muren, giver 12 Sk. Disse tre Grunde maa svare til Nr. 92 *Godechinus Stenwegheres* Jord i 1377, som han solgte til *Biskoppen* i 1384, og som siden maa være kommen paa *Byens Haand*, tilsammen Matr. Nr. 128 A. 129 A. 130. 69—71/1689 Ø. Kv.

Vi kommer dernæst til en Linie, der har en Rettelse i Resens Afskrift; nemlig „Norden(nord)port, Østreport, *Blegedamen* 1 Mk.“. Der skal rime­ligvis staa „Nord øst for Port, *Blegedamen* 1 Mk.“, idet *Blegedammen* ikke synes at kunne faa Plads indenfor Porten, men maa have ligget uden for den ved Adgangsvejen. Porten har maaske ligget lidt syd for Østergade, ud for Midten af det gamle Øster Torv. Den næste Grund er en *Have* vesten næst Østre Port og østen næst *Elne Lawes* Gaard; *Thord* betalte 1 Mk. om Aaret af den; den svarer til Matr. Nr. 2—5/1689 Ø. Kv.

Syd for denne *Have* og op til *Anders Nielssøns* Gaard, norden næst op til Østre Port ud med Muren kommer en *øde Jord*, der betaler 6 Sk. om Aaret. Der følger nu to Grunde, der synes at være indført senere i *Jordebogen*, nemlig *Hans Brolæggers* Humlehave østen for *Hans Bogbinders* *Have* ved Muren 1 Sk. grot, og *Hermynd Leper*, der har lejet *Hans Brolæggers* *Have* ved Muren for 9 Sk. Derefter synes den *øde Jord* efter 1496 at være bleven delt mellem *Hans Bogbinder*, hvis *Lejemaal* ikke er optaget i *Jordebogen*, og *Hans Bro­lægger*, der siden er efterfulgt af *Hermynd Leper*. *Anders Nielssøns* Gaard synes efter *Jordebogen* ikke at have betalt Skyld. Den maa have været *Hjørne­grunden* til *Kongens Nytorv*, og alle tre Grunde har optaget Matr. Nr. 1. 66. 67/1689 Ø. Kv.

Elne Lawes Gaard ligger sønden for Østergade vesten næst op til *Thords* Jord og østen op til *Hattemagerens* Gaard. Den betaler den store *Jordskyld* af 6 Mk., og er sikkert identisk med den store Grund, som *Arild Hake* 7. Ok­tober 1514 mageskiftede til *Vor Frue Kirke*, Matr. Nr. 6—9 AB. 64—66/1689 Ø. Kv.¹⁾

Karine Hans Hattemagers Gaard østen op til *Hr. Korfitzes* Gaard og vesten næst *Elne Lawes*, sønden for Østergade, er Matr. Nr. 9 C. 9 D. 10. 11/1689 Ø. Kv., som siden tilhørte *Helligaands Hospital*, *Lejen* var 3 Sk. grot.²⁾ *Nabogaarden* mod *Vest* tilhørte *Hr. Korfitz Rønnovs* Bo. Han døde i 1494 og havde faaet *Grunden* med sin første *Hustru*, *Fru Ellen Gylden-*

1) Pk. 161 U.A.

2) K.D. VI Nr. 95.

stjerne Henriksdatter, som havde arvet den efter sin første Mand *Eske Jenssøn Brok*.³⁾ Gaarden betalte ikke Jordskyld til Byen; den omfattede Matr. Nr. 12—14. 61. 62/1689 Ø. Kv.

Anders Mussen har en Gaard i Brug, som *St. Hans Gilde*, som ogsaa hed Kalentegildet, har af Byen, sønden for Østergade og to Boder sønden op til Gaarden og norden for Strædet, som løber til *St. Nicolaj Kirkegaard* og ned til *M. Gregers Stole* (Stald?) for 4 Sk. grot. Brugerens forunderlige Navn skyldes vist en Fejllæsning af *Anders Nielsson*, og Gaarden maa være Matr. Nr. 15. 16 A. 59. 60/1689 Ø. Kv. Vest for denne Gaard har *Hans Gris* en Jord for 1 lødige Mk.; den ligger øst for hans *egen Gaard*, som ikke findes blandt Byens Grunde og altsaa er jordfri. Tilsammen maa de to Grunde have indbefattet Matr. Nr. 16 B—19. 56—58/1689 Ø. Kv.

Oleff Bagers Have med 1 Mk. i Skyld norden næst op til *Hr. Dæghens Gaard* af Roskilde og sønden for *Hr. Erik Aagessøn (Thotts) Gaard* bliver Matr. Nr. 26. 49 AB/1689 Ø. Kv., idet Degnens Gaard er den samme som *Ærkebiskoppens Gaard*. *Hr. Erik Aagessøn (Thotts) Gaard* bliver da Matr. Nr. 36. 37. 74. 75/1689 Kbm. Kv. paa Pilestrædes vestlige Hjørne.

Seyrin (Søren) Powelssøns Gaard i *Pilestræde* norden op til *Hr. Erik Aagesøn (Thotts) Gaard* og sønden op til en Bys Jord, som *Anne Bagers* bor paa, betaler 1 Mk. Gaarden er Matr. Nr. 72. 73/1689 Kbm. Kv., og *Anne Bagers Jord*, som ikke betalte Skyld til Byen, bliver da Matr. Nr. 71/1689 Kbm. Kv.

Thomas Lestemagers Gaard i samme Stræde, norden næst op til *Bent Bryggers Gaard* og sønden op til *Lawe Bryggers* betalte 1 Mk. i Skyld. *Thomas Lestemagers Gaard* er Matr. Nr. 98—101/1689 Kbm. Kv.

Dernæst følger *Nis Perssøn Oxes Have* i Nordvest op til Hushaven 6 Sk. Skyld, *Hans Terchelssøns Have* nord for *Nis Perssøns Have* 9 Sk., *Anders Skeeres Have* op til (d. v. s. øst for) *Nis Perssøns Have* 8 Sk. og *Hans T(r)ømelslaweres Gaard* østen op til *Gisles Have* og norden op til Hushaven, 12 Sk. Da Hushaven er Jorden, hvorpaa *St. Clare Kloster* blev bygget syd for *Møntergade*, maa alle disse Smaagrunde, som havde ringe Jordskyld, søges paa *Møntergades Nordside* mellem *Pilestræde* og *Volden*, *Hans Terchelssøns dog* i *Pilestræde (Springgade)*. *Gisles Have* maa søges mellem *Vognmagergade* og *Volden*.

Derefter springer Jordebogen tilbage til *St. Nicolaj Kirkegaard*, hvor *Per Kock* har en Gaard paa Hjørnet nord for *Kirkegården* og østen for *M. Børres Jord* for 5 Mk. Det kan næppe blive andet end Matr. Nr. 20—22, 52—55/1689 Ø. Kv., medens *M. Børre* faar Matr. Nr. 23—25. 50—51/1689 Ø. Kv.

Den følgende Gaard er *Niels Kocks* i *Østergade* tværs overfor *Laxmands Gaard* og sønden til samme Mands Boder i det *Stræde*, som man gaar af

³⁾ Rep. II Nr. 3145.

Amagertorvet til *St. Nicolaj Kirke*, *Store Kirkestræde*, og vest for det *lille Stræde*, som gaar mellem *M. Bertels Gaard* og *Boderne (St. Jørgens Gade)* for en Skyld af 9 Mk. *Niels Kocks Gaard* maa være Matr. Nr. 29. 30 B/1689 Ø. Kv. og Hr. *Poul Laxmands Boder* Matr. Nr. 30 A. 41/1689 Ø. Kv., medens Hr. *Poul Laxmands Gaard* er Matr. Nr. 33/1689 Kbm. Kv. Hr. *Poul Laxmands Boder* er i Følge *Jordebogen* siden overgaaet til *Oleff Bager*.

Paa *Sydsiden* af *Store Kirkestræde* har *Didrich Skræder* en *Gaard* af *Byen* for 3 Mk. Skyld, det er Matr. Nr. 36 C/1689 Ø. Kv., østen næst op til *Nickel Basuneres Gaard* Matr. Nr. 36 A/1689 Ø. Kv., vesten næst *Hans Pederssøns*, Matr. Nr. 37/1689 Ø. Kv.⁴⁾

De efterfølgende *Gaarde* og *Boder* angaar alle Matr. Nr. 31/1689 Ø. Kv. Først nævnes *Oleff Kempes Gaard*, 4 Sk. grot, vesten op til *Oleff Bagers Boder*, dernæst *Beritte Overskærers Gaard*, 4 Sk. grot, vesten op til *Oleff Kempes*; *Berittes Gaard* er vist identisk med *Tors*. Vest for *Tors Gaard* kommer *Tygge Bentssøns Gaard*, 4 Sk. grot, og vest for denne, paa *Hjørnet* til *Amagertorv*, kommer *Claws Byswends Gaard*, 4 Sk. grot. Alle disse *Grunde* ligger altsaa i *Store Kirkestræde*. Paa *Østergade* ligger *Oleff Pederssøns Gaard*, som *Stenebergh* udi boede, 16 Mk. Skyld, paa *Hjørnet* øst for *Amager Torv* og øst for denne 3 øde *Boder* østen op til *Stenebergh* og vesten næst *Oleff Bagers Gaard* (i *Store Kirkestræde*); *Boderne* er i Følge en senere *Tilføjelse* siden udlejede til *Malleris*, *Søfren Madsson* og *Lusse Albrit Brocmantz Amme*, som hver betaler 3 Mk. i Skyld.

Arild Wægnis (Wognis) Rodemaal.

Willom von Bomels Gaard paa det nørre og østre *Hjørne*, som man gaar af *Amagertorv* op til *Højbro*, med 12 Mk. Skyld, er lige til Nutiden en *Byens Jordskyldsgrund*, Matr. Nr. 73 B. 74—77/1689 Str. Kv.⁵⁾

Gaarden laa i Følge *Jordebogen* norden op til *Hammer Kock*, hvis *Gaard* altsaa bliver Matr. Nr. 73 A/1689 Str. Kv. Tværs over for *Willom von Bomels Gaard* paa det vestlige *Hjørne* af *Højbrostræde* laa *Mons Laurens søns Gaard* med en Skyld af 5 Mk.; ogsaa den er vedblevet at udrede Skyld til *Byen*. *Jordebogen* opgiver, at *Gaarden* ligger østen næst *Matthis Thirressøns (Thickessøns) Gaard*, og dette bekræftes ved *M. Morthen Mogens søn Ribers* Skøde af 16. September 1499 paa *Nabogaarden*, der siges at ligge vesten næst op til den *Gaard*, som *Mattis Tidkeson* tilhører og østen næst op til den *Gaard*, som *Mattis Knwdzson* nu i *Værge* haver.⁶⁾ *Matthis Thickessøns Gaard* er altsaa

4) K.D. I Nr. 197. K.D. IV Nr. 271. Nr. 272.

5) K.D. I Nr. 425.

6) K.D. II Nr. 190.

Matr. Nr. 61/1689 Str. Kv. og *Mogens Laurens søns* Matr. Nr. 62/1689 Str. Kv., som beholdt sin Jordskyld til Byen lige til vore Dage.

Dernæst følger et Par Gaarde, som ikke tilhører *Byen*, og derpaa *Wyllom Mentzs* Gaard, 8 Mk., vesten op til *Anne Hattemagers* Gaard og østen næst den Gaard, som *Hans Bogbinder* har af *Byen*, og derefter nævnes *Hans Bogbinders* Gaard, 8 Mk., vesten næst *Matthis Tickesson* (Fejlskrift for *Wyllom Mentz*) og østen op til *Oleff Bagers* Gaard. Denne Gaard kan stedfæstes som Matr. Nr. 56/1689 Str. Kv., men før 2. April 1506 købte han ogsaa *Hans Bogbinders* Matr. Nr. 57/1689 Str. Kv., og *Wyllom Mentz* Gaard bliver Matr. Nr. 58/1689 Str. Kv., som i 1512 blev købt til det da oprettede *Alle Helgens Alter* i Vor Frue Kirke.⁷⁾

De følgende Grunde er *Anders Glars* Gaard i *Hyskestrædet*, vesten næst dens Hjørnehus, *M. Hans Nymans* Jord, lidet vesten tværs over *Knud Skrivners* Gaard, 3 Mk., og *Per Springhers* Gaard næst op til *Anders Glars*, under en Længe, i samme Stræde, 3 Mk., og der fortsættes med *Jes Hemmyngssøns* Gaard op til *Knud Skrivners* Gaard og vesten op til *Pær Grubbe* i *Pær Brolæggerstræde*, 6 Sk. grot, og *Jep Hampes* Gaard vesten næst *Jes Hemmyngssøns* Gaard paa Hjørnet ved *det lille Stræde*, som man gaar neder til *Knud Skrivners* Gaard. *Jep Hampes* Gaard ligger paa Hjørnet af *Brolæggerstræde* og *Knabrostræde*, hvilket sidste altsaa er „det lille Stræde til *Knud Skrivners* Gaard, og *Jes Hemmyngssøns* Gaard ligger i *Brolæggerstræde* vest for *Jep Hampes*. Det genkendes i 1581 som *Lauge Broks Frues* Gaard, der betaler Jordskyld til Staden og svarer til Matr. Nr. 129. 130. 80—84/1689 Sn. Kv. Men *Knud Skrivners* Gaard ligger altsaa syd for *Jes Hemmyngssøns*, i *Kompagnistræde* Matr. Nr. 67—70/1689 Sn. Kv., og derefter bliver *Anders Glars* Gaard vesten næst Hjørnehuset i *Hyskestrædet* og *Pær Springhers* Gaard vesten for *Anders Glars* til Matr. Nr. 52/1689 Sn. Kv., der længe bevarede sin Jordskyld til *Byen*, og *Hans Nymans* Hjørnegrund er Matr. Nr. 53/1689 Sn. Kv. Men *Hyskestræde* er Navnet paa denne vestlige Del af *Kompagnistræde*, som kaldtes saaledes, fordi det som saa mange af Stræderne i dette Kvarter førte til *Vester Mag* eller *Hysken*.

Pær Brolægger havde en Gaard i Strædet, der bar hans Navn; den laa vesten næst op til hans egen Gaard og norden for *Gadebrønden* og betalte 3 Sk. grot, og han havde endvidere en Have, norden op til *Gaarden* for 2 Sk. grot. Forholdene her er lidt udviklede. I 1486 havde *Per Jensen Brolægger* sin Gaard i *Brolæggerstræde*, og *Vor Frue Kirke* ejede den omliggende Jord paa alle tre Sider af *Gaarden*. 19. Marts 1486 skødede *Kirken* paa Grund af sin Gæld til *Taarnbygningen* sin Gaard i *Benickestræde* øst for *Per Brolæg-*

⁷⁾ K.D. I 192 p. 254. K.D. IV Nr. 271. Nr. 317.

gers og vest for *St. Mikkels Alters* Gaard til Per Brolægger.⁸⁾ Dernæst mageskiftede Kirken i 1492 den øvrige Jord med Byen for det gamle Raadhus, og i Jordebogen har Per Brolægger da lejet af Byen, dels Jorden paa Vestsiden af Gaarden, dels Haven nord for denne. Hele *Per Brolæggers* Gaard og Jord omfattede Matr. Nr. 123. 124/1689 Sn. Kv. Strædet havde da skiftet Navn fra *Benickestræde* til *Pær Brolæggers Stræde*.

Af den Jord, som Byen i 1492 havde faaet i Mageskiftet med Vor Frue Kirke, havde *Mette Pers* en Jord „østen for dette ny Raadhus“ for 2 Sk. grot, Matr. Nr. 150/1689 Sn. Kv. og Jes Wogn en anden for 1 Sk. grot, Matr. Nr. 151/1689 Sn. Kv., begge i *Raadhusstræde* (Ny Torvs Østside).

Derefter følger en Optegnelse om de 5 *Boder*, østen fra *Raadhuset*, altsaa paa Østsiden af Raadhus Gaarden, som *Mogens Laurensøn* flyttede dertil fra Rosengaarden; *Mogens Laurensøn* var Raadmand efter 1500, umiddelbart derefter følger en Opregning om Bodernes Ombygning af *Oluf Adtzersøn*, som var Raadmand efter 1503, og deres Lejere, som var Bysvendene.

Rodemaalet slutter med en Opregning af Byens Haver i *Kattesund* og udenfor Byen, sikkert paa begge Sider af *Farvergade*, blandt hvilke kun *Erland Snares* Have, Skyld 6 grot, kan genkendes som den Byens Jord, Matr. Nr. 32—36/1689 V. Kv. paa Hjørnet af *Gaasegade* og *Farvergade*, som hans Enke, *Karine Hansdatter Snares*, 4. December 1505 fik Brev paa af Byen.⁹⁾

Vester Rodemaal.

Først omtales 5 *Boder*, som ligger sønden næst Raadhusgaarden, altsaa nord for *Sluttergades* Forlængelse bag Raadhusgaarden, og dernæst følger 3 *Boder* ved den nordvestre Side af Raadhuset i det *Stræde*, som løber af *Gammel Torv* og ned til *Kattesundet*, altsaa langs Vestsiden af nuværende Nytorv.

Den næste Gaard er *Karine Hr. Per Tollis* ved Vester Port norden fra, Skyld 4 Sk., altsaa Matr. Nr. 29/1689 Nr. Kv. paa Nordsiden af *Vestergade*; hun var vistnok Hr. *Peder Tolleres* Moder. Derefter følger *Apothekerens Have* paa vestre Hjørne i *Gamle Raadhusstræde*, nu Studiestræde, vesten op til den Gaard, som Hr. *Hans Hiort* havde, Skyld 3 Mk. Hr. *Hans Hiort* var Vikar til *Mariæ Medlidenheds Alter* i Vor Frue Kirke, og Matr. Nr. 74. 76/1689 Nr. Kv. var *Altrets Residensgaard*. Apothekerens Gaard bliver altsaa Matr. Nr. 77—83. 294—298/1689 Nr. Kv.

Rodemaalet slutter med 28 Haver paa Byens Jord udenfor Vester Port. De er den første Begyndelse til *Forstaden*, men de kan ikke stedfæstes nøjere.

⁸⁾ K.D. II Nr. 163.

⁹⁾ K.D. I Nr. 192 p. 256.

Nørre Rodemaal.

I dette Rodemaal er de i 1377 ubebyggede Arealer dels solgt, dels udlejede af Byen som Havejord; navnlig gælder dette Trekanten mellem *St. Pedersstræde*, *Teglgaardsstræde* og *Volden*. Men desuden er mangfoldige Grunde, som i 1377 var i Borgereje, nu bleven Byens Jordskyldsgrunde. Paa *Studiestrædes* nordvestlige Hjørne, ved *Jarmers Gab*, hvor Fyrst Jarmers Ryboer i 1259 trængte ind i Byen, laa *Jes Olssøns* Gaard næst Plankerne, d. v. s. Byens Vold og Befæstning, og tvært over for Apothekerens Have, med 4 Sk. grot i Skyld. Det er Matr. Nr. 84—86/1689 Nr. Kv.

Den følgende Opregning opregner ikke Grundene i Rækkefølge, men har enkelte Spring, tildels maaske paa Grund af senere Tilførsler i Jordebogen.

Bertram Heckler har en Have, 2 Sk. grot, østen næst op til *Hennyng* (*Nielsson*) *Byskrivers* Gaard, som *Bertram* tidligere selv har ejet, og som ikke er Jordskyldsgrund. De to Grunde er Matr. Nr. 87/1689 Nr. Kv. og Matr. Nr. 88/1689 Nr. Kv.

Ved den følgende Grund, *Niels Kock* Raadmands Have, 12 Sk., i samme Stræde, gør *Listen* et Spring. Rimeligvis er *Haven* Matr. Nr. 93/1689 Nr. Kv., den østlige Nabo til *St. Laurentii Alters* Gaard; den blev i saa Fald skænket til de Fattige 24. Oktober 1575 af *Karen Olufsdatter*, *Jep Hemmingssøns* Vognmands Enke og kaldes da *Peder Kocks* Gaard.¹⁰⁾

Derefter springer Jordebogen tilbage, hvor den slap, idet *Karine Olufs* Gaard, 12 Sk., ligger østen næst *Bertrams* Have i samme Stræde, derefter *Citze Posels* Gaard, 12 Sk., østen næst *Karines* og *Peder Twæssøns* Gaard, 9 Sk., ligger østen næst *Citze Posels* og vesten op til *St. Laurentii Gaard*, som Hr. *Jep* har i samme Stræde. Da *St. Laurentii Gaard*, hvis Jord gik ud til *St. Pedersstræde*, er Matr. Nr. 92. 152. 153/1689 Nr. Kv., maa de foregaaende tre Gaarde svare til Matr. Nr. 89—91/1689 Nr. Kv.

Nu følger *Lass Mickelssøns* Gaard, men her er Teksten forvansket ved et Indskud, idet der skal læses: „*Lass Mickelssøns* Gaard i samme Stræde paa Hjørnet, det østre, ved det *Stræde*, som løber til *Sancte Pedhers* Strede og vesten op til den Gaard, som *Anders Lassøn* nu ibor, 4 Sk. grot.“ *Lars Mickelssøns* Gaard er med andre Ord den østlige Hjørneggaard af *Studiestræde* og *Lille Larsbjørnsstræde*, Matr. Nr. 99/1689 Nr. Kv. Naboen *Anders Lassøn Vognkarl* Matr. Nr. 100—102/1689 Nr. Kv. kendes fra andre Skøder, bl. a. fra 28. August 1497.¹¹⁾

Indskudet i Teksten lyder saaledes: „2 *Haver ved Jarmers Gab* bag næst

¹⁰⁾ K.D. II Nr. 803. Jordebogen Nr. 6.

¹¹⁾ K.D. II Nr. 186. K.D. IV Nr. 267. Nr. 321.

Hennyng Byskriver, en som *Poll Tetzebøll* har og giver 1 Mk. og en, som *Jens Brun* nu har og giver 1 Mk., de ligger altsaa i *St. Pedersstræde*, ikke paa Hjørnet ved Volden, men omtrent paa Matr. Nr. 145/1689 Nr. Kv.“

Det er den følgende Gaard, *Lars Anderssons*, 12 Sk., i *St. Pedersstræde* paa det vestre Hjørne ved *Jarmers Gab* og norden op til *Jes Olssøns Gaard*, som er *Hjørnegrunden*, Matr. Nr. 144/1689 Nr. Kv., og den følgende, *Per Jøpssøns Gaard*, 2 Sk. grot, østen næst *Lars Anderssons Gaard* ligger mellem denne og *Poll Tetzebølls Have* paa Matr. Nr. 145/1689 Nr. Kv.

Nu springer Listen over paa Nordsiden af *St. Pedersstræde*, idet den anfører *Nyyls Olufsson Tømmermands Gaard*, 6 Sk., som ligger østen næst *Vor Frue Bolig*, som *Knud Vognmand* paa bor og vesten næst *Haven*, som *Jep Kammersvend* i *Slagelse* nu har, 6 Sk. grot, som ligger vesten næst *Æbelholt Klosters Have*. Da *Vor Frue Kirkes Bolig* er Matr. Nr. 138. 139/1689 Nr. Kv. og *Æbelholt Klosters Have* er Matr. Nr. 130. 131/1689 Nr. Kv.¹²⁾ bliver *Nyyls Olufssøns Gaard* Matr. Nr. 136. 137/1689 Nr. Kv. og *Jep Kammer-svends* Matr. Nr. 132—135/1689 Nr. Kv.

De to næste Grunde ligger paa *St. Pedersstrædes* Sydside, nemlig *Lass Bruns Have*, 1 Sk. grot, østen næst op til *Oluf Awessøns Have*, som ikke udreder *Jordskyld*, og *Jes Michelsson* ved *Gammel Torvs Have* østen næst op til *Lass Bruns* og vesten næst *St. Laurentii Gaard*. Det er denne sidste Gaard, som gør det muligt at stedfæste de andre, og *Jes Michelssøns Have* bliver Matr. Nr. 150. 151/1689 Nr. Kv., *Lass Bruns* Matr. Nr. 149/1689 Nr. Kv. og *Oluf Awessøns* Matr. Nr. 146—148/1689 Nr. Kv.

Paany gør Listen Springet til *St. Pedersstrædes* Nordside. *Mogens Niels-søns Gaard*, 1 Mk., i samme Stræde paa vestre Hjørne i det *Tværstræde*, som løber ud af *St. Pedersstræde* og neder til *Niels Skrivets Have*, er Matr. Nr. 126—129/1689 Nr. Kv. paa Hjørnet af *Teglgaardsstræde*, og *Niels Skrivets Gaard*, 12 Sk., vesten næst *Hr. Jens Perssøns Have*, som har *St. Birgitte Alter*, mellem *Plankerne* og *Hans Guldsmeds Gaard*, er Matr. Nr. 231. 232. 235. 247/1689 Nr. Kv. paa det østlige Hjørne af det ældste *Teglgaardsstræde* og *Voldgaden*, og *Hans Guldsmeds Gaard* bliver Matr. Nr. 223—230/1689 Nr. Kv., som blev skænket til *Trinitatis Alter* 7. September 1464 af *Jep Clausson* (Godov).¹³⁾

Mellem *Mogens Nielssons* og *Niels Skrivets Gaarde* opfører Listen en øde Jord, liggende østen næst op til *St. Antoni* (Klosters) Jord, som *Gudfast* har og vesten *Hans Guldsmeds Boder* i det *Tværstræde* fra *St. Pedersstræde* indtil

¹²⁾ K.D. IV Nr. 429. K.D. IV Nr. 188.

¹³⁾ K.D. II Nr. 120.

Niels Skrivners Have, hvor af *Dr. Peder (Albretssøn)* har givet 12 Sk. Det er Matr. Nr. 249—255/1689 Nr. Kv.¹⁴⁾

Hr. Hemmings 3 Boder, 12 Sk., østen fra hans egen Gaard og sønden for *St. Peders Kirke* i *St. Pedersstræde* er Matr. Nr. 176/1689 Nr. Kv., idet *Hr. Hemming Pederssøns* egen Gaard er Matr. Nr. 175/1689 Nr. Kv., *Hellig tre Kongers Alters Residens*.¹⁵⁾

Lille Niels Gaard, 6 Sk. grot, paa Hjørnet vesten næst *Bispens Gaard* af *Sjælland* og *Gydhe Værkmesters Gaard*, 7 Sk., sønden næst *Lille Niels* paa *Nørregade* og vesten for *Bispens Gaard*, ligger begge paa Hjørnegrunden Matr. Nr. 37/1689 Nr. Kv. af *St. Pedersstræde* og *Nørregade*.

Marene Jøp Stygges Have, 3 Sk. grot, ved *Nørre Port* kan ikke stedfæstes; mulig er det den samme, som siden anføres som lejet af *Mogens Saxen* og efterfølgende *Lejere*, altsaa Matr. Nr. 216—221/1689 Klb. Kv. *Anders Mathssøns Jord*, 1 Mk., liggende haardt østen op til den Gaard, som *Hr. Peder Olsson* gav til *Kalente Altret*, og sønden for *Bo Attesøns Have* og norden for det *Stræde*, som løber af *Nørregade* og haardt bag *Bispens Grund* af *Sjælland*, er Matr. Nr. 169—174/1689 Klb. Kv. tilligemed en Del af Matr. Nr. 235/1689 Klb. Kv., *Kalente* eller *St. Johannes Evangelistes Alters Havejord*, thi *Anders Mathssøns Grund* strakte sig mod Nord lige til Matr. Nr. 234/1689 Klb. Kv. *Bo Attesøns Gaard*. *Strædet* fra *Nørregade* bag *Bispens Gaard* er *Skidenstræde*, nu *Krystalgade*.

Hans Bertramssøns Have, 1 Mk., ligger østen op til den *Jord*, *Anders Mathsson* har af *Byen*, den ligger i *Strædet* (bag) *Hr. Cantors Port*, nemlig *Skidenstræde*, og er Matr. Nr. 166—168. 213—215/1689 Klb. Kv.

Morten Skrivners Have, 6 Sk., østen op til hans Gaard og vesten fra det lille *Stræde*, som løber fra *Hr. Kantors Port*, er Matr. Nr. 212/1689 Klb. Kv. paa *Vestsiden* af *Fiolstræde*, og *Morten Skrivners Gaard* er Matr. Nr. 232/1689 Klb. Kv. paa *Nørregade*.

Per Anderssøns Gaard, 1 lødige Mk., paa *Nørregade*, sønden *Hr. Jørgen Dunck* og norden ved *Hans Hanssøns Gaard* af *Serreslev*, er Matr. Nr. 57. 58/1689 Nr. Kv., som langt ned i *Tiden* bevarede sin *Jordskyld* til *Byen*. *Hr. Jørgen Duncks Gaard* bliver da *Hjørnegrunden* Matr. Nr. 59/1689 Nr. Kv., og *Hans Hanssøn* af *Serreslevs Gaard* bliver Matr. Nr. 56/1689 Nr. Kv.

Det næste Stykke i *Jordebogen* er forvansket i *Afskriften*, og muligvis er det hele et senere *Indskud*; i alt *Fald* er *Begyndelsen* yngre end 1496. Der skal læses som følger: „*Mogens Saxen* en Gaard paa det østre *Hjørne*, i *Længde* og *Bredde*, som hans *Brev* udviser, og haver i sin *Tid* i 20 Aar, regnendes fra

¹⁴⁾ K.D. I Nr. 189.

¹⁵⁾ K.D. II Nr. 53.

det Datum 1504 og gav siden Byen hvert Aar der af 3 Mk. Inden for *Nørre Port*, som man gaar til *Rosengaarden* i Længden og Bredden, som han er indhegnet *Morthen Hæmessøn*, 3 Mk., *Jonas Pive* 3 Mk., *Margrette Andhersses* 3 Mk.“. Det er muligt, at Mogens Saxen har afløst en af de andre, f. Eks. *Margrethe Andherses*, og i saa Fald er der kun 4 Grunde, ellers er der i alt 5. De danner tilsammen Matr. Nr. 216—211/1689 Nr. Kv. Mogens Saxens Grund ligger paa Hjørnet af *Fiolstræde* og *Voldgaden*, altsaa paa *Karréens* østre Hjørne, og han havde denne Grund endnu 9. Juli 1526.¹⁶⁾

Kiødmangere Rodemaal.

Først nævnes *Per Mortenssøns* Gaard, 20 Sk., østen fra *Nørre Port*, ved *Muren*. Det er Matr. Nr. 114. 115/1689 Klb. Kv., dernæst følger *Jep Mortenssøns* Gaard, 1 Sk. grot, sønden fra *Per Mortenssøns* ved det *Stræde*, som løber ind til *St. Gertrud*, altsaa Matr. Nr. 112. 113/1689 Klb. Kv. paa det nordøstlige Hjørne af *Fiolstræde* og *Gaden Rosengaarden*. *Per Laurensøns* Gaard, 6 Sk., sønden *Jep Mortensson* i det lille *Stræde*, som løber ind til *Hr. Cantors Port*, bliver da Matr. Nr. 201/1689 Klb. Kv. paa det sydøstlige Hjørne af *Fiolstræde* og *Gaden Rosengaarden*.

De følgende Grund ligger paa Østsiden af *Fiolstræde*. Det er først *Beint Xe* Have, 6 grot, sønden op til *Bertrams* Gaard, dernæst *Willom von Bomels* Have, 1 Mk., sønden op til *Beints* Have og *Hr. Kantors Have*, 12 Sk., sønden næst *Willoms* Have og norden ved hans egen Gaard. *Kantorens* Have er lettest at stedfæste, idet den er Hjørnegrunden ved *Krystalgade*. Den kan sættes til Matr. Nr. 184. 185. 165/1689 Klb. Kv. Følgelig kan *Willom von Bomels* Have anslaaes til Matr. Nr. 186. 187/1689 Klb. Kv., forøget med en *Strimmel* af Matr. Nr. 142/1689 Klb. Kv. *Beints* Have bliver omtrent Matr. Nr. 188—192/1689 Klb. Kv. og *Bertrams* jordfri Gaard Matr. Nr. 193/1689 Klb. Kv.

De næste Grunde ligger alle i *Strædet bag Hr. Degens* Gaard, hvilket er det samme som *Skidenstræde* (*Krystalgade*). Først nævnes *Per Bryggeres* Have, 2 Sk., østen næst op til *Kantors* Have og norden i *Strædet*, svarende til *Del* af Matr. Nr. 164/1689 Klb. Kv. Derefter følger en Række Gaarde paa *Strædet*s Sydside, nemlig *Karine Jes Ollssøns* Have, 1 Sk. grot, østen næst *Hr. Degens* Have, *M. Niels'* Have, 1 Sk. grot, østen næst *Karines*, *M. Jørgens* Have, 1 Sk. grot, østen næst *M. Niels* og *M. Peder Michelsson* en Gaard, 1 Sk. grot, østen for *M. Jørgens* Have paa det Hjørne ved det *Stræde*, som løber neder til *Rosengaarden*.

Degnens eller *Dekanens* Gaard er Matr. Nr. 243/1689 Klb. Kv., og dens

¹⁶⁾ Conventhuus Bog p. 529 S.A.

Jord har været gennemgaaende til Skidenstrædet. De næste Gaarde er alle Dele af den store Have, som i det 17. og 18. Aarhundrede hørte til Matr. Nr. 43/1689 Klb. Kv., og *Strædet til Rosengaarden* er et omtr. 1567 nedlagt Stræde, som forbandt *Lille Kannikestræde* med *Peder Huitfelds Stræde*.¹⁷⁾ Den Række af Gaarde afbrydes i Jordebogen med *David Buntmagers Have* paa Hjørnet bag M. Niels Søffrenssøn, 20 Sk. Den maa søges paa Nordsiden af *Skidenstræde* paa det vestlige Hjørne af *Peder Huitfelds Stræde*, Matr. Nr. 164/1689 Klb. Kv.

De derefter følgende Grunde, som siges at ligge paa *Rosengaarden*, ligger paa begge Sider af den Del af Købmagergade, som tidligere hed *Lille Købmagergade*, nord for Landemærket.

Først nævnes *Oluff Mathssøns Gaard*, 1 Sk. grot, paa *Rosengaarden*, paa det Hjørne østen tvært over for Hr. *Henrik Meynstorps Gaard*. Hertil er først at bemærke, at *Oluff Mathssøn* sikkert er en Fejlskrift for *Oluff Jørgensson*, der nævnes kort efter. *Gaarden* maa have ligget paa Østsiden af *Gaden* paa Hjørnet af et senere *nedlagt Stræde*, thi *Landsdommer* Hr. *Henrik Meynstorps Gaard* er Matr. Nr. 49—51/1689 Klb. Kv. *Oluff Jørgensson* er af Adelsslægten *Oxe*. Hans Fader, Hr. *Jørgen Laurensøn Oxe* til *Sæbygaard*, havde 20. Marts 1453 faaet Skøde af *Christiern I* paa *Gaarden* Matr. Nr. 72—83/1689 Rbg. Kv. paa Hjørnet af *Pustervig*; den havde under *Christoffer af Bayern* været givet til *Lydeke Skomager*. 11. Juli 1454 tilkøbte *Jørgen Oxe* en Grund Matr. Nr. 70—71/1689 Rbg. Kv. fra *Jens Clemenssøns Enke Lucia*, og den forblev derefter ved *Hovedgaarden*.¹⁸⁾

Jørgen Oxe overlod 21. Maj 1483 den samlede *Gaard* til *Sønnen Oluf Jørgensson Oxe*. Efter 1496 kom *Gaarden* i *Per Laurensøns* og *Hustru Ingeburg Esbernsdatters Eje*, og de solgte den 21. Marts 1502 til *Jørgen Rud*, *Hovedsmand* paa *Stege*. Den blev i *Rudernes Eje* i over 100 Aar.¹⁹⁾

Derefter springer *Jordebogen* over til den anden Side af *Gaden*, idet den nævner Hr. *Tyges Gaard*, 1 Mk., som *Jakob Skomager* i bor, nordvest op til denne *Gaard*, d. v. s. Hr. *Henrik Meynstorps*. Her har Hr. *Tyge Matisøn*, *Alterpræst* til *St. Knuds Alter* i *Vor Frue Kirke*, 23. April 1490 lejet *St. Peders Kirkes Gaard* Matr. Nr. 52. 53/1689 Klb. Kv. mod en Leje af 2 lybske *Penning* aarlig til *Kirken*; det er ikke muligt at se, hvorfra *Skylden* til *Byen* stammer.²⁰⁾ Dernæst opføres *Niels Skomager* paa *Nørregades Gaard*, 2 Sk., paa Østsiden af *Gaden*, norden *Arild Wogns Gaard* og sønden *Oluff Jørgenssøns Gaard*. *Skylden* viser, at *Gaarden* kun er lille. Den omfatter vist kun Matr. Nr. 68 A/1689 Rbg.

¹⁷⁾ Magistratens Vedtægtsbog fol. 52. 53 S.A.

¹⁸⁾ K.D. II Nr. 99. K.D. I Nr. 138. 139.

¹⁹⁾ K.D. II Nr. 193.

²⁰⁾ K.D. II Nr. 176.

Kv., medens Arild Wogns jordfrie Gaard bliver Matr. Nr. 67. 68 B/1689 Rbg. Kv. og Strædet optager Matr. Nr. 69/1689 Rbg. Kv.

Atter springer Jordebogen over paa Vestsiden af Gaden og nævner *M. Niels Kanniks* Gaard, 2 Sk., norden for *St. Peders* Gaard, som Hr. *Tyge* haver, paa Hjørnet, nemlig Matr. Nr. 54/1689 Klb. Kv. paa Hjørnet af *Lille Købmagergade* og Gaden *Rosengaarden*.

De følgende Gaarde ligger i Gaden *Rosengaarden*. Først nævnes *Ingwors* Gaard, 1 løde Mk., vesten næst *Jes Jenssøns* Gaard i samme Stræde. *Jes Jenssøns* Gaard er jordfri og indbefatter omtrent Matr. Nr. 104. 105. 85—90/1689 Klb. Kv.; den ligger paa Hjørnet af *Rosengaarden* og *Mikkel Vibes* Gade, som løb langs Kulturvets Vestside. *Ingwors* Gaard bliver altsaa Matr. Nr. 106. 107/1689 Klb. Kv. Efter *Ingwors* Gaard siges „item en Have liggende i *Kattesund*, som Byen fik af Prior i Hellig Geist, som *Mette Bythers* nu have, og staar et Hus paa“. Den opføres sikkert her, fordi *Ingwor* havde haft den, men den kan forøvrigt ikke stedfæstes.

De næste Gaarde opføres ikke i topografisk Rækkefølge. Først kommer *Nis Jenssøns* Gaard, 20 Sk. Matr. Nr. 111 Klb. Kv.; den siges at ligge paa *Rosengaarden* i det *Stræde*, som løber fra *Nørregade* og indtil *St. Gertruds Kirke*, norden for *Ærkebispens* Gaard og vesten op til *Søffren Dragers* Gaard. *Ærkebispens* Gaard er den Grund syd for Gaden *Rosengaarden*, som i 1377 var Nr. 398 Biskoppens Have, og *Søffren Dragers* Gaard kan stedfæstes som den sydlige Halvdel af Matr. Nr. 110/1689 Klb. Kv., som allerede 24. Juni 1437 tilhørte Vor Frue Kirke.²¹⁾

Anders Olssøns Gaard, 3 Sk. grot, østen op til *Jes Jenssøns* Gaard og vesten næst *St. Gertruds* Jord i samme Stræde, bliver Matr. Nr. 102. 103/1689 Klb. Kv., og *St. Gertruds* Jord er Hjørnegrunden til *St. Gertrudsstræde*, Matr. Nr. 55. 100. 101 A/1689 Klb. Kv., som siden betalte Jordskyld til *St. Gertrud* og derefter til *Helligaands Hospital*.

Anders Herlighssøns Gaard, 15 Sk., vesten næst *Ingwors* Gaard i samme Stræde er Matr. Nr. 108 A/1689 Klb. Kv.

Jep Strygeres Gaard, 3 Sk. grot, østen næst *Per Mortenssøns* ved Muren østen Nørreport bliver Matr. Nr. 110 B/1689 Klb. Kv., den nordlige Halvdel af Matr. Nr. 110, Vor Frue Kirke har altsaa paa den Tid kun ejet Grunden til Gaden, Matr. Nr. 110 A/1689 Klb. Kv.

Jens Ingworssøns Gaard, 3 Sk. grot, østen for *Anders Herlighssøns* Gaard ved *Rosengaarden* bliver Matr. Nr. 109/1689 Klb. Kv.

Per Murers Gaard, 1 Mk., ud med Muren østen *Ingwors* Gaard maa være Matr. Nr. 108 B/1689 Klb. Kv., og enten skal „*Ingwor*“ forstaas som *Jens Ing-*

²¹⁾ K.D. II Nr. 52.

worssøn eller mulig har hans Fader Ingwor tidligere haft hans Gaard. Per Murers Gaard blev 12. Maj 1514 af Byen lejet til Jens Ingworssøn Skræder.²²⁾

Elsebe Pedhers Gaard, 3 Sk. grot, østen næst Per Murer ved Muren er Matr. Nr. 83. 83/1689 Klb. Kv. paa Mikkel Vibes Gades, Kultorvets Vestside.

En øde Jord, 12 Sk., østen Elsebe Peders ved Muren er Jorden mellem Mik-

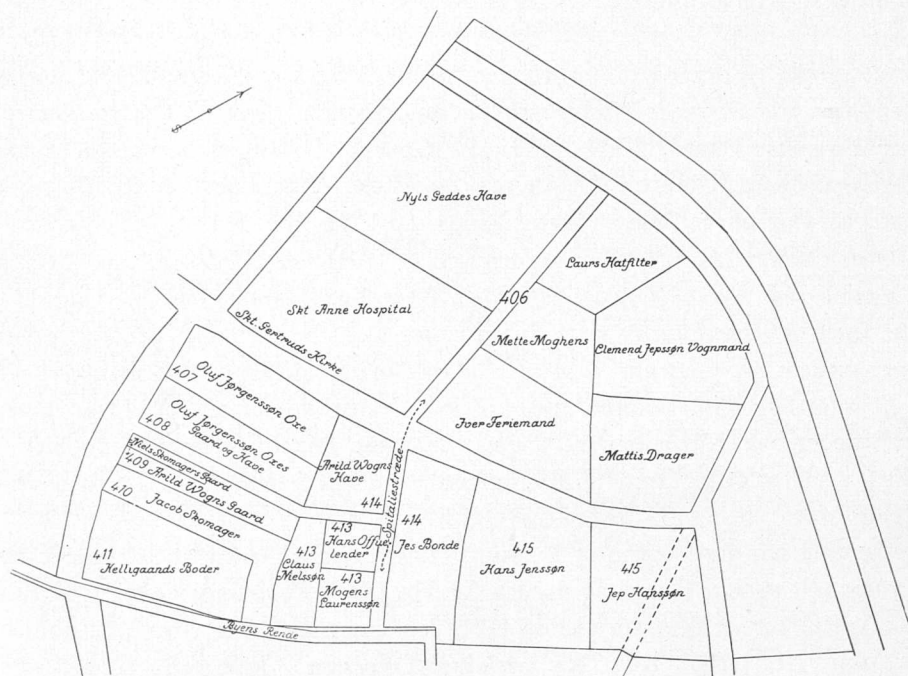

Fig. 41. Jordfordelingen paa Rosengaarden i 1496.

kel Vibes Gade og St. Gertrudsstræde, Matr. Nr. 61—62/1689 Klb. Kv. med flere Smaagrunde.

Forinden der gøres Forsøg paa at fordele Grundene paa Rosengaarden, maa man fastlægge det forsvundne sentmiddelalderlige Gadenet i Karréen, der er begrænset af Landemærket mod Syd, St. Gertrudsstræde og Lille Købmagergade mod Vest og Voldgaden mod Nord og Øst.

I Landemærket dominerede i 1377 Byens Rende, men efterhaanden maa der have dannet sig bredere Fodstier eller Færdselsveje langs Rendens Sider. Pustervig var bevaret fra 1377, muligvis var Østenden allerede nedlagt, og Strædet bleven til en Cul-de-sac. Pilestrædets Forlængelse nord for Landemærket var nedlagt og erstattet med Aabenraas sydlige Del, som var en Forlængelse af det

²²⁾ Købebrev 12. Maj 1514 S.A.

efter 1377 anlagte *Stræde til Clare*, nuværende *Vognmagergade*. Paa Matr. Nr. 69/1689 Rbg. Kv. løb det tidligere omtalte navnløse *Stræde* parallelt med Landemærket, indtil det mødte et nord-syd gaaende *Stræde*, som gik fra Landemærket paa Østsiden af Matr. Nr. 110/1689 Rbg. Kv. og videre langs Østsiden af St. Gertruds Hospitals Jord og op til *Voldgaden*; det kaldes en enkelt Gang *Spi-taliestrædet* efter Hospitalet, og dets sydlige Del blev nedlagt 9. November 1541.²³⁾

Vi vender os derpaa til Jordebogen. *Mette Mogenses Gaard*, 12 Sk., ligger østen næst *St. Gertruds Kirkegaard* og sønden næst *Laurs Hatfilters Gaard*. *Iwer Ferymans Gaard*, 2 Mk., østen *St. Gertruds Kirke* og norden til *Mette Mogenses Gaard*. Disse tre Gaarde maa søges øst for *Strædet* bag *St. Gertruds Kirkegaard* og bliver Dele af Matr. Nr. 84. 85/1689 Rbg. Kv.

Nyls Geddes Have, 12 Sk., norden ved *St. Gertruds Kirke*, ud med Muren og vesten næst *Karine Laurses Hatfilters Gaard* og *Clemet Jeps søns Gaard*, 1 Mk., østen *Karine Laurses* ved Muren er tre Gaarde, af hvilke den første har ligget mellem *St. Gertruds Jord* og *Voldgaden* og mellem *St. Gertrudsstræde* og *Strædet bag Kirkegaarden*, medens de to andre har ligget i *Voldgaden* øst for *Strædet* bag *Kirkegaarden*. *Clemet Jeps søns Enke Barbaras Have* blev i Fasten 1562 solgt af Byen til Raadmand *Claus Perlestikker*.²⁴⁾ *Gaarden* omfattede Matr. Nr. 251—254 m. fl./1689 Rbg. Kv.

Derefter har Jordebogen et Indskud, *Olle Jens søns Gaard*, 8 Sk. sønden op til *Jørgen Marsviins Gaard* og norden for Hr. *Axell Lawessøns Gaard* ved *Rosengaarden*. *Jørgen Marsvin* ejede i 1496 den umatrikulerede Grund C, norden for Matr. Nr. 1/1689 Rbg. Kv., og *Axel Lawesson (Brok)* gav i 1495 som *Gaard* Matr. Nr. 5/1689 Rbg. Kv. til *Helligaands Kloster*. *Olle Jens søns Gaard* kan da ikke have grænset umiddelbart til begge disse Gaarde. Af de mellemfaldende Gaarde er der kun en, Matr. Nr. 3/1689, som synes at kunne have været paa *Byens Haand*, og med ret stor Sikkerhed kan da *Olle Jens søns Gaard* henlægges hertil.²⁵⁾

Det kan her bemærkes, at Byen 8. August 1496 tilskødede *Mattis Erikssøn Bølle* *Jordskylden* paa den nordligste *Kødmangerbod* paa Hjørnet af *Købmagergade* og *Landemærket*. *Gaardens* forrige Ejer var *Mattis Erikssøns Svigerfader Claus Daa* til *Ravnstrup*, som døde omtr. 1496, og som øjensynlig har betalt *Jordskyld* til Byen. Allerede før 2. Maj 1496 maa Byen have givet *Mattis Erikssøn Købebrev* paa *Skylden*, idet *Grunden* ikke er optaget i *Jordebogen*. 16. Januar 1497 fik *Mattis Erikssøn Gaarden* endelig udlagt af *Johan Biørnsson* og

²³⁾ K.D. I Nr. 232 p. 336. p. 347.

²⁴⁾ K.D. I Nr. 232 p. 348.

²⁵⁾ K.D. I Nr. 209. Reg. 30. Afd. I. Fasc. 2 Art. 8. 12 ab. R.A.

Biskop Niels Skave, der var Exekutorer i Claus Daas Bo. Rigsraad Mattis Eriksøn Bølle ejede Grunden til sin Død, og den var i Bølleslægtens Eje til 1596. Mattis Eriksøns Købesum for Jordskylden nævnes endnu 19. August og 4. December 1505 i Byens Regnskaber.²⁶⁾

De efterfølgende Gaarde maa søges i *Aabenraa*, *Landemærket* og de andre Stræder i *Karréen*. Først nævnes *Jep Hanssøns Gaard*, 1 Sk. grot, sønden op til *Mattes Dragers Gaard* ved *Rosengaarden*, dernæst *Hans Jenssøns Have*, 1 Sk. grot, vesten op til *Jep Hanssøns Gaard* i samme Stræde og *Jes Bondes Gaard*, 1 Sk. grot, vesten op til *Hans Jenssøns Gaard* i samme Stræde. Det er klart, at *Mattes Dragers Gaard* ligger i et Stræde, som udgaar fra *Landemærket*, og at *Jep Hanssøns Gaard* er en *Hjørnegrund*. Vi kan antage, at *Mattes Dragers Gaard* er Matr. Nr. 255—261/1689 Rbg. Kv. og at *Jep Hanssøns Gaard* er Matr. Nr. 123—125. 262—264/1689 Rbg. Kv., *Hans Jenssøns Gaard* er Matr. Nr. 113—122/1689 Rbg. Kv. og *Jes Bondes Gaard* er Matr. Nr. 111. 112/1689 Rbg. Kv. paa det østre Hjørne af *Strædet bag Kirkegaarden*. Grundene strakte sig i Dybden fra *Landemærket* mod Nord til *Pustervig*.

Derefter nævner *Jordebogen* en *Have*, 1 Mk., norden op til *Mogens Laurensøns Gaard*, og videre *Hans Offuelender* *Guldsmed* en *Have* af *Byen*, 1 Mk., *Jep Mogenssøn* en *Have* af *Byen*, 12 Sk. Disse sidste Sætninger maa vist opfattes som et senere forklarende Indskud, saaledes at *Hans Offuelender* har haft *Haven* nord for *Mogens Laurensøns Gaard*, og at *Gaarden* og *Haven* er gaaet i Arv til *Sønnen Jep Mogenssøn*.

Med *Arild Wogns Have*, 1 Mk., norden for *Claus Nielssøns Gaard* og vesten *Jes Bondes Gaard* afsluttes *Opregningen* af *Grundene* vest for det lille *Spitalie Stræde*, og de kan derefter fordeles saaledes: *Claus Nielssøn* Matr. Nr. 105—107/1689 Rbg. Kv., *Mogens Laurensøn* og *Hans Offuelender* tilsammen Matr. Nr. 106—110/1689 Rbg. Kv. og *Arild Wogn* Del af Matr. Nr. 84/1689 Rbg. Kv. mellem *Pustervig* og det lille *Stræde* fra *Købmagergade*.

Jordebogen vender derpaa igen tilbage til *Købmagergade*.

Jacob Skomagers Gaard, 4 Sk., norden fra den *Helligaands Boder*, tvært over fra *Hr. Laurs Morthenssøns Gaard* paa *Rosengaarden*, er Matr. Nr. 66/1689 Rbg. Kv., *Helligaands Hospital* solgte 10. August 1498 sine *Boder* Matr. Nr. 63—65. 96—102/1689 Rbg. Kv. paa *Hjørnet* af *Lille Købmagergade* og *Landemærket* til *Universitetet*. *Oluf Jørgenssøns Have*, 12 Sk., bag op til hans *Gaard* maa være en Del af *Bagjorden* bag Matr. Nr. 70. 71/1689 Rbg. Kv.

Karine Abritz i *Badstuen* op til den *Gaard*, som *Hr. Hans Morthinssøn* har af *Byen* paa *Rosengaarden*, som hans *Brev* lyder, 14 Sk., kan ikke stedfæstes, medmindre hun er den samme som *Karine Mortens*, der nævnes i det følgende.

²⁶⁾ Reg. o. Univ. Dok. (affattet efter 1768) Pk. 201 a. U.A. K.D. I Nr. 192.

Oluff Hemmingsson en Gaard, 8 Sk. grot, paa det nørre Hjørne, som *man gaar til Graabrødre*, er Matr. Nr. 45/1689 Klb. Kv. paa Hjørnet af *Købmagergade* og *Graabrødrestræde* (Skindergade), der længe udredede Jordskyld til Byen.

Marine Bockers Gaard, 2 Sk. grot, sønden op til den Have, som Ewert har i samme Gade, er Matr. Nr. 141. 142 A. 143/1689 Klb. Kv. paa Vestsiden af *Peder Huitfeldsstræde*, sønden for Matr. Nr. 136—140/1689 Klb. Kv., som Evert Luning Guldsmid maa have beholdt, da han 23. Januar 1464 solgte det øvrige af sin Gaard Matr. Nr. 52. 53. 153—156/1689 Klb. Kv. til St. Peders Kirke.²⁷⁾

Hr. *Lauritz Mortenssons* Gaard, 5 Sk. grot, sønden ved *Karine Mortens* Gaard i samme Gade er Matr. Nr. 46. 47/1689 Klb. Kv. paa Hjørnet af *Lille Købmagergade* og *Skidenstræde*, og *Karine Mortens* Gaard bliver altsaa Matr. Nr. 48/1689 Klb. Kv.

Dr. *Per Albretsson* Raadmands Gaard, 4 Mk., norden ved *Kannikestrædet* paa det østre Hjørne ved *Kødmantere Strædet* og sønden Hr. *Lauritz Mortenssons* Gaard er Matr. Nr. 44/1689 Klb. Kv., nu Regensen.

Oluff Jensson en Have, 12 Sk., ligger op til deres Gaard, han bor udi. *Oluf Jensson* boede i *Kalente Alters* Gaard, Matr. Nr. 6/1689 Rbg. Kv. og hans lejede Have bliver Matr. Nr. 14—16/1689 Rbg. Kv. i *Springgade* (Pilestræde).

Jep Monbos Have, 8 Sk., op til Hr. *Axel Lauritzsons* Gaard, er Nabogrunden til *Oluf Jenssons*, Matr. Nr. 17. 18 A/1689 Rbg. Kv. i *Springgade*.

Derefter springer Jordebogen til *Vimmelskaftet* og *Badstuestræde*.

Jens Lauritzson Byfogeds Gaard, 10 Mk., i *Suderboderne* vesten næst *Jep Brun* og østen næst *Jes Nielsson* Skomager. Ved Hjælp af Mageskiftet af 20. Juli 1510 mellem *Roskilde St. Agate Alter* og *Vor Frues Hellig tre Kongers Alter*, der vedrører Nabogrundene mod Vest,²⁸⁾ kan Byfogedens Gaard fastsættes til Matr. Nr. 178/1689 Sn. Kv. i *Vimmelskaftet*.

Kort Monholths Gaard, 10 Mk., i samme Gade, vesten næst *Niels Hallandsfar* og østen næst unge *Claus Bager*, sønden over fra *Niels Kock*, og *Matthis Jepsøn* Bagers Gaard, 7 Mk., vesten *Kort Monholt* paa det Hjørne, som løber fra *Suderboderne* og til *Strandstuen*, østen næst fra *Albret Bagers* Gaard, er henholdsvis Matr. Nr. 174/1689 og Hjørnegården til *Badstuestræde*, Matr. Nr. 173/1689 Sn. Kv., medens *Albret Bagers* Gaard paa det modsatte Hjørne er Matr. Nr. 172/1689 Sn. Kv.

Esbern Skrivers Borgmesters Gaard med to Boder, 8 Sk., i *Strandbadstuestrædet*, sønden op til *Kort Monholts* Gaard og norden op til de Boder, som

²⁷⁾ K.D. II Nr. 119.

²⁸⁾ K.D. II Nr. 200.

Niels Skriver har af Byen, er Matr. Nr. 94—98/1689 Sn. Kv., og *Niels Skrivers* 8 Boder i *Strandbadstuestrædet*, sønden næst op til Esbern Borgmesters Boder og norden næst *Gerloff Kocks* Hus er Matr. Nr. 92—93/1689 Sn. Kv.

Jordskylden til Byen af Kort Monholts og de efterfølgende Grunde stammer fra de *Kødmangerboder*, som laa her i 1377, og som øjensynlig har tilhørt Byen.

Klædeboders Rodemaal.

Hemyng Byskrivers Gaard, 7 Mk., paa det venstre Hjørne i *Klædeboderne* ved *Gammel Torv* paa den søndre Side, som *Byen* fik af *Vor Frue Kirke* til Vederlag for det gamle Raadhus, er Matr. Nr. 158/1689 Sn. Kv., som *Byen* fik ved Mageskiftet 6. August 1492.²⁹⁾

Den Gaard, som *Byen* fik af *Anders Nielsson*, 8 Mk., ligger ved *Gammel Torv*. Gaarden ejedes 17. April 1450 af Raadmand *Nis Andersson* og senere af hans Søn, Borgmester *Anders Nielsson*, der uvist hvorfor og hvornaar har skænket Gaarden til *Byen*; han nævnes i 1475 som fordum Borgmester.³⁰⁾

Et senere Indskud nævner 4 Boder paa *Rosengaarden*, som de fattige Kvinder bor udi. Boderne kan ikke stedfæstes nøjere, og de angaar næppe dette Rodemaal.

Dernæst opføres Brugerne af den Gaard, som *Anders Nielsson* gav *Byen*, nemlig *Poll Tetzebølles* Gaard, 5 Mk., norden op til *Gammel Torv*, Matr. Nr. 5 B/1689 Nr. Kv. og *Hermyndt Buntmager* en Gaard vesten op til *Poll Tetzebølle*, Matr. Nr. 6/1689 Nr. Kv.

²⁹⁾ K.D. I Nr. 180.

³⁰⁾ K.D. II Nr. 86 Rep. 2 Ser. Nr. 3768.

BYENS GRUNDSALG I DEN FØRSTE FJERDEDEL AF 16. AARHUNDREDE

I Aarene omkring Aarhundredskiftet havde Byen stedse Befæstningsarbejder i Gang, og da Forholdene i 1508—11 stadig blev mere urolige, steg ogsaa Byens aarlige Udgift af „penninge till then bygningh, som wij haffue ladet bygd om kryngh Køpnehaffuen by for then frøcht oc fare, som nw er paaferdhe om then krygh j mellem wor kæreste nadige hærre oc the lybzke etc.“. Men Regnskaberne i Magistratens Vedtægtsbog er desværre for Jordsalgenes Vedkommende kun lidet udtømmende og fyldestgørende.¹⁾ De kan suppleres med enkelte i Original eller i Afskrift bevarede Skøder.

19. August 1505 meddeles i Regnskabet, at Borgmester *Hans Boge binder* har faaet Pant i den Byens Gaard, Matr. Nr. 57/1689 Str. Kv., paa Amager Torv, som han i 1496 var Lejer af, men Byen afgjorde sin Skyld før 2. April 1506, og Naboen mod Vest, *Oleff Bager den ældre*, havde derefter Gaarden i Leje. Det varede dog ikke længere end til 13. Maj 1510, før Byen igen maatte pantsætte den til Doktor *Peder Skotte* for 200 Mk., som Byen laante af ham „uti stor trængth thill Københaffuens byes behoff till fastheet modt the lybske“; *Oleff Bagers Søn* af samme Navn boede da i Gaarden og blev boende her i mange Aar, ogsaa efter at Pantsættelsen til Doktor *Peder Skotte* ophørte.²⁾

4. December 1505 fik *Karine Snares* en Byens Kaalhave i Kattesund for 6 Læster Kalk til Byens Behov. Hendes afdøde Mand, Raadmand *Erland Snare*, havde Kaalhaven i Leje 1496. Af hendes Skøde af 5. August 1527 til *Christiern Esgessøn* og senere Skøder fremgaar det, at den indbefattede Matr. Nr. 32—36/1689 V. Kv. i *Farvergade*.³⁾

11. December 1508 købte *Peter Bødker* en Byens Jord, Matr. Nr. 49 A. 50/1689 Ø. Kv. paa Nordsiden af *St. Nicolaj Kirkegaard*, østen for Ærkebiskoppens Gaard, og 1. Maj 1511 skænkede han den til Residensgaard for det *St. Mauricii Alter*, som han oprettede i *St. Nicolaj Kirke*.⁴⁾

I 1509 købte *Helligaands Kloster* et Stykke Jord paa Rosengaarden af Byen,

¹⁾ K.D. I Nr. 192.

²⁾ K.D. IV Nr. 277. K.D. VI Nr. 7.

³⁾ K.D. I Nr. 247. K.D. II Nr. 228.

⁴⁾ K.D. IV Nr. 307.

nemlig Matr. Nr. 18 A/1689 Rbg. Kv. i *Springgade*. Her byggede Klostret en ny Avlsgaard, ogsaa kaldet *Hyrdegaarden*, som siden udvidedes ved Tilkøb af Nabogrundene.⁵⁾

13. April 1510 udlejede Byen til *St. Knuds Lav* en Jord paa Rosengaarden, Del af Matr. Nr. 61. 62/1689 Rbg. Kv. mellem *Strædet*, som løber ud med *St. Gertruds Kirke*, altsaa *St. Gertrudsstræde*, og det *andet Stræde*, altsaa *Mikkel Vibes Gade*. Efter Lavets Ophør ved Reformationen blev Jorden i 1533 af Byen solgt til Biskop *Joachim Rønnov*.⁶⁾

5. Juli 1510 købte Dr. *Peder Albretsson* en Byens Jord, Matr. Nr. 44 B/1689 Klb. Kv. i *Store Kannikestræde*, som han skænkede til *St. Jørgens Hospital*.⁷⁾

11. Februar 1511 købte *Oluf Jønsson* Brygger den Byens Jord, Matr. Nr. 17—18 A/1689 Rbg. Kv. i *Springgade*, som *Jep Mønbo* havde i 1496, og 14. August 1512 fik han Byens Skøde paa den Nabojord, Matr. Nr. 14—16/1689 Rbg. Kv., som han selv havde i Leje. I 1516 solgte han begge Jorder til *Helligaands Hospital*, som dels lagde dem til Avlsgaarden, dels udnyttede dem som Lejevaaninger.⁸⁾

11. April 1511 fik *Hans Guldsmed* i Klosterstræde en Jord af Byen for 50 Mk., men den kan ikke stedfæstes.⁹⁾ 15. November 1511 pantsatte Byen den Gaard, Matr. Nr. 73 B—77/1689 Str. Kv. paa Hjørnet af *Højbrostræde* og *Amagertorv*, som *Willem von Bommel* havde i Leje, til *Hans Kortes Børn Clare* og *Beate* for 300 Mk. Penninge.¹⁰⁾

17. November 1511 købte Dr. *Peder Albretsson* den Byens Jord, som han hidtil havde haft i Leje, Matr. Nr. 44/1689 Klb. Kv. paa Hjørnet af *Store Kannikestræde* og *Købmagergade* og østen for den *St. Jørgens Hospitals* Jord, som han tidligere havde købt. Han skænkede 1. Marts 1512 Gaarden til *St. Peders Alter* i Vor Frue Kirkes Højekor. I den bevarede Afskrift af Byens Skøde siges Grunden at grænse mod Nord til Byens „Ende“, hvilket sikkert er en Fejlskrift for Byens „Rende“ i *Krystalgade*.¹¹⁾

22. Marts 1512 tilskødede Byen Kantoren *M. Anders Friis* to Grunde paa Nordsiden af *Byens Rende* paa *Fiolstrædes* to Hjørner, Matr. Nr. 166—168. 213—125/1689 og 164. 165. 184. 185/1689 Klb. Kv. I 1496 havde *Hans Bertramsson* den vestlige og Kantoren den østlige Parcel i Leje.¹²⁾

⁵⁾ Lindbæk og Stemann. De danske Helligaandskl. Dipl. Nr. 352. K.D. I Nr. 232.

⁶⁾ K.D. VI Nr. 6. K.D. I Nr. 232.

⁷⁾ K.D. I Nr. 192.

⁸⁾ K.D. IV Nr. 319. Lindbæk og Stemann. De danske Helligaandskl. Dipl. Nr. 418.

⁹⁾ K.D. I Nr. 192.

¹⁰⁾ K.D. VI Nr. 8.

¹¹⁾ K.D. IV Nr. 315. Arne Magn. Afskr. 1. Marts 1512.

¹²⁾ K.D. I Nr. 202.

4. November 1513 omtales de Boder, som Hr. *Niels Brodie* selv ibor, og som han købte af Byen. De kan ikke stedfæstes. Samme Dag aflægges Regnskab for de 20 Mk., som *Skræderne* betalte for den Jord, de havde købt af Byen i 1512, nemlig Matr. Nr. 117/1689 Sn. Kv. paa Hjørnet af *Brolæggerstræde* og *Endelosstræde*, hvor de byggede deres *Lavshus*. Samme Dag nævnes den Jord, som *Anders Schriffuer* i *Kødmangerestrædith* købte, nemlig Matr. Nr. 56—61 A/1689 Klb. Kv. i *St. Gertrudsstræde*, som han havde i Leje i 1510, da St. Knuds Lav fik sin Jord, og endelig omtales Byens Salg af Jord til *Lasze Kraghe* og til *St. Clemens Kirke*; disse to sidste Salg kan ikke stedfæstes.¹³⁾

12. Maj 1514 bortskødede Byen til *Pedher Jønsson* Skræder en Jord, Matr. Nr. 19—22/1689 Rbg. Kv. paa *Rosengaarden* i *Springgade* mellem *Helligaands Klosters Avlsgaard* og *Byens Jord*, som *Anders Schriffuer* havde i Værge, og 13. Oktober 1516 solgte han Grunden til *Helligaands Kloster*.¹⁴⁾

31. Oktober 1515 købte *Albret van Goch* for 60 Mk. en Grund paa *Rosengaarden* ved *St. Clare Kloster* i den Karré, som begrænsedes af *Møntergade*, *Store Brøndstræde*, *Vognmagergade* og *Øster Vold*, hvorpaa *Rakkeren* havde sin Bolig, og som i 1496 betegnedes som *Gisles Have*.

21. November 1516 omtaler Regnskabet Salget af Byens Jord paa *Rosengaarden*, muligvis Matr. Nr. 12—13/1689 Rbg. Kv. i *Springgade*, til *Per Kemppe*; denne Grund betegnes nemlig 14. August 1570 som *Laurids Kiempes Boder*.¹⁵⁾ Endvidere nævnes *Hermen Lippert* som Køber af en Jord, utvivlsomt den Del af Matr. Nr. 1/1689 Ø. Kv., ved Muren paa *Øster Vold*, som han havde i Leje efter 1496. *Bodil Geddes* Børn købte en Jord, vel den samme, som *Niels Gedde* havde i 1496 i *St. Gertrudsstræde* nord for Hospitalet.¹⁶⁾

En særlig Gruppe af Bortsalg er dem, der angaar Afhændelsen af Forstrandsretten til det saakaldte *Forte* eller *Fortaa* mellem Bebyggelsen og Strandlinien. Denne Linie var paa dette Tidspunkt forskudt noget ved en Opfyldning mod Syd ud i Havnen, men der var, som det fremgaar af Grundundersøgelser paa *Assistenshusets* Grund, tilvejebragt en Begrænsning i Opfyldningen ved et Bolværk, som stod omtr. 12,0 m syd for Ejendommene paa *Snaregades* Nordside. Ved Salget af Fortaaet blev der Mulighed for en Bebyggelse paa *Snaregades* Sydside, og denne Gade blev samtidig anlagt. Den fik Navn efter Raadmand *Erland Jønsson Snare*, som ejede Matr. Nr. 11/1689 Sn. Kv., der i mange Aar efter hans Død omtr. 1504 var i hans Enkes, *Karine Hansdatter Snares*, Besiddelse. *Erland Snare* gav efter sin Død ogsaa Navn til *Snares Rodemaal* eller *Kvarter*.

¹³⁾ K.D. I Nr. 192.

¹⁴⁾ K.D. I Nr. 209. K.D. I Nr. 213.

¹⁵⁾ K.D. I Nr. 192. *Conventhuus Bog* p. 488 S.A.

¹⁶⁾ K.D. I Nr. 192 jfr. K.D. I Nr. 185.

Man kender fra denne Tid kun Salget af de fire østligste Grunde, og længere mod Vest skete Opfyldningen først i Frederik I's Tid.

Den første Grund, som blev bortsolgt, var Matr. Nr. 2 A/1689 Sn. Kv. vest for *Vejerhuset*, og som nu er den østlige Del af *Assistenshuset*. Raadmand, tidligere Borgmester *Oluf Aderssøn*, fik Skøde af Byen i 1511, omtrent samtidig med Nabogrunden mod Vest. 3. Januar 1514 fik han Christiern II's Bekræftelsesbrev paa Byggestedet, dog saaledes at han skulde rette sin Opfyldning efter Naboernes. I 1515 skænkede han sin Gaard til Helligaands Kloster.¹⁷⁾

Ved Vestsiden af denne Grund solgte Byen i 1511 Matr. Nr. 2 B/1689 Sn. Kv. i *Snaregade* til Raadmand *Mogens Laurensøn*. Det følgende Aar 1512 udstedte Kong *Hans* imidlertid et Brev til *Anders Wulff*, Ejeren af Matr. Nr. 15/1689 Sn. Kv. paa Nordsiden af *Snaregade* lige overfor *Strandgrunden*, og dette gav Anledning til en Retssag, idet Kongen ikke alene havde bortgivet Opfyldningsretten, men tillige Byens Fortaa, *Strandgrunden*. Af en Herredagsdom af 25. Maj 1549 fremgaar det, at Kongens Brev blev underkendt, og at *Mogens Laurensøn* beholdt Grunden, paa hvilken hans Enke Sidze i 1533 erhvervede en Dom af Rigans Raad.¹⁸⁾

Vest for *Mogens Laurensøn* fik Ejeren af Matr. Nr. 14/1689 Sn. Kv. i *Snaregade*, Raadmand og Skipper *Peder Jonsson* og hans Hustru *Karine Mogensdatter*, i 1511 Byens Skøde paa Fortaaen, Matr. Nr. 3/1689 Sn. Kv.¹⁹⁾

Den næste Fortaa, Matr. Nr. 4/1689 Sn. Kv., blev 12. December 1511 tilskødet *Mathis Knudsson*, Ejeren af Grunden lige overfor, Matr. Nr. 13/1689 Sn. Kv. Fortaaens Bredde var kun 13¼ sjællandske Alen, eller 8,32 m.²⁰⁾

Længere mod Vest fik *Erland Snare* Kong *Hans'* Frihed til Opfyldning af Fortaaen udfør sin Gaard Matr. Nr. 11/1689 Sn. Kv., men denne Ret blev ikke udnyttet, og i 1523 blev den afkøbt hans Enke *Karine* af Byen. Endnu saa sent som i 1527 siges Gaarden at ligge ud til *Stranden*.²¹⁾

Ogsaa øst for *Vejerhuset* blev der i Tiden omkring 1511 opfyldt en enkelt Grund paa *Peder Kempes* Fortaa. Denne Grund maalte 15. Februar 1554 mod Nord 10 sjæll. Alen, mod Syd 10½ sjæll. Alen, og den var i Bredden 27 sjæll. Alen paa nær 3 Fingersbred.²²⁾ Videre mod Øst strakte den middelalderlige Opfyldning ved *Vejerhuset* sig ikke.

17) Rigans Forfølgn. Bog 1536—42 fol. 38 jfr. Herredags Dombog 1545—49 fol. 252. R.A. K.D. IV Nr. 330. Lindbæk og Stemann. De danske Helligaandskl. Dipl. Nr. 405.

18) Rigans Forfølgn. Bog. 1536—42 fol. 38 jfr. Herredags Dombog 1545—49 fol. 252. R.A.

19) Rigans Forfølgn. Bog. 1536—42 fol. 38. R.A.

20) K.D. I Nr. 200.

21) K.D. I Nr. 232. K.D. Nr. 248.

22) K.D. I Nr. 297.

BYENS GRUNDSALG I FREDERIK I's DAGE

Allerede ved Nytaarstid 1523 havde Borgmestre og Raadmænd sammen med 30 af de mest agtede Borgere og alle Byens Rodemestre paa menige Almues Vegne overvejet, hvorledes Byen skulde betale den svære og store Gæld for *mærkelig og nyttig Bygning baade med Mure, Volde og andet*, som var bygget eller vilde blive bygget, „vor kæreste konninglige Majestæt til Hæder og Ære“ og menige Københavns Bys Borgere til evig Nytte, Gavn og Bistand, og man havde besluttet, at Betalingen skulde ske ved *Salg af Byens Jorder*.

„Den kæreste konninglige Majestæt“ var, da Beslutningen blev taget, *Christiern II*, men derefter fulgte Kongens Bortrejse 13. April, Belejringen og Byens Overgivelse til Kong *Frederik I*, og selv om Byens Følelser for Kong *Christiern* vel delvis holdt sig, ændredes Byens Beslutning ikke under den nye Konge.

Det første Salg, som kendes efter denne Beslutning, er Salget af Byens *Sisehus*, det Hus, i hvilket Accisen af Øl og Vin blev opkrævet. Det blev 23. Februar 1523 af Byen tilskødet beskeden Svend og Borger *Anders Loduigssøn*. Det laa ved *Stranden*, sønden for *Byens Vejerhus*, øst for det nuværende Assistenshus, og dets Grund maalte fra Øst til Vest $20\frac{1}{2}$ sjællandske Alen og fra Syd til Nord $12\frac{1}{8}$ sjællandske Alen. Mellem Huset og den nuværende Assistenshusgrund løb en 3 Al. 2 Fingersbred bred og 29 Al. lang *Strandgang* fra Snaregade til *Stranden*, som var en fri Gang for alle. Sisehusets øverste Etage var bygget ud over denne Gang.

Salgssummen for Huset var 1200 Mk., det største Enkeltsalg, som Byen foretog efter den førnævnte Beslutning, og Byens Vedtægtsbog giver følgende Oplysninger om Anvendelsen af Pengene, nemlig til Hans Vincke 288 Mk., som Byen skyldte ham for Hagebøsser, til Hans Danckorsøn 412 Mk. til Kalk og Sten til Bys Behov, til *Karine Snares* 90 Mk. for den Frihed, som Kong *Hans* havde givet hende paa Jorden udenfor hendes Gaard, altsaa paa dens Fortaa til *Stranden*, til Rasmus Kellesvend og Niels Grydestøber 100 Mk., som Byen skyldte dem for Arbejde, til Poul Hanssøn $126\frac{1}{2}$ Mk., som han var til agters paa det *Taarn* mellem *Nørre Port* og *Jarmers Gab*, til Oluf Jenssøn paa *Østergade* og Lauritz Jenssøn paa Amager Torv 90 Mk. 12 Sk. paa det *Plankeværk*,

som blev gjort mellem *Smørhatten* og *Reberbanen*, til Torckill Brygger 8 Mk., brugt til *Hans Claussens Taarn*, og til Byens Kæmner Hans Friman Restbeløbet, 84 Mk. 12 Sk.¹⁾

Sisehuset blev siden delt i to *Strandboder*. Den vestlige af dem solgte Raadmand *Hans Vencke* 20. Marts 1531 til *Kort Berman*.²⁾

De fleste Salg af Byens Grunde fandt først Sted efter Belejringen, idet man da ikke alene skulde bekoste de nye Befæstningsarbejder, men ogsaa udrede den ved Byens Overgivelse fastsatte Sold til *Henrik Gioes* Landsknægte og Penge til Byens Køb af *Serreslev*.

Vedtægtsbogen³⁾ nævner en hel Række Jorder langs Stranden, der kan stedfæstes med ret stor Sikkerhed, og som viser, at de Fortaaer for Ejendommene i *Magstræde* og *Snaregade*, der ikke blev solgt i 1510—11, er bleven afhændede mellem 1523 og 1529.

Længst mod Vest som Nabogrund til *Vandmøllen* laa Borgmester *Niels Stemps* Jord, svarende til Matr. Nr. 34—36/1689 Sn. Kv., der ogsaa senere var en samlet Ejendom. Salgssummen var kun 60 Mk., øjensynlig fordi Opfyldningsmuligheden var begrænset ved Møllegravens Afløb.

Øst for *Niels Stemp* fulgte *Oluf Værkmesters* Jord, som han fik som Vederlag for den Gaard paa *Vestergade*, Matr. Nr. 9/1689 Nr. Kv., som *Christiern II* havde givet *Fadder Bøsestøber*. Jorden siges at ligge ved *Vestre Mag*, det vestligste af Byens to offentlige Nødtørftshuse. *Vandhusbroen* over Møllegraven laa siden udfor Østgrænsen af Matr. Nr. 23/1689 Sn. Kv., og *Oluf Værkmesters* Grund maa derfor have omfattet Matr. Nr. 23. 31—33/1689 Sn. Kv.

Øst for *Vestre Mag* fik *Anders Jønsson* en Jord for 120 Mk., som maa være Matr. Nr. 29—30/1689 Sn. Kv.

Derefter fulgte tre andre Grunde til 120 Mk., nemlig Borgmester *Jens Broelæggers*, Matr. Nr. 22. 27 A. 28/1689 Sn. Kv., *Kort Finckes*, Matr. Nr. 21. 26. 27 B/1689 Sn. Kv. og *Henrik Mithers*, Matr. Nr. 20. 24. 25/1689 Sn. Kv., medens Matr. Nr. 19/1689 Sn. Kv. kan være den lille Grund, som for 20 Mk. blev solgt til *Lauritz Nielsen*.

Hermed er vi naaet fra Vest mod Øst til *Knabrostræde*.

Henrik Mithers Nabo *Anders Halagers* Grund maa følgende søges øst for Strædet paa Matr. Nr. 8/1689 Sn. Kv., og de tre Grunde ved Stranden, som blev solgt til Raadmand *Jens Kammersvend* for 50 Mk., Borgmester *Peder Jørgensson* for 90 Mk. og *Anders Matzson* uden nøjere Angivelse af Naboer, maa rimeligvis omfatte Matr. Nr. 5—7/1689 Sn. Kv.

¹⁾ K.D. I Nr. 217. 232.

²⁾ K.D. I Nr. 257.

³⁾ K.D. I Nr. 232.

Siden hen omtales der i 1533, at Borgmester *Poul Hanssøn* for 40 Mk. købte en Stadens Jord i St. Nicolaj Sogn syd for *lille Hr. Peders* og *Hr. Mattis* Præsteboliger nord for Dybet mellem Staden og Bremerholmen, hvilket er Jorden bag St. Nicolaj *St. Barbara Alters* og en anden af St. Nicolaj Kirkes *Alterresidenser*, paa det østlige Hjørne af *Vingaardsstræde* og *Nicolajgade*, Del af Matr. Nr. 156/1689 Ø. Kv.⁴⁾

Oluf Skriver købte samme Aar for andre 40 Mk. Grunden vest for *Poul Hanssøns*, bag *gamle Hr. Niels* og *Hr. Hans Køges* Præsteboliger, som laa paa det vestlige Hjørne af *Vingaardsstræde* og *Nicolajgade*, den sydlige Del af Matr. Nr. 96. 97/1689 Ø. Kv.⁵⁾

Disse to Grundsalg, de sidste, som nævner *Bremerholms Dyb*, var sikkert stærkt medvirkende til dette Løbs Opfyldning.

I Omegnen af *Jarmers Gab*, altsaa ved Volden mellem *Vestergade* og *Jarmers Taarn*, blev der solgt adskillige af de Jorder, som Byen ejede i Følge *Jordebogen* af 1496, men Angivelserne om Grundenes Størrelse og Naboer er ikke altid tilstrækkelige til en nøje Stedfæstelse.

Paa det nordlige Hjørne af *Vestergade* og *Volden* købte Raadmand *Lauritz Jønsøn* omtr. 1524 en Byens Gaard, Matr. Nr. 29/1689 Nr. Kv. Gaarden var i 1496 af Byen lejet til *Karine Hr. Per Tolles* og var efter hendes Død overgaaet til Sønnen, Præsten *Hr. Peder Pederssøn Toller*. Han havde i sit Testamente af 22. April 1521 overdraget den til sin Søstersøn *Albrecht Nielsson*, stadig med Jordskyld til Byen. Raadmand *Lauritz Jønsøn* fik den som Ejendom uden Jordskyld for 800 Mk.⁶⁾ Heraf udbetalte han 782 Mk. til *Vickman Kræmmer*, som havde Byens Del af *Helligaands Badstue*, Matr. Nr. 18/1689 Fr. Kv. i Pant.⁷⁾

Paa det nordlige Hjørne af det *gamle Raadhusstræde* eller *Studiestræde* og vest for *Bys Planker*, ud med *Jarmers Gab* fik Guldsmed *Anders Hogenssøn* en Jord for 200 Mk., sikkert svarende til den Grund, Matr. Nr. 84—86/1689 Nr. Kv., hvoraf *Jes Olsson* ved *Jarmers Gab* i 1496 betalte 4 Sk. grot til Byen. 19. Marts 1524 solgte han den vestlige Del af den, vest for hans Have, til Raadmand *Lauritz Jønsøn*. Denne Parcel var 75 Al. fra Nord til Syd langs Havnen, 43 Al. langs Nordgrænsen og 34¼ Al. langs *Studiestræde*. Den svarer til Matr. Nr. 84—85/1689 Nr. Kv. med Tillæg af en Del Bagjord.⁸⁾

Henning Skriver fik i 1528 en ret stor Have ved *Jarmers Gab* for 300 Mk.; han ejede allerede i 1496 en jordfri Have i *Studiestræde*, som maa være Matr.

4) K.D. I Nr. 232 p. 346.

5) K.D. I Nr. 232 p. 346.

6) K.D. I Nr. 232 p. 337. K.D. I Nr. 185 p. 239. K.D. IV Nr. 375.

7) K.D. I Nr. 197. 232. K.D. II Nr. 242.

8) K.D. I Nr. 232 p. 335. K.D. I Nr. 185. K.D. I Nr. 229.

Nr. 87/1689 Nr. Kv., hvilken han havde købt af *Bertram Heckler*, som selv beholdt Matr. Nr. 88/1689 Nr. Kv. Den Jord, som Henning Skriver fik i 1528, har rimeligvis været den vestlige Del af Matr. Nr. 86/1689 Nr. Kv. øst for og nord for Anders Hogenssøns Jord.⁹⁾

Øst for Henning Skribers Jord i *Studiestræde* fik *Kort Berman* i 1528 for 120 Mk. en Jord, som altsaa svarer til *Bertrams* egen Have i 1496, Matr. Nr. 88/1689 Nr. Kv., og som mod Øst havde i 1528 *Sofren Skrædder*, i 1496 *Karine Olufs Gaard*, Matr. Nr. 89/1689 Nr. Kv., som Nabo.¹⁰⁾

Øst for Søren Skræder købte *Niels Grydestøber* i 1528 en Bys Jord for 150 Mk., af hvilke han dog fik de 100 Mk. godskrevne som Vederlag for sit store Arbejde for Byen. Jorden maa være Matr. Nr. 90/1689 Nr. Kv., forøget med den østlige Del af Matr. Nr. 86/1689 Nr. Kv., rimeligvis lige til *St. Pedersstræde*. I 1496 havde *Citze Posels* denne Grund i Leje af Byen.¹¹⁾

Hr. *Niels Riber*, Vikar til *St. Anne Alter* i Vor Frue Kirke, købte i 1527 for 100 Mk. en Bys Jord, som er „en putz och stor watn op till en mantz beltestædh“, liggende vesten for *Niels Grydestøbers* Have og østen for Bys Vold.¹²⁾ Den har sikkert ligget nord for *Anders Hogenssøns* og *Henning Skribers* Haver.

Sluttelig fik Rodemester *Hans Wencke* i 1528 en Jord ved den nye Vold for 70 Mk. og *Rasmus Kellesmed* 23. Juli 1529 en Jord ved *Jarmers Gab* for 40 Mk. De har rimeligvis ligget ved *St. Pedersstræde*, norden for Hr. *Niels Ribers* „Putz“. Men Grundinddelingen er her ændret efter 1496.¹³⁾

Ogsaa Grænserne fra 1520 Aarene er siden udviskede, idet al Jorden syd for *St. Pedersstræde* omkring 1540 var henlagt til Matr. Nr. 91/1689 Nr. Kv.¹⁴⁾

Norden for *St. Pedersstræde* laa Byens gamle *Teglgaard*, som blev nedlagt omkring 1529. Paa dens Jord fik *Per Olsen* 23. Juli 1529 for 40 Mk. en Jord ved *Jarmers Taarn*, næst op til *Per Skovs* Boder og i 1532 for andre 40 Mk. endnu et Stykke Haverum norden for det først købte. *Per Skovs* Boder er Matr. Nr. 132—135/1689 Nr. Kv., og *Per Olsens* Jord bliver da Matr. Nr. 136. 137/1689 Nr. Kv.¹⁵⁾

I 1532 købte *Kell Badstuemand* for 70 Mk. Hjørnegrunden syd for Nørre Vold og øst for Vester Voldgade, altsaa Matr. Nr. 142/1689 Nr. Kv.¹⁶⁾

Norden for *Peder Skovs* Gaard udlejede Borgmestre og Raad 26. Maj 1529

⁹⁾ K.D. I Nr. 232 p. 339. K.D. I Nr. 185 p. 240.

¹⁰⁾ K.D. I Nr. 232 p. 338. K.D. I Nr. 185 p. 240.

¹¹⁾ K.D. I Nr. 232 p. 338. K.D. I Nr. 185 p. 240.

¹²⁾ K.D. I Nr. 232 p. 341.

¹³⁾ K.D. I Nr. 232 p. 339. p. 343. K.D. I Nr. 185 p. 240. 241.

¹⁴⁾ Konventhuusbog p. 344 ffg. Hr. Peder Tiidtmands Skøde 28. Juni 1552. S.A.

¹⁵⁾ K.D. I Nr. 232 p. 344. 345. K.D. IV Nr. 429.

¹⁶⁾ K.D. I Nr. 232 p. 345.

en Byens Gaard i Nørre Voldgade til *Oluf Møller* og hans Hustru *Kirstine Pedersdatter*.¹⁷⁾

Et stort Antal Salg fandt Sted paa *Rosengaarden*, som i 1496 næsten udelukkende var i Byens Eje lige fra *Fiolstræde* ved Nørreport, rundt langs Volden indtil *St. Clare Klosters Mur* langs *Møntergade*.

I Karréen mellem *Fiolstræde* og *Kultorvet*, nord for Gaden *Rosengaarden* købte *Skrædder Jens Ingworsson* omtr. 1524 for 150 Mk. en Jord norden for afdøde *Kannik M. Niels Seuerenssons* Gaard. M. Niels havde allerede i 1496 denne Gaard, Matr. Nr. 54. 130. 131/1689 Kl. Kv., som var skænket *St. Peders Kirke* 23. Januar 1464 af Guldsmed *Evert Lying*. *Jens Ingworssons* Gaard bliver derefter Matr. Nr. 104. 105/1689 Kl. Kv. paa Hjørnet af *Rosengaarden* og *Kultorvet*, som *Jes Jensson* havde i 1496. Da *Jens Ingworsson* fik Gaarden, kaldtes den efter den i 1520 afdøde *Lejer, Dr. Peder Skottes Boder*.¹⁸⁾

Ved Siden af denne Gaard købte *St. Peders Kirke* 20. Januar 1528 ved sin Kirkeværges *Rasmus Kellesmed* for 700 Mk. *Klippepenninge* den Byens Gaard, Matr. Nr. 106. 107/1689 Kl. Kv. i *Rosengaarden*, som *Ingwors Vognmand* havde haft i Leje fra før 1496.¹⁹⁾

Karréen paa *Kultorvet* mellem *Rosengaarden* og *Byens Vold* var i Middelalderen begrænset mod Øst af *St. Gertrudsstræde*, som ogsaa kaldtes *det nye Hospitalsstræde* efter *Claus Dennes St. Anne Hospital* og mod Vest af det navnløse *Stræde* langs *Torvets Vestside*, som siden kom til at hedde *Mikkel Vibes Gade*.

Den nordligste Jord langs Volden var en *øde Grund*, som tilhørte *Byen*, omtrent svarende til Matr. Nr. 61. 62/1689 Kl. Kv.'s *Façade* i *St. Gertrudsstræde*. Den laa øde allerede i 1496, og den nordligste Del af den var endnu øde omtr. 1524, da *Borgmester Jens Brolægger* for 80 Mk. købte denne „øde Plan“, den nordligste Del af Matr. Nr. 62/1689 Rbg. Kv. Ved Købet siges Grunden at ligge i *det ny Spitalie Stræde*.²⁰⁾

Peyter Gørtsson købte i 1529 en af *Byens* Jorde tvært over for *M. Anders Glob*. Det synes ikke at kunne være en anden end Matr. Nr. 56—60/1689 Klb. Kv., som *Anders Schriffuer* havde i Leje i 1510 og købte i 1513, og den maa vel i de mellemfaldende Aar paany være kommen i *Byens Eje*.²¹⁾

Sønden op til *Peyter Gørtssons Have* og vesten for *St. Gertruds Jord* Matr. Nr. 55. 100—101/1689 Klb. Kv. paa Hjørnet af *Rosengaarden* og *St. Gertruds-*

¹⁷⁾ K.D. I Nr. 250.

¹⁸⁾ K.D. I Nr. 232 p. 335. K.D. I Nr. 185 p. 243. K.D. IV Nr. 391. K.D. II Nr. 119. 241. K.D. III Nr. 31.

¹⁹⁾ K.D. I Nr. 232 p. 340. K.D. I. Nr. 185 p. 243. K.D. II Nr. 241. K.D. III Nr. 31.

²⁰⁾ K.D. I Nr. 232 p. 335.

²¹⁾ K.D. I Nr. 232 p. 345.

stræde købte *Karine Anders Ulffs* efter 21. Marts 1527 for 200 Mk. Jorden Matr. Nr. 102. 103/1689 Klb. Kv. paa Hjørnet af *Rosengaarden* og *Mikkel Vibes Gade*, som *Anders Olsson* havde i 1496.²²⁾

Paa Hjørnet af *St. Gertrudsstræde* og *Pustervig* laa *St. Gertruds Kirke* og *St. Gertruds Gaard* eller rettere *St. Anne Hospital*, Del af Matr. Nr. 85/1689 Rbg. Kv., thi det er først efter dettes Anlæg i 1524, at Udstrækningen af Hospitalsgrunden, 24 Favne eller 72 Al. langs *St. Gertrudsstræde* og 36 Favne eller 108 Al. langs *Pustervig*, kan konstateres. Nord for Hospitalet laa, som i 1496, *Niels Geddes Gaard*, men han var nu død, og *Boill Geddes* Børn havde i 1516 købt den af Byen. Nu tilbagekøbte Byen i 1524 et Stykke af Jorden og lagde det til Hospitalets Jord, men først i 1529 fik *Niels Geddes* Stifsøn *Lass Gedde* Købesummen 80 Mk. udbetalt af Byen.²³⁾

I 1527 frikøbte Raadmand *Peder Kempe* sin Jord Matr. Nr. 255—261/1689 Rbg. Kv. i *Aabenraa* østen ved *Clemmidh Vognmands Gaard*.²⁴⁾

Allerede 20. Juni 1524 købte Guldsmed *Thomas Megenris* for 100 Mk. en Byens Jord „hos *Clemid Vognmænd*“, men Afregningen med Byen skete først i 1529, og da havde han allerede 10. August 1528 solgt sin Ejendom til *Berndt Møntmester*. I Købebrevet siges Jorden at maale mod Nord til *Peder Kempe* 32 Al., mod Syd til *Lars Jensson* 40 Al., et Kvarter mindre, vesten for *Bys Stræde* 31 Al. og østen for *Kuntze Guldsmeds Have* 32 Al. *Thomas Guldsmeds* Jord er altsaa Matr. Nr. 262/1689 Rbg. Kv. i *Aabenraa*.²⁵⁾

Den følgende Grund paa Hjørnet af *Aabenraa* og *Landemærket* var i 1528 lejet af *Laurids Jensson* paa *Amager Torv*. Den blev skødet jordfri til ham af Byen 12. Juli 1528, og blev samme Dag af *Laurids Jensson* Raadmand paa hans Arvingers Vegne skødet til Guldsmed *Anders Haagensson*. Den grænsede da mod Øst til *Strædet, som løber fra Clare*, altsaa *Aabenraa*, mod Vest til *Kuntze Guldsmeds Have*, mod Nord til *Berndt Møntmester* og mod Syd til *Algaden*, altsaa til *Landemærket*. Grunden omfattede Matr. Nr. 123—125. 263. 264/1689 Rbg. Kv.²⁶⁾ Den Grund, som *Jep Hansson* havde i *Leje* i 1496, var altsaa nu bleven delt i de to foregaaende Grunde.

Vest for denne Grund, hvor *Hans Jensson* havde sin Gaard paa Byens Jord i 1496, laa i 1528 Guldsmed *Niels Kuntzes Have*, som var frikøbt for Skyld til Byen. Den var Matr. Nr. 113—122/1689 Rbg. Kv. og var forskellig fra den Jord, som *Niels Kuntze* i 1532 købte ved *Clare*.²⁷⁾

²²⁾ K.D. I Nr. 232 p. 344.

²³⁾ K.D. IV Nr. 387. K.D. I Nr. 232 p. 342.

²⁴⁾ K.D. I Nr. 232 p. 340.

²⁵⁾ K.D. I Nr. 232 p. 341. Conventhuusbog p. 481 ffg. S.A.

²⁶⁾ K.D. I Nr. 232 p. 337. Conventhuusbog p. 514. S.A.

²⁷⁾ K.D. I Nr. 232 p. 345.

Vi kommer nu til en Række Gaarde østen for det senere nedlagte Stræde bag Hospitalet. Længst mod Nord, sønden for *Laur's Hatfilters* Gaard, havde *Mette Mogenses* i 1496 en Gaard østen for *St. Gertruds Kirkegaard*, og omtrent i 1524 købte *Hans Mogenssøn Bager*, vel hendes Søn, Gaarden af Byen for 100 Mk.; den siges da at ligge i *Spitaliestrædet* i Vor Frue Sogn, norden for *Jørgen Møllers Have*.²⁸⁾

Sønden for *Mette Mogenses* Gaard havde *Iwer Feryman* i 1496 en Gaard i Leje øst for selve *St. Gertruds Kirke*. 13. Juli 1520 blev *Iwer Ferymans* Gaard udlejet af Byen til *Jeppe Willomssøn* og *Bodild Madsdatter*. Den laa da norden for *Byens* Gaard, som *Søffren Willomssøn* havde i Leje. I 1524 havde, som før er nævnt, *Jørgen Møller* Gaarden, og i 1532 var den i *Oluff Møllers* Væрге.²⁹⁾

Øst for det saakaldte *Spitaliestræde*, mellem *Landemærket* og *Pustervig*, laa i 1496 Matr. Nr. 84 A. 111. 112/1689 Rbg. Kv., som *Jes Bonde* havde i Leje. Før 23. Juli 1529 synes Grunden at være bleven delt i en sydlig og en nordlig Del. Den sydlige, Matr. Nr. 111. 112/1689 Rbg. Kv., købte *Anders Lauritssøn*, som betalte 30 Mk., for at Strædet skulde „have sin Gang“, og den nordlige Matr. Nr. 84 A/1689 Rbg. Kv. blev købt i 1532 af *Laures Jenssøn Raadmand*.³⁰⁾

Vest for Strædet var Jorden i 1496, som tidligere omtalt, delt i fire smaa Grunde. Disse var vistnok i *Aarenes Løb* bleven samlede under *Jep Mogenssøns* Gaard, der saaledes kom til at omfatte Matr. Nr. 84 B. 105—110/1689 Rbg. Kv., som ved Arv kom i Raadmand *Christiern Eskildssøns* Eje, og han købte 9. November 1541 det øde Stræde, som nu laa mod Øst op til *Anders Lauritssøns* Boder og mod Vest ud med Hospitalets, det tidligere *St. Anne Hospitals*, Gaard, hvori Brygger *Per Juell* boede.³¹⁾

Norden for Hospitalets Avlsgaard købte *Søffren Poske* i 1529 en *Byens* Jord paa Hjørnet af *Springgade* og *Landemærket*, Matr. Nr. 23—26. 129—135/1689 Rbg. Kv., som *Anders Schriffuer* havde haft i Leje i 1514—16.³²⁾

Omkring 1525 købte *Poul Hanssøn* for 80 Mk. af Byen en Jord paa Rosen-gaarden lige overfor *Helligaands Klosters Jord*. Det er vel den, som *Hans Terc-kelssøn* havde i Leje i 1496, omtrent svarende til Matr. Nr. 27—33/1689 Rbg. Kv. i *Springgade*,³³⁾ Hjørnegrunden ved *Møntergade*, som *Nis Pederssøn Oxæ* havde i Leje i 1496, er utvivlsomt den, som Raadmand *Thomas Megenris* Guldsmed købte omtr. 1525 ved *Clare Røst* for 180 Mk. Den svarer omtrent

²⁸⁾ K.D. I Nr. 232 p. 336. 344.

²⁹⁾ Resen. Hospitalets Bog p. 1. ffg. S.A. K.D. I Nr. 232 p. 345.

³⁰⁾ K.D. I Nr. 232 p. 344. 345. 347.

³¹⁾ K.D. I Nr. 232 p. 347.

³²⁾ K.D. I Nr. 232 p. 342. K.D. I Nr. 209. K.D. I Nr. 213.

³³⁾ K.D. I Nr. 232 p. 336.

til Matr. Nr. 34—36/1689 Rbg. Kv.³⁴⁾ *Lauritz Nielssøns* Jord paa *Rosengaarden*, købt af Byen i 1528 for 40 Mk., kan svare til *Anders Skeeres* Jord i 1496 og kan indbefatte omtrent Matr. Nr. 47—51/1689 Rbg. Kv. i *Møntergade*.³⁵⁾ *Henrik Trommeslagers* Grund paa *det Hjørne ved Clare*, købt i 1528 for 257½ Mk., er sikkert identisk med den, som *Hans T(r)ømelslagere* havde i 1496, omtrent svarende til Matr. Nr. 52—56. 151—156/1689 Rbg. Kv.³⁶⁾

Den nordlige og østlige Side af denne Karré, som i 1496 synes at være øde, er da den Jord, som *Engelbrit Fincke* fik paa *Rosengaarden* i 1529 for 531 Mk. 3 Sk. 2 alb.³⁷⁾

Øst for *Vognmagergade* og vesten for *Volden* laa *Rosengaardens* to østligste Karréer, henholdsvis nord for *Store Brøndstræde* og mellem dette *Stræde* og *Møntergade*.

Den nordligste Karré, norden for det *Stræde, som løber til Volden*, *Brøndstræde*, og østen op til det *Stræde, som løber til Clare*, *Vognmagergade* og *Aabenraa*, købte *Poul Hansson* i 1528 af Byen for 70 Mk.³⁸⁾

I den sydligste Karré købte *Albret van Goch* en Parcel af Byen i 1528. Han havde allerede i 1515 købt Jord i Karréen, nemlig den Jord, hvorpaa *Rakkeren* boede. Ved disse to Køb blev *Albret van Goch* Ejer af hele Karréen, som først blev delt ved hans Enke *Johannes* Død i 1547. Ved Gavebrev af 25. Marts 1550 oprettedes paa Matr. Nr. 201/1689 Rbg. Kv. ved *Østervold* *Albret van Gochs 14 Sjæleboder* for de fattige Husarme.³⁹⁾

Syd for *Rosengaarden* strakte *St. Clare Klosters* Grund sig paa den østlige Side af *Pilestræde* fra *Møntergade* til *Sværtegade*. Paa *Vestsiden* af *Strædet* blev der solgt flere af *Byens* Grunde, som bagtil stødte op til de gamle *Kødmangerboders* *Østgrænse*.

Længst mod Nord, paa *Hjørnet* af *Klareboder* og *Pilestræde*, købte saaledes *Henrik Mither* 18. Februar 1527 en Grund ved *Clare* bag Hr. *Johan Oxes* Gaard, til hvem han solgte den samme Dag.⁴⁰⁾ *Johan Oxes* Grund kom derved til at strække sig langs hele *Sydsiden* af *Klareboderne*, Matr. Nr. 1—10/1689 Kbm. Kv., men senere udvidedes den mod Syd ved *Tilkøb* af megen *Havejord* fra *Nabogrundene*.

Syd for *Henrik Mither* fik *Albret van Goch* i 1528 en Jord⁴¹⁾ bag Hr. *Henrik*

³⁴⁾ K.D. I Nr. 232 p. 336.

³⁵⁾ K.D. I Nr. 232 p. 340.

³⁶⁾ K.D. I Nr. 232 p. 339.

³⁷⁾ K.D. I Nr. 232 p. 344.

³⁸⁾ K.D. I Nr. 232 p. 338.

³⁹⁾ K.D. I Nr. 232 p. 340. K.D. I Nr. 289. K.D. I Nr. 362. K.D. II Nr. 803.

⁴⁰⁾ K.D. I Nr. 232 p. 337. Byt. sk. 18. Febr. 1527 R.A. *Jordebog* paa *Peder Oxes* Gods fol. 188 R.A.

⁴¹⁾ K.D. I Nr. 232 p. 340.

Krummediges Gaard, som strakte sig fra Købmagergade Matr. Nr. 14/1689 Kbm. Kv. ud til Pilestræde. *Krummediges* Gaard var oprindelig den sydligste af Kødmanagerboderne. Dens ældste kendte Historie er iøvrigt følgende. Dens tidligst kendte Ejer af Gaarden ud til Købmagergade, *Hartvig Krummedige*, maatte give *Helmike Tange* Pant, og denne gjorde 26. Juni 1475 Opbud i Gaarden paa Bytinget. Hans Søn *Helmike Tange den unge* overdrog 24. Maj 1483 sit Pantebrev til *Lave Brok Eskesson* til Estrup, og af dennes Arvinger købte Hr. *Henrik Krummedige Hartvigsson* 29. December 1524 Gaarden tilbage, idet han udbetalte Pantesummen 364 Mk. Penninge.⁴²⁾ Den Del af Gaarden, som laa ud til Pilestræde, var i 1496 i *Lave Bryggers* Besiddelse, men blev før 1524 købt af Hr. *Henrik Krummedige*.⁴³⁾ Den samlede Gaard gik efter *Henrik Krummediges* Enke *Anne Ruds* Død i 1533 over til Svigersønnen, Hr. *Eske Bille Pedersson* til Svanholm.

Sønden for Hr. *Henrik Krummediges* Gaard købte *Thomas Lestemager* omkring 1524 for 120 Mk. den *Byens* Gaard Matr. Nr. 98—101/1689 Kbm. Kv., som han allerede havde i Leje i 1496,⁴⁴⁾ og endnu sydligere i Pilestræde købte *Søfren Povelsson* for 120 Mk. den Gaard, Matr. Nr. 72—73/1689 Kbm. Kv., som han ligeledes havde i Leje i 1496.⁴⁵⁾

Sønden for *St. Clare Kloster* solgte *Byen* ogsaa flere Grunde. Saaledes købte *Hans Danckorsson* i 1529 for 30 Mk. en Jord bag sin Have i *Gronnegade*, Matr. Nr. 184—187/1689 Kbm. Kv.,⁴⁶⁾ og bag *Nabogrunden* Matr. Nr. 188—190/1689 Kbm. Kv. fik *Willom von Bommels* Enke *Sidse* ligeledes en Jord som *Vederlag* for den *Kalk*, hun havde leveret *Byen*.

Borgmester Ambrosius Bogbinder fik i 1529 for 24 Mk. en Jord ved *Clare* Mur op til *Las Bagge*,⁴⁷⁾ og *Thomas Lestemager* samme Aar for 50 Mk. en liden „Putz“ eller en sumpet Jord ved *Clare*, ligesom *Niels Kuntze* i 1532 for 200 Mk. fik den Jord ved *Clare*, som *Fjergen Møller* før havde haft.⁴⁸⁾ Disse tre Grunde kan ikke stedfæstes nøjere.

I *Skidenstræde* paa det vestlige Hjørne af *Peder Huitfeldsstræde* købte Hr. *Johan Urne* i 1528 for 200 Mk. den *Byens* Have, som *David Buntmager* havde i Leje i 1496.⁴⁹⁾ Denne Have blev siden lagt til den tilgrænsende store Have, som *Roskilde Biskop* havde i 1377, og *Ærkebiskoppen i Lund* ejede i 1496, og

⁴²⁾ K.D. IV Nr. 129. K.D. II Nr. 155. 227.

⁴³⁾ K.D. I Nr. 185. K.D. I Nr. 232 p. 337.

⁴⁴⁾ K.D. I Nr. 185. K.D. I Nr. 232 p. 337.

⁴⁵⁾ K.D. I Nr. 185. K.D. I Nr. 232 p. 336.

⁴⁶⁾ K.D. I Nr. 232 p. 343. K.D. I Nr. 362 p. 510.

⁴⁷⁾ K.D. I Nr. 232 p. 343. K.D. II Nr. 803. Jordebogen Nr. 40.

⁴⁸⁾ K.D. I Nr. 232 p. 343. 345.

⁴⁹⁾ K.D. I Nr. 185. K.D. I Nr. 232 p. 340.

som siden var bleven Roskilde Biskoppen *Lage Urnes* private Ejendom; efter hans Død 29. April 1529 tilfaldt den Broderen Hr. *Johan Urne* i Arv.⁵⁰⁾

Paa det nordvestlige Hjørne af *Skidenstræde* og *Fiolstræde*, som kaldtes „det lille Stræde til Nørreport“, havde Vor Frue Kirkes Kantor *M. Anders Friis* 22. Marts 1512 købt en Byens Jord norden for Bys Rende i *Skidenstræde*; den indbefattede Matr. Nr. 166. 168. 213—215/1689 Kl. Kv. Norden for Kantorens Gaard paa Vestsiden af det lille Stræde købte Hr. *Jep Heje* i 1528 en Byens Jord for 200 Mk.;⁵¹⁾ den svarede til Østenden af Matr. Nr. 212. 228. 231/1689 Kl. Kv.

Vest for *M. Anders Friis* Gaard købte *Peder Nielsson* omkring 1524 for 100 Mk. en Jord, Matr. Nr. 169—174/1689 Kl. Kv., i *Skidenstræde*, som her kaldes „det nye Stræde, som løber norden for *Kannikegaardene*“. Gaarden siges tillige at ligge øst for de 24 *Oldefædres Gaard* Matr. Nr. 236/1689 Kl. Kv. paa Nørregade, idet man saa bort fra den mellemliggende vistnok ubebyggede Parcel, som tilhørte *St. Johannes Evangelistes Alters* eller *Kalente Alters Gaard*, Matr. Nr. 235/1689 Kl. Kv.⁵²⁾

Paa *Nørregade* købte *Mogens Jenssøn* Brygger i 1524 for 400 Mk. en Gaard ved *Nørre Port* paa Gadens Østside, Matr. Nr. 221/1689 Kl. Kv.⁵³⁾

I *Strandbadstuestræde*, nu *Badstuestræde*, fik Borgmester *Jens Brolægger* omkring 1524 den Byens Jord, Matr. Nr. 92/1689 Sn. Kv., som Hr. *Mogens Nielsøn* havde i Værge. Han var Fætter til Præsten Hr. *Peder Pederssøn Toller*, Vikar ved *St. Johannes Evangelistes Alter*, der 21. April 1521 havde testamenteret Gaarden til en anden Fætter, Hr. *Albret Nielsson*⁵⁴⁾

Desuden bortskødede Byen endnu en Del Jord, hvis Beliggenhed angives saa ufuldstændigt eller slet ikke, saaledes at den ikke kan stedfæstes.

Der skal endnu kun nævnes en ejendommelig Overdragelse. Borgmestre og Raadmænd købte i 1528 en Jord „strax sønden for *Helligøjstes Kirkemur*“, altsaa en Del af *Amagertorvs Gadejord*, paa hvilken de opførte 12 *Stenboder*. Kongen bekræftede Skøderne 10. Juli 1528.⁵⁵⁾ De 12 Boder blev siden sammenlagt til 4, og deres Grund udvidet, saavel til Gadesiden som ind paa Kirkegaarden. De udgjorde Matr. Nr. 14—17/1689 Fr. Kv., og de blev nedrevne efter Ildebranden i 1728.

Ved disse Bortsalg mistede Byen omtrent hele sit Jordegods indenfor Voldene

50) Rigens Dombog 1540—44 p. 155 ffg. R.A.

51) K.D. I Nr. 242 p. 342. K.D. I Nr. 202.

52) K.D. I Nr. 232 p. 336.

53) K.D. I Nr. Nr. 232 p. 335.

54) K.D. I Nr. 232 p. 335. K.D. II Nr. 306. K.D. IV Nr. 375.

55) K.D. I Nr. 232 p. 340. K.D. II Nr. 242. 243.

og den aarlige Lejeindtægt, som det havde indbragt. Til Gengæld fik man *Serreslevs* Jord, men det er tvivlsomt, om Afgifterne af den har opvejet Tabet. De Kapitaler, som Salget indbragte, blev navnlig brugt til Dækning af Udgifterne ved Befæstningsarbejdet og andre Byggearbejder, f. Eks. Stadens Daarekiste, desuden til Sold til Hr. *Henrik Gjøes* Landsknægte, som skulde afmønstres efter Belejringen, og endelig til Udredelse af de 1800 Mk., som Byen skyldte Roskilde Kapitel for dettes Part af *Serreslev*.

BYENS VERDSLIGE INDELING

I MIDDELALDEREN

Byens ældste borgerlige Inddeling var de fire *Fjerdinger*, der hver styredes af to *Fjerdingsmænd*. Disse Embedsmænd nævnes ret hyppigt i Dokumenter fra 1425 til 1493,¹⁾ men selve Fjerdingerne og deres Grænser omtales aldrig. Det er sandsynligt, at de fire Fjerdinger oprindeligt har været sammenfaldende med de fire *Kirkesogne*. Da Byen var vokset saa stærkt indenfor sin Vold, at Indbyggertallene i de enkelte Fjerdinger blev meget ulige og uhandeligt store, fandt man det øjensynlig hensigtsmæssigt at forøge Inddelingernes Antal og maatte, idet Fjerdingsnavnet vanskelig kunde opretholdes, benævne de nye Inddelinger *Rodemaal* og deres Embedsmænd *Rodemestre*.

Benævnelsen *Rodemestre* fremkommer første Gang jævnsides med Fjerdingsmænd i et Raadstuevidne af 30. August 1482. Dokumentet er udstedt af 13 Rodemestre og Fjerdingsmænd, men en Lakune synes at have indeholdt et fjortende Navn, hvilket altsaa svarer til 7 Rodemaal.²⁾ Den Omstændighed, at Fjerdingsmænd og Rodemestre nævnes jævnsides, viser, at Ændringen ikke kan være mange Aar gammel, men det nøjagtige Tidspunkt, da Fjerdingsinddelingen blev forladt, kendes ikke. *Arild Vogn* nævnes som Fjerdingsmand 15. December 1477 og som Raadmand 19. Marts 1479.³⁾ Dersom han har været Fjerdingsmand i det Rodemaal, som i 1496 bærer hans Navn, maa Ændringen være sket ved *Begyndelsen af Byens Regnskabsaar 1478—79*, altsaa ved St. Philippi og Jacobi Dag, 1. Maj 1478. I *Jordebogen af 1496* nævnes ganske vist kun 6 og ikke 7 Rodemaal, men dette skyldes utvivlsomt, at den kun omfatter Stadens Ejendomme, og at der ikke den Gang fandtes nogen af disse i det syvende, som i 1510 kaldes *Mogens Laurensøns* og senere *Frimands Rodemaal*. I Tiden mellem 1496 og 1510 blev *Arild Vogns* Rodemaal delt i *Strand* og *Snarens Rodemaal*.⁴⁾ Hermed naaede man det Antal Rodemaal, der bevarede til Christian IV. Dage. *Jordebogen af 1496* er det ældste Dokument, som giver os en Fore-

¹⁾ K.D. I Nr. 116. K.D. III Nr. 19.

²⁾ K.D. IV Nr. 177.

³⁾ K.D. II Nr. 145. K.D. IV Nr. 142.

⁴⁾ K.D. I Nr. 185. 197.

stilling om Rodemaalenes Beliggenhed og Udstrækning. I Detaillerne maa Grænserne fastlægges ved Hjælp af senere Tidens Jordebøger, Gadefortegnelser, Lister over Skur og Bislag, Mønsterruller o. l.⁵⁾ Resultatet af en saadan Undersøgelse kan gives paa følgende Maade, idet Grænserne er fastlagt efter Byens Udstrækning og Strandlinie i 1496.

Østre Rodemaal laa længst mod Øst og grænsede mod Syd til Stranden. Vestgrænsen halverede Karréen Lille Færgestræde—St. Nicolaj Kirkegaard, gik gennem Lille Kirkestræde, Store Færgestræde og Købmagergade til Kødmanderboderne Matr. Nr. 14/1689 Kbm. Kv., videre mod Øst langs Sydgrænsen af Matr. Nr. 14/1689 Kbm. Kv., mod Nord bag Kødmanderboderne til Klareboderne og videre gennem Springgade og Landemærket til Aabenraa og gennem denne til Volden; Østgrænsen løb derfra mod Syd langs Volden indtil Stranden.

Strand Rodemaal laa vest for Østre Rodemaal. Sydgrænsen var Stranden, og Østgrænsen fulgte Østre Rodemaals Vestgrænse til Klareboderne. Nordgrænsen løb langs denne Gade og Købmagergade indtil Store Helliggeiststræde (Valkendorfsgade) og langs denne Gade indtil Matr. Nr. 8/1689 Fr. Kv. Vestgrænsen krydsede Karréen Store Helliggeiststræde—Amagertorv vest for Matr. Nr. 8/1689 og Amagertorv til vest for Matr. Nr. 56. 57/1689 Str. Kv. og løb derfra videre mod Vest bag Grundene paa Læderstrædes Nordside for at dreje gennem Hyskenstræde og Naboløs til Stranden.

Snarens Rodemaal laa vest for Strand Rodemaal og dannede i 1496 sammen med dette *Arild Vogns Rodemaal*. Sydgrænsen var Stranden lige til Byens Vold i Vest. Østgrænsen var Strand Rodemaals Vestgrænse indtil nord for Matr. Nr. 59/1689 Sn. Kv., bøjede nord for denne Grund bag om Grundene paa Hyskenstrædes Vestside. Nordgrænsen gennemskar Karréen Hyskenstræde—Badstuestræde nord for Matr. Nr. 92/1689 Sn. Kv. og fortsatte mod Nord ad Badstuestræde, derefter bag om Grundene nord for Brolæggerstræde, bag om Grundene paa Ny Torvs Østside indtil Matr. Nr. 154/1689 Sn. Kv., bøjede mod Vest nord for denne Gaard, mod Syd gennem Raadhusstræde, bag om det gamle Raadhus og mod Syd gennem Raadhusgaarden, saaledes at de østlige Raadhusboder tilfaldt Rodemalet, atter mod Vest gennem Sluttergade og bag Grundene paa Farvergades Nordside indtil Volden. Vestgrænsen løb langs Volden til Stranden.

Vestre Rodemaal laa norden for Snarens Rodemaal. Vestgrænsen gik langs Byvolden, Sydgrænsen fulgte Nordgrænsen for Snarens Rodemaal, indtil den i Sluttergade drejede mod Nord, og Østgrænsen gik midt igennem Raadhusgaarden, sønden og østen om det gamle Raadhus, tværs over Torvet og langs Vest-

⁵⁾ K.D. I Nr. 185. 197. 290. 291. 362. 405. K.D. II Nr. 6. 64. 714. K.D. IV Nr. 715. 896. K.D. I Nr. 116. Mønsterruller 1588—1639 R.A. Pk. 142. 160. U.A.

Fig. 42. Byens verdslige Inddeling i Middelalderen.

siden af Matr. Nr. 6/1689 Nr. Kv. Nordgrænsen gik fra Matr. Nr. 6/1689 Nr. Kv.s Nordvesthjørne bag Grundene paa Vestergades Nordside til Store Larsbjørnsstræde, og bøjede her mod Nord indtil Studiestræde og mod Vest gennem denne Gade indtil Volden.

Nørre Rodemaal laa nord for Vestre Rodemaal. Sydgrænsen fulgte dette Rodemaals Nordgrænse fra Volden til Matr. Nr. 6/1689 Nr. Kv.s Nordvesthjørne og gik herfra videre bag Nordgrænsen for Gammel Torvs Grunde ud til Nørregade, videre mod Nord gennem denne Gade og bøjede langs Sydsiden af Vor Frue Kirkegaard til Fiolstræde. Østgrænsen løb gennem Fiolstræde i Strædets hele Længde indtil Volden. Nord- og Vestgrænserne dannedes af Byens Vold.

Klædebo Rodemaal laa østen for Vestre og sønden for Nørre Rodemaal. Dets Vestgrænse dannedes af Østgrænsen for Vestre Rodemaal fra Matr. Nr. 6/1689 Nr. Kv.s Nordvesthjørne til Matr. Nr. 154/1689 Sn. Kv. Her begyndte Sydgrænsen, som svarede til Snarens Rodemaals Nordgrænse indtil Badstuestræde. Østgrænsen løb gennem Badstuestræde til Vimmelskaftet, gennem dette til Vestgrænsen af Matr. Nr. 32/1689 Fr. Kv., fortsatte derefter mod Øst bag Grundene paa Skindergades Sydside indtil Klosterstræde, og fulgte derfra Skindergade indtil Vestgrænsen af Matr. Nr. 35/1689 Klb. Kv. og derefter langs denne Grunds Vestgrænse til Store Kannikestræde. Nordgrænsen strakte sig fra Nordvesthjørnet af Matr. Nr. 6/1689 Nr. Kv. mod Øst bag Gammel Torvs Grunde til Nørregade, fulgte Nørregade mod Nord til Vor Frue Kirkegaard, bøjede langs dennes Sydside og Østside til Store Kannikestræde og fulgte denne Gade mod Øst indtil Nordvesthjørnet af Matr. Nr. 35/1689 Klb. Kv.

Kødmanager Rodemaal laa øst for Klædebo og Nørre Rodemaal. Vestgrænsen begyndte i Badstuestræde ved Brolæggerstræde og fulgte dernæst Klædebo Rodemaals Østgrænse og Nordgrænse indtil Fiolstræde og dernæst Nørre Rodemaals Østgrænse indtil Volden. Nordgrænsen strakte sig langs Volden fra Fiolstræde til Aabenraa. Østgrænsen fulgte Østre Rodemaals Vestgrænse fra Volden ved Aabenraa, gennem denne Gade og Springgade til Klareboderne og bag Kødmanagerboderne til Matr. Nr. 14/1689 Kbm. Kv. Sydgrænsen gik langs Sydgrænsen af Matr. Nr. 14/1689 Kbm. Kv., krydsede Købmagergade og løb fra Nordøsthjørnet af Matr. Nr. 101/1689 Fr. Kv. langs Graabrødre Klosters Sydgrænse ud til Klosterstræde ved Sydgrænsen af Matr. Nr. 73/1689 Fr. Kv. og fulgte derefter Klosterstræde til Hyskenstræde, bøjede bag Grundene paa Strædets Vestside og fortsatte langs Sydgrænsen af Matr. Nr. 92/1689 Sn. Kv. til Badstuestræde.

Mogens Laurenssons Rodemaal, siden *Frimands Rodemaal*,⁶⁾ laa syd for

⁶⁾ K.D. I Nr. 273.

Kødmanger Rodemaal. Nordgrænsen var Graabrødre Klosters Sydgrænse fra Købmagergade til Klosterstræde. Vestgrænsen løb gennem Klosterstræde og bag om Grundene paa Hyskenstrædes Vestside. Sydgrænsen løb bag Grundene paa Læderstrædes Nordside indtil Matr. Nr. 56—57/1689 Str. Kv., og Østgrænsen fulgte Vestgrænsen af Matr. Nr. 56. 57/1689 Str. Kv. til Amager Torv, bøjede mod Øst og fulgte Vestgrænsen af Matr. Nr. 8/1689 Fr. Kv. til Store Helliggeiststræde, gik videre mod Øst til Købmagergade og mod Nord til Nordøsthjørnet af Matr. Nr. 101/1689 Fr. Kv.

Denne Rodemaalsinddeling blev i Hovedsagen bibeholdt indtil omkring 1633,⁷⁾ da den afløstes af den siden gældende Kvarterinddeling, i hvilken Rodemaalene omlagdes, saa at de fik de Grænser, som bevarede til Nutiden. Selve Navnet Rodemaal var dog allerede fra 1581 ombyttet med Benævnelsen Kvarter, men Rodemesternavnet forblev i Brug ogsaa under Kvarterordningen.

Rodemaalenes Grænser var ikke saa faste som Kvarterernes efter 1633, men undergik i Tidens Løb mindre *Ændringer*, maaske for at egalisere deres Indbyggertal. Eksempelvis kan anføres, at Raadhusboderne paa Nytorv og Grundene paa Torvets Østside henlægges i 1510⁸⁾ og senere fra Snarens til Vestre Rodemaal; Grundene paa Nørregades Vestside mellem Gammel Torv og Studiestræde er i 1588 overført til Klædebo Rodemaal, og samtidig er Grundene paa Købmagergades Vestside henlagt fra Strand til Frimands Rodemaal.⁹⁾ Gaderne nord for Landemærket og øst for St. Gertrudsstræde hører i 1620 til Øster Kvarter.¹⁰⁾

Rodemestrene var Mellemlid mellem Bystyret, særlig mellem den Raadmand, som var Kæmner, og Rodemaalets Borgere. De valgtes blandt Byens ansete Mænd, ofte for 2 Aar, men kunde mod en Afgift fritages for Bestillingen; efter endt Hverv valgtes de ofte til Raadmænd. De til enhver Tid fungerende *Rodemestre* dannede et *Lav. Skraaen* for dette kendes først fra 1606, men denne bevarede utvivlsomt den største Del af de ældre Vedtægter.¹¹⁾ Lavet valgte en *Oldermand*, som havde en *Stolsbroder* til Hjælp. Oprindelig aflagde hver i Lavet indtrædende Rodemester Ed til Oldemanden, men den blev i 1606 erstattet med en Haandfæstning i Forbindelse med den almindelige Troskabsed til Kongen. Den indtrædende betalte 3 Daler i Indgangspenge, 1 Daler til Skrивeren og 1 Daler til de fattiges Bøsse; begik han siden Forseelser i sin Gerning eller i Lavet, maatte han udrede Brødepenge til Lavets Bøsse, som blev brugt til de Fattiges og til Lavets Gavn. Lavet afholdt aarlig to Adelstævner, først ved Mor-

⁷⁾ K.D. I Nr. 425. Pk. 142 Univ. A. fra 1632. jfr. K.D. VI Nr. 217, 19. Decbr. 1633.

⁸⁾ K.D. I Nr. 197.

⁹⁾ Mønsteruller 1583—1639 R.A.

¹⁰⁾ K.D. II Nr. 714.

¹¹⁾ K.D. II Nr. 650.

tensdagstider, naar Skatten var indkrævet og leveret Kæmneren, og dernæst ved St. Valborgs Dag, naar Almuen havde haft sin Flyttedag.¹²⁾

Det var Rodemestrenes Hovedopgave, hver inden for sit Rodemaal, at være Kæmneren behjælpelig med at *paaligne og indkræve Skatten* hos Borgerne og Kongens Tjenere og *holde Mandtal*, baade til Skat og over det vaabenføre Mandskab. De ledede *Byens Arbejde*, førte Tilsyn med *Fremmede, Fattige og Løsgængere*. I Tilfælde af *Brand* skulde de, naar Klokken klemtede, møde med Byens Spande, Stiger og Fyrhager, af hvilke der var to af hver Slags i Rode-maalet, og samtidig skulde de sørge for, at der blev udhængt Lygter paa Gade-hjørnerne, for at ikke løst Folk i Mørke skulde tage de Brandlidtes Gods. For at forebygge Brand skulde de føre Tilsyn med *ulovlige Fyrsteder*, med *Brønde*, hvis Ejere skulde have særlige Tegn paa deres Døre, og med de hele eller halve Tønder med Vand, som skulde udsættes, hvor Brønde manglede. De egentlige *Brandfolk* var *Tømmermænd, Murmestre, Fiskere* og *Baadsmænd*, samt *Vognmændene*, som kørte Vand. I fuld Udstrækning er disse Bestemmelser først udformede i 1549, men sikkert i Hovedsagen ogsaa gyldige i Middelalderen.¹³⁾

Rodemestrene skulde udrette saavel Kongens som Byens Ærinder og holde hemmeligt, hvad der var paalagt dem at hemmeligholde.

Rodemestrene mødte ofte *paa Tinge* ved *Skøders Læsning* eller *Besegling* eller ved *Kæmnerens Regnskabsaflæggelse*, og de deltog i Forhandlingerne om Byens Jorder.¹⁴⁾ Ved repræsentative Møder var *Rodemestrenes Oldermann* den *foreneste* blandt Lavenes Oldermænd.¹⁵⁾ De ledede de *Rodemaalsstævner*, som kunde indkaldes om vigtige Sager.¹⁶⁾

¹²⁾ K.D. III Nr. 123.

¹³⁾ K.D. II Nr. 336.

¹⁴⁾ K.D. I Nr. 192. 273. 317. K.D. III Nr. 31.

¹⁵⁾ K.D. I Nr. 368. 402. 410. K.D. IV Nr. 911.

¹⁶⁾ K.D. IV Nr. 431.

TILLÆG

JÆVNFØRELSE AF ÆLDRE
MATRIKULNUMRE MED DEN GÆLDENDE
MATRIKUL AF 1806

PAA adskillige Steder i dette Værk er Grundene betegnede ved Hjælp af Matrikulnumrene i den ældste med Numre forsynede Grundtakst af 1689, idet denne kommer den middelalderlige Grundinddeling nærmest. For at kunne foretage en Overførelse til vore Dages Bebyggelse er det nødvendigt at kunne jævnføre disse Matrikulnumre først med Matriklen af 1756 og dernæst med Matriklen af 1806.

Efterfølgende Sammenstilling er udarbejdet af Arkivar *P. B. Grandjean* paa Grundlag af de i Stadskonduktørens Kontor opbevarede originale Matrikler. I Noter er der angivet de vigtigste Ændringer i Matrikulgrænserne inden 1806.

Sammenstillingen omfatter den gamle Bys Kvarterer med den Afgrænsning af disse, som blev foretaget i 1633, og som i Hovedsagen endnu er gældende, og den er ordnet efter Nummerfølgen i Matriklen af 1806.

ØSTER KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
128	139	1	11	14 ¹⁾	16	24	28	29
129	140	2	12	15	17	25	29	} 30
130	141	3	13	16	18	50	56	
	{ 1	4	15	{ 18 }	19	49	30	31
1	{ 2 }	5		{ 68 }		26	31	32
	{ 3 }			16	{ 19 }	20	27	32
2	4	6		{ 20 }	21	28	33	{ 34A
	{ 5 }	7	17	21	22			{ 34B
3	{ 6 }	8	18	22	23	29	34	35
4	7	9	19	23	24		{ 35 }	} 36
5	8	10	20	24	25	30	{ 46 }	
6	9	11	21	} 25A	26	31	36	37
7	10	12	53			26	36	41
8	11	13	22	26	} 27	35	40	39
9	12	14	52	59		27	34	39
10	13	15	23	27	28			

¹⁾ med et Stykke af 71.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806						
33	38	41	71	81	76	102	105	107						
47	53		72	82	77	103	106	AB						
48	54		73	83	78	104	107	108						
32	{ 37 }	42	74	84	79	105	108							
	{ 55 }		75	85	80	106	109	109						
218	{ 256 }	43	76	86	81	107	110	110						
	{ 257 ²⁾ }		77	87	82	108	111	111						
217	{ 255 }	44	78	88	83	109	112	112						
	{ 254 }	45	79	89	84	110	113	113						
216	{ 253B }	46	80	90 ⁷⁾	85	111	114	114						
	{ 253A ³⁾ }	47	81	91	86	112	115	115						
37	42	48	82	92	87	113	116	116						
38	43	49	83	93 ⁸⁾	88	114	117	117						
39	44	50	84	94	{ 88B 89 }	115	118	118						
40	45								85	95	90	116	{ 119	119
42	48								86	96	91		{ 120 ¹²⁾	120
41	47	51	87	97	92	117	{ 121	121						
51	57	52	88	98	93		{ 122							
23	58	53 ⁴⁾	89	99	94	118	{ 123	122						
21	B 25	54	90	100	95		{ 126		122					
53			91	101	96	120	{ 127	123						
54	60	55	Ikke tax.	{ 221 222 }	97	121	{ 128	124						
55	61	56					98	223	{ 129	125				
56	{ 62	57	99	102	97	119	{ 130	126						
57	63	58	43	49			121	131	128					
58	64	59	44	50	98	122	132	129						
59	65	60	45	51			123		133					
60	66	61	46	52	99	124	134							
14	17	63	190	225	100	125	{ 135 ¹⁴⁾	130						
61	69	64	191	226 ⁹⁾			126		136					
62	70	65	188	220	101	127	{ 137	131						
63	71	66	189	224 ¹⁰⁾			{ 138 ¹⁵⁾	132						
64	72	67	187	219	102	131	{ 145	133						
65	73	68 ⁵⁾	186	218 ¹¹⁾	103		{ 143B }	AB						
66	{ 74	69	185	217	104	132	{ 146 ¹⁶⁾	134						
67	{ 75 ⁶⁾ }	70	203	238			133	147	135					
68	76	71	204	239			135	{ 154	136					
1	77	72	196	240	{ 155									
69	78	73	100	103	105	{ 156								
70	79	74	101	104	106									

2) med et Stk. af 255 og et Stk. af Lille Færgestræde.

3) med et Stk. af 277, 228 og 229 samt en Del af Lille Færgestræde.

4) forenet med 27.

5) forenet med 69.

6) med et Stk. af 74.

7) med et Stk. af 137.

8) med et Stk. af 137.

9) med et Stk. af 227.

10) med et Stk. af 219.

11) med et Stk. af 228.

12) og et Stk. af 125.

13) og et Stk. af 125.

14) med et Stk. af 131.

15) med et Stk. af 137.

16) med et Stk. af 149—150.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
136 } 160 } 137 } 161 }	157 } 158A }	137	212 207	249 ²³⁾ 243 }	154	136 } 160 } 137 } 161 }	157 } 158B }	177
138 139 140 141 142 149 150 151 152 153 } 154 }	{ 159 160 ¹⁷⁾ } 161 } 162 } 163 } 164 ¹⁸⁾ } 171 } 172 } 173 ¹⁹⁾ } 174 } 175 }	138 139 140 141 142	222 221 224 219 220 201 182 183 181 180 226 180 95 178 179 175 176 177 173 171 172 169 170 167 168 165 166 164 148 163 162	{ 263 261 } 262 } 260 } 265 } 258 } 259 } 236B } 214 } 215 } 213 ²⁴⁾ } 211 } 212 } 210 } 182B } 208 } B 209 ²⁵⁾ } 205 } 206 } 207 } { 202 } 203 } 200 } 201 } 198 } 199 } 196 } 197 ²⁶⁾ } 194 } 195 } 192 } 193 ²⁷⁾ } 191 } 190 ²⁸⁾ }	157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305	135 132 244 242 243 240 241 237 238 235 236 232 233 231 229 230 227 228 226 225 248 249 250 251 252 253 254 255 256 234	178 AB 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197	

¹⁷⁾ og Stk. af 168, 169 og 170.

¹⁸⁾ og Stk. af 168, 169 og 170.

¹⁹⁾ med et Stk. af 176 og 177.

²⁰⁾ tilligemed et Stk. af 169 5. Juni 1821.

²¹⁾ og et Stk. af 205.

²²⁾ og et Stk. af 242 og 235.

²³⁾ og et Stk. af 242.

²⁴⁾ med et Stk. af 182.

²⁵⁾ med et Stykke af 182 og 207.

²⁶⁾ med et Stk. af 176 og 177.

²⁷⁾ med et Stk. af 165, 166 og 167.

²⁸⁾ med et Stk. af 159, 160 og 191.

²⁹⁾ med et Stk. af 188 og 189.

³⁰⁾ og et Stk. af 286.

³¹⁾ med et Stk. af 280.

³²⁾ med et Stk. af 280.

³³⁾ og et Stk. af 290 og 267.

³⁴⁾ og et Stk. af 290 og 267.

³⁵⁾ og et Stk. af 296.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
257	300	198	293	{ 338	227	334	384	249
258	301			{ 339	228	335	385	250
259	302	199	294	{ 340	229	336	386	
260	303		295	{ 341		337	387	
261				296	{ 342	338	388	
262	304	200	297	{ 343	230	339	{ 389 ⁴³⁾	252
263	305			298		{ 344	340	{ 390
264	306	201	299	{ 345	231		{ 391	254
265	307 ³⁶⁾			300		{ 346	314	
268	310	202	301	{ 347	232	341	{ 363	255
269	311			302		{ 348	342	
246	288	203	303	{ 349	233	343	{ 393	256
131	{ 142		204	304		350	312	
	{ 143A	205	305	{ 351	346		{ 395 ⁴⁵⁾	
	{ 144	206	306	{ 352	234		{ 398	257
351	313 ³⁷⁾	207	307	{ 353 ⁴²⁾		347	{ 399 ⁴⁶⁾	258
350	314	208	308	{ 354	235		400	{ 259
270	315			309		{ 355		348
271	316	209	310	{ 356	236	349	{ 401	260
273	318			311		{ 360	351	{ 402A
274	319 ³⁸⁾	210	312	{ 361	237	{ 402B	262	
275	320			313	{ 362	238	{ 403A	263
276	321	211	314	{ 365	239	352	{ 403B	264
277	322			315		{ 366	353	
278	323	212	316	{ 367	240	354	{ 405	
279	324	213	317	{ 368		355	{ 406	
280	325	214	318	{ 369	241	357	{ 312	265
281	326			319		{ 370	Ikke tax.	
282	327	215	320	{ 371	242	344	{ 396	266
283	328 ³⁹⁾			321		{ 372	345	{ 407
284	329	216	322	{ 373	243	Com.Huus.	{ 408	267
285	330	217	323	{ 374		244		{ 408
286	331			324	{ 376	244		{ 301
287	332	218	325	{ 377	245		Under Charlottenborg Slot. ⁴⁷⁾	{ 300
288	333	219	326	{ 378		270		{ 299
289	334 ⁴⁰⁾	220	327	{ 379	246		{ 277	272 ⁴⁸⁾
291	336 ⁴¹⁾	221	328	{ 380		247	{ 278	273
208	244	222	329	{ 381	247		{ 279	274
209	245	223	330	{ 382		248	{ 280	275
210	246	224	331	{ 383				
223	264	225	332					
292	337	226	333					

36) med et Stk. af 308.

37) med et Stk. af 402

38) med et Stk. af 317.

39) med et Stk. af 329.

40) og et Stk. af 335.

41) og et Stk. af 266 og 335.

42) og et Stk. af 354.

43) med et Stk. af 365 og 366.

44) og et Stk. af 362.

45) og et Stk. af 398.

46) og et Stk. af 398.

47) De her indklamrede Numre blev i 1806 overflyttede til Øster fra St. Annæ Øster Kvarter.

48) Botanisk Have.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
Under Charlotten- borg Slot. ⁵⁰⁾	$\left\{ \begin{array}{l} 281 \\ 282 \\ 283 \\ 284 \end{array} \right\}$	276	Under Charlotten- borg Slot. ⁵⁰⁾	$\left\{ \begin{array}{l} 287 \\ 288 \\ 289 \\ 290A \\ 290B \\ 291 \end{array} \right\}$	279	Under Charlotten- borg Slot. ⁵⁰⁾	$\left\{ \begin{array}{l} 292 \\ 293 \\ 294 \\ 295 \\ 296 \\ 297 \\ 298 \end{array} \right\}$	282
		277			280			283
		278			281			284
		A 278						285
		B 278						286
								B

⁴⁹⁾ Nr. 278A 2 henlagt til det øvrige 278 17. Juni 1834. ⁵⁰⁾ I 1806 overflyttet til Øster fra St. Annæ Øster Kvarter.

STRAND KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
1	1	1	10	10C	22			
2	2	2	21	21	B	49	49	{ 38 AB
3	3	3	9	22	23	50	50	39
4	4	4		{ 23 ³⁾	24	51		
5	5	5	5	{ 24	25	25	51A	40
6	6	6	53	54B	26	24	29	
7	7 ¹⁾		51		27	52	52	41
8	8	7	25	51B				
9	9	8	26	30	28	53	{ 53 ⁴⁾	{ 42A B
10	10	9	27	31	29		{ 54A	43
11	11 ²⁾	10	48	48B	30	54	55	
12	12	11			36B	23	27	44
13	13		29	33	31	55	56	
14	14A	12			{ 32A	56	57	45
15	15A	13	30	34	{ 32B	57	58	46
16	16		44	41		58	59	47
17	{ 17B	14	43	42	33		{ 26	
18	{ 17A		45	45	34	59	{ 60	48
19	18	15	41			60	61	49
19	19A	16	42	43		61	62	
	{ B 19	17	40	{ 44		62	63	50
	{ C 19	18	46	{ 46	35A	5	25	
20	20	19	28	32	A 36	63	64 ⁵⁾	51
15	15B	20	47	47	B	64	65	
13	13	21	48	48A	37	65	66	52
14	14B	22A						

¹⁾ og en Del af Nisse Gangen.

²⁾ og et Stk. af 10.
³⁾ og et Stk. af 8.

⁴⁾ og et Stk. af 28.
⁵⁾ med et Stk. af 65 og 4.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806		
66	{ 67 ⁶⁾ 68	53 54	83 84	84 85	65 66	97 98, 99	98	80		
1 ⁷⁾	{ 1A ⁷⁾ 1B ⁷⁾ 1C ⁷⁾ 1D ⁷⁾	55	85 86 87 88	86 87 88 89	67 68 69 70	100 101	99	81		
	{ 1B ⁷⁾ 1C ⁷⁾ 1B ⁷⁾ 1D ⁷⁾ 1B ⁷⁾	56 57 58 59 60		104 105 91 92	71 72 73 74A 75	Findes ikke i de gamle Mandtaller.	{ 100 101 102A 102B	82 83 84 85		
89	90	61	93	94	76		Findes ikke i de gamle Mandtaller.	{ 103	{ 86 87 88	
	106	62	94	95	77				89	
81	82	63	95	96	78				90A	
82	83	64	96	97	79				90B	
										91

6) med et Stk. af 1.

7) af Snarens Kvarter.

SNARENS KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
2 }		1	22 }		{ 19A	38	31	36
3 }	2		28 }	19	{ 19B	37	30	37
4	{ 3 4	2 3	29	20	{ 20 26	46 47	40 41	38 39
5	5	4	31 }		21	48	42	40
6	6	5	32 }	25		49	43	41
7 }		6	33	26	22	50	44	42
8 }	7		34	27	23	144 }	127 }	43
9, 10 }		7	35	28	24A	145 }		
77 }	8	7	36	29	25	71	128 }	
11 }		8	29	23 }		143	126	44
78 }	9	8	30	24 }	26	142	125	45
12	10	9	27	22	27	126	108 }	46
13	11	10	45	39	28	127	109 }	
14	12	11	44	38	29	50	45	47
15	13	12	43	37	30	39	46	48
16 }		13	42	36	31	51	47	49
18 }	14				{ 32	52 }	48	50
17	15	14	41	35	{ A B	53 }		
19		15			33	54	A 49	51
20, 24 }	16		40	34	{ 34	11	{ A 50 B 50	52
25	21	16			{ 48			53
26	17	17	39	33		55	51	54
21	18	18	sub. 48	32	35	13	52	55

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
56	53	56	148 }			140	123 }	
15	54	57	149 }	131	86	141	124 }	116
57	{ 55	58	149 }			101	85 }	
	{ 56	59	150 }	132 ³⁾	87	102	{ 86	117
58	57	60	151	133	88	103	{ 86B	118
59	A 58	61	152 }			104	87 }	
179	B 163	62	166 }	134 }		105 }	88 }	119
60	59	63		{ 137 }	89	106 }	89 }	
61 }			153	{ 135	90	107 }		
62 }	A 60	64		{ 136	91	108 }	90 }	120
63	61	65	166 }			109	91 }	
	{ 62	66	136 }	152 }	92	110	92 }	121
64	{ 63	67	166	{ 153 }		115	{ 93	
	{ 64	68		{ 151	93	116	{ 94	122
66 }			163	{ sub. 147	94		{ 99	
88 }	A 65	69		138	95		{ 95	123
67	{ 66 }		161	139	96	111, 112		
68	{ 67 }	70	155	140	97	133	{ 96 ⁷⁾	124
69	68	71	156 }			113	97 }	
70	69	72	157 }	141 ⁴⁾	98	114	98 }	125
128	110	73	158	142	99	61	{ B 60	126
80, 81 }			159	143	100	62	{ C 60	127
82, 83 }			160	144 }		89 }		
84, 129 }	111	74	161	145 }	101	90 }	75	128
130			162	146	102	91	76 }	
131	112	75	163	A 147	103	92	{ 77	129
132	{ 113	76	164	148	104	93 }	{ 78 ⁸⁾	
65			165	149 }	105	94	79 }	130
	{ 114 ¹⁾	77		{ 150 }	106	95	80 }	131
	{ 100	78	166	{ 118	107	96 }	81 }	
117	{ 101			{ 117	108	97 }	82	132
	{ 102	79	166 }	{ 116		98	83	133
134	120 ²⁾ }		166 }		109	168	154 }	
118 }			136 }	115		169	155 }	134
119 }	103	80	74	70	110	168	119 }	
120 }			75	71	111	137 }		A
121 }	104	81	76	72	112	138 }	121	B
122	105	82	79	73 }	113	139	122 ⁹⁾ }	
123 }			54	49B }				
124 }	106	83	66 }		114			
125	107 }		88 }	B 65				
146	129 }	84	85 }					
147	130	85	86 }	74 ⁵⁾	115 ⁶⁾			

1) med et Stk. af 96.

2) og et Stk. af Endeløs Stræde.

3) med et Stk. af 130 og 131.

4) med et Stk. af 143.

5) og et Stk. af 113.

6) og et Stk. af 76.

7) og et Stk. af 97.

8) og et Stk. af 163.

9) og et Stk. af 156 og en Del af Endeløs Stræde.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806	
170	156	135	178	162	138	37	40 38 39	142	
171, 172	157		179	163 A	139	35		Af Strand Kvarter.	143
99	158		180	164		36			
100	84		181	38 i Str. Kv.	165	140			33
173	159	136	182		39 i Str. Kv.	166	141		32
174			160	31		59	B 58	147	
175	161	137							
176									
177									

VESTER KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806		
100	120	1	195	206	13	136	219 ⁷⁾	25		
101	121		196			172			207	137
102			173			175			143	
103	122		174			176			132	220 221A 221B
104	123	134	208	133						
105	124	2		135	209	14	129 130 131	222	27	
	125		210	15						
	126		211	16						
114	138	3	138	212	62B ²⁾	129	144	28		
115	139	4	139	212	17	198, 199	223			
116	140	5	147	149	18	200	224 225	29 30		
117	199A	A	243	148	19	200				
	199B	B	238	213 ³⁾	20	201	226	31		
211	200	6	237	214 ⁴⁾	21	202	227	32		
213	201	7	139	215	21 ⁵⁾	203	228	33		
214	202	8	141			216			22	204
97, 215	117	9	142	217	23	205	229	34		
216			143			232				
98	118	10	142	218 ⁶⁾	24	207	230	35		
96	116		143			118			141	36
190		203	11	232	119	142	37			
191	204	12				120	143 ⁸⁾	38		
192	205		121	206						
193										
194										

1) med et Stk. af 128 til 132.

2) et Stk. af 62 tillagt 18. Januar 1842.

3) med et Stk. af 251.

4) med et Stk. af 249.

5) Et Stk. separeret til 20. Maj 1837.

6) med et Stk. af 247.

7) med et Stk. af 245 og 246.

8) med et Stk. af 233.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
217	231	39	150	153	63		{ 87 }	
218	{ 232A }			{ 154 }	64	75	{ 88 }	85
	{ 232B }		80				{ 89 }	
122 } 219 }	233	40	151	{ 155 }	65		{ 90 }	86
123 } 220 }			152	156	66	76	{ 91 }	
124 } 221 }	234	41	153	157	67	77	{ 92 }	87
125, 126 } 222 }			154	158	68		{ 95 }	
126 } 127 }	235	42	155 }	159 }	69	81	{ 96 }	88
223 }			156 }			80	94	
224 } 225 }	236	43	157	160	70	160	{ 98 }	89
226 } 227 }			158 }	159 }	71	161 }	{ 99 ¹²⁾ }	90
228 } 229 }	237	44	159	162 ¹⁰⁾		82	{ 100 }	91
230 }			44	47	72	83	{ 101 }	
231 } 232 }	238	45	44	93 ¹¹⁾	72	84	{ 102 ¹³⁾ }	92
233 }			45	48		73	85	
234 } 235 }	239	46	45	48	73	86	{ 104 }	93
236 }			46	49		74	87	
237 } 238 }	240	47	46	50	74	88	{ 106 }	94
239 }			47	51		75	89	
240 } 241 }	241	48	47	{ 51 }	75	90	{ 108 }	95
242 }			48	{ 52 }		91	{ 109 ¹⁵⁾ }	
243 } 244 }	242	49	48	{ 53 }	76	162	{ 164 }	96
245 }			49	63		68	{ 122C }	
246 } 247 }	244	51	65	70	77	163	{ 166 }	97
248 }			66	71		164	{ 167 }	
249 } 250 }	246	52	67	72	78	165	{ 168 }	98
251 }			68	73		166	{ 169 }	
252 } 253 }	247	53		{ 74 }	79	167	{ 170 }	100
254 }				{ 75 }		168	{ 171 }	
255 } 256 }	248	54		{ 80 }	79	169	{ 172 }	101
257 }				{ 81 }		170	{ 173 ¹⁶⁾ }	
258 } 259 }	249	55	69	{ 76 }	79	171	{ 174 }	102
260 }				{ 77 }		175	{ 177 }	
261 } 262 }	250	56		{ 78 }	79	176	{ 178 }	103
263 }				{ 79 }		177	{ 179 }	
264 } 265 }	251	57			79	178	{ 180 ¹⁷⁾ }	104
266 }						179		
267 } 268 }	252	58			79	177	{ 181 }	105
269 }						183	{ 198 }	
270 } 271 }	253	59	70	82	80	184		106
272 }				71	83	81		
273 } 274 }	254	60	72	84	82			106
275 }				73	85	83		
276 } 277 }	255	61	74	86	84			106
278 }								
279 } 280 }	151	62 ⁹⁾						106
281 }								
282 } 283 }	152	62 ⁹⁾						106
284 }								

A

⁹⁾ et Stk. B separeret til 16 18. Jan. 1842. ¹²⁾ med et Stk. af 181 og 182. ¹⁴⁾ med et Stk. af 192, 193 og 194.

¹⁰⁾ med et Stk. af 159.

¹³⁾ med et Stk. af 194 og 195.

¹⁵⁾ og et Stk. af 191.

¹¹⁾ med et Stk. af 92.

¹⁶⁾ med et Stk. af 170.

¹⁷⁾ med et Stk. af 184.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806			
179	182	107	53	59	127	255	275	161			
180	183 ¹⁸⁾		54			55	60 ²⁴⁾	254	274	162	
181			52			58	128	253	273	163	
92	{ 110 ¹⁹⁾ 111 ²⁰⁾	108	51	57 ²⁵⁾	129	252	272A		164		
93	112	110	50	56	130		251	270	166		
94	113		48	54	131	250		269	167		
95	114	111	49	55			132	268	168		
96	115	112	43	45	132	250	267	169			
99	119	113	uden Taxt	46		249	266	170			
108	133	114	42	{ 44B 44A	133	248	265	171			
109			122B	41	43	134	247	264	172		
110				134	40	42		136	263	173	
64	69	115	39	41	137	246	262	174			
111	135 ²¹⁾		38	40	138		261	175			
112	136	116	37	39	139	245	260	176			
113	137 ²²⁾	117	36	38	140		259	177			
1	1	118	34	37	141	244	258	178			
2	2		35				21	20	142	257	179
3	3		24				22	143	256	180	
4 til	4 til	119	25	23	144	245	255	181			
7	7		26	24	145	244	254	182			
10	10	120	27	25	146	127	237B		183		
11	11		28	26	147			223		284	184A
12	12	121	29	27	148	262	283		185		
13	13		22	23	149		261	282	186		
14	14	122A	23	21		150A		260	281	187	
15	15		121	30	19	150B	259		280	188	
16		16		20		19	151	258	279	189	
17	17	122A	33	36	152	273	305	191			
18	18		32	35	153		304	192			
19	18	B	31	28	154	272	303	193			
62	67B ²³⁾	123		29	155		271	302 ²⁶⁾	194		
61	66	124	31	30	156	270		301 ²⁷⁾	195		
62	67A			31	31		157	300	196		
58	63	125	40	32	158	271	299 ²⁸⁾	197			
59	64			41	33		159	298B	198		
60	65	126	42	34	160	269	298A	199			
56	61		41	43B	159				270		
57	62	42	34	160	270						

18) med et Stk. af 197.

19) med et Stk. af 194 til 192.

20) med et Stk. af 184 til 197.

21) med tvende Stk. af 136.

22) med et Stk. af 136.

23) med et Stk. af 63, 66 og 67A.

24) med et Stk. af 62.

25) med et Stk. af 62.

26) med et Stk. af 306.

27) med et Stk. af 306. 19. Maj 1837 separ. et Stk. til 197.

28) med et Stk. af 306.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806							
268	{	297	200	288	332	227	296	342	{	B 245					
		296	201	289	333	228A				A					
		295	202	B ²⁹⁾						C					
		294	203	290	334	229				343	246				
		293	204	291	335	230				256	276	247			
267		292	205	292	336 ³⁰⁾	231A	257	277	248						
266		291	206	293	337	232	253	272B	249						
264	289	207	294	{	338	{	279	{	306	250					
265	290								234B	307	251				
277	315	208							{	339	{	234A ³¹⁾	308	252	
															B
															309
278	{	314	209	295	341 ³²⁾	236	310 ³⁴⁾								
279	{	313	210	296		236	311A	254							
280	{	312	211	263	288	237A	280	{	318B	255					
		311B	212						B	318A	256				
		318C	213						348	257					
281	}	318D	214	262	{	287	{	347	258						
		318E	215							187B	344	259A			
282		319	216	275	{	286	239	346	260						
282		320	217							B					
283	}	218	276	}	316	}	240	345	261						
										242C	274	317	240		
										284	{	322	219	284	324
286	}	323	220	285	325	242			263						
		326B	221	286	326A	{	243A		264A						
287	}	327	222	295	}	341B ³³⁾	244	16	}	264B					
		328	223							265					
		329	224							266					
		330	225							267					
		331	226							268					

29) henl. til 229.

30) med et Stk. af 335.

31) benævnes 234.

32) skal være 341B.

33) skal være 341A.

34) med et Stk. af 311A.

NØRRE KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
1	1	{	7	7 ¹⁾	6	12	13	}
2	2	}	8	{	8	13	}	11
3	3	2	9	10	8	14	15	
4	4	3	10	11	9	15	}	
5	5	4	11	12	10	16	16 ³⁾	12
6	6	5						

1) med et Stk. af 5, 6.

2) med et Stk. af 65.

3) sub. 16 og 186.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
17	{ 17 } { 18A }	13	51	50	44	81	86	{ 75A
18 } 19 }	19 }	14	52	51	{ 45	82	87	{ B ¹⁰⁾
17	{ 18B }		53	52	{ AB	83	88	{ 74
20	{ 20 }	15	54	53	{ 46	299	278 }	76
21	{ 21 }							
22	22	16	55	54	47A	86	92	{ 78A
23	23	17	56	{ 55	48A			
24	24	18	56	{ 56	49	87	93	79
25	25	19	57	57	50	88	94	80
26	26	20	58	58	51	89	95	81
27	27	21	59	59	52	90	96	82
28	{ 28 }	22	34	35B	{ 53	91	97	83
29	{ 29 }							
30	{ 30 } { 31 }	23	60	{ 60	54	93	99	85
5	sub 5	24	60	{ 61	55	94	100	86
31	32	25	61	62	56	95	101	87
32 } 5 }	{ 33 ⁴⁾ }	26	62	{ 63	57	96	102 }	88
33								
34	35A	29	63	{ 65	59	98	104	89
112	36	30	63	{ 66A	60	99	105	90
35 } 36 }	37	31	64 }	{ 66B	61	100 }	213 }	106
37								
37	{ 38 } { 39 }	33	183 }	68	63	101	107 }	92
			184 }			102 }	108 }	
Ikke tax.	40	{ 34A } { 34B }	70	{ 71A } { 71B }	64	103	109	93
42	41	35	71	72	65	103 }	110 }	94
43	42	36	72	73	66	104 }	111 }	
44	43	37	73	74 }	67	104	111	
45	44	38	74	75 }	68	105	112 }	95
46	45	{ 39 } { 40B }	75	76	69	106	113 }	
		{ 40 }	76	77 }	70	107	114 }	96
		A	77	78 }		108	115 }	
47	46	B		{ 79	71	109	116A	97
		C		{ 80 }		110 }	117	98
		D	78	{ 81 }	72	111 }	117	98
48	47	41B ⁷⁾		{ 82 }		37	{ 181	99
49	48	42	79	{ 83 }	73	{ 180	179	100
50	49	43	80	{ 84 ⁹⁾ }		180	179	101
			80	85	74	179	178	102

4) med et Stk. af 66.

5) med et Stk. af 28.

6) med et Stk. af 35.

7) en Bagplads C under et

med 162 og 163 18. Juli

1834.

8) med et Stk. af 63.

9) med et Stk. af 81.

10) vide 74.

11) henlagt til 215.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
177	177B	103	139	138	133	277	259	159
178		104	137	136	134	274	260B	160
176	177A	105	138	137		278		
109	176	106	135	134	135	279	236A	162
174	116B	107	136	135		280		
173	175	108	133	132	136	261	238A	164
172	174	109	134	133			238B	165
170	173	109	132	131	137	262	239	166
171			172	110	130		130	138
169	171	111	131	128	139	263	241	168
168	170	112	128				129	
167	169	113	129	127	127 ¹⁶⁾	140	188	169
166	168	114	126	126	126	141		
165	167	115	125	124	142	191	190	170
164	166	116	126	125 ¹⁷⁾		143	192	191
162	164	117	123	123	144	193	192	172
163	165		122	122	145	194	193	173
160	162	118	121	121	146	195	193	174
161	163		119	119	147	196	194	175
208	203	120	120	148	197	195	176	
159	161	119	117	149	198, 199	196		177
157	159	120	118	119	147	197	197	
158	160	121A	266	118	148	68	69	178
155	157		B		113, 114	149	69	
156	158 ¹²⁾	122	115, 116	118	148	181	182	179
154	156 ¹³⁾		264	182	183	184	sub 68	
152	155	123	267	243 til	149A2	66		180
153		124	268	245	149A1	183, 184	185	
150	153	124	268	149B	185	183	176	
151	154			268	246 til	186		184
148	151	125	269	250	150	187	185	177
149	152 ¹⁴⁾		270	251	151	189	187A	
146	149	126	270	150C	190	187B		178
147	150			271	252	226B	16	179
145	147	127	271	152	15	sub 16	180	
	148			150B	16			
	145	145	128	272	253	153	201	196
144	146 ¹⁵⁾	129	273	254	154	202	197	181
	144		274	255	155	203	198	
142	143	130	274	156	156 ¹⁸⁾	204	199	182
145	144			256	157	205	200	
142	141	131	275	257 ¹⁹⁾	157	206	201	183
141	140	132	276	258	158			
140	139	132	276	258	158			

¹²⁾ Stk. af gl. 157 og gl. 158.
Rest gl. 157.

¹³⁾ med et Stk. af 155.

¹⁴⁾ med et Stk. af 150.

¹⁵⁾ med et Stk. af 144.

¹⁶⁾ med et Stk. af 126 og et
Stk. af 235.

¹⁷⁾ med et Stk. af 235.

¹⁸⁾ denne Ejendom er 19.
Aug. 1853 forenet med
155.

¹⁹⁾ med et Stk. af 256.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806		
207	202 ²⁰⁾	184	224	210	199	86	287 }	217		
209	204	185	223	209	200	144	288 }			
210	205	186	222	208	201	141	{ 142A 142B 142C 142D	218		
211					202			219		
212					203			220		
258			28	262	203			221		
259, 260	235	187	283	263	204	137	136B ²⁶⁾	222A		
257	234	188	284					204	122B	
251	sub	189	285	264 }	205			246	226A	137B
254	229		286	265 }						223
255	232		287	266		206	A			
256	233	288	206		B					
252	230	190	288	267 ²¹⁾	207	236	221 til }	224		
253	231		289	268				207	225 }	
250	228	191	290	269 ²²⁾	208	232	{ 289 ²⁷⁾	225A		
251	229		291	270 }				208	B	
254			292	271 }				209	226	
231	217	192	293	272 ²³⁾	209			274	290	225A
246	226B	193	294	273	210	274	291 ²⁸⁾			227
248				295				274	210	228B
			{ 218 til }	194				296	275 ²⁴⁾	211
	220 }		297	276 }	211			232 }	292	
231	215	195	298	277 }	212	274	{ 236B 236C 236D	230		
	216		300	279				213	231	
	217	301	280	214	232					
	214	302	281	215	233					
227, 228	213	197	303	282 }	78B	313		234		
229				304				283 }	216	235
230				305				284 til }	216	235
225	211 }	198	til 308 }	286 ²⁵⁾						
226	212 }									

²⁰⁾ med et Stk. af 201.

²¹⁾ med et Stk. af 28.

²²⁾ med et Stk. af 28.

²³⁾ med et Stk. af 28 og 86
og 273.

²⁴⁾ med et Stk. af 86.

²⁵⁾ og et Stk. af 287.

²⁶⁾ med et Stk. af 136A og
C samt et Stk. af 142.

²⁷⁾ med et Stk. af 247.

²⁸⁾ med et Stk. af 256.

KLÆDEBO KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
1	1 }	1	4	3	3	7 }	6	6
242	245 }		5	4	4	8 }		
2	2	6	5	5	246	253 }		
3		2				9	7	7

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
10	8	{ 8 9	42	43	44	46		
11	9	9	43	{ 44 45	46	158	50	77
12	10	10		{ 46 47	47	160		
13	11	11		{ 47 48	48	161		
14	12	12	44	{ 48 49	49	47		
15 } 16 }	13	13		{ 175 174	50	162	51	{ 78A B
17	14	14		{ 173 172	52A	48	52	79
18	15	{ 15 42		171	53	147	53	80
19	16	16 ¹⁾	43	{ 170 169	54	49	54	81
20	17	{ 16 17		168	55	50	55	82
21	18	{ 18 19		167	56	52	56	83
22	19	19		166	57	53		
23	{ 20 21 }	20		60	58	54	{ 57A 57B	84
24	22 }	21	235	239	59	131	{ 125 124	86
25	23	22	174	165	{ 60 241B	130	{ 123B 123A	87
26	{ 24 25 }	23	173	164	61	157	{ 149 148	88
45	49A	25	{ 171 172 }	163 ²⁾	62	155	146	90
45	{ 49B 49C }	{ 26 27 28	{ 169 170 }	162	63	{ 156 154	147	91
40	39	29	168	161	{ 64 65	155	146	92
39	38	30	167	160	66B	153	145	93
38	37	31	166	159	{ 66A 67	152	{ 144 143	{ 95 96
37	36	32			203		142	96
36	{ 35 34 }	33	184	158	{ 68 194	151	141	97
35						150	141	98
33			165	157	69	149	140	99
32	{ 33 33 }	34				148	139	100
		A B	164	{ 156 155 154	70 71 72	146	137	101
				sub 138	73	146	136	102
27	26	36		{ 138 153 }	74	145	135	103
28	27	37				144	134	104
29	28	38	163	152	75	143	133	105
30	29	39	{ 158 159 }			141	131	
31	32	40	160	{ 150 151 }	76	142	{ 132 ³⁾ 130 ⁴⁾	106
34	31	41	161			139		
18	30	42				140		
41	42	43				138	129 ⁵⁾	108

1) under et med 17 og 18.
2) med et Stk. af 239.

3) med et Stk. af 191.
4) med et Stk. af 191.

5) med et Stk. af 191.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
136 }				{ 93	137		{ 78	167A
137 }	128	109	82	{ 92	138	73	{	B
135	127	110	83	{ 91	139		{ 79	{ 167B
133 }		{ 111	81	90	140			{ 168
134 }	126 ⁶⁾	{ 112	80	89	141			{ 169
132	122	112			A	74	80	{ 126B
128 }					B	117	110	170
129 }	121	113	71	75	{ 142	116	109	171
127	120 ⁷⁾	114	75	76	{ 143 ¹⁴⁾	114 }		
124 }			76	81		115 }	108	172
125 }	118	{ 115	77	82	144	113	107	173
126	119 ⁸⁾		78	83	145	201	198	174
123 }			79	84	146	200	197	175
124 }	117 ⁹⁾	116				198 }		
			65	{ 85	147	199 }	196	176
122	{ 116 ¹⁰⁾	117		{ 86	148	197	195	177
	{ 115 ¹¹⁾	118	60 }					
121	114	119	65 }	87	149	196	194	{ 178A
120	113 ¹²⁾	120		{ 58 }				{ B ¹⁵⁾
118 }			61	{ 88 }	150	195	193	{ 178B
119 }	112	121	62	59	151	194	192	{ 179
201	111	122	62 }			142 }		
112	106	123	63 }	60	152	193 }	191	181
111	{ 105B	124	64 }			192	190 ¹⁶⁾	182
	{ 105A	125	65 }	61	153	191	189 ¹⁷⁾	183
110	104	126A ¹³⁾	79	{ 62	154	190	188	184
109	103	127		{ 63	155	189	187	185
108	102	128		{ 64	156	188	186 ¹⁸⁾	186
		A	66	{ 65	157	187	185	187
107	101	129		{ 66	158	142	184 ¹⁹⁾	188
90 }				{ 67	{ 159A		{ 183 ²⁰⁾	189
106 }	98	130	67	{ 68	{ 159B		182	190
105	100				{ 159C			
104	99	131	68	{ 69	160	186		A
90 }				{ 70	161			{ 191
106 }	98	132	69	71	162		181	{ 190B
88 }				{ 72	163		180	192
89 }	97	133	70	{ 73	164	185	179	193
87	96	134		{ 74	165	184	178	{ 194
86	95	135	72	77	166			{ 68
84 }						183	177	195
85 }	94	136				182	176	196

6) med et Stk. af 191.

7) med et Stk. af 191.

8) med et Stk. af 191.

9) med et Stk. af 191.

10) med et Stk. af 191.

11) med et Stk. af 113.

12) med et Stk. af 112.

13) en Bagplads B henlagt til 169 12. Febr. 1825.

14) forenede til en Ejendom 18. Jan. 1852.

15) henlagt til 179 og 180.

16) med et Stk. af 191.

17) med et Stk. af 191.

18) med et Stk. af 191.

19) med et Stk. af 191.

20) med et Stk. af 154. Her- til 190A.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
243	41	197			215B			235
		A	208	206 ²²⁾	216	228	233	B
		B			233B			A
		C			233C			236
244	250	198		{ 205	217	229	234	{ 237B
245	251	199A	207	{ 204	{ 218	230	235	237A
		B			{ 219A	231	236	238B
					219			A
248	{ 254	200	206	203	219			
	{ 255	201	{ 204		{ 220	{ 232		239
	{ 256	202	{ 205		{ 219B	{ 233	237	
167	220	203	203	201	221	234	238	240
215	219	204	202	{ 199		235	239	241A
214	218	205	202	{ 200	222			242B ²⁵⁾
213	217	206	216	221	223			A
231 } 212 }	216	207A	217	222	224	{ 235		
			218	223	225	{ 236	240	242A
		207B ²¹⁾	219	224	226	{ 237		
		{ 208	220	225	227	{ 238	241	243
231	{ 215	{ 207B	221	226	228	{ 239		
		{ 238B						
	{ 214	209	222	227	{ 229	239	{ 242	244 ²⁶⁾
					{ 230B		{ A 247	245
231	213	210	223	228 ²³⁾	230		{ 248	246
					A	248	{ 249	247
	{ 211 }	211						248
	{ 212 }		224	229	{ 231	Ikke tax.	246	248
228	{ 210	212			{ 232B	247	252	249
		A	225	230	232A	240	243	250
		B	226	231	233B	241	244	
	{ 209	213			A ²⁴⁾	242	{ 245 ²⁷⁾	251
211	208	214						252
209 } 210 }	207	215	227	232	{ 234			253
					{ 235B			
					{ 214			
					{ 215A			

²¹⁾ vide 208.

²²⁾ separeret 21. April 1836.

²³⁾ med et Stk. af 202.

²⁴⁾ 233C henlagt til 215B.

²⁵⁾ B henlagt under 60.

²⁶⁾ nye 244, 245, 246 og 247.

²⁷⁾ med et Stk. af 2.

FRIMANDS KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
1	1	1	5	4	4	10		
2 } 3 }	2	2	6	5	5	11	8	8
4	3	3	7	6	6	12	10	9
			8	7A	7	13	11 ¹⁾	10

¹⁾ med et Stk. af 12.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
Hellig		{ 11A			{ 39	115 }		
Aands	12	{ 11B	80	68	{ A	114 }	101	68
Kirke		{ 11C			{ B	116 }	102	69
19	13 ²⁾	12	81	69	40 ⁴⁾	117	103	70
20	{ 14 }	13	84	72	41	48	40	71
	{ 52 }		85	73	42	49 }		
21 }		14	87	74	43	50 }	41	72
62 }	15		88 }			51 }		
22	16	15	123 }	75	44	52 }	42	73
23 }			88	76	45	53	43	74
24 }	17	16	89	{ 77 }	46		{ 45 }	75
58 }				{ 78 }		55	{ 46 }	{ 76 }
25	18	17	90	79 }	47			{ 77 }
26	19	18	91	80	48	56	47	77
27	20 }	19	92	81	49	57	48	78
54	44 }		93	82 }		58 }		
28 }		20	94	83 }	50	59 }	49	79
29 }	21A		95	84	51	60	50	80
29	22	21	96 }		52	61	51	81
29 }			97 }	85		63	53	82
30 }	23	22	98 }			64	54	83
31 }			146 }			65 }		
32 }	24 ³⁾	23A	147 }	86	53	66 }	55	84
39 }			148 }			66 }		
33	25	24	99 }		54	67 }	56	85
34	26 }		100 }	87		69	58	86
35	27 }	25	101 }			70	59	87
36	28	26	140 }		55	71	60	88
37	29	27	145 }	88		72	61	{ 89
	{ 30 }		146 }			73	62	{ 90
38	{ 31 }	28	102	89B	56			{ 101
	{ 32 }	29	103	90	57	74	63	91
	{ 33 }	30	104	91	58	75 }		
40	34	31	105	92	59	76 }	64	92
41	35	32	106	93	60	77 }		
42 }			107	94	61	76 }	65	93
43 }	36	33						
28 }			108	{ 95 }	62			{ 94
29 }	s: 21	34	109	96 }	63	78	66	{ A
			110	97	64			{ B ⁵⁾
44	37	35	111 }	98	65			{ 95
45	38	36	112 }		66	82	70	{ 39B
46 }			113 }	99				{ 40
47 }	39	37	5 }			124	113	{ 96
79	67	{ 38A	114 }	100	67			
		{ B						

2) med et Stk. af 54.

3) et Stk. henlagt til 31.

4) under et med 95 og 96
og 39B.5) henlagt 39A i Jan. 1826
til 94B.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
			120	106	122	102	89A	147
125	{ 114	97	119	105	123	171 }		148
	{ 115	98	118	104	124	172 }	152	
	{ 116	99	143 }			169	150 }	149
126 }	117	100	144 }	130	125	170	151 }	
127 }			141 }			7 }		
128	118	101	142 }	129	126	168 }	149	150
129	119	102	101 }			7 }		
130	120 ⁶⁾	103	140 }			167 }	148	151
131	121	104	145 }	sub. 88	{ 127	7 }		
132	122	105	146 }		{ 128	7 }		
133 }						166 }	147	152
153 }	123	106	157	{ 142B	129	7 }		
134 }				{ 142A	130	165 }	146	153
153 }	124	107	152	133	131	164	145	154
135	125	108	151	132	132	163	144	155
136	126	109	149 }			162 }		
137	127	110	150 }	131	133	163 }	143 ^{s)}	156
138	128	111	19	138	134	182	160	157
			68	57	135		{ 159	158
	{ 71A	112	131	sub. 121	136	9	{ 158	159
	{ 71B	113					{ 157	160
83	{ 71C ⁷⁾	{ 114	154	{ 137D	137		{ 156	161
		{ A		{ 137C	138	181	155	162
		{ B		{ 137B	139	8	sub 7	163
	{ 71D	115		{ 137A	140			
84	112	116	153	{ 136	141	179 }		
122 }				{ 135	142	180 }	154	164
123 }	111	117	Ikke tax.	134	143	10 }		
			160 }			11 }	153	165
122	{ 110	118	161 }	141	144	178	9	166
	{ 109	119	159	140	145			167
	{ 108	120	158	139	146			
121	107	121						

6) med et Stk. af 57.

7) med et Stk. af 71B.

160, hvilket Tal atter er overstreget.

s) her har oprindelig staaet

KJØBMAGER KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
3	3	1	9	9	7	15	12	11
4	4	2	10	10	8	16 }		
5	5	3	11 }			17 }	13	12
6	6	4	12 }			18	{ 14 }	{ 13
7	7	5	13 }	11M	9		{ 15 }	
8	8	6	14 }	AA 11	10	19	16	{ 14
						18	17	{ 15 ¹⁾

1) Forenet til een Ejendom 14. Oktbr. 1852.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806	
20	19	16	40	40	58	71	72	98	
21	} 20	17	41	41	59	72	73	99	
22		18	42	42	60	73	74	100	
23	21	18	43	43	61	74	75	101	
24	22	19	44	44	62	75	76	102	
25	23	20	45	45	} 63	77	78	103	
26	24	21	248	303		78	79	104	
27	25	22	46	46	64	79	80	105	
28	26	23	47	47	} 65	80	81	106	
29	27	24	247	302		81	82	107	
30	28	25	48	48	66	82	83	108	
31	{ 29	26	49	49	67	83	84	109	
	30	27	50	{ 50	68	84	85	110	
11	11L	28		{ 51	69	85	86	111	
12	} 11K	29	51	52	70	86	87	112	
13		11I	30	52	53	71	87	88	{ 113
14		11H	31	53	54	72		88	89
		11G	32	54	55	73	89	90	114
		11F	33	55	56	74	90	91	115
		11HH	34	56	57	75	91	92	116
		11GG	35	57	{ 58	76	92	93	} 117
		11FF	36		1	{ 59			
		11EE	37	2	{ 60	78	93	94	} A
		11DD	38	2	1	79			
		11CC	39		2	2	80	95	} A 120
		11BB	40	11	{ A 11	81	96		
		64	} 66	41	{ B 11	82		97	} A 96
12	{ C 11				83	98	} 97		
65	65	42	13	{ D 11	84			99	123
63	64	43	14	{ E 11	85	100	124		
62	63	44	98	{ 11JJ	85			101	125
61	62	45	99	105		86	102		
59	} B 62	45	100	106	87			103	127
60			101	107		101	108		
68	69	46	102	109	89	105	129		
67	68	47	103	110				90	106
66	67	48	104	111	91	107	131		
32	31	49	105	112				92	108
33	32	50	106	113	91 & 92	109	133		
34	33	51						91	111
35	34	52	92	112	111	103	135		
36	35	53	93	113				112	104
37	{ 36	54	107	114	93	105	137		
	37	37	55	59				A 62	94
38	38	} 56	60	70	95	107	139		
76	77		56	69				71	96
39	} 39	57	70	{ A 71	97	109	141		
			70	{ B 71				97	110

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
119	126	140	160	191	180	249	304	219
123	127	141	167	193	181	250	{ 305	220
120	128	142	168 }	194	182		{ 306 }	221
121	{ 129	143	169 }	195	183	251	{ 307 }	
	{ 130	144	170 }	196	184		{ 308 }	222
129	148	145	173	sub. 136	185	252	{ 309 }	
130	149	146	172	197	186		{ 310 }	223
131	150	147	171	198	187	253	{ 311 }	224
132	151 }	148		199	188		{ 312 }	225
133	152 ²⁾ }		173	200	189	254	{ 313 }	226
134	153 ³⁾	149		{ 140	{ 337		{ 314 }	227
135	{ 154	150			{ 190	252	{ 315 }	228
	{ 155	151	151	174	191	255	316	229
136	156	152	152	175	192	256	317	230 ⁶⁾
137	157	153	153	176	193	257	318	231
138	158	154	154	177	194	258	319	232
139 }	159	155	155	178	195		320	{ 233
140 }			156	179	196	259		{ 113
141 }	160 ⁴⁾	156	157	180	197 ⁵⁾	260	321	234
142 }			158	181	198	261	322	235
174	161	157	159	182	199	262	323	236
142 }	162	158	160	183	200	263	{ 324 }	237
143 }			161	184	201	264	{ 325 ⁷⁾ }	
144	163	159	162	203	202	265	326	238
145	164	160	163	{ 204	203	266	327	239
146	165	161	164	177	204	267	328	240
148	166	162	165	178	205		329	241
	{ 167	163	166	179	206		{ 330	242
149	{ 168	164	167	200	207		{ 331 }	
	{ 169	165	168	201	208		{ 332 }	243
	{ 170	166	169	202	209	268	{ 333 }	244
150	{ 171	167	170	203	210		{ 334 }	245
	{ 172	168	171	204	211		{ 335 }	246
115	173	169	172	205	212		{ 336 }	247
95	B 96	170	173	206	213	269	337	248
175	202	171	174	207	214	270	338	249
	{ A 201	172	175	208	215		219	sep. 250
174	{ B 201	173	176	209	216			A
162	185	174	177	210	217			
163	186	175	178	211	218	184	{ 220	251
164	187	176	179	212	219		{ 221	252
	{ 188	177	180	213	220		{ A 222	253
165	{ 189	178	181	214	221		{ B 222	254
	{ 190 }	179	182	215	222	185	{ 223 }	255
166	{ 192 }		183	216	223	186	{ 224 }	
			184	217	224	187	225	256
			185	218	225			

2) og et Stk. af 147.

3) og et Stk. af 147.

4) og et Stk. af 186.

5) sep. hvorefter 197A,
197B.

6) med et Stk. af 110 6.

Decbr. 1833. 1. Sept. igen
henl. til 230.

7) med et Stk. af 328.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806		
188	226	257	208	257	289	181	{ 209 }	323		
189	227	258	209	258			{ 210 }			
190	228	259	210	259	290	63	{ 188 }	324		
191	229	260	211	260	291					
192 } 156 }	230	261	212	261	292	Af St. An- næ Ø. Kv.	{ 187 }	325		
			213	262					{ 186 }	326
193	231	262	214	263	293		{ 185 }	327		
194	{ 232 233 234 }	263 264 265	215	264	{ 294 }	122	{ 184 }	328		
			216	265	{ 295 }	123	{ 131 }	329		
			217	266	296	128	{ 133 ¹⁰⁾ 134 ¹¹⁾ }	331 332		
195	{ 235 236 }	266 267	218	267	297	124	{ 135 }	333		
			219	268	298		{ 136 }	334		
196	{ 237 238 }	268 269	220	269	299	173	{ 137 138 ¹²⁾ }	335 336A		
			221	270	300					
196	{ 239 240 }	270 271	222	271	301		{ 139 }	337		
			223	272	302		{ 141 }	338		
197	{ 241 242 }	272 273	224	273	303	125	{ 142 143 }	339 340		
			224	274	304					
63 Af St. An- næ Ø. Kv.	{ 181 ⁸⁾ 182 }	275 276	50	{ 274 275 276 }	305 306	126	{ 144 145 }	341 342		
									225	277
199	{ 183 245 }	277 278	226	278	308	126 }	146	343		
			227	279	309					
200	{ 246 247 248 }	279 280 281	228	280	310	127 }	180	344		
			229	283	311				179	345
			231	285	312				178	346
201	250	282 283	232	286	{ 313A B }	63	177	347		
			232	286		Af St. Annæ Ø. Kv.	176	348		
202	251	{ 284 313B }	198	244	314	175	349			
203	252	285	182	218	315					
230	284		286	183	{ 217 ⁹⁾ 216 }	316	174	350		
204	253	215				317	173	351		
205	254	287	183	{ 215 214 }	318	172	352			
229	282				213	319	171	353		
206	255	288	182	{ 212 211 }	320	189	354			
207	256				212	321	180	208 ¹³⁾	355	
206	281				211	58	61	356		

8) med et Stk. af 179.

9) med et Stk. af 216.

10) med et Stk. af 147.

11) med et Stk. af 147.

12) separeret i 336A, 336B.

13) med et Stk. af 61.

ROSENBERG KVARTER

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
95 } 18 }	1	1	37 38	36 37	33 34	145 } 146 }	131	68
1 } 2 }	2	2	39 } 152 }	38	35	144 143	130 129	69 70
3 } 4 }	3	3	40 41	39 40	36 37	142 140	128 126 }	71 72
5 6	4 5 ¹⁾	4 5	42 43	41 42	38 39	141 140	127 } 125	73
7 } 8 }	6 } 7 }	6	44 45	43 44	40 41	139 126 }	124	74
8 } 9 }	8 } 9 }	7	46 } 47 }	45	42	136 } 137 }	122 }	75
10 } 9	10 } 11 }	8 9	48 } 49 }	46	43	138 } 177 }	123 }	76
11 12	11 12	10 11	50 } 51	47	44	178 } 179 }	158	77
13 14	12 13	12 13	52 } 53	48 49	45 46	175 } 176 }	157	78
15 16	14 } 15 }	14	54 } 55 }	50	47	174 173	156 155	79
17	16 } 17 }	15 16	56 } 57 }	51	48	172 171	154 153	80 81
19 } 20 }	17 } 18 ²⁾ }	17	157 } 57 }	52	49	170 169	152 151	82 83
20 } 21 }	19 } 20 }	18	58 } 59	53 54	50 51	A 168 } 166 }	150	84
22 23	21 } 22 }	19 20	60 } 61	55 56	52 53	164 } 165 }	149	85
24 25 } 26 }	23 } 24 }	21 22	62 } 155 }	B 57 } A 57 }	54 55	163 } 162 }	148 147	86 87
27 } 28 }	25 } 26 }	22 23	61 } 62 }	58 } 59 }	56 57	163 } 161	146	88
29 } 30 }	27 } 28 }	24 25	156 } 154	141 140	58 59	160 159	144 143	90 91
31 } 32 }	29 } 30 }	25 26	153 } 152	139 } 138 }	60 61	158 213	142 172	92 93
33 } 34 }	31 } 32 }	27 28	151 } 150	136 135	62 63	202 203	173 174	94 95
35 } 36 }	33 } 34 }	29 30	149 } 148	134 133	65 66	204 165	175 176	96 97
	A 32 } B 32 }	31 32	147 } 146 }	132	67	166 } 167 }	145 144	89 90
	33 } 34 }	30 31	146 } 147 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	35 } 36 }	31 32	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	37 } 38 }	32 33	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	39 } 40 }	33 34	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	41 } 42 }	34 35	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	43 } 44 }	35 36	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	45 } 46 }	36 37	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	47 } 48 }	37 38	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	49 } 50 }	38 39	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	51 } 52 }	39 40	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	53 } 54 }	40 41	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	55 } 56 }	41 42	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	57 } 58 }	42 43	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	59 } 60 }	43 44	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	61 } 62 }	44 45	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	63 } 64 }	45 46	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	65 } 66 }	46 47	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	67 } 68 }	47 48	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	69 } 70 }	48 49	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	71 } 72 }	49 50	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	73 } 74 }	50 51	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	75 } 76 }	51 52	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	77 } 78 }	52 53	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	79 } 80 }	53 54	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	81 } 82 }	54 55	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	83 } 84 }	55 56	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	85 } 86 }	56 57	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	87 } 88 }	57 58	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	89 } 90 }	58 59	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	91 } 92 }	59 60	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	93 } 94 }	60 61	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	95 } 96 }	61 62	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	97 } 98 }	62 63	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	99 } 100 }	63 64	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	101 } 102 }	64 65	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	103 } 104 }	65 66	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	105 } 106 }	66 67	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	107 } 108 }	67 68	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	109 } 110 }	68 69	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	111 } 112 }	69 70	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	113 } 114 }	70 71	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	115 } 116 }	71 72	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	117 } 118 }	72 73	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	119 } 120 }	73 74	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	121 } 122 }	74 75	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	123 } 124 }	75 76	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	125 } 126 }	76 77	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	127 } 128 }	77 78	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	129 } 130 }	78 79	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	131 } 132 }	79 80	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	133 } 134 }	80 81	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	135 } 136 }	81 82	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	137 } 138 }	82 83	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	139 } 140 }	83 84	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	141 } 142 }	84 85	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	143 } 144 }	85 86	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	145 } 146 }	86 87	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	147 } 148 }	87 88	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	149 } 150 }	88 89	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	151 } 152 }	89 90	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	153 } 154 }	90 91	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	155 } 156 }	91 92	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	157 } 158 }	92 93	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	159 } 160 }	93 94	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	161 } 162 }	94 95	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	163 } 164 }	95 96	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	165 } 166 }	96 97	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	167 } 168 }	97 98	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	169 } 170 }	98 99	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	171 } 172 }	99 100	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	173 } 174 }	100 101	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	175 } 176 }	101 102	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	177 } 178 }	102 103	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	179 } 180 }	103 104	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	181 } 182 }	104 105	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	183 } 184 }	105 106	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	185 } 186 }	106 107	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	187 } 188 }	107 108	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	189 } 190 }	108 109	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	191 } 192 }	109 110	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	193 } 194 }	110 111	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	195 } 196 }	111 112	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	197 } 198 }	112 113	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	199 } 200 }	113 114	149 } 148	134 133	65 66	161 160	145 144	89 90
	201 } 202 }	114 115	147 } 146 }	132	67	163 } 162 }	146	88
	203 } 204 }	115 116						

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806
198	168	102	226	216	138	108	98	176
197	166	103	244	217	139	109		
198	167		228	229	219A	140	107	97
196	{ 165 164	104 105	219B			141	105 106	103
195	163	106	230	220	142	104	95	
194	162	107	231	221	143	101		94
193	161	108	232	222	144	102	93	
192	160	109	135	121	145	100		92
218	170	110	134	120	146	101	91	
215	171	111	133	119	147	98		90
216			132	118	148	99	96	
210	182	112	131	117	149	65		61
211	{ 183 184	113 114	130	116	150	66	62	
	{ 185 186 187	115 116	127	{ 113 277	153	67		63
212	{ 188 189	117	180	159	154	68	64	
	{ 190 191		118 119	220	200	155		69
213	{ 192 193	120 121	223	{ 207 ⁸⁾ 206	156 157	70	64	191B
200	194	122	190	{ 205 204 ⁹⁾	158 159	71		
199	195	123	182	203	160	79	66	191
214	A 196	124	183	202	161	80		
215	B 196	125	184	201	162	81	67	B
216			125	112	163	72		
217	197	126	124	111	164	77	69	194
219	198	127	123	110	165	78		
220			127	109	166	74	75	67
220	Nyt Nr. 127	127	122	{ 108 107	167 168	76		
	A	B	AB	119	106 ¹⁰⁾	169	77	
223	{ A 208 B 208 ³⁾	129 130	120	105	170	78	69	194
224	{ 209 ⁴⁾ 210	131 132	117	104	171	82		
	{ 211 ⁵⁾ 212	133 134	116	104	171	83		
225	213	135	114	103 ¹¹⁾	172	112	101	173
222	214	136	115					
227	215 ⁶⁾	137	110	99	175	111	100	174

3) med et Stk. af 210.

4) med et Stk. af 208 og 210.

5) med et Stk. af 210.

6) med et Stk. af 239.

7) med et Stk. af 122, 123.

8) med et Stk. af 208.

9) med et Stk. af 210.

10) med et Stk. af 102.

11) med et Stk. af 102.

1689	1756	1806	1689	1756	1806	1689	1756	1806	
84	{ A 71 B 71 72 73 ¹²⁾ 74 75 } 76 } 77 78 79 ¹³⁾ 80 81 82 83 84 } 85 } 86 } 87 } 88 89 90 91 92 88 { 89 269	196A	93	268	214	187 } 188 }	249 ¹⁸⁾	234	
85		197	{ 267 266 ¹⁵⁾ 265 264 263 262 113 251 } 252 } 253 254 255 256 } 257 } 258 259 } 260 } 261 262 263 } 264 } 264 185 } 186 }	196B	267	{ 215A B	189	248	235
		C		216	{ 216 B	250	247 ¹⁹⁾	236	
		198		85	265	217	{ 246 ²⁰⁾ 245 244 ²¹⁾ 243 ²²⁾ 242 ²³⁾	237	238
		199		264	218	249		239	240
		200		{ 219 204C	248	241		242	
		201			247	240		243	
85		202		{ 204B 220 221B	246 } 224 }	239	244		
		203B			{ A C D	227	238	245	
		A		245		{ 237 236	246	247	
	204 ¹⁴⁾	252 }		261	222	{ 235 234	248A	{ B C	
	204G	253	260	223	244		249		
	A 1	254	259 ¹⁶⁾	224	{ 218 218 }	250			
	205	255	258	225		243	251		
	206	256 }	{ 257 256	226	242	252			
	B	257 }		257	226	240	253		
	206A	258	256	227	239	254			
	204F	259 }	{ 255 254	228	238 }	255			
	207	260 }		255	228	241 }	256		
	207	261	254	229	230	257			
	206B	262	253 ¹⁷⁾	230	237	258			
	208	263 }	{ 252 251	231	{ 228 227	259			
	209	264 }		252		231	236	260	
	210	264	251	232	235	261			
	A	264	250	233	234	262			
	B	264	185 }	232	233	263			
93	211	186 }	185 }	232	232	264			
	212	186 }	186 }	233	232	265			
94	213		186 }	233	232	266			

¹²⁾ med et Stk. af 72.

¹³⁾ med et Stk. af 73, 102.

¹⁴⁾ 204 er senere delt i: A 1, A 2, B, C, D 1—3, D 2, E, F, G.

¹⁵⁾ med et Stk. af 264.

¹⁶⁾ med et Stk. af 102.

¹⁷⁾ med et Stk. af 254.

¹⁸⁾ og et Stk. af 210.

¹⁹⁾ med et Stk. af 210.

²⁰⁾ med et Stk. af 210.

²¹⁾ med et Stk. af 210.

²²⁾ med et Stk. af 210.

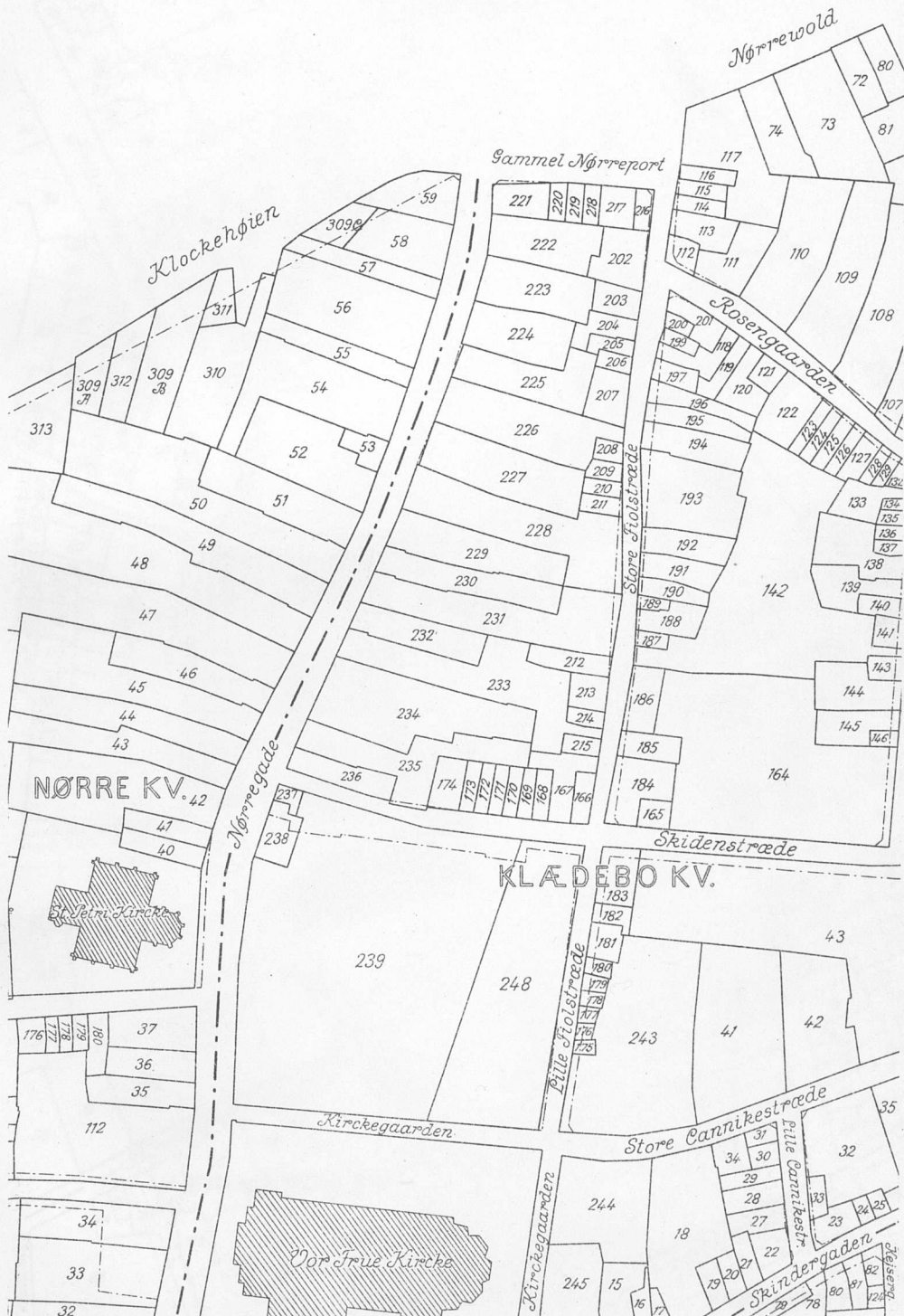
²³⁾ med et Stk. af 210.

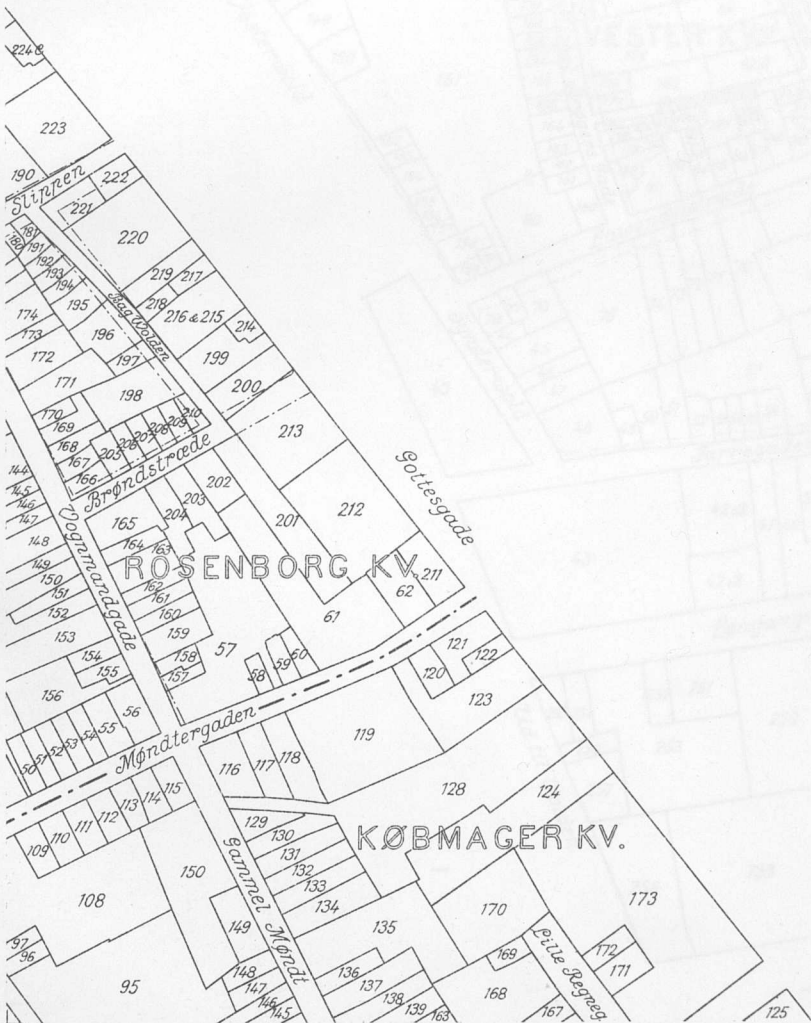
1512

J.T.H. 1903

Fig. 43. Byens Segl af 1512.

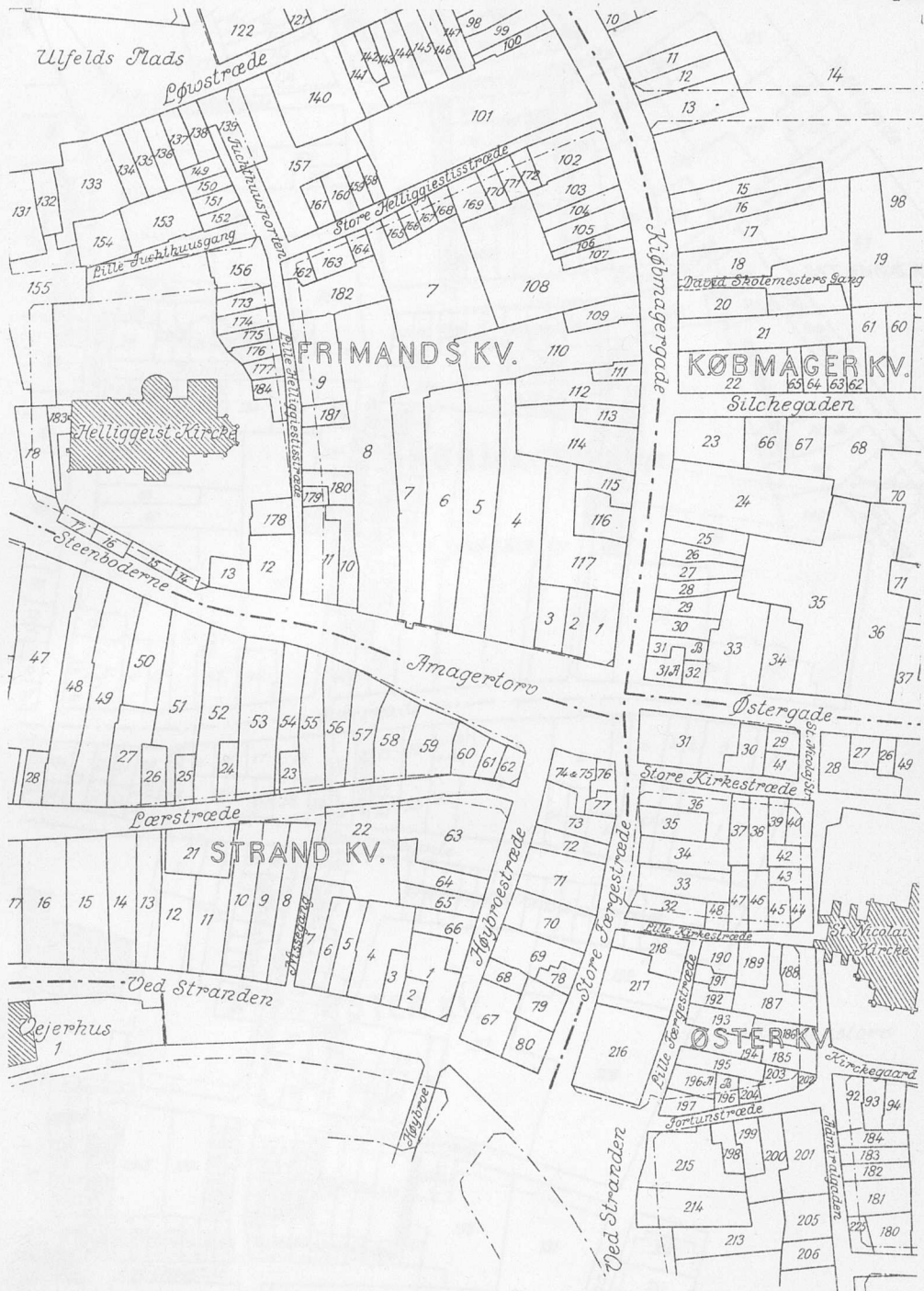

ler

TRYKFEJL

FØRSTE BIND

- S. 52, Fig. 16: Ved en Fejl er Slotsholmen, Bremerholmen og Skarnholmen udeladt paa Kortet.
- S. 59, Lin. 12 f. n.: ved udgaar.
- S. 60, Lin. 11 f. n.: 304 læs 3050.
- S. 93, Lin. 2 f. n.: Agent læs April.
- S. 121, Lin. 16 f. o.: Stoft læs Stift.
- S. 126, Lin. 3 f. n.: dens læs deres.

ANDET BIND

- S. 3, Lin. 10 f. n.: Slotsgaarden læs Slotspladsen.
- S. 14, Lin. 40 f. n.: Ydermuren læs Slotsbygningernes Yderfaçade.
- S. 15, Lin. 2 f. o.: Ydermuren læs den daværende Ydermur.
- S. 35, Lin. 8 f. o.: Efter Matr. Nr. 234/1689 V. Kv. indskydes Matr. Nr. 235/1689 V. Kv.
- S. 37, Lin. 4 f. o.: Cathrine læs Christine.
- S. 56, Lin. 10 f. o.: ved læs som.
- S. 125, Lin. 3 f. o.: kamtalket læs kamtakket.
- S. 135, Fig. 40: Celler læs Alter.
- S. 135, Lin. 9 f. n.: 1477 læs 1497.

TREDIE BIND

- S. 18, Lin. 2 f. n.: nede læs inde.
- S. 26, Lin. 1 f. o.: Hovedsiden læs Nordsiden.
- S. 96, Lin. 12 f. n.: efter Januar indskydes 1438.
- S. 96, Lin. 5 f. n.: Marts læs Januar.
- S. 103, Lin. 1 f. o.: paa læs fraa.
- S. 103, Lin. 2 f. o.: paa læs fran.
- S. 121, Lin. 10 f. n.: I læs 7.
- S. 188, Lin. 20 f. n.: Grund læs Grunde.
- S. 202, Lin. 10 f. n.: Havnen læs Haven.